

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Jeffrey Moussaieff
Masson

Kedilerin Dokuz Duygusal Canı

KitapYAYINEVİ

KİTAP YAYINEVİ – 36
DOĞA VE BİLİM DİZİSİ – 6

KEDİLERİN DOKUZ DUYGUSAL CANI/JEFFREY MOUSSAIEFF MASSON

ÖZGÜN ADI
NINE EMOTIONAL LIVES OF CATS

COPYRIGHT © BY JEFFREY MOUSSAIEFF MASSON
YAYIN HAKLARI KESİM TELİF HAKLARI A.Ş. ARACILIĞIYLA SATIN ALINMIŞTIR
© 2003, KİTAP YAYINEVİ LTD.

ÇEVİREN
AYŞEGÜL ÇETİN TEKÇE

DÜZELTİ
NURETTİN PİRİM

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK FOTOĞRAFI
KISMET (1991-1992)

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CAD. ZAGRA İŞ MRK.
B BLOK NO: 1 MASLAK-İSTANBUL
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
EYLÜL 2003, İSTANBUL

ISBN 975-704-46-X

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANÇİRAK CADDESİ, ÖZÖĞÜL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
w: www.kitapyayinevi.com

Kedilerin Dokuz Duygusal Canı

JEFFREY MOUSSAIEFF MASSON

ÇEVİREN
AYŞEGÜL ÇETİN TEKÇE

Kitapyayinevi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

LEILA, ILAN, MANU
VE ELBETTE
MINNA, MIKI, MOKO, MEGALAMANDIRA VE YOSSIE
için

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	6
GİRİŞ	7
I- NARSİSİZM	16
II- SEVGİ	33
III- HALİNDEN HOŞNUTLUK	57
IV- BAĞLILIK	71
V- KISKANÇLIK	85
VI- KORKU	102
VII- ÖFKE	121
VIII- MERAK	137
IX- OYUNCULUK	154
SONSÖZ	173
NOTLAR	175

TEŞEKKÜR

Bu kitabı beş kedinin; Minnalouche, Miki, Moko, Megalamandira ve Yossie'nin yardımları olmadan yazamazdım. Aslında kitabın kendi kendini yazdığını söyleyebiliriz; ben sadece onların esrarengiz davranışlarını seyrettim ve karmaşık duygusal yaşamlarının müziğini yakalamaya çalıştım.

Ama her şeyi değiştiren, bir insan oldu. Nancy Miller hayatta yazdığım ilk kitabımı yayına hazırladı. Aslında Nancy Miller yazdığım yirmi kitabın çoğunu yayına hazırladı. İşte yine beraberiz ve keşke onun adını kapağa koydurabilseydim diye düşünüyorum. O bir hazinedir; eminim bundan önceki hayatında bir kedi idi.

JEFFREY MOUSSAIEFF MASSON

Karaka Koyu

Auckland, Yeni Zelanda

2002 yazı

GİRİŞ

Kendimi bildim bileli kedileri ve köpekleri severim, çocukluğumdan beri her ikisi de hayatımın birer parçası oldular. Yıllar önce *Dogs Never Lie About Love* (Köpekler Aşk Hakkında Asla Yalan Söyler) adında, bu olağanüstü hayvanların duygusal yaşantıları üzerine bir kitap yazmıştım. Bu kitap epey rağbet gördü, gelgelelim kitabı okuyanların kediler hakkındaki olumsuz düşünceleri beni bir hayli şaşırttı. Bunlar çoğunlukla kedilerin duygusal yaşantıdan yoksun, temelde her şeye karşı kayıtsız canlılar oldukları yönünde düşüncelerdi. Bunun doğru olmadığını bilmeme karşın, aksini gösteren işaretlerin kolaylıkla görülmeyen cinsten olduklarının da farkındaydım. Her nedense pek çok insan kedilerin duygusuz olduğu ya da üzerinde derinlemesine düşünmeye değmeyecek birkaç önemsiz duyguyla yaşayıp giden basit yaratıklar olduğu kanısında. Bense, aksine, kedilerin neredeyse salt duygulardan oluştukları inancındayım.

Bugüne dek kediler hakkında tam olarak kaç kitap yazıldığını bilmek olanaksız, ama halen piyasada bulunan yaklaşık beş bin kitap var. Bunların çoğu kedi bakımı üzerine bilgiler içeriyor, geriye kalanların bazıları kötü, birkaçıysa hakikaten çok iyi yazılmış kitaplar. Peki bunca kitap varken neden bir tane daha yazmaya karar verdim? Bunun nedeni, okuduğum kedi kitaplarında gördüğüm bir eksiklikti: Hiçbiri bu canlıların duygusal yaşantıları üzerine odaklanmamıştı. Bunun nedeni, okuduğum yazarların kedileri duygusuz yaratıklar olarak görmeleri değildi elbette; ama her nedense kedilerin duygusal dünyalarının kapılarını aralamak için özel bir çaba sarf etmemişlerdi. ASPCA'nın* başkanlığını da yapmış olan ve büyük olasılıkla Amerika'nın en tanınmış kedi uzmanı merhum Roger Caras, kedilerin insanların dünyasına sızarken "kendi gizemli duyguları hakkında en ufak bir ipucu bile vermediklerini" söylerdi. İşte bu kitap, bu sırların hiç olmazsa birkaçını açığa çıkarmayı amaçlıyor.

* American Society for the Prevention of Cruelty to Animals: Amerika Hayvanlara Karşı Zulmü Önleme Derneği -ç.n.

Son birkaç yıl içinde eşim Leila'yla birlikte önce Berkeley'den Boston'a, sonra da Boston'dan Londra'ya taşındığımız için hayvanlarımızdan ayrılmak zorunda kaldık. (Köpeklerim artık dostum ve eski eşim Terri'yle birlikte Kaliforniya, Oakland'da; o zamanki kedilerimse Kaliforniya, Occidental'daki bir organik sebze çiftliğinde yaşıyorlar.) Nihayet bir yere yerleştiğimizde bizimle yaşayacak bir sürü kedi bulmaya ve tıpkı köpeklerle yaptığım gibi kedilerin duyguları üzerine de bir kitap yazmaya karar vermiştim. Bunun tek nedeni kedilere karşı duyduğum merak değildi. Kedileri, onları seyretmeyi, onlarla birlikte olmayı ve hepsinden çok da onlar hakkında kafa yormayı seviyordum.

Beklediğim fırsatı Yeni Zelanda'ya taşındığımızda yakaladım (Yeni Zelanda çocuklar için tam anlamıyla bir cennet ve bizim de iki küçük çocuğumuz var). Auckland yakınlarındaki bir sahilde evimizi inşa etmeye başladık. Sahili çevreleyen astropikal yağmur ormanını, ıslıl ıslıl yanan turkuvaz denizi, ormanın içinden geçerek sahile inen ve arabaların giremeyeceği o patikayı gördüğümde kendi kendime şöyle dediğimi anımsıyorum: "Burası kediler için ideal bir yer." Peki ama kedileri nereden bulacaktım? İnsanın aklından bu tür düşünceler geçtiğinde hep olduğu gibi, kediler birer birer ortaya çıkmaya başladılar. Kedi bulmaktan daha kolay bir şey varsa o da kediler tarafından bulunmak.

İşe SPCA'ya gitmekle başladım çünkü böyle bir durumda yapılabilecek en iyi şey, bir hayvan barınağında yuva bulmayı bekleyen kedilere öncelik vermek. Bana Jane adında, tam 120 kediyle birlikte yaşayan bir kadından söz ettiler. Jane son derece cazip bir kedi bulmuştu. Kedinin cazibesi, inanılmaz derecede sevgi dolu olmasından kaynaklanıyordu. Jane ona yaklaşıp diz çöktüğünde kedi ön patilerini uzatıp onun boynuna sarılıyor, başıyla onun çenesine sürtünüyordu. Üstüne üstlük oldukça iri ve güçlü kuvvetli bir kedi olmasına karşın diğer kedilerle kavgaya etmiyordu. Bu, bir sokak kedisi için alışılmadık bir durum olduğundan Jane onun bir ev kedisi olabileceğini düşünmüştü. Etrafa ilanlar asmış, kedinin sahibinin ortaya çıkmasını beklemiş, tanıdığı herkese haber salmış fakat arayan soran olmamıştı. Belki de evinden ayrılmalı epey uzun bir zaman olmuştu. Yine de ken-

dine yeni bir ev bulmaya kararlı görünüyordu. Jane onu evime alıp almaya çağımı sorduğunda, “Evet,” dedim. Yossie (ona bu ismi verdik çünkü İbrance öğrenmekte olan beş yaşındaki oğlumuz İlan, bunun iyi bir İsraili ismi olduğunu söyledi) o geceyi göğsümde uyuyarak geçirdi. İşin ilginç yanı, bunun Yossie tarafından bizi kandırmak için oynanmış bir oyun ya da o minik kedi kalbiyle bulduğu kurnazca bir taktik olmasıydı zira aradan bir hafta geçip de artık bizim evde kalıcı olduğuna kanaat getirdiğinde, göğsümde uyuma huyunu da tamamen bıraktı. O gün bugündür de bir daha benim üzerimde uyumadı. Yossie yaklaşık altı kilo ağırlığında, iri yan bir tekir. Yeşil gözleri, uzun, bol tüylü bir kuyruğu ve sırtında göz alıcı kahverengi siyah desenleri var. Veterinerin tahminlerine göre bize geldiğinde iki yaşını doldurmak üzereydi. Bana öyle geliyor ki, pek rahat bir hayatı olmamıştı.

Pek çok insan gibi ben de kedilerin yalnızlıktan hoşlanan yaratıklar olduğunu, en iyi olasılıkla başka kedilerin varlığına tahammül etmeyi öğrendiklerini sanırdım (apartman dairelerinde yaşayan çoğu insanın iki kedi yerine bir kedi almalarının nedeni de bu; ki ben artık bunun yanlış bir yargı olduğuna inanıyorum). Yossie ise bir arkadaşın özlemini çekiyor gibiydi ve bizim varlığımızın ona yetmediğini hissediyordum. Bir gece evsiz kedilerini beslerken Jane’e eşlik etmeye gittim. Bunların bazıları vaktiyle evcilleştirilmiş ama sahipleri tarafından terk edilmiş kedilerdi, çoğuysa anne babaları evcil olmasına karşın kendileri sokakta doğup büyümüşlerdi. Bu kedilere bakarken istedikleri takdirde hepsinin bu gruptan ayrılıp tek başlarına yaşayabileceklerini düşündüm. Ama her nedense burada koloniler halinde yaşamayı tercih ediyorlardı. İlk bakışta bir sosyal yaşantıları yokmuş gibi görünmesine karşın her bir grubun son derece karmaşık kurallara bağlı bir sosyal yapıya sahip olduğunu fark ettim. Bu kedilerin hepsi de yakalanıp kısırlaştırıldıktan sonra serbest bırakılmışlardı (kolonilere yeni evsiz yavruların eklenmesini önlemek için yapılabilecek en iyi şey bu). Bazıları vaktiyle evcilleştirilmiş oldukları için hiç şüphesiz insanların ve başka kedilerin arkadaşlığına alışmışlardı (vahşi kedilerse evcil kedilerden tamamıyla farklı bir tür oluştururlar). Kısırlaştırılmış oldukları için bir arada bulunmalarının üreme ihtiyaçlarıyla bir ilgisi olamazdı. Demek ki bu kediler, birbirlerinin arkadaşlığından hoşlanıyorlardı. İşte o zaman Yossie’ye bir, iki, üç, hatta dört arkadaş bulmaya karar verdim.

Teoride kedilerin satın alınmaktan ziyade bulunması gerektiğine inanan biriyim. Her yıl Amerika Birleşik Devletleri'ndeki barınaklarda milyonlarca kedi ev bulamadıkları için öldürülürken (kedilerin ömürleri elverdiğince barınakta kalıp yaşamalarına izin veren çok az sayıdaki no-kill [öldürmeye karşı] barınaklar hariç), kedileri çiftleştirip yeni yavrular doğurtmaktansa yuva bekleyen bu kedilerden birini kurtarmak gerektiğini düşünüyorum. Fransız nörolog Jean Martin Charcot'nun da dediği gibi: “*La théorie, c'est bon*”, yani “Teori iyidir”; gelgelelim pratikte olaylar farklı gelişebiliyor.

Bir gün Leila ve Ilan'la birlikte kedileri çiftleştirip üretmesine karşın onlar hakkındaki engin bilgisine saygı duyduğum bir bayanı, Twink McCabe'i ziyaret ettik. Bize turuncu beyaz tüylü bir yavru kediyi gösterek şöyle dedi: “İşte bu da kusurlu bir kedi.” Kulakları fazla uzun, gözleri birbirinden fazla ayrı, burnuysa fazla büyükmüş (sanki kediler, kendilerini dünyanın merkezinde gören insanların kedilere getirdiği bu tür standartları umursuyormuş gibi)! Böylelikle Miki (adını yine aynı yerden aldığımız arkadaşı Moko'ya uygun şekilde koyduk) aramıza katılmış oldu. Miki'nin arkadaşı Moko (Maori dilinde “dövme” anlamına gelen bir isim, tüylerinde hafif bir dövme izine benzeyen işaretler var) ise yarı Birmanya, yarı Siyam kedisiydi, “kusurlu” doğmamıştı ve Miki'yle birbirlerine çok bağlıydılar (hâlâ da öyleler). Her ikisi de üç aylıktı. Sadece birini alıp onları ayırmak, öksüzler evinde kalan ikizlerden birini evlat edinip diğerini yapayalnız, kalbi kırık ve çaresiz bir şekilde geride bırakmak olmaya-
cak mıydı? En azından Bayan McCabe'in yorumu buydu ve bizleri de ikna etmeyi başardı. Beş yaşındaki bir çocuğun yalvarışlarına ya da yavru kedilerin miyavlamalarına karşı pek dayanıklı olduğum söylenemez. Moko, soluk beyaz tüyleri (kendisi La Perm cinsi bir kedi) ve uzun bacaklarına tırmanan belli belirsiz kahverengi çizgileriyle tam bir hayalet kediyi andırıyordu. Evcil bir kediden çok bir serval'e*, hatta bir lemur'a** benziyordu ve vahşi bir kedi kadar da asabiydi. Tavırları ve bakışları “*Noli me*

* Afrika'da bulunan yaklaşık 60 cm boyunda, büyük kulaklı, kahverengi üzerine siyah benekli ya da saman rengi üzerine siyah şeritli kürkü olan uzun bacaklı yabanıl kedi –ç.n.

** Madagaskar'da bulunan, geceleri avlanan, maymuna benzer bir tür orman hayvanı.

tangere” (“Bana dokunma”) der gibiydi fakat aynı zamanda okşanmayı da istiyor gibi bir hali vardı.

Eşim Leila bir çocuk doktoru ve hayatını geliştirmekte olan ülkelerdeki çocukların sağlığına adanmış bir insan. Her ne kadar teoride hayvanlara karşı büyük bir sevgi beslese de, ne çocukluğunda ne de daha sonrasında yaşamını onlarla paylaşmıştı ve bu durum pekâlâ da böyle sürüp gidebilirdi. Gerçi evimizi üç köpeğimle paylaşmaya razı olmuştu ama hayvanlara ilk görüşte âşık olan insanlardan değildi. Dahası, kedilere karşı çok şiddetli olmasa da alerjisi vardı. Bütün bunlara rağmen oğlunun, kocasının ve iki kedi yavrusunun yürek paralayan ısrarlarına daha fazla karşı koyamadı. Yine de, üç kediden fazlasını kabul etmeyeceğini kesin bir dille bize bildirdi. Her nasılsa kedilerle geçirdiği zaman boyunca alerjisi de giderek hafifledi (belki de onlara karşı bağışıklık kazandı) ve kısa süre sonra o da evini üç kediyle paylaşmanın tadını çıkarmaya başladı.

Bu arada kediler hakkında bilgi sahibi olan insanları arayıp görüşmeye devam ediyordum. Bu görüşmelerden birinde, yine kedi üretilen bir evde hayatımın ilk ocicat'ini gördüm. Minnalouche'un (İrlandalı şair W.B. Yeats'in o güzel “Kedi ve Ay” şiirinden esinlenerek bu adı verdik) karşısında durmuş, hayranlıktan sarhoş bir halde ona bakarken bir yandan da: “Sırf dış görünüşü için bir kediye istemek ne kadar da aşağılık bir duygu,” diye kendi kendime telkinde bulunuyordum. Bu kedilere ocicat denmesinin nedeni, oselotlardan türemiş olmamalarına karşın kürklerinde tıpkı oselotlar gibi koyu sarı üzerine siyah çerçeveleli koyu kahverengi benekleri ve çizgileri olması. İlan'ın sevdiği adıyla bizim Minna Kız da üzerinde siyah benekleri ve çizgileri olan açık gri renkli bir kedi. Onu ilk gördüğümüzde pek ufak (yaklaşık bir kilo) olmasına karşın, vahşi bir orman kedisine benziyordu. Dış görünüşüne göre kedi seçmek konusunda İlan'a, “Babanın dediğini yap, yaptığını yapma,” diye öğütledikten ve Leila'ya da, “Ne yapayım, bu kediler benim araştırma konum, canlı deneklere ihtiyacım var,” gibi bir açıklama uydurduktan sonra Minnalouche da aramıza katılmış oldu. Bana göre gayet adil bir anlaşmaydı: bu sayede kediler iyi bir yaşam sürecekti, ben de kedilerin duygusal yaşantılarını ilk elden gözlemleme fırsatı bulacaktım.

Birkaç hafta sonra Bengal kedileri (*Felis bengalis*) yetiştiren bir kadının evinin yakınlarında yürüyüşe çıkmıştım. Evcil Bengal kedileri, ataları olan Asya leoparından sadece beş ya da altı kuşak uzaklaşmışlardır. Koyu kahverengi daireler ve altın renkli pırıltılar taşıyan ebrulu bir kürkleri vardır. Ben bazı iddialara çok kolay kanan bir insanım, “Ömrümde bu kadar cana yakın bir kedi görmedim,” de bunlardan biri. Böylelikle yaklaşık üç aylık olan Megalamandira (uydurduğum bu ismi Sanskritçe’ye benzediği için çok sevdim) da aramıza katıldı. Megala’nın bir leopar değil de kedi olmasına karşın, damarlarındaki leopar kanı zaman zaman kendini hissettiriyor. Örneğin miyavlamıyor; onun yerine kuş cıvıltısına benzeyen, Maine Coon kedilerinin çıkardığı o neşeli “brrrrp” sesini andıran bir ses çıkarıyor. Yürüyüşü de normal bir kedininkinden farklı, sanki hâlâ ormandaymış gibi gövdesini yere yaklaştırarak oradan oraya seğirtiyor.

Sonunda Leila olaya el koymasaydı, böyle bir düzine kediyi daha eve getirebilirdim. Ne var ki Leila, “Beş kedi yeter,” dedi ve bu kez sözlerinde ciddi olduğunu anladım. Böylece kedilerimizin sayısı beşle sınırlı kaldı. Halbuki ben, kedilerin dokuz ana duygusu olduğu fikrinden yola çıkarak, her duygu için bir kedi edinme hayalleri kuruyordum!

Dört yavru ve bir yetişkin kediyi gözlemleyerek olgun kedilerin tepkilerine dair araştırma yapılamayacağını düşünenler için açıklamakta fayda var: Bir yavru kedinin beyni, dördüncü ile beşinci *haftalar* arasında olgunlaşmasını hemen hemen tamamlamıştır. Hiç şüphesiz bunun nedeni, kedilerin çok genç yaşta tek başlarına hayatta kalmak zorunda olmaları ve yaklaşık dört, beş aylıkken çoğunun kendi başlarının çaresine bakabilecek duruma gelmeleridir. Zekâ gelişimine gelince, bir yavru kedinin yaşamını sürdürmek için gereksinim duyduğu karmaşık düşünsel becerileri bir aklınızdan geçirin. Henüz ufacık bir yavruyken tırnaklarını içeri çekmeyi öğrenen Miki’yi izlerken bunun daha da iyi farkına vardım. Miki bize katıldığında üç aylıktı ve bir gün bacağıma tırmanmak istedi. O sırada üzerimde sadece bir şort vardı. Elbette Miki bu duruma aldırış etmeyerek çıplak bacağıma tırmanmaya koyuldu. Pençelerini bacağıma geçirdiği anda ister is-

temez acıyla haykırdım. Bunun üzerine derhal tırnaklarını içeri çekti. Ertesi gün bu deneyim sayesinde tırnaklarını içeri çekmeyi öğrendiğini fark ettim: Tırnaklarını çıkarmadan patisiyle hafifçe bacağıma vurarak bana kucağıma çıkmak istediğini bildirdi. O günden sonra bir daha çıplak bacağıma tırmanmaya kalkışmadı. Bu olaydan birkaç hafta sonra, bu kez üzerimde kot pantolon varken Miki tırnaklarını içine çekmeden, pençeleriyle bacağıma tutunarak kucağıma tırmandı. Her nasılsa kot pantolonun canının yanmayacağını “biliyordu”. Bunu bilmesi için ne kadar karmaşık bir mantık yürütmesi gerektiğini bir düşünün: Miki, “ben” ve giysilerimin ayrı varlıklar olduğunu anlamıştı. Kot pantolonun canlı olmadığını ve pençeleriyle acıtmayacağını da anlamıştı. Ayrıca benim, pençeleriyle acıtmayacağı bir şeyi üzerime giydiğimi de anlamıştı. Oturup bunları uzun uzadıya düşündüğünü ya da bir varlığa ait olan ve olmayan şeyler üzerine fikir yürüttüğünü hiç sanmıyorum. Kendisi (Tanrıya şükür) bir Heideggerci değil! Yine de herhangi bir çocuk gibi aradaki ayrımı yapabiliyor. Bu, bir kedi için esassı bir başarı sayılabilecek, oldukça karmaşık bir düşünsel beceridir.

İnsanların “temel” duyguları üzerine pek çok fikir ortaya atılmış. Bu liste kimilerine göre üç, kimilerine göre yirmi beş, kimilerine göre yedi yüz temel duyguyu içeriyor. Değişik kültürlerde insan yüzlerini inceleyen Paul Ekman, insanların dilleri, kültürleri ve geçmişleri ne olursa olsun, altı ortak yüz ifadesi gösterdiğini söylüyor: mutluluk, üzüntü, öfke, korku, tikslenme ve şaşkınlık. Duygular üzerine inceleme yapan pek çok araştırmacı ise, otuz yedi ülkenin dillerinde yaygın olarak kullanılan terimlere dayanarak yedi temel duygunun varlığını kabul ediyor: öfke, korku, üzüntü, sevinç, tikslenme, ayıplama ve utanç. Bu listede yer almayan duygular üzerine de sayısız kitap yazılmış; empati, acıma, pişmanlık, merak ve aşağılama gibi. Bilimsel olarak incelenmesi en güç olan ve dikkat çekici bir biçimde bu listelerde yer almayan, fakat hakkında kütüphaneler dolusu kitap yazılan bir duygu daha var, o da sevgi.

Bilim adamları *duygu* kelimesinin anlamı ve herhangi bir kültürde kaç şekli olduğu konusunda ortak bir kaniya varamazken, kedilerin ne gibi duyguları olduğu ve bunların sayısı hakkında bir yargıda bulunmanın güçlüğüne varın siz düşünün. Kedi davranışını inceleyen pek çok araştır-

macı, kedilerin dokuz temel duyuya sahip olduklarını iddia ediyorlar: görme, işitme, koku alma, tatma, dokunma, ısı, denge, yön ve zaman duyusu. Ben de kedilerin dokuz temel duyguyu yaşadıkları kanısına vardım: narsizm, sevgi, tatmin, bağıllık, kıskançlık, korku, öfke, merak ve oyunculuk. Onları gözlemlediğim zaman boyunca bu dokuz duygu hepsinde de telarlanarak kendini gösterdi. Bu, oldukça kısa tutulmuş bir liste zira kediler ayrıca üzüntü (hatta bunalım?), sevecenlik, merhamet (diğer kedilere, insanlara, hatta köpeklere karşı), hayal kırıklığı (her ne kadar bunu köpekler gibi göstermeseler de), geçmişe özlem (bunu çıkardıkları seslerde duyabilirsiniz), sıkıntı, utanç (bunu kayıtsız bir tavırla patilerini yalayarak gösteriyorlar), kayıtsızlık (gerçi bu başka bir duyguyu perdelemek için de olabilir), yoğun dikkat ve düşünce (neler olacağını beklerken son derece sabırlı olabiliyorlar), kızgınlık (genellikle onları bırakıp bir yerlere giden insanlara karşı), şaşkınlık (size hediye ettikleri kafası koparılmış fareleri ve karnı deşilmiş tavşanları sevinçle kabul etmediğiniz için) ve özellikle kedilerin pek güzel sergiledikleri, kendilerinden hoşnut olma gibi duyguları da yaşıyorlar.

Peki, bize olan bağıllıklarının doğasında ne var? Kediler sürü hayvanları olmadıklarına göre, köpekler gibi aslında kendi cinslerine karşı besledikleri duyguları ve sadakati insanlara yöneltiyor olamazlar. Onlara herhangi bir şekilde güvenlik de sağlamıyoruz zira pek az hayvan kediler için bir tehdit oluşturur (köpekler hariç). Onlara verdiğimiz yiyeceklerden hoşlanıyor olabilirler ama kendi yiyeceklerini avlama becerisine sahipler. Harika kürkleri sayesinde ısınmak için de bize ihtiyaçları yok. Belki de insanlara olan bağıllıkları, kısmen de olsa, bir tür geçmişe özlem; yavru oldukları dönemde yaşadıkları duyguları, bizlere yönelterek sürdürme isteği biçiminde açıklanabilir. Yetişkin kediler bile, etraflarında *in loco parentis** (erkek kedilerin babalık yapmakla uzaktan yakından ilgileri olmadığına göre sadece anaç) insanlar varken çocukluklarındaki o dertsiz, oyunla dolu neseli hayatı sürdürme olanağını bulurlar.

Kedilerle aramızdaki ilişki, köpekler hariç başka hiçbir canlıyla kurmadığımız bir tür yakınlıktır. Bu yakınlığın kedilere, vahşi ortamlarında,

* Anne veya baba yerini tutan –ç.n.

örneğin bir başka hayvanın varlığı nedeniyle, asla yaşamayacakları bazı duyguları tanıma fırsatı verdiği inaniyorum. Biz insanlar kediler için kediotu ya da bir tür keyif verici madde gibiyiz, üstelik aramızda karşılıklı bir bağımlılık söz konusu. İnsanların kedilerden sadece *hoşlanması* çok nadir rastlanan bir durumdur; kedilere karşı ya kayıtsızdırlar, ya onlardan nefret ederler, ya da derin bir sevgi ve hayranlık beslerler. Kedileri seven bizler için, bu sevginin karşılığında aldığımız şey paha biçilmez bir ödüldür. İnsanlık tarihi boyunca evrensel bir arzu olan türler arası sınırları aşmak, başka hiçbir hayvanla kedilerle olduğu kadar kolay ve büyüleyici değildir.

NARSİZİZM

Duygularının odağında efendisi yer alan sadık köpeğin aksine kedi, sadece kendisi için duygulanır, koşulların işine geldiği ortamlarda yaşar ve ancak sömürebileceği bir topluluğa katılır.

BUFFON

The New Yorker dergisindeki karikatürde öfkeli bir kadın, koltuğuna yerleşmiş olan kediye, “Burada kendi kendime mi konuşuyorum?” diye sorarken okuyucunun gülmesi beklenir zira bu soruya herkes, “Evet,” yanıtını verecektir. Kedilere ne söylediğimiz onların zerre kadar umurunda değildir. Acaba gerçekten de öyle mi?

Pek çok insan, kedilerin insanlara karşı kayıtsız olduğuna inanır. Hatta bazıları daha da ileri giderek kedilerin *soğuk* yaratıklar olduğunu iddia ederler ki bu bir tanımlamadan ziyade, bir kıyaslamadır. Çoğu kedi (benim kedilerim arasında sadece Minna Kız bir istisna) çağırdığınızda gelmez; daha doğrusu kimi zaman eğer canı isterse gelir, kimi zaman da herhalde canı istemediği için gelmez (tabii bir kedinin gelmesini ya da gelmemesini belirleyen henüz bilmediğimiz başka faktörler yoksa). Kayıtsızlık olarak yorumlanan bu davranış, insanların kedileri narsist olarak görmesine, hatta narsisizmi bir kediye tanımlayan başlıca özellik olarak kabul etmesine neden olur. Kedilere narsistlik dışında kibirli, benlikçi, bencil, kendini beğenmiş, ben-merkezci, soğuk, sinsî, mesafeli gibi pek çok özellik yakıştırılır. Kayıtsızlıkları içinse genellikle “hesaplı bir kayıtsızlık” ifadesi kullanılır ama kimsenin bu kayıtsızlığın enine boyuna düşünülüp hesaplanmış olduğu konusunda ısrar edeceğini sanmam.

Narsist kişiler başkalarını düşünme, başkalarının gereksinimlerine önem verme ve başkalarının isteklerine öncelik tanıma yetisinden yoksundurlar. Bütünüyle sadece kendileriyle ilgilidirler. On beş yaşında gemiyle New York’tan Londra’ya yolculuk ederken bu tanımlamaya uyan bir adamla tanışmıştım. Amerikalı ünlü bir edebiyat eleştirmeni olan bu adamla

aramızda (yani genç hayranla edebiyat kurdu arasında) ilginç bir arkadaşlık kuruldu. Beş gün süren yolculuk boyunca zamanımın çoğunu bu adamla sohbet ederek geçirdim. Hiç durmadan konuşuyor, yalnızca kendinden söz ediyor, başarılarını, kitaplarını, hayranlarını anlatmakla bitiremiyordu. Yine de hoşsohbet bir adam olmalıydı ki, sadece on beş yaşında bir oğlan çocuğu olan beni değil, kalabalık bir dinleyici grubunu da etrafında toplamayı başarmıştı. Buna karşın henüz narsist kelimesini duymamış olan ben bile, adamda bu tanımlamaya uyan tüm özelliklerin bulunduğunu anlamıştım. Çevresindeki insanların düşüncelerine zerre kadar ilgi göstermiyor, kendi konuşması dışında hiçbir şeyi dinlemiyordu. Gerçi bana o sırada orada bulunan insanlar arasında en ilginç düşünceleri öne süren de olmuş gibi gelmişti. Ne yazık ki o parlak zekâsına karşın, çevresinde bulunan herkesin aklından geçen o basit düşünceyi, kendisini bir budala olarak gördükleri gerçeğini kavrayamıyordu.

Bir kedinin narsisizmi ise (eğer mutlaka bu kelimeyi kullanacaksak) çok farklıdır. Kediler sürekli bizi izlerler. Hatta bunu takıntılı bir şekilde yaparlar. Bazılarına göre soğuk bir ilgiyle ya da mesafeli bir ilgiyle de olsa, bizi seyrederek. Bizi görürler ve daima varlığımızın farkındadırlar. Bize bakarken gözbebekleri ilgiyle büyür. Kimilerine göre bunu mecburiyetten yaparlar çünkü insanları onlara zarar verebilecek tehlikeli saldırganlar olarak görürler. Oysa kediler hallerinden son derece hoşnut oldukları, kendilerini tamamiyle güvende hissettikleri zamanlarda da bizi izlemeyi sürdürürler. Sanki bu şekilde bizi zihinlerine yerleştirir, hazmederler. Büyük olasılıkla böyle anlarda akıllarından neler geçtiğini asla öğrenemeyeceğiz ama kesin olan bir şey varsa o da bu davranışın ben-merkezcilik olmadığıdır. Öyleyse kedilerin kendilerinden başka hiç kimseyi düşünmedikleri varsayımı yanlıştır. Bizi öyle bir büyük ilgi ve dikkatle seyrederek ki, o sırada *bizim* hakkımızda düşündüklerine hiç şüphe yoktur. Gelgelelim kedilere bizi düşünmeyi kendilerini düşünmeye *tercih* edip etmediklerini sorabilseydik, büyük olasılıkla olumsuz yanıt alırdık.

Eğer narsisizmi bencillikle eşanlamlı düşüncecek olursak, kuşkusuz bütün hayvanların ve insanların bir ölçüde bencil olduklarını söyleyebiliriz. Bencillik, aşırıya kaçmadığı takdirde, her canlının hayatta kalması için ge-

rekli bir duygudur. Acaba kedilerin hayatta kalma isteği, diğer tüm canlılarınkinden daha mı güçlü? Bunu söylemek güç. Yine de kedilerin başkaları için kendi hayatlarını feda etmek konusunda diğer hayvanlardan, örneğın köpeklerden, daha az hevesli olduklarını söyleyebiliriz. Şahsen ben, bir ölüm kalım anında kedilerimin yardımına muhtaç kalmak istemezdim. Beni kurtarmak için kendi hayatlarını tehlikeye atacıklarını hiç sanmıyorum. İyi ama bunu neden yapsınlar ki? (İnsanları kurtarmak için hayatlarını tehlikeye atan hayvanların başında daima köpekler gelir. Belki de bunun nedeni, bir canlının hayatının tehlikede olduğunu sezme yetenekleridir. Kedilerdeyse böyle bir yetenek yok gibi görünüyor.) Yine de zaman zaman kedilerin de insanlar için endişe duyduklarına ilişkin bazı işaretler var. Örneğın evimin yakınlarındaki sahile inip denize açıldığımda, kedilerimin dördü kumsalda oturup düşünceli bakışlarla benim geri dönüşümü bekliyorlar. Bunu yaparken gerçekten de benim için endişe mi duyuyorlar, işler yolunda gitmezse beni kurtarmak için neler yapabileceklerini mi düşünüyorlar, yoksa sadece meraktan mı orada oturuyorlar? Yüzerken ansızın kollarımı sallayarak haykırmaya başlasam, bir şey yapmaya çalışırlar mı? Sanmıyorum.

Başkaları için bir şeyler yapma isteği, insanlarda ve köpeklerde var olan ama kedilerde bulunmayan kalıtsal bir özellik olabilir. Bunun bencilikle bir ilgisi olduğuna inanmıyorum. Neden dünyada insanların yararına işlere gönüllü koşan bunca köpek varken bir tane bile kedi yok? Büyük ekonomiler tüm evcil hayvan türlerinden güç alırlar, köpekler (sürüleri güden çobanlar ve bekçiler olarak), keçiler, koyunlar, domuzlar, sığırlar, mandalar, atlar... Ekonomik açıdan bizlere bir faydası olmayan yegâne evcil hayvan kedir. Bunun nedeni, kedilerin insanlara karşı gösterdiği dirençtir. Direncin, kedilerin başlıca özelliklerinden biri olduğu kanısındayım. Köpekler üzerinde son derece başarılı olduğumuz boyut küçültme konusunda bile kedilerin direncini kırabilmiş değiliz. Yeryüzündeki kediler arasında dikkate değer bir boyut farkı göremezsiniz. Tüm kediler aşağı yukarı aynı büyüklüktedir. Tıpkı bu alanda olduğu gibi, diğer başka alanlarda da kediler bize karşı direnir. Eve çağırduğımızda gelmezler, yapmalarını istediğimiz şeyleri yapmazlar, onlara getirdiğimiz yasakları ve kuralları umursa-

mazlar, öğrettiğimiz numaraları sergilemezler, kısacası köpeklerin kolaylıkla yaptığı pek çok şeyi yapmazlar. Bu durum bazı insanları çileden çıkarır. Kedilerse karşısındaki insanın çileden çıkmasını bile umursamazlar!

İnsanların kedileri narsist olarak tanımlamasına yol açan şey, kedilerin kendi programlarını insanlarınkine uyacak şekilde değiştirmeye istekli olmayışıdır. Bir kediye herhangi bir şeyi zorla yaptırmak neredeyse olanaksızdır. Pek çok insanın kedilerden hoşlanmamasının başlıca nedenlerinden biri de budur: Kedileri kontrol edemezsiniz. Kediler insanlara itaat etmezler. En iyi huylu kedinin bile zamanının çoğunu kapsayan bir programı vardır. Hiçbir şey yapmadığı zamanlarda bile (kediler için uyumak, hiçbir şey yapmamak anlamına gelmez) bir kedi, aslında bu programa uymaktadır. Minna Kız onu her çağırışında gelir. Daha doğrusu onu çağırdıysam ve o sırada canı gelmek istiyorsa. Ona seslenirim, dönüp bana bakar, sonra da her nereye gidiyorsa oraya doğru yoluna devam eder. Arkasını dönüp giderken ondan istediğim şeyi yapmadığı için en ufak bir utanç ya da rahatsızlık duymaz. Köpekler için olağandışı bir davranış sayılan bu durum, en yumuşak huylu kediler için bile her gün yaşanan sıradan bir olaydır. Bizi duyarlar, görürler, onlardan ne istediğimizi anlarlar ve buna karşın başlarını öte yana çevirirler. Bu halleriyle tam anlamıyla bir kayıtsızlık tablosu sergilerler. Yossie ondan istediğim hiçbir şeyi yapmaz, buna karşın kendisinin benden istediği her şeyi harfiyen yerine getirmemi bekler. Mamasını isterken son derece ısrarcıdır, genellikle bu isteğini, “O mamayı *derhal şimdi* istiyorum!” şeklinde ifade eder. Bu açıdan kedilerimle beş yaşındaki oğlum İlan birbirlerine çok benziyorlar.

Sabahları uyandığımda kedilerimden birini görür ve seslenirim: “Miki!” Bunu yaparken koşarak bana geleceğini, burnunu yüzüme sürterek cılgınca mırıldanacağını ve beni gördüğü için ne kadar sevindiğini belirten diğer tüm hareketleri sergileyeceğini ümit ederim. İki canlının uzun bir aradan sonra birbirlerini görmekten duydukları mutluluğu ifade ettikleri sabah karşılaşmalarını çok severim. Gelgelelim Miki bir an bile duraksamadan yanımdan geçip gider. Diğer tüm kedilerim de çoğunlukla aynı şeyi yaparlar. Sanki ben orada değilmişim, onlar için zerrece önemim yokmuş gibi. Halbuki günün ilerleyen saatlerinde benimle birlikte

sahilde koşup oynarken gözleri neşeyle, birlikte olduğumuz için duydukları sevinçle ıslıl ıslıl parlar. Beklentilerimden vazgeçmeyi ve onları oldukları gibi kabul etmeyi öğreniyorum. Söz konusu kediler olduğunda, başka seçeneğim de yok gibi görünüyor.

Kediler gerçekten de bize karşı hesaplı bir kayıtsızlık içinde mi? Yoksa kedilerin davranış kurallarını bütünüyle anlamadığımız için mi böyle düşünüyoruz? Belki de kediler, akıllarından geçenleri okuyabildiğimizi varsayıyorlardır: “Şu anda bambaşka bir şeyle meşgul olduğumu görmüyor musun?” Böyle bir durumda isteğimizde ısrarcı olmamız, kedinin bakış açısına göre tam bir kabalık örneğidir. O sırada dikkatlerini yönelttikleri bir şey vardır; belki olmak istedikleri bir yeri, belki de yapmak istedikleri bir şeyi düşünüyorlardır ve bizim ısrarla üzerinde durduğumuz isteklerimiz onları hiç ilgilendirmez. Kendi içlerinde yapma isteği ya da ihtiyacı duymadıkları bir şeyi sırf biz istiyoruz diye yerine getirmek, akıllarının ucundan bile geçmiyordur.

Büyük olasılıkla bunun temelinde yatan şey, yalnız gezen avcılar olan atalarından aldıkları özellikler. Evcil kedinin atası, Afrikalı vahşi kedir. Bu yaratıkları yakından gözlemlemek son derece güç olduğu için, davranışları üzerine de çok az şey biliniyor. Bilinen bir şey varsa o da bütünüyle yalnız yaşayan hayvanlar oldukları. Elbette kediler (sosyal gruplar halinde yaşayan aslanlar ve çitalar hariç) zannettiğimiz kadar yalnız yaşayan hayvanlar olmasalar bile, sosyal yaratıklar olan köpeklerden, çakallardan ve tilkilerden çok daha yalnızdırlar. Evcil kedilerimiz bile zamanlarının hatırı sayılır bir bölümünü bütünüyle tek başlarına geçirirler. Bu nedenle kendi başlarına hayatta kalabilen, kendi yargılarına göre hareket eden ve daha yüksek bir otoritenin ya da grubun onayını alma ihtiyacı hissetmeksizin yaşayan canlılar haline gelmişlerdir.

Kedilerin genlerine işlemiş böylesine köklü bir şartlanmayı insanların değiştirmesi hiç kuşkusuz kolay değildir. On milyon yıl boyunca kediler tamamıyla yalnız yaşayan canlılar olarak varlıklarını sürdürdüler. Sadece yaşamlarının ilk on haftasında anneleriyle, daha sonra da çiftleşme

amacıyla diğer kedilerle etkileşim içine girdiler. On milyon yıllık geçmişle-riyle kıyaslandığında, insanlar tarafından evcilleştirildikleri son dört bin yıl hayli kısa kalıyor. Dahası, dört bin yıldır insanlarla birlikte olmalarına kar-şın, kedilerin köpeklerle aynı biçimde evcilleştiğini söylemek güç. Kediler insanları yol gösterici, emir veren ya da eğitici olarak görmezler. Biz insan-lar kedilerin yaşam koşullarını iyileştirir, daha da önemlisi yaşadıkları orta-mı güvenli kılarız ama hayatları üzerinde asla tamamıyla söz sahibi olma-yız. Hiçbir kedi, tehlikelerle dolu bir dünyada kendi başının çaresine bak-mak zorunda olduğu duygusunu tamamıyla yitirmez. Evcil kedilerin sokak yaşamına uyum sağlamaktaki hız ve becerileri (belki de bunu başarabilen yegâne evcil hayvan kedidir) hayatları boyunca buna hazırlık yaptıkları izle-nimini verir. Sokak kedisi, vahşi kediden farklıdır. Ev ortamı dışında doğ-muştur ama annesi ya da daha uzak bir atası insanlar tarafından büyütül-müş ve büyük olasılıkla terk edilmiş bir evcil kedidir. Çoğu zaten yarı yarı-ya ev kedisi olan çiftlik kedileri, hatta en şımartılmış apartman kedileri bi-le büyük bir güçlük çekmeden sokakta yaşamaya ayak uydurabilirler. Bazı hayvan davranış bilimcileri daha da ileri giderek kedilerin tam anlamıyla evcilleştirilmediğini söylemekte. Köpekler, insanlarla birlikte yaşamak kar-şılığında, dış ortamları üzerindeki hâkimiyetlerinden feragat ederler. Kedi-lerse bizlerle böyle bir anlaşma yapmazlar.

Kedilere mesafeli, narsist, soğuk gibi sıfatlar yakıştırmamızın bir nedeni de, onları çoğunlukla kendi yetersizliklerinin bilincinde görünen köpeklerle karşılaştırmamızdır. Köpeklerin sıra dışı bir özelliği de, insan-lar yanlarında değilken yaptıkları hatalardan bile suçluluk (ya da en azın-dan utanç; ikisi arasındaki ayrımı yapmak güç) duymalarıdır. Eve döndü-ğümüzde kapıda bizi utanç içinde kıvranan, hoşlanmayacağımız bir şey yaptığını bize göstermeye can atan bir köpek karşılar. Köpek, yaptığı şey-den pişmanlık duyacağını bilir ya da en azından bize öyle gelen davranış-lar sergiler. Belki de hissettiği şey, gerçek bir suçluluk duygusundan ziya-de cezalandırılacağını bilmenin verdiği kaygıdır. Yine de temelinde ne olursa olsun, ortada böyle bir duygu olduğu çok açıktır. Bu sıra dışı davra-

nış ya da duygusal kapasite, insanların hayranlığını kazanır. Hiç şüphesiz bunun nedeni, insanların da aynı duyguyu yaşamalarıdır.

Kedilerse böyle bir duygudan yoksundurlar. Yokluğumuzda hiç hoşlanmayacağımız sürüyle şey yapmalarına karşın bugüne dek hiçbir kedi benden af dilemeye kalkışmadı. Moko sahildeki ıslak kumların üzerinde yuvarlanır, sonra çamurlu ayaklarıyla eve gelip yeni aldığımız mor kanepenin üzerine çıkar. Minna Kız eve kocaman muz yaprakları taşır (avlanmadan anladığı bu olsa gerek) ve bunları oturma odasının orta yerine bırakır. Yossie kim bilir nerelerden bulup getirdiği temizlik süngerlerini mutfağın stratejik noktalarına yerleştirir. Miki kelebek koleksiyonu yapar. Marifetlerini görüp onları suçladığımızda huzursuz olurlar çünkü bizim öfkeli halimiz onları rahatsız eder (öyle ki çoğu zaman arkalarını dönüp uzaklaşırlar). Peki ya suçluluk? Pişmanlık? Ne gezer! Kedilerin duygusal repertuarında suçluluk diye bir duyguya yer yoktur. “Süt dök-müş kedi” deyiminin gerçekleri yansıttığını hiç sanmıyorum. Peki ama suçluluk duygusundan yoksun olmak, bir kusur sayılır mı? Elbette hayır. Evrim sürecinin onlara verdiği bir özelliktir bu. Sürü halinde yaşayan köpeklerden biri hata yaptığında, bunun cezasını tüm sürü çeker. Bu nedenle hatalı köpek derhal cezalandırılır. Oysa yalnız bir avcı olan kedi hata yaptığında, sonuçlarına katlanan sadece kendisidir. Kendisinden başka şikâyet edecek kimse de yoktur. Kısacası bir kedinin zihinsel oluşumunda suçluluk duygusu yer almaz.

Kedilerin yaptıklarından dolayı pişmanlık duymamaları, bizim mutsuzluğumuz karşısında üzüntü duymadıkları anlamına gelmez. Kedilerle birlikte yaşamış hemen hemen herkesin, üzüntülü olduğunu hissederek yanına gelip onu neşelendirmeye çalışan kedisiyle ilgili bir anısı vardır. Bir keresinde ateşli bir hastalık nedeniyle günlerce yatakta kaldım. Kedilerimden biri hastalığım boyunca her gün göğsüme çıkıp oturarak saatlerce mırıldandı. Her ne kadar veteriner bir arkadaşım, kedimin bu davranışını “Evin en sıcak yeri olduğun için senin üstünde yatmıştır,” şeklinde açıklasa da, ben kedimin bana moral vermek için böyle yaptığına inanmak istiyorum (gerçekten de kendimi daha iyi hissetmemi sağladı). İnsanların göz yaşlarını yalayıp silen kedilerle ilgili pek çok hikâye duydum. Hatta sev-

diği bir insanın ya da hayvanın ölümünün ardından yas tutan pek çok ke-
di tanıyorum.

Kedilerin, suçluluk duygusunun sulandırılmış bir hali olan utanç duygusunu yaşayıp yaşamadığı kesin olarak bilinmiyor. Utanç, yaptığımız şeyi birileri gördüğünde ya da gördüğünü varsaydığımızda hissettiğimiz bir duygudur. Kısacası başkalarının bakış açısına göre kendimizi değerkendirdiğimizde ortaya çıkar. Suçluluk duygusu ise tamamıyla kendi iç hesaplaşmamızdır ve buradaki ölçüt, başkalarının değer yargıları değil bizim kendi değer yargılarımızdır. Kedilere gelince, o gün yaptıkları herhangi bir şeyi ayıpladığımız için uykularının kaçtığını hiç sanmıyorum.

Geçen gün Yossie anlamsız bir saldırganlık gösterisinde bulundu. İlan onu son derece nazik bir şekilde okşarken ansızın onun yüzünü tırmaladı, üstelik de görünürde hiçbir sebep yokken. Uyarı amaçlı hafif bir pati darbesi değildi ve tırmalamadan önce okşanmaktan rahatsız olduğuna dair hiçbir davranışta bulunmamıştı. Doğal olarak İlan neye uğradığını şaşır-
dı; hem canı yanmış, hem de fena halde içlerlenmişti. “Ama ben sadece okşuyordum!” diye haykırdı. Haklıydı. Böyle bir saldırıya neden olacak herhangi bir şey yapmamıştı. Hep bir ağızdan Yossie’yi azarlamaya giriştik. O ise ağır adımlarla, olayla hiçbir ilgisi yokmuş gibi kaygısız bir tavırla odadan çıktı. Daha sonra yaptığından dolayı pişmanlık duydu mu? Bu konuda bir an bile düşündüğünü sanmıyorum. Halbuki davranışından hiç hoşlanmadığımızı gayet açık bir şekilde ifade etmiştik. Belki de bu kez fazla ileri gittiğini, onu en sevdiği eğlencelerinden birinden (örneğin bütün gün canı her istediğinde mama yemek gibi) mahrum bırakarak cezalandıracağımızı düşünmüştür. Yine de ona karşı öfkeli tavrımızı sürdürseydik, bunu şaşkınlıkla karşılayacak, bunca yaygara koparmamıza bir anlam veremeyecekti. Dahası, bence en kötüsü de bu, İlan’ı ciddi şekilde yaralamış olsaydı da bundan dolayı herhangi bir pişmanlık duymayacaktı.

Pişmanlık ya da suçluluk duygularının kedilerin repertuvarında yer almadığını söylerken anlatmaya çalıştığım şey buydu. Bunlar, kediler için var olmayan duygular. Üstelik ne kadar çaba sarf edersek edelim, bu duyguları onlara aşılamamız olanaksız. Kediler suçluluk hissetmeyecek şekilde yaratılmışlar. Yossie aynı davranışı tekrarlayacak olursa onu evimizden

yollamak zorunda kalacağız ama bunun nedenini asla anlamayacağımızdan adım gibi eminim. Belki evden gönderildiği için öfkelenecek ama bu olayla kendi davranışı arasında herhangi bir bağlantı kurmayacak. Anlamasını sağlamak için de yapabileceğimiz hiçbir şey yok gibi görünüyor. Yossie asla kendisine karşı bir kızgınlık hissetmeyecek, “Aman Tanrım, bütün bunlara neden olan benim, ben kendi kendimin en büyük düşmanıyım!” benzeri bir aydınlanma yaşamayacak.

Pişmanlık, suçluluk ya da utanç duygularından yoksun olmak, narsisizmin kanıtı sayılır mı? Bu duyguları hissedememenin tek açıklaması narsisizm midir? Evrimsel gelişimine baktığımızda, kedilerin başka bir canlının varlığına bağlı olan pek çok duygudan yoksun olduklarını görürüz. İnsanlar ve köpekler gibi sosyal türler kendilerini güvende ya da mutlu hissetmek için bir gruba dahil olmaya ihtiyaç duyarlar. Yaptıkları hatalardan dolayı özür dileyebilmek için diğer grup üyelerine pişmanlıklarını gösteren işaretler geliştirmişlerdir. Oysa yalnız yaşayan ve avlanan bir hayvanın kendini affettirmek gibi bir gereksinimi yoktur. İnsanlarla birlikte yaşamak kediler üzerinde bazı değişimlere yol açıtsa da bu, oldukça sınırlı bir değişimdir. Kediler özür dilemezler. Köpekler ve primatlar dışındaki herhangi bir türde “özür dileme” kavramının var olup olmadığına ilişkin bir araştırma yapıldı mı bilmiyorum. Belki de diğer türlerde de pişmanlık belirtisi olan ama henüz bizim farkına varamadığımız işaretler vardır.

Kediler ne kadar asil görünümlü yaratıklar olduklarının gayet iyi farkındadırlar ve kimi zaman bu görüntüyü korumak için olmayacak işler yaparlar. Siyam kedisi olan bir bayan, bana yazdığı mektupta, kedisinin oyun oynamayı çok sevdiğini fakat oynarken insanlara görünmemek konusunda son derece titiz davrandığını anlatıyordu. Besbelli bu kedi, oyun oynamanın asaletine gölge düşürdüğü kanısındaydı. Ne zaman birilerinin kendisini izlediği hissine kapılsa derhal oyunu bırakıp kurumlu bir tavırla bir köşeye oturuyor, sanki az önce oynayan kendisi değilmiş de saatlerdir aynı pozisyonda oturuyormuş gibi davranıyordu.

Kedilerimin en büyüğü olan Yossie'nin, evdeki iki yavru kedinin şımarıklıklarına karşı takındığı yarı kibirli, yarı hoşgörülü tavır beni hayrete düşürüyor. Yavruların yaramazlığından sıkıldığı vakit tek patisini havaya kaldırarak onları kibarca uyarıyor. Gelgelelim yavru kediler henüz kendi ihtiyaçları dışındaki pek az şeyin farkına varabildikleri için bu uyarı yeterli olmuyor. Yossie bu kez patisini onlara daha da yaklaştırarak kaldırıyor, önce hafifçe, sonra biraz daha pençeler atıyor. Bu, sabrının taşmak üzere olduğu anlamına geliyor. Yine de saygıdeğer görüntüsünü bozmamaya özen gösteriyor. Onlara vururken kesinlikle kontrolsüz bir öfke sergilemiyor. Öfkeli değil, sadece biraz sinirli. Onlardan üstün olduğunun bilincinde ve tek istediği rahatsız edilmeden kafasını dinlemek. Yavrular gibi çılgınca oradan oraya koşturup dövüşmeyi kendisine yakıştıramadığı her halinden belli. Ne de olsa o, saygıdeğer bir kedi.

Böylesine kendinden emin, saygın görünümlü bir yaratığın hata yaptığında yaşadığı utancı ve küçük düşmeyi tahmin edebiliyor musunuz? Küçük düşmek, yerin dibine geçmek gibi kavramların insanoğluna özgü olduğu düşünüldüğünden, bir kediye aynı duyguları yaşarken görmek insanı hayrete düşürüyor. Son derece utanç verici durumlarda hiçbir şey olmamış gibi davranmaya çalışan pek çok kedi gördüm. Bir kediye azarladığınızda, varlığınıza tamamiyle habersiz gibi kayıtsızca patilerini yalamaya başlar. Örneğin bir yere sıçramaya kalkışıp ıskaladıklarında da sanki oraya çıkmak gibi bir amaçları hiç olmamış gibi kendi kendilerini yalamaya başlarlar. İnsanlar başarısız olduklarında küçük düştükleri hissine kapılırlar. Hele bu başarısızlığa tanık olan başka insanlar da varsa, durum daha da kötüdür. O zaman kendimizi rezil olmuş, yerin dibine geçmiş gibi hissederiz. Acaba kediler de aynı duyguyu mu yaşıyorlar? Bu kayıtsız tavırlarının nedeni, kendilerine duydukları sonsuz güven mi? Yoksa kendilerinden emin görüntülerini yitirmemek için mi bu kayıtsız tavırlara bürünüyorlar? Kedilerin (ve büyük olasılıkla insanların) başarısız olduklarında hiçbir şey olmamış gibi davranmaya çalışmalarının altında yatan şey, hayatta kalma mekanizmasının öğrettiği bir davranış: Olası saldırganlara (kediler söz konusu olduğunda, biz insanlara) zayıflıklarını göstermemek. Bu, bir duygudan ziyade bir taktik.

Kedilerin bu “görünüşü kurtarmak” ihtiyacı onlara diğer kedilerin, hatta insanların gülünç duruma düştüğü anları kavrama yeteneği veriyor. Gelgelelim kendileri gülünç duruma düşmekten nefret ediyorlar. Bir kere-sinde Minnalouche’la birlikte oturma odasındaydık. Minnalouche bir sine-ği yakalamak için havaya sıçradı, ıskaladı ve masadan aşağı düştü. Hepimiz birden gülmeye başladık. Bunun üzerine bize sırtını dönerek büyük bir il-giyle patilerini incelemeye başladı. Onun bu davranışı bizim daha da beter kahkahalara boğulmamıza neden oldu. İşte o zaman Minnalouche ağır adımlarla odayı terk etti ve onu defalarca çağırmamıza karşın geri gelmedi. O sırada yaşadığı duygunun küçük düşme olmadığına inanmak hayli güç. Kediler kendilerine gülünmesinden hoşlanmıyorlar (işin doğrusu pek çok hayvan bundan hoşlanmıyor; bu konuda yapılan araştırmalar fillerin, bü-yük maymun türlerinin ve köpeklerin de insan gülüşünü düşmanca bir ses olarak algıladıklarını gösteriyor).

Öte yandan bazı kediler seyredilmekten büyük zevk alıyor gibiler. Mükemmel bir kedi gözlemcisi olan Doris Lessing *Particularly Cats* (Özel-likle de Kediler) adlı klasikleşmiş kitabında sıra dışı güzellikteki bir kediden şöyle söz eder: “Ne kadar güzel bir kız olduğunun fazlasıyla farkındaydı ve bundan gurur duyuyordu.” Kedi sever pek çok insan, kedilerin bazı durum-larda ne kadar sevimli göründüklerinin (örneğin patilerini altlarına topla-mış dinlenirken) ya da güzelliklerini sergilediklerinin kesinlikle bilincinde oldukları kanısında. Belki de insanların hayranlık gösterileri hoşlarına gidi-yordur. Yine de, insanlara özgü bir estetik anlayışını kedilerde aramanın yanlış olacağını düşünüyorum. Minnalouche, diğer kedilerle kıyaslandığın-da onlardan daha güzel olduğunun farkında mı? İnsanlara özgü ayrımlar, kediler için de geçerli mi? Örneğin Minnalouche, “Ben Yossie’den daha gü-zelim, ama Yossie de Miki’den daha güzel,” diye düşünüyor mu? Sanmıyo-rum. Minna’nın oselotlarinkini andıran benekli gri kürkünü çekici bulan-lar kediler değil, insanlar. Kediler kendi aralarında güzellik yarışmaları dü-zenlemiyorlar, ama insanlar kedilerini bu yarışmalara götürüyorlar. Yine de kedilerini bu tür yarışmalara hazırlayan insanlara, kedilerin neler olup bit-tiğini anlayıp anlamadıklarını sorduğumda, kedilerinin durumun farkında olduğunu ve güzelliklerini diğer kedilerle yarıştırmaktan hoşlandığını söy-

lüyorlar. Bense bu fikre katılmıyorum. Bana kalırsa bu, insanların kendi değer yargılarını kedilerine yansıtmalarından ibaret.

Pek çok insan kedilerin minnettarlık duygusundan yoksun olduğunu düşünür. Köpek severler, köpeklerin bu duyguyu şüpheye yer bırakmayacak bir şekilde ifade ettiklerini bilirler. Sevinçle hoplayıp zıplayarak, “Teşekkürler! Teşekkürler!” dercesine havlarlar. Kedilerse minnet duyuyorlarsa bile bunu çok daha üstü kapalı bir şekilde gösterirler. Örneğin Doris Lessing’in, kedileriyle birlikte yaşadığı evinden uzak tutmaya kararlı olduğu sokak kedisi Rufus’u anlattığı bölüm, kedilerin de minnet duyabileceklerini düşündürüyor. Lessing sonunda kediye karşı verdiği savaşı kaybeder ve kedi eve girdiği andan itibaren hayli yüksek bir sesle mırıldanmaya koyulur: “Minnettar olduğunu bize göstermek istiyordu. Bu, hesaplanmış bir mırıldanmaydı.” Kedi onlara şöyle demektedir: “Görüyor musunuz, size minnettarım ve bunu da mırıldanarak dile getiriyorum.” Rufus’un eve girmesine izin verilir fakat mutfaktan öteye geçmesi yasaktır. Derken bir gün son derece acıklı bir tavırla oturma odasında boy gösterir: “Haksızlığa uğramış, hor görülmüş ve derinden yaralanmış kimselere özgü o boynu bükük duruşuyla bize bakıyor, her haliyle içerideki karnı tok, sırtı pek, ayrıcalıklı şahısların vicdanına sesleniyordu.” Rufus bu girişiminde de başarılı olur ve oturma odasına gelmesine izin verildiğinde yine gürültülü bir şekilde mırıldanmaya başlar: “Şanslı olduğunun farkındaydı, kendisine verilen bu iznin ne kadar değerli olduğunu anladığını bilmemizi istiyordu”. İnsanların diğer türlere dair yazdığı her şey gibi bu da aslında bir yorumdan ibaret. Belki de bana bu kadar inandırıcı gelmesinin nedeni, böylesine dokunaklı bir şekilde anlatılması. Etkileyici anlatımı bir yana, kedilerimin beşinde de gözlemlediğim bir davranışla benzerlikler taşıyor: Kedilerime özellikle sevdikleri bir yiyecek verdiğimde, doğruca yemeye başlamak yerine önce yanıma gelip bacaklarıma sürtünerek yüksek sesle mırıldanıyorlar. Bu, “Teşekkürler,” demek değilse nedir?

Kediler daima bağımsız ve kendilerine yeten bir görünüm sergilerler. Roger Caras’a göre bu, “son derece tehlikeli bir kurgunun doğmasına

yol açan yersiz bir kibir gösterisidir". *A Cat Is Watching* (Bir Kedi Seyrediyor) adlı kitabında Caras bu inanışın insanlarda kedilerin hayatındaki pek çok tehlikeyi göz ardı etme eğilimine neden olduğunu belirtiyor ve biraz da insan-merkezci bir bakış açısıyla şöyle diyor: "Bu kibirli tüy yumakları, kırılğanlıklarını kabul edip kendilerini insanların şefkatli kollarına bırak-salar, kendileri için çok daha hayırlı olacak. Öylesine kibirliler ki, bu özel-likleri kendi aleyhlerine işliyor. Halbuki bu kendini beğenmiş tavırların-dan biraz ödün vererek yaşam sürelerini önemli ölçüde uzatabilirler." Bu-rada, kedilerin bilinçli olarak etraflarına caka sattıkları kanısı hâkim. Ben-se kedilerin böyle bir seçim yaptıklarını düşünmüyorum. Kediler yardım istemeyecek kadar gururlu yaratıklar değiller. Hatta en sevimli özellikle-rinden biri de, başlarını derde soktuklarında yardımcı olabileceğimize inanıyorlarsa derhal bize başvurmaları. Her gün kedilerimle benzeri du-rumlar yaşıyorum. Benden yardım istemekle kalmıyorlar, onlara yardım ettikten sonra kendi yöntemleriyle bana minnettarlıklarını da gösteriyor-lar. Bir başka varlığın yardımına muhtaç olduğunu kabullenmek ve ufak tefek yardımlar için minnettar kalmak, egoist ya da narsist tanımlaması-na uymayan bir özellik.

Bir keresinde Moko çıktığı ağacın tepesinde kalınca onun aşağı in-mesine yardım ettim ve bu yardıma minnetle mırıldanarak karşılık ver-di. Yardıma ihtiyacı yokmuş gibi davranmadı; aksine, beni gördüğü an-da gözleri sevinçle parlamaya başladı ve sesimi duyar duymaz neşeye o "brrp" sesini çıkardı. Onu ağaçtan indirdiğimde mutluluktan sarhoş olmuş gibi yerlerde yuvarlandı. Kurtarıldığı için minnettar olduğu açıktı ve tavır-larında kibirden eser yoktu. Bana kalırsa kediler bize, "Senin yardımına ih-tiyacım yok," demiyorlar. Belki de esas sorun, kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalan yaratıklar olarak, yardım beklemek gibi bir alışkan-lık geliştirmemiş olmaları. Kediler tek başlarına hayatta kalabilecek şekilde evrimleşmişler ve bu kadar kısa bir zamanda (biyolojik/genetik değişimler söz konusu olduğunda kedilerin insanlarla birlikte geçirdiği dört bin yıl ol-dukça kısa bir süre) insanları kayıtsız şartsız güvenilecek yaratıklar olarak görmeseler de, yardıma muhtaç olduklarında başvurulabilecek yaratıklar olarak kabul etmeleri bile mucize sayılır.

Narsistçe bir davranış bozukluğu, çağımızın en popüler ruh hastalığı tanıları arasında. Standart bir psikiyatri terimleri sözlüğünde (Hinsie & Campbell sözlüğü) narsistçe davranış bozukluğu şöyle tanımlanıyor: “kendine karşı hypercathexis ve/veya çevresindeki nesnelere karşı hypocathexis.” (Psikiyatrların bu baş döndürücü sözcük dağarcığına hayranım.) Bu, kişinin kendisiyle aşırı ilgili olması ve kendisi dışındaki varlıklara karşı da aşırı ilgisiz olması anlamına geliyor. Bu durumu bir hastalık olarak tanımlamamızın nedeni, insanların çoğunluğunda görülmemesi. Eğer yaygın bir durum olsaydı, o zaman psikolojik bir rahatsızlık değil, bir davranış biçimi olarak kabul edilirdi. Felsefi boyuttaki tartışmalar bir yana, burada önemli olan nokta şu: Kedilerin bize narsistçe gelen davranışları, kendi doğalarına göre sıra dışı bir durum değil. Aksine, bir kediden beklendiği gibi, hatta evrim sürecinin onlara öğrettiği şekilde davranıyorlar. Kedilerin düşünce tarzını anlayabilmek için anahtar konumda olduğuna inandığım ve bu nedenle bu kitapta sıkça vurguladığım bir gerçek var: Kediler sürü hayvanları olarak evrimleşmedikleri için, dostlarının ve akrabalarının güvenliğini ve iyiliğini kendilerinininkine üstün tutan sosyal yaratıklar değillerdir. Kedilerin dünyası bir arı kovanındaki arılarınkinden çok farklıdır.

Kedileri narsist olarak tanımlamak ne kadar yersizse, alçakgönüllü olduklarını söylemek de bir o kadar zor. Bugüne dek bir kedi için “alçakgönüllü” kelimesini kullanan tek bir insana bile rastlamadım. Alçakgönüllülük, kişinin kendi önemsizliğinin farkında olduğunu ve bu durumu kabullendiğini gösterir. İnsanlar için olumlu bir özellik olarak görülen bu duygunun, gerçekte bir duygudan ziyade bir davranış biçimi, hatta biraz da diğer insanlara karşı takındığımız bir tavır olduğunu düşünüyorum. Köpeklerse gerçekten de alçakgönüllü olabiliyorlar. Psikolojik ölçütler zaman içinde değişiyor: Bir zamanlar alçakgönüllülük bir insanda en çok beğeni toplayan özelliklerden biriymken, bugün özgüven eksikliği olarak tanımlanabiliyor. Peki, neden kediler alçakgönüllü değil? Bunun açıklaması, alçakgönüllülüğün insanlara has bir özellik olması değil zira bu tanımlamaya uyan, yani insanlardan pek az şey talep eden, evdeki diğer canlıların, hatta

evin kedisinin kendinden çok daha üstün bir konumda olduğunu kabullenmiş görünen pek çok köpek var. Oysa aynı şekilde davranan bir kedi olsa, onun hasta ya da mutsuz olduğunu düşünürüz. Aslında bu sorunun yanıtı çok basit: Köpekler sürü hayvanlarıdır ve her sürüde bazı bireyler diğerlerine üstün konumdadır.

Blake'in "Masumiyet Alametleri"nde, babama göre dünyadaki tüm eşitsizlikleri açıklamaya yeterli olan ve sık sık tekrarlayarak hepimizi çileden çıkardığı bir deyiş yer alır:

Kimileri tatlı hayata doğar,
Kimileriyse sonsuz geceye.

Bu basit felsefeye dayanarak babam, kendisi gayet iyi koşullarda yaşarken başka insanların acı çekmesi karşısında vicdanını rahat tutmayı başarırdı (La Rochefoucauld'un da dediği gibi, en dayanıklı olduğumuz acı, başkasının acısıdır). Köpeklerin kendiliklerinden benimsemiş göründükleri bu ilkel düşünce tarzını bir kediye kabul ettirmek olanaksızdır. Kediler tatlı hayata doğmuşlardır. Buna karşın, kedileri sevmeyen insanlar hariç, hiç kimse onları alçakgönüllü olmadıkları için suçlamaz. Bu durumun açıklaması da aslında kedilerin evrimleşme sürecinde yatıyor: Diğer canlıların üstünlüğünü kabul etmenin yalnız bir avcı olan kediye ne gibi bir yararı olabilir? Kediler alçakgönüllülükten hiçbir fayda görmezler.

Yine de bu, kedilerin kibirli yaratıklar oldukları anlamına gelmez. Biz insanlara kendini beğenmişlik, hatta üstünlük taslamak gibi görünen bazı tavırları olmasına karşın kedilerin kendilerini üstün görmek gibi bir takıntıları yoktur. İnsanlar için olumsuz bir özellik olarak kabul edilen "kendini beğenmişlik", kedileri seven ya da sevmeyen herkesin onlara yakıştırdığı bir tanımlamadır. Hatta söz konusu kediler olduğunda "kurumlanmak, etrafa caka satmak" gibi davranışlar sevimli bir niteliğe bürünür. Sanki bu, kedilerin o kendinden emin, kayıtsız tavırlarını kabul edilir kılan bir şirinliktir. Gerçekte, üstünlük taslamak, caka satmak gibi davranışlar ancak bir başka canlının varlığı söz konusu olduğunda geçerlidir. Kişinin bu duyguları yaşayabilmesi için etrafta kendisiyle kıyaslama yapabileceği,

kendisini üstün görebileceği bir başka canlının olması gerekir. Örneğin bir insan, ancak bir başkasıyla kıyaslandığında daha akıllı, daha yetenekli, daha güçlü olduğu hissini yaşayabilir. Elbette kediler bu tür bir kıyaslama yapmıyorlar.

Sonuç olarak kediler narsist mi? Elbette hayır. Onlara bu sıfatı yakıştırmamızın nedeni, sözcükleri gelişigüzel kullanmamızdan kaynaklanıyor. Narsist kelimesini kullanırken, bu tanıma uyan insanların özelliklerini kastediyoruz. Oysa tanımladığımız canlı, biyolojik ve duygusal açıdan benzerlikler olsa da temelde insanlardan farklı bir yaratık. Kedilerden söz ederken onlara insanlar için kullanıldığı anlamıyla *narsist*, *bencil*, *ben-merkezci* gibi sıfatları yakıştırmamız, aslında bu sıfatların tanımladığı davranış biçimine ne kadar meyilli olduğumuzu gösteriyor. Kediler mini insanlar değil. Bütünüyle insanlardan farklı canlılar. Bu nedenle, insanların yaşadığı duyguların aynı biçimde kediler tarafından da yaşandığını varsaymak bir yanılgı olur. Olsa olsa, bu duyguların kediler tarafından yaşanan versiyonlarından söz edebiliriz. Narsist kelimesini psikiyatrik anlamı açısından ele alırsak, narsist birey, kendisi bilincinde olsun ya da olmasın, sorunlu bir bireydir. Oysa kediler için böyle bir sorun söz konusu değildir. Yaygın anlamda ise *narsist* kelimesi sadece kendini düşünen insanlar için kullanılır. Kedilerse, biz de dahil olmak üzere, pek çok başka canlı hakkında düşünürler. İnsanlar hakkında ne düşündüklerine gelince, bu, bambaşka bir konu.

Kedilerin narsist olmadıklarının belki de en güzel kanıtı, sevmeye yetenekleridir. Bu yeteneklerinden şüphe etmek mümkün mü? Kedilerle birlikte yaşayan hemen hemen herkes, insan dostlarından ayrı kalmanın kediler için ne kadar zor olduğunu bilir. Bir kadın, bana üç haftalık bir ayrılığın ardından eve döndüğünde kedisinin ona bakıp adeta “konuşmaya” başladığını, o güne dek çok nadiren yaptığı bir şekilde miyavlayarak, uluyarak tam bir saat boyunca bir şeyler anlattığını söyledi. Besbelli bu kedinin aklında, insan dostuna anlatması gerektiğini düşündüğü pek çok şey vardı. Acaba ne diyordu? Kadının yorumuyla kedi şöyle demektedir: “Neredeydin? Neden beni bu kadar uzun süre bırakıp gittin? Seni özledim, seni özledim, seni özledim!” Bir başka kadın, evden uzakta olduğu birkaç gün boyunca kedisini besleyen komşusunun anlattığı bir olayı bana aktardı. Kom-

şusu, sabaha karşı saat iki sularında evden gelen gürültüyle uyanmıştı. Kedi, tıpkı annesi tarafından terk edilmiş bir bebek gibi, son derece acıklı bir sesle avazı çıktığıınca haykırıyordu.

Belki de kendini beğenmişlik, kayıtsızlık, üstünlük taslama, kibir, etrafındakileri hor görme ya da soğukluk gibi olumsuz sıfatlarla tanımlamaya çalıştığımız şey, aslında kendinden hoşnut olma duygusundan ibarettir. Kedi kendisi olduğu için mutludur ve bu duyguyu yaşayabilmek için insanların beğenisini kazanmak zorunda değildir. Kediler kendi kendilerine yetebilen olağanüstü yaratıklar olduklarını zaten bilirler ve bu gerçeğin başkaları tarafından onaylanmasına ihtiyaç duymazlar. Biz insanlar içinse durum farklıdır. Belki de kendimizde ve diğer hayvan dostlarımızda görmeye alışkın olmadığımız bir özellik olduğu için, kedilerin bu yönünü tanımlamakta bildiğimiz kelimeler yetersiz kalıyor ve onlara yanlış sıfatlar yakıştırıyoruz. Kediler etraflarında onları seven ve hayranlık gösteren, davranışlarını onaylayan ya da cezalandıran insanlar olmaksızın da hallerinden hoşnutturlar. Gerçekte, biz insanlara sandığımızdan ya da inanmak istediğimizden çok daha az gereksinimleri vardır. İnsanlar olmadan kedilerin hayatta kalamayacağını, hem duygusal hem de maddi açıdan bizlere muhtaç olduklarını düşünmek hoşumuza gider. Oysa kediler her iki açıdan da bize muhtaç değiller. Hiç şüphesiz bu, gurur kırıcı bir durum. İşin doğrusu, kedilerin bize muhtaç olduğuna inanmaya ihtiyacımız var. Bizsiz de yaşayabilecekleri düşüncesini kabullenmekte güçlük çekiyoruz. Her şeye karşın, bize muhtaç olmasalar da bizi seviyor gibi bir halleri var.

SEVGİ

Çoğumuz için dünyanın tüm dillerinde kulağa en güzel gelen kelime, sevdiğimiz bir insan tarafından sevgiyle söylenen kendi ismi-mizdir. Kediler için de durum farklı değil. İsimlerini tekrar tekrar öylememizden böylesine hoşlanmaları sizce de garip değil mi? Kediler isimlerini bilirler ve bu ismin sadece kendilerine ait olduğunu, bunu söylediğimizde onlardan söz ettiğimizi bilirler. Ayrıca bu ismi sevgiyle söylediğimizi de anlarlar; o sırada onlara özel bir şeyler söylediğimizin farkındadırlar. Üstelik bundan inanılmaz bir zevk alırlar. Peki onları bu kadar mutlu eden şey nedir? Yalnız avcılar olan bu hayvanlar, kendi isimlerini duyduklarına neden böylesine büyük bir sevinç duyarlar? Acaba işittikleri şey onlar için ne ifade ediyor?

Kedilerle birlikte yaşayan insanlara, kedilerinin onların en çok hangi yönünü sevdiğini sorduğunuzda (ben bunu tanıdığım herkese soruyorum) verdikleri ilk yanıt çoğunlukla somut dünyayla ilgili bir şeydir. Yazar Stephanie Johnson'a bu soruyu sorduğumda bana şöyle bir yanıt verdi: "Beni en çok buzdolabını açabildiğim için seviyor. Yemin ederim, sabahtan akşama kadar yaptığı tek şey oturup buzdolabını seyretmek. Eğer zihnini açıp bakabilseydik, büyük olasılıkla mutfaktaki buzdolabına benzeyen uzun, dikdörtgen şekilli beyaz bir şey görürdük." Bir kedinin hayatı uyku ve beslenmeye indirgendiye, o kedinin uyanık olduğu zamanlar boyunca buzdolabını düşünmesi çok doğal. Halbuki bir kedi sizi pek çok başka nedenden dolayı sevebilir; bunların bazıları somut, bazıları soyut, bazıları kolaylıkla anlaşılabilen, bazılarıysa bizler için gizemli nedenlerdir. Bütün bu nedenleri bulup çıkarabileceğimizi sanmıyorum. Hatta bir kediye sorabilseydik, büyük olasılıkla kendisi de bizi neden sevdiğini açık seçik maddeler halinde sıralayamazdı.

Kedilerle birlikte yaşayan hiç kimse, kedilerin insanlara karşı kayıtsız olduğu iddiasına katılmayacaktır. Buna karşın, kedilerin sevgi ve şefkat duygularından yoksun yaratıklar olduğu konusunda ısrar eden bazı bilim adam-

ları var. On dokuzuncu yüzyılda, gerçek bir kedi düşmanı ve somut delil aşığı olan Harvard Üniversitesi dekanı Nathaniel Southgate Shaler şöyle demiş: “Kedilerin sahiplerine karşı sevgi duyduklarını gösteren somut bir delile rastlayamadım.” Bu konuda somut bir delilin ne olduğu sorusu bir yana, kedilerin insanlara duydukları sevgiye dair yüzlerce yaşanmış olay, tanıklık ve doğrudan gözlem örneği var. Bunların arasında belki de en güzeli, öykü yazarları Frances ve Richard Lockridge’in (büyük beğeni toplayan Kuzey öyküleri ilk kez 1936’da *The New Yorker* dergisinde yayınlandı) *Cats and People* (Kediler ve İnsanlar, ilk baskısı 1950 yılında yapılan bu kitap, hâlâ kediler hakkında yazılmış en iyi kitaplardan biri) adlı kitabıdır. Bu paha biçilmez kitapta sevgili kedileri Pammy’den söz ederler. 2. Dünya Savaşı sırasında Richard bir süreliğine evden ayrıldığında “Pammy hayata küstü. İnsan bir kedi için böylesine ağır bir benzetme yapmak istemiyor ama bunun dışındaki sözcükler, onun durumunu anlatmakta yetersiz kalıyordu. Pammy’nin bir yarısı da onunla gitmiş gibiydi.” Peki, ortada somut deliller var mıydı?

Pammy her gün Richard’ın zamanının çoğunu geçirdiği küçük odaya gidiyor, Richard’ın içeride olmadığını bilmesine karşın odaya baktıktan sonra “başını havaya kaldırıp çaresizlik dolu bir sesle usulca miyavlıyordu.” Ardından huzursuzca evin içinde dolanıyor, bu arada tekrar tekrar odaya dönerek bakıyor, her seferinde odayı boş bulduğu için aynı ümitsizliğe kapılıyordu. Evin ön kapısının açıldığını duyduğunda hevesle kulaklarını dikeyliyor, fakat ayak seslerinin Richard’a ait olmadığını anladığında yeniden o acıklı sesle miyavlayarak evdeki arayışını sürdürüyordu.

Frances ve Richard Lockridge, “Eğer o haftalar boyunca Pammy, sevdiği bir insanın yokluğunu derinden yaşamadıysa, ne kedilerin ve insanların yaptıkları bir anlam ifade ediyor, ne de insanların kullandığı sözcükler,” demiş. Ben bilgisayarımın başına geçmiş yukarıdaki satırları yazarken Minnalouche da monitörün tepesinde oturuyordu. Önce bir süre klavyede gezinen parmaklarımı seyretti. Ardından başını kaldırıp bana baktı ve göz kırptı. Ben de ona bakarak göz kırptım ve sadece bu hareket (kedi dilinde saldırganca bir niyet olmadığını gösteren dostça bir işaret) onu öyle sevindirdi ki oturduğu yerde yüksek sesle mırıldanmaya başladı. Onu okşamadım; yani böyle mırıldanmasına neden olan şey, onunla dost

olduğumuzu düşünmesiydi. Frances ve Richard Lockridge, Siyam kedileri Martini için şöyle diyorlar: “İsmi söylediğimizde hafifçe göz kırpması, o sırada içinde bir çeşit hayranlık ya da sevgi uyandırdığı izlenimi veriyor.”

Kedilerin gözyaşlarında antibakteriyel bir koruyucu enzim olmadığı için (lizozim adlı bu enzim insanlarda ve pek çok diğer hayvanda var) kediler beş dakika boyunca göz kırpmadan durabilirler. (İnanması güç ama evcil kedilerin dostluklarını göstermek için vahşi kedilerden çok daha sık göz kırpmaları onların gözlerini daha çok bakteriye maruz bırakıyor olabilir. Belki de kediler için evcilleşmenin bir dezavantajı da bu.) Peki istediklerinde dakikalarca göz kırpmadan bakabilen kediler, sadece dostça duygularını ifade etmek için mi göz kırıyorlar? Ortaçağda rahipler bir kedinin göz kırpmadan bir insana bakmasının uğursuzluk getireceğine inanırlardı. Bu anlamda insanlar, sosyal yaratıklar olan köpeklere benziyorlar; göz kırpmadan bakmak, tehdit olarak algılanıyor. Benim kedilerimse sevdikleri şeylere gözlerini kırpmadan, uzun uzun bakıyorlar. Belki de bana bakarken bilerek göz kırpmalarının nedeni, bu bakışı yanlış anlamamdan korkmaları. Kedilerimden Megala sık sık bana göz kırpar. Ayrıca gözyaşı kanallarından biri tıkanmıştı ve bunun tedavisi için yapılabilecek pek bir şey yok. Acaba bana göz kırma alışkanlığı ile tıkanan gözyaşı kanalının bir ilgisi var mı?

Kediler karşısındaki canlıya dostça duygular beslediklerini göstermek için başka bir yöne bakar ya da göz kırparlar. Köpeklerse aynı durumda hafifçe gözlerini kıсарlar. Pennsylvania Üniversitesi Hayvanlar ve Sosyal Etkileşim Merkezi başkanı James Serpell’e göre, duygusal yakınlık ifade etmek için göz göze iletişim kuran tek canlı türü insandır (maymunlar, köpekler ve kediler için bu, düşmanlık belirtisi sayılıyor). Belki de bunun kökeni, yeni doğan bebeğin sevgiye yakın bir ifadeyle annesinin gözlerine bakarak süt emdiği günlere dayanıyor. Kediler de okşandıklarında başlarını kaldırıp hayranlıkla karışık sevgi dolu gözlerle (belki de sadece bize öyle geliyor ama bence doğru bir yorum) insan dostlarına bakarlar.

Pek çok kedi gibi benimkiler de yağmurdan hoşlanmıyorlar. Buna karşın Leila, İlan ve Manu’yla birlikte yağmurlu bir akşamüstü tepede yü-

rüyüşe çıktığımızda kediler de bizimle geliyor. Başlangıçta bunun nedenini anlayamasam da, aynı şeyi defalarca yaşadktan sonra bizimle birlikte olma isteklerinin yağmurdan duydukları rahatsızlığa baskın geldiğine karar verdim. Belki de asıl sevdikleri bizimle yürüyüşe çıkmak değil, yürüyüşün sunduğu macera ve değişiklik fırsattır. Yine de kesin olan bir şey varsa o da bunu *istedikleri* için, zevk aldıkları için yaptıkları. Dahası, yağmurlu havalarda sadece bizimle birlikte yürüyüşe çıktıklarına göre (yağmurda tek başlarına asla dolaşmaya çıkmıyorlar), bu yürüyüşlerden aldıkları zevkin önemli bir bölümü de bizim varlığımızdan kaynaklanıyor olmalı.

Kedilerin sık sık bizim hakkımızda düşünmekle kalmayıp, onlarla ilgili niyetlerimizi sezebildiklerine, hatta onlar hakkındaki gerçek duygularımızı da görebildiklerine inanıyorum. Kedilere âşık bir bayan arkadaşım, Yossie'yi görür görmez kelimenin tam anlamıyla ona vuruldu. Karşısında diz çöküp sevgi dolu bir sesle ona övgüler yağdırmaya başladı. Yossie de ona tutulmuş gibiydi: Koşarak yanına gidip burnunu onun burnuna sürttü, ardından zerrece tereddüt ya da utanç duymaksızın onun aşkına aynı coşkuyla karşılık vermeye koyuldu: "Evet, ben de seni seviyorum, sonsuza dek seninim!" Hareketlerinden başka bir anlam çıkarmak olanaksızdı. Yossie'nin benden hoşlandığını biliyorum, ama bana çılgınlar gibi âşık olduğunu söyleyemem. Oysa bu arkadaşşıma neredeyse anında âşık olmuştu. Peki, neden? Arkadaşımanın aklından geçenleri okuyabildiği için olsa gerek. Arkadaşımanın onu gördüğü anda hissettiği şey koşulsuz bir sevgiydi ya da en azından Yossie'ye öyle gelmişti. Belki de bana baktığında ona karşı olan güvensizliğimi, "kişiliğiyle" ilgili şüphelerimi, çocuklara zarar verebileceği konusundaki endişelerimi, kısacası onu tereddütsüz sevmeme engel olan bir şeylerin varlığını sezinliyordu.

Yine de kedilerimin insanlardan çok birbirlerini sevdiklerini düşünüyorum. Örneğin birbirlerini özenle yalayıp temizlemelerine karşın bana aynı şeyi yapmıyorlar. Bugün Moko'yu kulak uyuzu tedavisi için veterinerine götürdüm. Eve döndüğümüzde Miki onun kulağını yalamaya koyuldu, bu arada Moko da keyifle mırıldanıyordu. Kediler etraflarında başka bir kedi yoksa bizleri kedi yerine koyup temizliyorlar ama seçim şansları varsa çoğunlukla kendi türlerini tercih ediyorlar. Buna şaşkırmamak gerek. Asıl şaşır-

tıcı olan, köpekler dışındaki hayvanlardan nadiren hoşlanan kedilerin biz insanları bu kadar sevmeleri. Kediler köpeklerle son derece sıkı dostluklar kurabiliyorlar. Hatta bazen birbirlerine öyle bağlanıyorlar ki, köpek öldüğünde kedi onun ardından uzunca bir süre yas tutuyor. Aynı evde kedi ve köpeklerle birlikte yaşarken, onların beraber gezintiye çıktıklarına, çeşitli maceralara atıldıklarına tanık olmuştum. Kediler bir tavşanla, hatta bir fareyle de dost olabiliyorlar. Yine de başka hiçbir canlıya karşı insanlara ve bazı durumlarda köpeklere duydukları gibi bir bağlılık beslemiyorlar. Peki, kedilerin, insanların ve köpeklerin ortak noktası ne? Sevgiye olan düşkünlüğümüz.

Tabii bir de kendisinden başka hiçbir kediden hoşlanmıyor gibi görünen kediler var. Bazı kediler, kendi bölgeleri olarak gördükleri eve yeni bir kedinin gelişini öfkeyle karşılar, yabancı ve muhtaç durumdaki bir başka hayvana sevgi gösterilmesinden hiç hoşlanmaz ve evdeki tüm yiyeceği, sevgiyi ve ilgiyi kendisine saklamak ister. Pek çok insanın evinde tek bir kedi olmasının nedeni, kedilerin yalnızlığı tercih ettiğine ilişkin asılsız söylentiler ya da tatsız deneyimlerdir. Bense kedilerin başka kedilerin varlığından hoşlandıklarına inanıyorum (gerçi yabancı kedilerle birlikte olup da eve geldiğimimde, kedilerimin beni koklayıp burun kıvrarak suçlarcasına yüzüme bakmalarına da bir anlam verebilmiş değilim). Evimdeki beş kedinin arasında bir akrabalık bağı yok ve eve farklı zamanlarda geldiler. Buna karşın beş kediden dördü son derece sıkı dostlar. Birlikte uyuyor, birlikte yiyor, birlikte oynuyor, birlikte gezintiye çıkıyorlar. Bence bu durumun açıklaması şu: Stresli bir ortamda yaşayan, örneğin yeterli beslenemeyen ya da ilgi görmeyen kediler, yaşamak için ihtiyaç duydukları bu unsurlara ortak olabilecek başka kedilerin varlığından rahatsız oluyorlar. Sokak kedileri bile yaşadıkları ortamdaki yiyeceğin bolluğuna göre farklı tepkiler gösteriyorlar. Yiyecek bulmakta zorluk çekmeyen kediler bir başka kedinin varlığını kabullenmekle kalmayıp onunla dostluk kurabiliyorlar. Bana kalırsa evcil kedilerin çoğu sanıldığı gibi yalnızlığı tercih etmiyor. Yalnız yaşayacak şekilde evrimleşmiş olmalarına karşın başka kedilerin varlığına kolaylıkla uyum sağlayabiliyorlar.

Robley Wilson Jr.'ın yazdığı *Cats* (Kediler) adlı kısa öyküde bir kadın, terapist olan yeni erkek arkadaşına iki kedisi olduğunu ve bu kedilerin kendilerini kardeş sandıklarını anlatır. “Böyle düşünmelerine izin veriyο-

rum, bunun bir sakıncası olur mu?” diye sorar. Adamsa sert bir tavırla, “Hayvanlar hakkında böyle aptalca düşünmenin bir sakıncası yok, tabii bunun aptalca olduğunu bildiğin sürece,” der. Yanlış cevap. Bu ilişki kısa sürede biter. Öykünün sonunda kadın, evinin önündeki bahçe yolunda yan yana yürüyen kedilerini seyretmektedir. Ansızın, “iki oğlunun birlikte okula gittikleri günlerden beri yaşamadığı yoğunlukta duyguların yüreğinde kabardığını hisseder. *İşte bu sevgi*, der kendi kendine. *Sevginin aptalca bir tarafı yok.*” Ne kadar güzel bir söz. İster çocuklarımıza, ister hayvan dostlarımıza karşı olsun, bir canlıyı sevmenin aptalca bir tarafı olamaz.

Kedilere karşı hissettiğimiz şeyin sevgi olduğuna hiç kuşku yok. Dahası, onlara beslediğimiz bu sevgi, onların da bu sevgiye karşılık verebildiklerine işaret ediyor. İnsanların böylesi bir sevgiyi başka bazı hayvanlara, örneğin böceklerle karşı hissettiğine tanık olmayız, oysa böceklerle karşı derin bir hayranlık ve ilgi duyan pek çok insan var. Evindeki peygamberdevelerine bayıldığını, hele ki onlara âşık olduğunu söyleyen bir insan tuhaf karşılanır. Bunun nedeni, peygamberdevelerinin bir insanın sevgisine aynı şekilde karşılık veremeyeceğini kesin olarak bilmemizdir (ya da bildiğimizi sanmamızdır).

Megalamandira uzun süren (yani saatler süren) bir ayrılığın ardından beni gördüğünde şöyle bir kavuşma merasimi yapar: Bilgisayarımın başında otururken kucağıma zıplar, başını sertçe çeneme vurur, ardından ön bacaklarını uzatarak kafamın üstüne koyar. Bunları yaparken coşkusu frenlemeye çalıştığı her halinden bellidir ve tırnaklarını çıkarmamak için büyük bir özen gösterir. Başka hiçbir kedinin böyle bir şey yaptığına tanık olmadım. Bunun nedeni, Megala'nın damarlarında dolaşan leopar kanı: Leoparlar birbirlerini böyle selamlarlar. Bu hareketin bir sevgi gösterisi olmadığını düşünenler bile, en azından kayıtsızlık olmadığını kabul edeceklerdir. Bana kalırsa Megalamandira'nın o sırada neler hissettiğini tanımlayan bir kelime yok. İnsanlara özgü durumları tanımlamak için gelişmiş kelime dağarcığımız bu durumda yetersiz kalıyor. Ne de olsa insanlık tarihi boyunca bu kelimeler, hayvanlardan çok, insanların duyguları için kullanıldı. Belki de gelecekte bu kelime dağarcığına kedilerin duygularını

tanımlamaya daha uygun kelimeler eklenecek. Büyük olasılıkla bulduğumuz kelimeler, bir kedinin başıyla onaylayarak, “Hah! Ben de tam böyle diyecektim,” diyeceği türden olmayacak. Yine de bu konudaki dikkatli gözlemlerin sayısı arttıkça, kedilerin de insanlara benzer şekilde olumlu duygular yaşadıklarını göreceğimizden eminim. Bana kalırsa somut bilimsel delillerin yokluğunu öne sürerek aramızdaki benzerliği yadsımak, bu tür bir benzerliği kabul etmekle insanlığımızdan bir şeyler eksileceği korkusundan kaynaklanıyor. Oysa insanlarla kediler arasındaki paralellikleri keşfetmek, büyüleyici olduğu kadar duygusal anlamda da bizleri zenginleştiren bir deneyim.

Darwin *The Expression of the Emotions in Man and Animals* (İnsanlarda ve Hayvanlarda Duyguların Dışavurumu) adlı kitabının başında “karşı tez ilkesini” açıklar. Bir kedinin “efendisine” sevgi gösterisinde bulunurken, aslında bir düşmanına saldırmadan önceki hareketlerinin karşı tezi olan bir davranış biçimi sergilediğini söyler. Tanımladığı davranış biçimleri, birbirlerine taban tabana zıttır: “[Efendisine sevgi gösterisinde bulunurken] Sırtını hafifçe kamburlaştırır, böylece tüyleri olduğundan daha kabarık görünür ama diken diken olmaz; kuyruğunu ise yatay biçimde uzatarak sağa sola sallamak yerine dimdik havada tutar; kulakları dik, ağzı kapalıdır ve homurdanmak yerine mırıldanarak efendisinin bacaklarına sürtünür.”

Darwin’in aksine ben, bir kedinin tüm davranışlarının, hatta karşı tez olarak tanımlanan davranışlarının da, duyguları tarafından yönetildiğine inanıyorum. Bu nedenle Darwin’in bulduğu bu terimi kedilerin duygularına uyarlayarak yeniden tanımlamak istiyorum. Bildiğimiz gibi kediler kendilerine bahşedilmiş olan sıra dışı fiziklerini korumak konusunda son derece titizdirler. Bir kedinin patileri, bıyıkları, tırnakları, kulakları ve karnı son derece duyarlı ve kolaylıkla incinebilecek bölgelerdir. Hele ki iyi niyetli fakat dikkatsiz bir insanın farkında olmadan bunlara zarar vermesi işten bile değildir.

Benim karşı tez ilkeme göre kimi zaman kediler özellikle de bu hassas bölgelerini insanlara açarlar. Bize ne kadar güvendiklerini ortaya koyarak, “İşte en hassas, en kolay incinen yerim burası. Buraya dokun. Tırnaklarımla oyna. Bıyıklarımı çekıştır, kulaklarımı kaşı, karnımı okşa,” diyerek

bize olan sevgilerini gösterirler. Sizce de bu, olağanüstü bir jest değil mi? Bazı kediler bunu asla yapmaz (Moko), bazılarıysa bundan büyük keyif alırlar. Acaba bu onları eğlendiriyor mu? Korkuyla karışık tatlı bir heyecan mı yaşıyorlar? Yükseklik korkusu olan insanların dağa tırmanması gibi bir şey mi? Yoksa sadece bizlere inandırıcı gelen bir şekilde sevgilerini ve güvenlerini mi gösteriyorlar? Sadece sevdikleri bir canlıya bu denli güvenebileceklerini bildiğimiz için, onlar da bunu bildiğimizi bildikleri için mi böyle bir yöntem benimsiyorlar? Kaynağı ne olursa olsun, bu davranışın olağanüstü bir güven duygusu barındırdığı kesin. Sanki kendi kendilerine (ya da bize?) sevdikleri insanın hatırına içgüdülerine karşı çıkabileceklerini kanıtlamak onlara mutluluk veriyor.

Kedilerimin kısa süre önce yapmaya başladıkları bir şey, bu duygusal karşı tezin bir parçası gibi görünüyor: Birlikte bahçe yolundan eve doğru yürürken (her nedense bunu evden uzaklaşırken değil, sadece eve gelirken yapıyorlar) önüme geçip ansızın kendilerini yere atıyorlar. Üstlerine basmamak için aniden durup üzerlerinden atlamam gerekiyor. Anlaşılan onların istediği de bu; bunu yapmamdan zevk alıyor gibi bir halleri var. Aynı zamanda oldukça büyük bir tehlikeyi göze alıyorlar çünkü zamanında durmayı başaramazsam onları ciddi şekilde yaralayabilirim. Sanki bana bir şaka yapıyorlar. Onlara zarar verip vermeyeceğim konusunda bana meydan okuyorlar çünkü bunu yapmaktan kaçındığımı biliyorlar. Bir başka deyişle bana güvendikleri için kendilerini karşımda böyle savunmasız bir duruma düşürüyorlar.

Miki aynı oyunun bir başka çeşidini buldu. Ben el arabasıyla tepeden aşağı inerken kendini arabanın tekerleğinin önüne atıyor ve onu ezme için aniden durmamı bekliyor. Bunu, benim güvenilirliğimi kanıtladığım bir oyun olarak gördüğü çok açık. Peki, ya kazara onu ezersem? Acaba bunu yanlışlıkla yaptığımı anlar mı? Bu oyundan sonsuza dek vazgeçer mi? Daha da kötüsü, bana olan güvenini kaybeder mi? Kediler bu konuda bize fazla şans tanımıyorlar. Bir kedinin güvenini iki kez kötüye kullandıysanız, işiniz bitti demektir. Kediler, köpekler kadar affedici değildirler ve kötü bir deneyim, size olan güvenlerini kökünden silebilir. Köpekler eninde sonunda sizi affederler, kediler içinse durum çok farklı.

Kediler aynı güven gösterisini diğer kedilere karşı da yapıyorlar mı? Buna hiç tanık olmadım ve bana kalırsa insanlara duydukları güven, kedilere duydukları güvenden daha büyük. Yine de genel olarak kediler diğer canlılara pek güvenmiyorlar. Bu açıdan köpeklerle çarpıcı bir tezat oluşturuyorlar: Bir köpekten tehlikeli bir iş yapmasını istediğinizde (örneğin sörf tahtasının üzerine atlamak) size güvenir ve bunu yapar. Oysa söz konusu bir kedi olduğunda tehlikeli işler bir yana, herhangi bir şeyi bile yapmasını sağlayamazsınız. Örneğin Moko'nun kulak uyuzu var ve bu yüzden haftada bir kez ona ilaç sürmek zorundayım. Acı veren bir işlem değil, sadece biraz can sıkıcı. Yine de Moko, elimde ilaç şişesiyle ona yaklaştığımı gördüğü anda tabanları yağlıyor. Bu durumda ona "Dur, gitme!" demem hiçbir şey ifade etmiyor. Aynı durumda bir köpek olsaydı, büyük olasılıkla bu isteğimi yerine getirir ve sabırla beklerdi. Kedilerdeki bu güvensizlik – daha doğrusu itaatsizlik – sevgisiz oldukları anlamına gelmiyor. Sadece kendi kendilerine yetebilecek biçimde evrimleşmiş olmalarının bir sonucu. Bu tür bir evrim süreci göz önüne alındığında, bizlere karşı gösterdikleri bağlılık ve sevecenlik daha da anlamlı hale geliyor.

Kediler sevgileri için neleri göze alırlar? Sevdiklerinin ardından yas tutarlar mı? Sevgileri yüzünden ölebilirler mi? Birkaç yıl önce kız kardeşim Linda, veteriner kliniğinde gördüğü dört patisi de sargılanmış bir kediden söz etti. Kedinin nasıl bu hale geldiğini sorduğunda veteriner, kedinin sahibinin bir binanın onuncu katından atladığını ve öldüğünü söylemiş. Kedi de sahibinin arkasından atlamış ve ciddi şekilde yaralanmış fakat hayatta kalmayı başarmış. Bu sıra dışı davranışın açıklaması ne olabilir? Kedi onuncu kattan atladığında başına nelerin gelebileceğini biliyor muydu? Bile bile atlamış olduğuna inanmak güç; ama bilmediğine inanmak daha da güç. Kediler ağaçsıl atalarından gelen bir özellik sayesinde yerden tam olarak ne kadar yükseklikte olduklarını bilirler. Bu özellik olmasaydı, bir kedinin ağaçtan düşmesi bile ölümle sonuçlanabilirdi. Gerçekte, yüksekten düşen kedilerin büyük bir çoğunluğu hayatta kalır. 1987 yılında *Journal of the American Veterinary Medical Association* dergisinde iki veterinerin bu konuda yaptığı

bir araştırmanın sonuçları yayınlanmıştı. New York'taki Hayvan Tıp Merkezi'ne getirilen 132 vaka incelendiğinde, ortalama olarak 5,5 kat yükseklikten düşen kedilerin % 90'ının (çoğu yaralı olmasına karşın) hayatta kaldığı görülmüş. Hatta bu kedilerden biri yirminci kattan düşmüş olmasına karşın önemli bir yara almamış. Bunu sağlayan mekanizma gayet basit: Düşerken bacaklarını olabildiğince açmaları paraşüt etkisi yaratır, yere yaklaştıklarındaysa önce ön ayakları üzerine inerek ve omurgalarını bükerek çarpmanın şiddetini hafifletirler. Onuncu kattan atlayan bu kedi, hayatını tehlikeye atmak pahasına da olsa sevgili insan dostunun "peşinden gitmişti".

Kedilerin bir başka canlıyı bu denli sevmeyeceğine, bir kedinin kendisine karşı duyduğu o efsaneleşmiş sevginin diğer tüm duygulara ağır basacağına inanan insanlara göre, bir kedinin intihar etmesi olanaksızdır. Pek çok veteriner, kedilerde intihar olduğu kanıtlanmış vakalara rastlanmadığını söylüyor. Ottawa'daki Baytown Kedi Hastanesi'nde veterinerlik yapan Susan Little da, bana yazdığı mektupta, kedilere adanmış yirmi yıllık meslek hayatı boyunca "intihar eden tek bir kedi vakasına bile rastlanmadığını, bu tür bir vakaya ilişkin herhangi bir bilgi de almadığını" belirtmiş.

Gerçekliği kanıtlanmış bir vaka sayılır mı bilmiyorum ama arkadaşım Marie'nin anlattığı, ablası Claire ve onun kedisi Minou ile ilgili bir olayı burada aktarmak istiyorum. Olay 1972 yılında Fransa'da, o sırada yirmi iki yaşında olan Claire'in ailesiyle birlikte yaşadığı Paris'in güneydoğusundaki Burgundy'de geçiyor. Bir gün Claire, yaklaşık dört yüz elli kilometre uzaklıkta terk edilmiş bir dağ kasabası olan Argenteuil-la-Bassée'de kamp yapmak üzere evden ayrılmış. Ne var ki gidişinin ardından haftalarca ondan bir haber alınamamış. Bütün aile büyük bir endişeye kapılmış. Kedisi Minou da endişeliymiş, öyle ki bir gün yemek yemeyi tamamen bırakmış ve bunu izleyen üç hafta boyunca hiçbir şey yememiş. Derken bir dağcı, bir dağın eteklerinde üç haftadır park edilmiş halde duran arabayı fark etmiş. Bu, Claire'in arabasıymış. Olay yerine gönderilen arama timi, kısa süre sonra Claire'in cansız bedenine ulaşmış. Bana bu olayı anlatan Marie, ablasının arabası getirildiğinde evde olduğunu, Minou'nun arabanın altına girip oturduğunu ve oradan çıkınayı reddettiğini söylüyor. Bütün çabalarına rağmen kediye arabanın altından çıkarmayı başaramamışlar. Bu olaydan birkaç gün sonra Minou öl-

müş. Daha sonra, Minou'nun yemek yemeyi bıraktığı günün, Claire'in hayatını kaybettiği gün olduğu anlaşılmış. Böyle bir olay nasıl açıklanabilir? Bir insanla onun sevdiği hayvan arasında bu tür bir bağ olabilir mi? Bu durumu açıklayabilecek bir mekanizma var mı? *Dogs That Know When Their Owners Are Coming Home* (Sahiplerinin Eve Geldiğini Hisseden Köpekler) adlı kitabın yazarı Rupert Sheldrake bu soruya büyük olasılıkla olumlu yanıt verecektir. Bense bu tür bir bağın varlığından da, yokluğundan da emin olamıyorum. Yine de böyle bir olayın başka ne şekilde açıklanabileceğini bilmiyorum.

Yıllar önce Rama ve Ravana adında, kardeş olan iki Habeş kedim vardı. Rama tek başına çıktığı keşif gezilerinden birinde bir aabanın altında kalarak öldü. Onu Berkeley'deki bahçemize gömdük. Ertesi gün Ravana mezara giderek toprağın üzerine oturdu (kardeşini gömerken bizi seyretmişti). Bunu izleyen haftalar boyunca her gün aynı yere giderek yüzünde melankolik bir ifadeyle saatlerce orada oturdu. Bana öyle geliyor ki bu olayın etkisinden asla tam olarak kurtulamadı.

Sydneyli bir film yapımcısı ve yazar olan dostum Peter Thompson, bana babasının (şair John Thompson) kedisinin nasıl öldüğünü anlattığında, bir kedinin üzüntüden ölebileceğini anladım. John'ın Malezya'da öğretmenlik yaptığı haftalar boyunca kedisi Red Ned bir veterinerin gözetiminde kalmış. Derken bir gün, John'ın Malezya'dan dönmesine henüz iki hafta varken, o ana dek son derece sağlıklı bir kedi olan ve gayet iyi bakılan Red Ned ansızın ölmüş. Olaydan dolayı derin bir utanç duyan veteriner, kediye otopsi yapılmasında ısrar etmiş. Ne var ki otopsi sonucunda da kediye hiçbir sağlık problemi olmadığı anlaşılmış. Veteriner, istemeyerek de olsa, kedinin kırık bir kalp nedeniyle öldüğünü kabul etmiş.

Hiç şüphesiz, sizin için duyduğunuz üzüntüden ölen ya da tehlikeli olduğunu bile bile peşinizden gelen bir kedi, ondan istediğiniz her şeyi yapacaktır, öyle değil mi? Ne yazık ki hayır. Tutarlılığa büyük önem veren biz insanlar için kabullenmesi güç de olsa, kedilerin kuralları bizimkilerden farklıdır. Bir kedi, uğrunuzda ölmeyi göze alabilir ama bu, isteklerinizi yerine getirmek için kendi isteklerinden vazgeçeceği anlamına gelmez. Kedi-

lerin fikrini değiştirmenin neden bu kadar zor olduğu sorusu hep zihnimi kurcalamıştır. Örneğin Minna'nın (her ne kadar bir gün ortadan kaybol-sam intihar edeceğini pek sanmasam da) beni deliler gibi sevdiğine dair yüzlerce kanıt ortaya sürebilirim. Buna karşın yataktan aşağı atlamaya karar verdiğinde ona, "Ne olur benimle kal Minna, gel Minna Kız, gel," diye yalvardığımda bana şöyle bir bakar, yüzünde hafif bir karasızlık belirir, sonra arkasını döndüğü gibi yataktan aşağı atlar. Bu hep böyle olmuştur. Bir kedi bir şey yapmaya karar verdiğinde onu vazgeçirmek için istediğiniz kadar yalvarın; nefesinizi boşa tüketmiş olursunuz. Oysa aynı durumdaki bir köpek, yapmaya karar verdiği şeye ne kadar ihtiyacı olursa olsun, ısrar-larını karşısında fikrini değiştirecektir. Bir köpeğin doğası, fedakârlık yap-maya, kendi isteklerinden ödün vermeye, sizin duygularınıza öncelik tanı-maya uygundur. Kediler içinse durum çok farklıdır. Bana kalırsa Min-na'nın bir anlık tereddüt yaşamasının nedeni de bu: Bir yandan doğası ona, "Atla git! Ona kulak asma! O kim oluyor ki?" diye seslenirken öte yandan benimle yaşadığı deneyimler ona tam aksini söylüyor. Kaybeden taraf çoğunlukla ben olsam da, o kısacık duraksama anında "Keşke istediğini ya-pabilsem, ama ne yapayım, ben bir kediyim. Hoşça kal," dercesine hüzün-lü gözlerle bana bakışı, her şeye rağmen beni umursadığını gösteriyor.

Yalvarmama karşın çekip gitmesinin, o sırada yapması gereken çok daha önemli bir şey olmasından kaynaklandığını hiç sanmıyorum. Bunun tek nedeni, benim isteklerime öncelik vermenin Minna'nın aklının ucundan bile geçmemesi. Gerçekte, biz de tamı tamına aynı şeyi yapıyoruz. Sevgiyi, ancak kolaylıkla anlaşılabilir biçimlerde gösterildiği takdirde sevgi olarak kabul ediyoruz. Kediler mırıldanır, sevgi dolu gözlerle bize bakar, bize sürtünür, ba-caklarımıza dolanarak ayaklarımızın dibinde dolaşır, hatta o çok iyi bildiğimiz miyavlayışla bize olan sevgilerini dile getirirler. Buna karşılık biz de sevgi an-layışımızı biraz olsun genişletemez miyiz? Kedilerin bize gösterdiği, ama alış-kın olmadığımız için farkına varamadığımız sevgi türleri olamaz mı?

Kedilerin duygusal yaşantısını köpeklerinkiyle karşılaştırdığımızda, şöyle bir fark ortaya çıkıyor (sanırım bu fark ilk kez Darwin'in dostu Geor-

ge Romanes tarafından dile getirilmişti): Bir köpeğin duygusal yaşantısı insanlarla ilişkiye girdikten sonra önemli ölçüde değişime uğrarken, kedilerde böyle bir değişim söz konusu değil. Buradan yola çıkarak, kedilerin sadece insanlarla iletişim kurmak için birtakım duygular geliştirmediklerini söylemek mümkün mü? Kediler insanlara olan sevgilerini göstermek için farklı ifade biçimleri geliştirdiler mi? Görünüşe bakılırsa sadece insanlar için kullandıkları ifade biçimleri mevcut ve bunları anlamamızı bekliyorlar. Peki, acaba kediler, bizlerle anlayabileceğimiz şekilde “konuşma” yeteneğine ne zamandan beri sahipler? Tanrı olarak kabul edildikleri eski Mısır’da bile, kedilerle insanlar arasında sevgiye dayalı bir iletişim olduğuna, insanların kedileri sevip okşadığına ya da onlarla birlikte bir şeyler yaptıklarına dair hiçbir kanıt yok. Örneğin eski Yunan ve Roma’dan kalma belgelerde kedilerin mırıldanmasından hiç söz edilmiyor. (Eski Yunanca’da ve Latince’de kedilerin mırıldanması için bir kelime olmaması, Yunanlı büyük doğa bilimcilerin bile kedilerin mırıldandığını fark etmediklerine işaret ediyor ki bu oldukça şaşırtıcı bir durum.) Belki de insanlar, kedileri sevgi gösterilecek ya da yakınlık kurulacak canlılar olarak görmüyorlardı. Hayvanların evcilleştirilmesi konusunda uzman olan İngiliz Juliet Clutton-Brock, kedilerin çok eski çağlarda bile insanlarla birlikte ateşin etrafında oturduklarını söylüyor. Böyle bir durumda kedilerin mırıldanmış olmaları gerekmez mi? Kedilerin fizyolojik olarak sahip oldukları bir yeteneği, sadece insanlarla yakın ilişkiler kurduktan sonra kullanmaya başladıklarına inanmak güç.

Evcilleştirildikleri ilk dönemlerde kediler, insanlardan sevgi görmeseler de onlara karşı tek taraflı bir sevgi beslemiş olabilirler mi? Yoksa insanları sevmeyi ancak insanlar tarafından sevildiklerinde mi öğrendiler? Hiç şüphesiz kediler diğer kedileri de seviyor ve onlarla birlikteyken mırıldanıyorlardı. Yine de insanlara karşılıksız bir sevgi beslediklerini hiç sanmıyorum. Ne de olsa söz konusu olan köpekler değil, kediler.

Sevgiyi ve mutluluğu konu alan bir bölümde, mutsuzluktan da ister istemez söz etmem gerekiyor. Ne yazık ki hiç istemediğim bir durumla karşı karşıya kaldım: Yossie’yi evden göndermek zorundayım. Onunla

birlikteliğimiz birinci yılını doldurdu ve onu seviyorum. Bir gün gelip de böyle bir karar vereceğim, geçimsiz olduğu için bir kediyi evden göndereceğim aklımın ucundan bile geçmezdi. Ne var ki Yossie artık burada mutlu değil ve bu açıkça görülüyor. Bu sonuca nasıl mı vardım? Tepedeki evinde üç kedisıyla birlikte yaşayan bir kadın beni arayarak Yossie'nin ortada hiçbir sebep yokken evindeki kedileri kovalayıp onlarla kavga ettiğini söyledi. Bunu yapanın Yossie olduğundan emin çünkü üzerinde ismi yazan tasmaını orada bırakmış. Yossie ayrıca bir başka komşumun iki kedisini de sürekli taciz ediyor. Kedilerin sahibi ("sahip" kelimesini kullanmaktan hoşlanmasam da kendisini böyle tanımıyor) Corina, dünyada kendi kedileri Lollipop ve Captain Puss kadar el bebek gül bebek büyümüş başka iki kedi olamayacağını söylüyor. Dediğine göre bu kedilerin annesi onları tam altı ay emzir-miş. (Genellikle yavru kediler dördüncü haftadan sonra anne sütü dışında-ki gıdalarla da beslenmeye başlarlar ve yedinci haftada tamamen süten ke-silirler.) Kediler Corina'nın evinde doğup büyümüşler ve dışarı çıkmalarına karşın hayatlarında hiçbir kediyle kavga etmemişler. Corina onların stres denen duyguyu tanımadıklarını söylüyor. Kısacası Yossie ortaya çıkana dek hallerinden memnun, mutlu kedilermiş. Yossie mutfak döşemesinin tahta-ları arasından gizlice eve giriyor ve onlara cehennem azabı çektiriyormuş. Onlara saldırıp ısırıyor, mamalarını yiyor, yataklarını işgal ediyormuş. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, Ilan'ı sebepsiz yere tırmaladıktan sonra dün evi-mizde oynayan üç yaşındaki bir kız çocuğuna saldırdı. Ayrıca evdeki diğer kedilere de kabadayılık etmeye başladı. Yavrular onunla oynamaya kalkıştı-ğında onları öyle fena hırpalıyor ki zavallılar çığlık çığlığa elinden kurtulma-ya çabıyorlar. Hele anlaşılmaz bir nedenden dolayı baş düşmanı olarak bellediği Moko'ya bir an olsun rahat vermiyor. Artık bizimle birlikte yürü-yüşe de gelmiyor. Onun yerine evde kalıp surat asmayı tercih ediyor. So-nunda Yossie'yi bana veren Jane'i aradım ve onu geri almayı kabul etti. Ye-niden 120 kediyle birlikte yaşamaya alışacak mı bilemiyorum. On günlük bir deneme süresinden sonra ne yapacağımıza karar vereceğiz.

Peki, Yossie'nin gitgide daha geçimsiz bir kedi olmasının nedeni ne? Sanırım geçmiş deneyimlerinden kalma bir şeyler su yüzüne çıkıyor. Yossie vaktiyle evcilleştirilmiş ve sokağa bırakılmış bir kedi idi ve onun du-

rumundaki hiçbir kedinin rahat bir yaşam sürdüğü söylenemez. Jane, belki de henüz yavruyken çocukların ona eziyet ettiğini ve bu anıların canlanmış olabileceğini söylüyor. İyi ama bütün bunlar neden bir yıl sonra ortaya çıktı? Aradan geçen bir yıl boyunca neden hayatından memnun görünüyordu? Eve gelen diğer kedilerden rahatsız olmuş gibi bir hali yoktu. Onlara karşı son derece hoşgörülüydü. Gelgelelim kumsaldaki eve taşındığımızdan beri tavırları değişmeye başladı. Belki de bu yer değişikliği, bardağı taşıran son damla oldu. Belki de baştan beri hiç kimseye ve hiçbir yere bağlı olmadan yaşamak istiyordu ve insanlarla ya da diğer kedilerle iç içe olmak hoşuna gitmiyordu. Peki, o zaman 120 kediyle birlikte nasıl yaşayacak? Deneyip göreceğiz, ama içimden bir ses orada da kendi sınırlarını çizeceğini (belki de bizim eve gelmeden önceki sınırlarını yeniden diğer kedilere kabul ettireceğini) söylüyor. Belki de bir ev kedisi olmanın baskısından kurtulmak onu rahatlatır. Beni en çok endişelendiren, şu anda mutsuz olması. Aslında bu da tartışmaya açık bir konu: Belki de mutsuz değildir ve bütün bu yaptıklarından zevk alıyor. Öte yandan etrafındaki insanları ve diğer kedileri mutsuz ediyor ve herkesin mutsuzluğu pahasına onun isteklerine öncelik veremeyiz.

Ne yazık ki Yossie, 19. yüzyılda Alman psikiyatrların *krankheitseinsicht* dediği şeye, yani hasta olduğu gerçeğini görme yeteneğine sahip değil. Bu evdeki yaşantısının sona ermek üzere olduğu bilmiyor. Kendi kendine, “Bütün bunlara ben sebep oldum. Ortada suçlanacak biri varsa o da benim,” diye düşünmüyor. Büyük olasılıkla yakında yaşayacağı yer değişikliğinin nedenini de asla anlamayacak. Bense tıpkı problemli bir çocuğun babası gibi, “Acaba onun bu hale gelmesine sebep olacak bir şey mi yaptım?” ya da “Bunu engellemek için yapabileceğim bir şey var mıydı?” diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

Son gelişmeler şöyle: Bu sabah birlikte yürüyüşe çıktığımızda İlan, Yossie’yle ilgili kararımı değiştirme şansım olup olmadığını sordu. Belli ki Yossie’nin başına gelenlerin bir gün kendi başına da gelebileceğini düşünmüştü. “Ne olur baba, ona bir şans daha ver,” dedi bana. “Bak, bugün ne kadar uslu.” Haklıydı. Yossie dün akşam İlan’la birlikte yürüyüşe çıktı, bu sabahtan beri de diğer yavruları özenle yalayıp temizliyor. Neredeyse verdi-

ğim karardan haberdar olduğuna ve başına gelecekleri engellemek için böyle davrandığına inanacağım. İlan'la birlikte Yossie'ye bir hafta daha süre tanımaya karar verdik. Bu arada gerçekten de davranışlarının iyiye gidip gitmediğini göreceğiz. (Bu satırları yazarken Yossie'ye verdiğimiz bir hıfızlık süre iki ayı doldurdu ve Yossie'yi gönderme kararımız hâlâ askıda.)

Kabullenmesi her ne kadar güç de olsa, belki de bazı kediler mutlu olmak için başka kedilerin ve insanların varlığına ihtiyaç duymuyorlardır. Evrimsel tarihleri boyunca öyle uzun süre yalnız yaşadılar ki, duygusal yaşıntılarında diğer hayvanlara, özellikle de insanlara yer olmayabilir. Belki de mutluluğu, diğer kedilerle ilişkilerinden bağımsız bir duygu olarak yaşamayı öğrendiler. İnsanlar bu tür bir mutluluğun yüzeysel, hatta fazlasıyla maddiyatçı olduğunu düşünebilir. Kendi deneyimlerimizden yola çıkınca bu tür bir mutluluğun varlığını kabul etmek güç. Yine de bir gün Miki bizim evden ayrırlıp komşu evlerden birinde yaşamaya başlasa (komşularımızdan birkaçıyla arası iyi ve onların evlerinde de epey vakit geçiriyor) bu duruma çok üzüleceğimi ama fazla şaşırmayacağımı biliyorum.

Kediler âşık olur mu? Tüm memeliler, biz insanlar için de geçerli olan özelliklerin cazibesine kapılırlar: dinç bir vücut, güzel bir ten (ya da parlak bir kürk), ısı ısı parlayan gözler, kısacası sağlığa işaret eden her şey. Evrim sürecini inceleyen biyologlara göre bu özellikleri çekici bulmamızın altında yatan neden, üremek için sağlıklı bir partner bulma güdüsüdür. Biz insanların gözünden bakınca, erkek ve dişi kedilerin arasındaki ilişki salt cinsellik üzerine kurulu, sevgiden ziyade şehvete, daha doğrusu üreme ihtiyacına dayalı bir ilişki gibi görünüyor. Böyle düşünmemizin nedeni, aralarındaki çekimin çiftleşmek için gerekli olan birkaç dakikanın ötesine geçmemesi. Kedigiller familyasındaki (aslanlar ve kimi zaman çitalar hariç) hiçbir erkek, yavruların yetiştirilmesinde herhangi bir rol üstlenmez. Çiftleşip yavruları olan erkek ve dişiler arasında da özel bir bağ olduğunu gösteren davranışlara rastlanmaz. İnsanlar bir ilişkiyi sevgi olarak nitelendirmek için tutarlılık ve kalıcılık gibi özellikler ararlar. Belki de bu, bize has bir önyargıdan ibarettir. Bu durumun çok daha ba-

sit bir açıklaması da olabilir: Belki de kedilerin aşk hayatında cinsellik çok önemsiz bir yer tutuyor.

Peki, ya bir anne kedinin yavrularına karşı duyduğu sevgi? Anıların dünyası hakkında son derece ilginç yazılar yazan Sue Hubbell, birlikte yaşadığı güzel ama son derece asabi olan nevroitik bir kediden söz ediyor. Anlattığına göre kedinin nevroitik olmasının nedeni, aynı evde yaşadığı annesinin “onu her gördüğünde puflayarak saldırmaması ve hırpalaması.” Anne kedinin bu tavrı, yavrusu olgunlaştıktan sonra başlamış olsa gerek. Her nedense bir anne kedinin yavrularını hayat boyu sevmesini bekleriz. İnsanlarda bile istisnalarına rastladığımız bu davranışı kedilerden niye bekliyoruz ki? Üstelik pek çok anne kedi, dişi yavrularına karşı olan sevgisini hiç yitirmez ve yavruları olgunlaştıktan sonra da (vahşi ortamda bile) onlarla birlikte yaşamaya devam eder. Bir anne kedinin erkek yavrularına karşı aynı sevgiyi göstermemesinin ve olgunlaşan erkek yavrularını çoğunlukla yanına yaklaştırmamasının nedeni ise, görünürde erkek kedilerin ensest kavramından yoksun olmasıdır. Bunun yanı sıra, tıpkı insanlarda olduğu gibi, kediler de bazı kedilerden hoşlanırken bazılarından hoşlanmayabilirler.

Kediler insanları ne olarak görüyorlar? Bu konuda yapılan çalışmaların çoğu, kedilerin bizleri de birer kedi olarak gördüğünü söylüyor. Kimilerine göre bizleri birer süper kedi olarak görüyorlar, kimilerine göreyse bizler onların gözünde yaradılışında noksanlıklar olan kusurlu kedileriz. Ben bu görüşe katılmıyorum. Bana kalırsa bizim kedi olmadığımızı gayet iyi biliyorlar: Ne dış görünüşümüz, ne de davranışlarımız kedilerinkine benziyor. Hele kokumuz kedilerinkinden çok farklı! (Kedilerin birbirlerini nasıl kokladıklarını, özellikle de anüs çevresini kokladıklarını fark etmişsinizdir. Bunu insanlara yapmıyorlar.) Bizleri birer tanrı olarak gördüklerini de sanmıyorum (varlığımıza ve isteklerimize karşı bütünüyle kayıtsız kalabiliyorlar). Bizi kendilerine düşman yaratıklar olarak da görmüyorlar (düşman gibi davrandığımız zamanlar hariç). Hele “efendi” ya da “sahip” gibi kavramlar onlar için hiçbir şey ifade etmiyor. (Veteriner Elliott Katz tarafından kurulan Mill Valley’deki In Defense of Animals [Hayvanları Savunma] grubunun başlattığı bir kampanya var: “Biz onların sahibi değiliz, onlar da bizim malımız değil.” Bu kampanya, insanların kendilerini diğer canlıların

“sahibi” olarak görmesine karşı çıkıyor. Onlarla aynı fikirdeyim. Bir insanın herhangi bir başka canlıya “sahip olabileceği” inancı, çoktan tarihe gömülmüş olmalıydı.) Bir kedi için, bir insanın kendisine sahip olduğu düşüncesi olsa olsa gülünçtür.

Kedilerin bizleri anneleri olarak gördüklerine inanan insanlar da var. Bu görüşün doğruluğuna işaret eden bazı durumlara tanık olmama karşın, bana bunun tam tersi de olabilir gibi geliyor. Belki de kediler bizleri yavruları olarak görüyorlar. Bu olasılığı destekleyen kanıtları (gerçi bunları “kanıt” olarak nitelendirmek biraz fazla iddialı olacak) burada sunmak istiyorum. Bir anne kedi yavrularına yaklaşırken “brrp” sesini andıran bir ses çıkarır. Benim kedilerim de onlardan ayrı olduğum bir sürenin sonunda beni gördüklerinde aynı sesi çıkarıyorlar. (Bu ses “brrp”, “mrrh”, “mrm” olarak da tanımlanabilir. Her halükârda, her zamanki miyavlayışlarından farklı bir sestir.) Bir anne kedi, yavrularının güvenliğini sağlamak konusunda son derece titizdir ve herhangi bir tehlike anında (bu ister gerçek, ister hayal ürünü bir tehlike olsun) onları uyarmak için genizden gelen, hırlamaya benzer bir ses çıkarır. Ben de geceleri sık sık aynı sesi duyarak uyanıyorum. Böyle zamanlarda kedilerimizden birini tepeme dikilmiş (acaba beni korumak için mi orada duruyor?), gözlerini yatak odamızın bitişiğindeki balkona dikmiş bir halde bu ürkütücü sesi çıkarırken buluyorum. Eskiden böyle yaparak bilinmeyen bir düşmana gözdağı verdiklerini sanıyordum. Şimdiyse aslında beni o düşmana karşı uyarmak için bu sesi çıkardıklarını düşünüyorum. Kediler kendi kendilerine konuşmazlar. Hiç şüphesiz bu sesi çıkarmalarındaki amaç da iletişim kurmak. Pek çok insan, kedilerinin kendilerine getirdikleri ölü farelerin ve kuşların, anne kedinin yavrularına taşıdığı avın yerine geçtiğini düşünür. Anne kedi bu şekilde hem yavrularını besler, hem de onlara avlanmayı öğretir. Avladıkları hayvanları bize getiren kediler de, aslında bize her kedinin öğrenmesi gereken bir dersi vermeye çalışmaktadır. Bu sevimli teorinin tek kusurlu yanı, yavruların güvenliğiyle zerre kadar ilgilenmeyen erkek kedilerin de avladıkları hayvanları eve taşımaları. Erkek kediler, yetişkin kedilere göstermedikleri hoşgörüyü yavrulara gösterebilirler de, onları korumak ya da beslemek gibi bir görev üstlenmezler. (Bana kalırsa kedilerin avlarını eve getirmelerinin

tek nedeni, burayı rakiplerinin ulaşamayacağı güvenli bir saklama yeri olarak görmeleri.)

Belki de erkek kedilerle dişi kedilerin insanlara karşı tutumları birbirinden farklıdır. Bugüne dek incelenmemiş bir konu olmasına karşın, bu tür bir araştırmanın hayli ilginç sonuçlar vereceğine inanıyorum. Kişisel gözlemlerime göre erkek kediler (kısırlaştırılmadan önce) [insan] erkekleri de kendilerine rakip olarak görüyorlar. Dişi kedilerinse erkeklere kur yaptıklarına dair yaygın bir inanç var. Bense dişi kedilerin kadınlara ve erkeklere farklı davrandığına tanık olmadım. Evimizdeki kedilerin eşim Leila'dan çok bana düşkün olmalarının nedeni, benim onlarla daha çok ilgileniyor olmam. Dişi bir kedi, çiftleşme isteğini sırtüstü yatıp karnını açarak gösterir. Minna Kız ilk kez karşımda bu hareketi yaptığında epey şaşırmıştım. Şimdiyse erkek kedilerin de aynı şeyi yaptığını görüyorum. Sanırım bu, annelerini herhangi bir şeye ikna etmeye çalışan yavru kedilerin yaptığı bir hareket.

Kedilerin bencilce ve egoistçe davranmalarını bekleriz. Peki, sevgi onların bu tavrını değiştirebilir mi? Örneğin bir kedi bir başka canlıya karşı merhamet duyabilir mi? Bilimsel yazında kedilerde merhamet duygusunun varlığına dair hiçbir bulguya rastlamasam da, tanıdığım ve güvendiğim pek çok insandan merhamet gösteren kedilerle ilgili hikâyeler duydum.

Yakın bir arkadaşımın Fu adında, üç bacaklı bir kedisi vardı. Aynı durumdaki pek çok diğer hayvan gibi Fu da sakatlığının farkında değil gibiydi. Onu iyi tanıyordum ve ilk gördüğüm andan itibaren kendinden emin hali ve ağırbaşlılığıyla beni etkilemişti. Hatta bir kediyi böyle tanımlamak kimilerine garip gelebilir ama kelimenin tam anlamıyla karizma sahibi bir kedi idi. Arkadaşım bana onun aynı zamanda şaşırtıcı bir biçimde empati gösterebilen bir kedi olduğunu anlattı. Arkadaşımın son derece üzgün olduğu bir gece Fu o güne dek hiç yapmadığı bir şeyi yapmış: Yatağa çıkmış, onun göğsüne uzanmış ve bütün bir gece boyunca mırıldanarak öylece yatmış. Bu olaydan aylar sonra arkadaşım, bu kez göğsündeki bir kitleyi ameliyatla kaldırmak için hastaneye giderken yine onu çok şaşırtan bir şey olmuş. Ameliyatı ve sonuçlarını düşünerek, derin bir kaygı içinde evden çıkmış. (Arkadaşım bir apartmanın üçüncü katında oturuyor.) Merdivenleri inmiş, tam sokak kapısına vardığında yanı başında duran Fu'yu

fark etmiş. Fu o güne dek hiç yapmadığı bir şey daha yapmış ve o sakat halile onun peşinden üç kat merdiveni indikten sonra arkadaşımın karşısına geçip uzun uzun miyavlayarak kendi dilinde bir şeyler söylemiş.

Sydneyli yazar Victoria Thompson da, kedisi Mish Mish'in (Arapça'da kayısı anlamına geliyormuş) üzüntülü olduğu zamanlarda onu teselli etmeye çalıştığını söylüyor: "Bulunduğum odaya gelir, ağladığımı görünce kapıda durup masmavi gözleriyle dikkatle bana bakardı. Sonra yüzünde kaygılı bir ifadeyle bana yaklaşıp, gözlerimin içine bakarak küçük patisiyle bana dokunurdu. Birkaç kez sevecenlikle bana göz kırpar, ardından usulca yanıma yatar, bu şekilde bana arkadaşlık eder ya da belki de bana göz kulak olurdu."

Yıllar önce Megals adında, kurnazlığı ve muzipliğiyle bizleri hayrete düşüren bir kedim vardı. Bir gün Misha adını verdiğimiz, aramıza yeni katılan yavru kaniş ve Megals'la birlikte bahçede yürüyorduk. Megals en önden gidiyordu. Ansızın hızla koşmaya başladı, bir yandan da arkasına bakarak Misha'yı kendisini kovalamaya davet ediyordu. Misha sevinçle bu oyuna katılarak onu kovalamaya koyuldu. Derken, hiç beklenmedik bir anda Megals pençelerini toprağa geçirerek aniden durdu. Hızını alamayan Misha ise epey yüksek bir tümsekten aşağı düştü. Emin olamasam da Megals'ın bunu bilerek yaptığı kanısındayım: Sanırım kendince Misha'ya bir şaka yapmıştı. Telaşla Misha'ya bakmaya koştuğumuzda (Megals da bizimle birlikte koşmuştu) onu bir ot yığınının üzerinde acıklı bir sesle havlarken bulduk. Can acısından çok neye uğradığını şaşırdığı için ağlıyordu. Bu eşek şakası için Megals'ı azarlamaya niyetliydim fakat daha ben ne olduğunu anlayamadan o da tümsekten aşağı atlayıverdi. Doğruca Misha'nın yanına giderek ona sürtünmeye, telaş içinde onu yalamaya koyuldu. Sanki onun bu haline acı-mıştı ve özür dilemeye çalışıyordu. Ya da bana öyle gelmişti.

Merhametin bir nevi akrabası olan fedakârlık, kedilere pek yakıştıramadığımız bir duygu olmasına karşın, yavruları için kendi hayatlarını hiçe sayan anne kedilerle ilgili pek çok hikâye var. Örneğin New York'ta yaşamış pek çok insan, 29 Mart 1996'da kentin doğusundaki terk edilmiş bir garajda çıkan yangını ve bu garajda yaşayan Scarlett'i anımsayacaktır. Olay yerine ilk ulaşan itfaiyecilerden biri olan David Giannelli tuhaf bir ses du-

yar. Sesin geldiği yöne baktığında çimenlerin üzerinde tek sıra halinde dizilmiş üç yavru kediyi görür. Az ötede iki yavru kedi daha vardır. Birkaç adım ileride ise genç anneyi, yani Scarlett'i bulur. "Göz kapakları yanıp su topladığı için gözlerini açamıyordu. Ağzı, kulakları ve yüzü yanık içindeydi, kürküyse neredeyse kül olmuştu. Patilerine kalın bir kül ve kömür tabakası yapışmıştı." Her şeye karşın Scarlett hayattadır. Bu sokak kedisi alevler içindeki garaja tam beş kez girmiş, kızgın korların üzerinden geçerek beş yavrusunu teker teker kurtarmıştır. David onu yavrularıyla birlikte bir kutuya koyduğunda "göremese de onları birer birer koklayarak sayar" ve mırıldanmaya başlar. David, Scarlett'i hemen Long Island, Port Washington'daki North Shore Animal League'e (Kuzey Sahili Hayvanları Koruma Derneği) götürür. Scarlett'in iç göz kapakları yanarak su toplamış, derisi, tüyleri, patileri, memeleri ve kulakları fena halde yanmıştır. Yaşayıp yaşamayacağı belli değildir ve hayatta kalsa bile kör olma olasılığı vardır. Bu halde bile, yavrularıyla birlikte özel bir oksijen çadırına konduğunda yaptığı ilk şey, onları koklayarak saymak, her birini teker teker yalamak ve ardından onları emzirmek için yan yatarak karnını açmak olur. Scarlett'in tedavisini ve bakımını üstlenen veteriner hekim Larry Cohen, onun cesareti, iradesi ve onca acı çekerken bile insanların kendisine yaklaşmasına ve tedavi etmesine izin vermesi karşısında hayrete düşer. Scarlett adeta, "Ben üzerime düşeni yaptım, şimdi sıra sizde," demektedir. Larry Cohen, Scarlett'i iyileştirmek için elinden geleni yaptı ve hem Scarlett, hem de beş yavrunun dördü hayatta kaldılar. Böylelikle dünya, insanlar dışındaki canlılarda da annelik güdüsünün ne kadar güçlü ve derin bir duygu olduğuna şahit oldu.

Bir kedi yalandan sevgi gösterisinde bulunabilir mi? Kulağa gülünç gelen bir fikir. Kediler ikiyüzlülükle suçlanmalarına karşın bir kedinin hissetmediği duyguları gösterdiğini hiç sanmıyorum (gerçi Colette'in kedisinde gözlemlendiğini söylediği şu meşhur "kendine has onurlu hilekârlık" da var). Bize karşı pek de bir şey hissetmeyen bir kedinin bizden hoşlanıyormuş gibi davranabileceğine, işin ucunda kendi çıkarı olduğu için yalandan sevgi gösterisinde bulunabileceğine inanmak güç. Öte yandan kediler iste-

dikleri bir şeyi yapmamızı sağlamak için bizleri teşvik etmek konusunda son derece başarılılar. Örneğin beş kedinin, beslenme saatleri geldiğinde bacaklarına dolanarak etrafımda dört dönüyorlar. O sırada gerçekten de bana sevgi gösterisinde bulunuyorlar ama bunun bir amacı da var: onlara bir an önce mamalarını vermemi sağlamak ve fikrimi değiştirmeme engel olmak. Bana kalırsa işin içinde hem bana duydukları minnettarlık, hem de az sonra mamalarına ulaşacak olmanın verdiği sevinç var. Bu, ikiyüzlü bir davranış olmasa da beni istedikleri şeye ikna etmek için yapıldığı kesin.

Beslenme saatinde yoğun olarak gösterdikleri bu davranış, kimi zaman başka anlamlara da gelebiliyor. Genellikle benden bir şey istedikleri zaman, örneğin dışarı çıkabilmeleri için kapıyı açmamı istediklerinde de bacaklarına sürtünüyorlar. Bu halleriyle tıpkı istediği şeyi elde etmek için, “Ne olur, lütfen,” diye yalvaran bir çocuğa benziyorlar. Bu tür sevgi gösterilerini sadece benden bir şey istediklerinde yapsalardı, kedilerimin bana karşı içtenlikleri konusunda şüpheye düşebilirdim. Öte yandan Minna sırf beni gördüğü için duyduğu sevinçten dolayı da bacaklarımla arasında dolanarak aynı dansı yapıyor. Öyle ki, kimi zaman bir saat içinde defalarca aynı şeyi yaptığı oluyor. Bu davranışın anlamı çok açık: “Seni gördüğüme çok sevindim.”

İşin doğrusu kimi zaman kedilerimin biraz olsun ikiyüzlü olmalarını, içlerinden gelmediği zamanlarda da bana sevgi göstermelerini dilediğim oluyor. Ne var ki bunu asla yapmıyorlar. Henüz anlayamadığım bir nedenden dolayı Miki son zamanlarda bana karşı oldukça mesafeli bir tavır benimsedi. Genellikle benim yatağımın ayak ucunda uyumaktan hoşlanmasına karşın bu aralar İlan'ın başucunda uyumayı tercih ediyor. Onu kucağıma almaya kalkıştığımda hemen kollarımdan kurtulup yere atlıyor; İlan onu kucağına aldığındaysa hiçbir itirazı olmuyor. Onu çağırdığım zaman çoğunlukla duymazdan geliyor; oysa İlan çağırdığında hevesle onun yanına koşuyor. Aslında durum gayet basit: Miki oğlumu bana tercih ediyor. Öte yandan benimle birlikte sahilde ya da tepeye doğru bir yürüyüşe çıkma fırsatını asla geri çevirmiyor. Yürüyüşe çıkan İlan ya da bir başkası olduğunda pek ilgilenmiyor ama benim kapıya doğru yürüdüğümü gördüğü anda yerinden fırlayarak peşime takılıyor.

Bu davranışın altında yatan nedenlerden biri, kedilerin içinde bulundukları durumu değerlendirme biçimleriyle ilgili. Örneğin kafasının okşanmasından hiç hoşlanmayan Moko küçük çocuklara karşı bana gösterdiği sert tepkiyi göstermemesi gerektiğini biliyor. Ben onun kafasını okşamaya yeltendiğimde tırnaklarını çıkararak sertçe bana vuruyor. Ona göre bundan hiç hoşlanmadığını bilmeme karşın ısrar etmem, cezayı hak eden bir davranış. Aynı şeyi küçük bir çocuk yaptığındaysa sabırla bekliyor. Bir çocuğa karşı asla tırnaklarını çıkarmıyor ve kaçmıyor. Çocuklar onun kafasını okşamaya kalkıştıklarında bu durumdan ne kadar rahatsız olduğu açıkça görülüyor ama her nasılsa onlara katlanmayı tercih ediyor. Çocuğun, yaptığı şeyden hoşlanmadığını anlayamayacak kadar küçük olduğunu *biliyor*. Görünen o ki, ya çocuğu incitmek ya da üzmemek istemediği için kendini tutuyor (bir kedinin böyle kaygılar taşıdığına inanmak güç ama bence üzerinde düşünülmesi gereken bir olasılık) ya da çocuklara karşı bana karşı olduğundan daha hoşgörülü. Bu duruma bozulduğumu söyleyemem; ne de olsa gayet mantıklı bir gerekçesi var. Megala için de aynı şey geçerli: küçük çocukların kendisini mıncıklamasına, hatta kucaklarına alıp oradan oraya taşımasına ses çıkarmıyor ama bana asla izin vermiyor.

Her nedense Megala da son zamanlarda benim sevgi gösterilerimden sıkılmaya başladı. Sanki büyüdükçe onu böyle uluorta sevip okşamamdan, şımartmamdan utanıyor gibi. Daha da garip olan, bu tercihinin bulunduğu yere göre değişmesi. Yataktayken onu birkaç saniyeden fazla okşamama izin vermiyor ama ben bilgisayarımın başında otururken (şu anda olduğu gibi) kucağıma yerleşiyor ve *sadece* bu durumda onu istediğim gibi sevip okşayabiliyorum. Hatta bunu kendisi talep ediyor; böyle anlarda onu dilediğimce okşayabilirim, gözlerini ve kulaklarını temizleyebilirim, patileriyle oynayabilirim. Ben bunları yaparken o da mırıldanarak başını çeneme sürtüyor ve tıpkı leopar ataları gibi sesler çıkararak sevincini belli ediyor.

Bütün bunlar ikiye bölünmüş gibi hiç benzemiyor. İnsanlar böylesine açık ve coşkulu bir sevgi gösterisinden utanç duyarken kedilerin, “Beni olduğum gibi kabul et,” tarzı bir yaklaşimleri var. Adeta, “İşte sana karşı böyle hissediyorum. Rol yapmamı mı tercih ederdin?” der gibiler. Köpekler sev-

gilerini olağanüstü bir içtenlikle ifade ediyorlar. Kediler de içlerinden gelmediği takdirde sevgi gösterisinde bulunmuyorlar. Kedilerin dünyasında, biz insanların hayatı kolaylaştırmak için benimsediğimiz nezaket kurallarına yer yok. Hiçbir şey için rol yapmaya gerek görmüyorlar.

Kediler antik çağlardan beri insanların sevgisine karşılık vermeye hazır ve gönüllüydüler. Sevgilerini gösterme yeteneğine sahiptiler ve tek bekledikleri onlardan bunu istememizdi. Bu gerçeği görmemiz hayli uzun sürdüyse de, hiç olmazsa artık kedilerin bizlere gönderdiği sinyalleri algılamaya ve yanıt vermeye başladık. Tıpkı milyonlarca ışık yılı uzaktan, bu uçsuz bucaksız evrende kendine arkadaş olacak bir yıldız arayan bir gezegenden gelen sinyaller gibi.

HALİNDEN HOŞNUTLUK

Kedilerin bu kadar ürkek yaratıklar olmaları beni hep şaşırtmıştır. Küçük çocuklarla aynı ortamda bulunmaktan pek hoşlanmamalarının nedeni de bu olsa gerek. Kedilerim arasında yalnızca Miki, İlan'ın onu kucağına almasına, kulağının dibinde davul çalmasına, ona pusu kurup üstüne atlamasına ve beş yaşındaki bir oğlan çocuğuna özgü haşarılıkları yapmasına ses çıkarmıyor. Diğer kedilerse çocuklara karşı daha az hoşgörülüler. Dahası, İlan'ın arkadaşları evimize ilk kez geldiğinde telaşla kaçıp saklanmayan tek kedi Miki'ydi. (Artık diğer kediler de çocuklar geldiğinde eski kadar tedirgin olmuyorlar çünkü her nasılsa korkulacak pek bir şey olmadığını, çocukların onlara kötülük yapmak istemediklerini anladılar.) Kediler tatsız sürprizlerden hoşlanmıyorlar. Ataları vahşi ormanlarda tehlikeyle iç içe yaşamayı öğrenmiş bir yaratık için, beklenmedik ve ani bir hareket çoğu zaman bela anlamına gelir. Özellikle geceleri, kedilerin duyuları son derece keskindir. Tüm sesleri büyük bir dikkatle dinlerler. Her an kaçmaya ya da saldırmaya hazırdırlar. Kedilerin böylesine ürkek ve her an tetikte bekleyen yaratıklar olmaları çok doğal. Bu, evrim sürecinin onlara kazandırdığı ve hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan bir özellik.

Sanırım kedilerin kendilerini güvende hissetmekten çok hoşlandıklarını ve savunmasız bir durumda kalmaktan da nefret ettiklerini söylemek yanlış olmaz. Bir kedinin kendini güvende hissettiği zaman halinden hoşnut olduğunu söyleyebiliriz. Bu halinden hoşnut olma durumu, belki de hayvanlar âleminde kendini en belirgin biçimde kedilerde gösteren, mutluluktan farklı bir duygu. Kimileri bunu başlı başına bir duygu değil, endişe duygusunun ya da rahatsızlık verici bir etkenin yokluğu olarak tanımlayabilir. Oysa pek çok hayvana baktığımızda, endişeli ya da rahatsız olmadıkları durumlarda kediler gibi hallerinden hoşnut bir görüntü sergilemediklerini fark edersiniz. Kediler hallerinden hoşnut olmakla kalmazlar, bu duyguyu son derece yoğun bir şekilde etraflarına da yayarlar. Halinden hoşnut bir kedinin yanındaiken aynı duyguya kapılmamak olanaksızdır.

Kedileri bu kadar çok sevmemizin bir nedeni de bu olmalı. Bilim adamları mırıldanan bir kediye okşamanın insanlar üzerinde kan basıncını düşüren bir etki yarattığını gözlemlemişler. Ben bunun aynı zamanda insanın kendini daha iyi hissetmesini sağladığına da inanıyorum. Neden mi? Kendi kendine yeten, kendi kusursuz varlığı dışında kimseye muhtaç olmayan bir yaratığın size ihtiyaç duyduğunu ve sizden hoşlandığını hissetmek mutluluk verici bir durum. İnsan ister istemez, “Kedim benden bu kadar hoşlandığına göre, pek de fena bir insan sayılmam,” diye düşünüyor.

Öte yandan kimi zaman kedilerimin hallerinden hoşnut mu, yoksa sadece kayıtsız bir sıkıntı ya da uyuşukluk içinde mi olduklarını kestiremiyorum. Böyle zamanlarda dışarıdan bakınca tembelce yatmaktan başka bir şeyle ilgilenmiyor gibi gözüküyorlar. Örneğin dün onlar için oldukça hareketli bir gündü. Önce sahilde, ardından evin arkasındaki yağmur ormanında uzun bir yürüyüşe çıktık. Eve döndüğümüzde kediler ifadesiz yüzlerle oturma odasının dört bir yanına serildiler. Daha doğrusu dış görünüşleri bende böyle bir izlenim yarattı. Öylece yatıyorlar, ne birbirleriyle ne de bizimle ilgileniyorlardı. Örneğin Miki, Mısır’daki kedi heykellerini andıran bir pozisyonda, yalnız hafifçe yana kaykılmış ve gözleri yarı kapalı bir halde oturuyordu. Kimi zaman müzik dinlemekten hoşlandıkları (ya da öyle göründükleri) için onlara Bach dinletmeye karar verdim. (Iowa City’li bir roman yazarı olan David Morrell, kedilerinin opera dinlemekten hoşlandıklarını, “hep birlikte hoparlörlerin önüne uzanıp sekiz saat boyunca müzik eşliğinde uyukladıklarını, özellikle de Puccini’yi çok sevdiklerini” söylüyor.) Bach’a karşı da kayıtsız kaldılar. Oysa genellikle yerlerinden doğrulup müziğin kaynağına yaklaşır, ardından kanepenin üzerine yerleşirler. Hallerinden hoşnut muydular, canları mı sıkılıyordu, yoksa bu uyuşuk görüntülerinin tek nedeni yorgunluk muydu? Söz konusu daha zor ayırt edilen duygular olduğunda (öfke ya da saldırganlık gibi duyguların aksine), başka canlıların zihninden neler geçtiğini anlamak da güçleşiyor.

Bir kedinin mırıldanması, aşağıda belirttiğim bazı istisna durumlar dışında, o kedinin halinden hoşnut olduğunun göstergesidir. İnsanlar içle-

rinden gelmediği halde gülümseyebilirler; oysa kediler, bildiğimiz kadarıyla, yalandan mırıldanamazlar. Bugüne dek kimsenin, mırıldanan bir kedi için, “Rol yapıyor,” dediğine tanık olmadım. Kaliforniya Üniversitesi’ndeki Davis Veterinerlik Fakültesi’nden Neils Pedersen, yapılan deneyler sonucunda kedilerin mırıldanmasının merkezi sinir sistemine bağlı, istemli bir eylem olduğunu, yani bir refleks olmadığını anladıklarını söylüyor.

Mırıldanmanın nasıl bir işleyişi olduğu kesin olarak bilinmiyor. Bir kedi, ağzı kapalıyken de mırıldanabildiği için, aynı anda hem mırıldanıp hem de başka sesler çıkarabilir. Yavru kediler bir haftalık olduklarında mırıldanmaya başlarlar; bu sayede anne kedi, yavrularının sağlıklı ve iyi durumda olduklarını anlar. Mırıldanma, sestən ziyade bir titreşim olduğu için, yavruların olası saldırganlara seslerini duyurmadan anneleriyle iletişim kurmalarına olanak tanır. Anne kedi de mırıldanarak yavrularına her şeyin yolunda olduğu mesajını verir. Peki, kediler etraflarında canlı bir varlık olmadığı zamanlarda da mırıldanırlar mı? Bildiğim kadarıyla bu konuda, örneğin gizli kameralar ve ses kayıt cihazlarıyla, yapılmış herhangi bir çalışma yok. Yine de, kedilerin tek başlarıyken mırıldandıklarını hiç sanmıyorum. Bu varsayım doğruysa, mırıldanmanın bir iletişim biçimi olduğunu ve mırıldanan bir kedinin bunu yaparak etrafına halinden hoşnut olduğu mesajını verdiğini söyleyebiliriz. (Köpeklerin de yalnızca etraflarında başkaları varken kuyruk salladıklarını, kuyruk sallamanın da bir iletişim biçimi olduğunu düşünüyorum. Benzer şekilde, insanlar kendi kendilerini gıcıklayamazlar çünkü gıcıklanmak bir başka insanla etkileşim içine girmeyi gerektirir.) Kediler tek başlarıyken mırıldanmazlar. Buradan yola çıkarak, kedilerin kendileri için değil, başka canlılara hitaben, örneğin insanlara, diğer kedilere ya da başka hayvanlara hallerinden hoşnut olduklarını belirtmek için mırıldandıkları sonucuna varabiliriz. Bugüne dek bir kedinin, en sevdiği oyuncacı yanındayken mırıldandığını hiç duymadım. Belki de her kedinin kendine özgü bir mırıldanma biçimi vardır ve kediler bu ayırt edici mırıldanma sayesinde birbirlerini tanıyor olabilirler. Bazı kediler başka bir kedinin keyifli olduğunu gözlemlediklerinde de mırıldanırlar. Örneğin bir keresinde Yossie’nin kulaklarını temizlerken, o sırada bizi seyreden Minna mırıldanmaya başladı. Ya ben kulaklarını temizlerken Yos-

sie'nin aldığı keyfi zihninde canlandırmış, ya da Yossie'nin keyifli olmasından o da haz almıştı.* Belki de mırıldanmak, tıpkı esnemek gibi bulaşıcı bir şeydir. Nedeni ne olursa olsun, mırıldanmak kedilerin hayatında oldukça önemli bir yer tutan ve onları diğer canlılardan ayıran en belirgin özelliklerden biri. Öyle ki, İngilizce'de "mırıldanmak" [purring] kelimesinin bilinen ilk kullanılışı, kediyi kedi yapan şeyin bu özellik olduğunu vurgular gibi:

Mırıldandı küllerin arasındaki kedi,
Ne de olsa mırıltılar, kedilere aitti.

Kedilerimin çoğu geceleri benimle birlikte uyuyorlar ve yatağa gelip yorganın altına girdiklerinde hayli yüksek sesle mırıldanmaya başlıyorlar. Sanırım bunun nedeni, benimle ve diğer kedilerle birlikte olmaktan duydukları memnuniyet. Derken, onlar uykuya dalarken mırıltıları da gitgide hafifliyor ve tamamen uyuduklarında bütünüyle kesiliyor. Rüya gördükleri zamanlarda da onları dikkatle seyretmeme karşın (bu esnada gözkapaklarının altında gözlerinin hızla hareket ettiğini, patilerinin sanki bir yere koşuyorlarmış gibi kıpırdadığını görebilirsiniz) uykudayken mırıldandıklarına hiç tanık olmadım. Bu, oldukça tuhaf bir durum. Kediler arada sırada da olsa tatlı rüyalar görmüyorlar mı? Eğer görüyorlarsa, hallerinden hoşnut oldukları rüyalarda niye mırıldanmıyorlar?

Öte yandan uyanırken kurdukları hayaller mırıldanmalarına neden olabiliyor. Örneğin Minna, ben banyo yaparken içeri gelip sıcak su dolu küvetin kenarına çıkıp oturuyor. Uzunca bir süre böyle hiç sesini çıkarmadan

* Yedi yaşındaki erkek kedimiz bizi bir şeyler yerken seyretmekten büyük keyif alıyor olmalı ki, bu sırada gürültülü bir şekilde mırıldanıyor. Yediklerimizden kendi payına da bir şeyler düşeceği ümidiyle mırıldandığını sanmıyorum çünkü biz onun hiç ilgisini çekmeyen şeyler yerken de bunu yapıyor. İşin tuhaf yanı, kendisinin çok sevdiği bir yiyeceği yerken bile mırıldanmaması. Erkek olduğu için, bizi yavruları olarak görmesi ve bu nedenle karnımızı doyurmamızdan bir çeşit haz alıyor olması da olanaksız. Geriye bir tek olasılık kalıyor, o da "bizim adımıza" seviniyor olması. Benzer şekilde, bizi kendince keyifli bir durumda gördüğünde, örneğin biz kanepede uzanmış uyuklarken de mırıldanıyor. Kısacası görünen o ki, bizim keyifli ya da mutlu olmamız ona da mutluluk veriyor. Bu kitabın yazarına kedimizin bu ilginç huyundan söz ettiğimde, kedilerin gerçekte hiç de narsis yaratıklar olmadıklarının bir kanıtı olarak bu bilginin de kitaba eklenmesini istedi -ç.n.

oturduktan sonra birdenbire, görünürde hiçbir sebep yokken mırıldanmaya başlıyor. Bana öyle geliyor ki, mırıldanmasına neden olan şey, o sırada aklına gelen ya da hayalini kurduğu hoş bir durum. Yanında ben olduğum için bana hitaben mırıldanıyor olabilir, fakat gözleri kapalı ve dikkatini bana yöneltmiş değil. Kendini tamamıyla zihninde canlandığı, mırıldanmasına neden olacak kadar güzel bir şeye vermiş gibi görünüyor. O sırada yanında hiç kimse olmasaydı yine de mırıldanır mıydı bilmiyorum. Kedilerin tek başlarıyken mırıldandıklarını hiç sanmıyorum. Peki ama gördükleri rüyalarda yanlarında birileri olmuyor mu? Belki de kediler, rüya görürken uykuda olduklarının, gördükleri şeyin bir rüyadan ibaret olduğunu farkındadırlar. Bir kedinin uykusu son derece hafiftir. Uyurken bir farenin ayak seslerini bile duyup anında uyanabilirler.

Peki, kediler beslenirken mırıldanırlar mı? Gözlemlediğim kadarıyla, sadece yanlarında biz varken bunu yapıyorlar. Geçen gün Minna'ya en sevdiği mamadan verdim. Mamayı gördüğü anda sevinçten adeta çılgına döndü ve gürültülü bir şekilde mırıldanarak yemeye koyuldu. Gelgelelim ben yanından ayrılırken mırıldanması da giderek hafifledi ve mutfaktan çıktığımda tamamıyla kesilmişti. Bu durumda, mırıldanmasının anlamı olsa olsa kendi dilinde bana teşekkür etmektir diye düşünüyorum.

Kedilerin sevinçli ya da keyifli olduklarını belirtmek için kullandıkları başka sesler de var. Örneğin yavru kediler, ister evcil ister vahşi olsunlar, sevinçlerini yetişkin vahşi kedilerin asla çıkarmadığı sesli harflerle – e, o ve u sesleriyle – ifade ederler. Bu nedenle, aynı sesleri çıkararak miyavlayan yetişkin bir evcil kedinin aslında bir yavru kedi gibi davrandığını söyleyebiliriz. Neoteni olarak adlandırılan bu durum, evcilleştirilmenin bir sonucudur. Neoteni, bir hayvanın yetişkinliğinde de yavru olduğu döneme özgü fiziksel (örneğin yuvarlak bir yüz ve iri gözler) ve sosyal (örneğin cana yakınlık, yumuşak başlılık ve sokulganlık) özellikleri muhafaza etmesidir. Vahşi yaşamda bir kedi ne kadar çok ses çıkarırsa, olası saldırganların dikkatini çekmesi tehlikesi de o kadar artar. Evlerimizdeki kediler içinse böyle bir tehlike söz konusu değildir. Yetişkin bir vahşi kedi, diğer kedilerle nadiren bir araya gelir ve karşılaştıklarında kurdukları iletişim, çoğunlukla olumsuz duyguları ifade etmeye aracılık eder. Evlerimizdeki kedilerin

aksine, yetişkin vahşi kediler sevinçli ya da keyifli olduklarını diğer kedilere bildirme gereksinimi duymazlar. “Görünüşünden, kokundan ya da çıkardığın sestən hoşlanmadım,” türünden olumsuz duyguları ifade etmek içinse, beden dillerini kullanmak ve halihazırda bulunan hırlama, tıslama gibi sesler yeterlidir. Bildiğimiz kadarıyla vahşi kedilerde mırıldanma, sadece çiftleşme amacıyla bir araya gelen dişi ve erkek kedi arasında ve aneyle yavruları arasında kullanılıyor.

Kediler konusunda dünyanın önde gelen uzmanlarından biri olan Desmond Morris, oselotlar, servaller ve vahşi kediler de dahil olmak üzere bütün küçük kedi türlerinin mırıldanabildiğini, aslanların, leoparların ve kaplanlarınsa bu özellikten yoksun olduklarını belirtiyor. Büyük kediler kükreyebilmelerine karşın mırıldanamıyorlar. Öte yandan tüm kedi türlerinin mırıldanabildiğine inananlar da var. Örneğin kediler ve köpekler üzerine çok satan kitapların yazarı ve sıra dışı bir antropolog olan Elizabeth Marshall Thomas, bir leoparın mırıldandığına tanık olduğunu söylüyor. Thomas ayrıca evdeki kedisinin, ağır ıstıtme sorunu olan kocasının yanında her zamankinden çok daha yüksek bir sesle mırıldandığını belirtiyor. Eğer bu doğru bir gözlemse, kedilerde mırıldanmanın tıpkı insanlarda gülümsemek gibi bir iletişim biçimi olduğu inancımı destekler nitelikte.

Veterinerler, kedilerin acı ya da endişe içindeyken de mırıldandıklarını bilirler. Yaygın inanışa göre, kedilerin bu gibi durumlarda mırıldanmalarının amacı, kendi kendilerini tedavi etmektir (kedi mırıldanması, hem kediler hem de insanlar üzerinde oldukça sakinleştirici bir etkiye sahiptir). Benzer şekilde, insanlar da sıkıntılı ya da endişeli oldukları durumlarda kendi kendilerine şarkı söyler, hatta ıslık çalarlar. Hayvanlar üzerine incelemeler yapan davranış bilimciler, kedilerin yabancı kedilerle karşılaşmalarında da mırıldandıklarını belirtiyor. Bunu, karşı tarafa saldırmak gibi bir niyetleri olmadığını bildirmek için yaptıkları varsayılıyor. Kediler, mırıldanan bir kedinin aynı zamanda saldırmayacağını bildikleri için, mırıldanan bir yabancı kediye de tehdit unsuru olarak görmeleri olasılığı düşüktür. Kedilerin acı ya da endişe içindeyken mırıldanmalarının bir başka nedeni

de yardım istemek olabilir. Örneğin çoğu anne kedi doğum yaparken mırıldanır. Bunun nedeni yavrularını dünyaya getirecek olmanın verdiği haz mıdır? Yoksa bu mırıldanma, acısını unutmak için kendi kendine uyguladığı bir tedavi midir? Pek çok veteriner, iğneyle uyutulmak üzere olan kedilerin de mırıldanmaya başladıklarını söylüyor. O sırada mırıldanmalarına neden olan şey, veteriner ya da yardımcısı tarafından tutuluyor olmaları mı? Yoksa başlarına gelecek şeyi hissettikleri için yalvarıyorlar mı? “Lütfen beni öldürmeyin, bakın hâlâ sizi mutlu edebilirim,” anlamına gelen bir yakarış mı bu? Bu olasılığı düşünmek bile insanın yüreğini sıslatıyor.

Mırıldanmak içsel bir duyguyu dışavurum biçimidir. Kedinin halinden memnun olduğunun gözle görülür bir ifadesidir. Kedilerin hallerinden memnun olduklarının bir başka göstergesi de, gözlerini örten iç gözkapığıdır. Üçüncü göz kapığı olarak adlandırılan bu beyaz zar, gözün iç köşesine gizlenmiş bir halde durur (üçüncü göz kapığı kedilerden başka köpekbalıklarında, baykuşlarda ve kar körlüğü tehlikesinden gözlerini bu sayede koruyan kutup ayılarında bulunur). Kedi uyuklarken bu üçüncü gözkapığı tıpkı beyaz bir panjur gibi kapanarak gözlerini örter. Hatta çoğu insan, bu üçüncü gözkapığını ilk görüşünde, kedisinde glokom başlangıcı olduğunu düşünerek endişeye kapılır. Üçüncü gözkapığı, otların, çalılarının arasında dolaşırken ve avlanırken kedilerin gözlerini koruyan bir kalkan görevi görür. İlginç olan, keyifli bir kediye okşadığınızda da üçüncü gözkapığının ortaya çıkmasıdır. Bunun nedenini hâlâ kesin olarak anlayamasam da, o sırada tamamiyle gevşemiş ve savunmasız durumdaki kedinin içgüdülerinin bir uyarısı olabileceğini düşünüyorum. Belki de vücudu, gözlerini koruyan bu kalkamı harekete geçirerek ona dikkatli olmasını söylemektedir.

Peki ama bu keyifli, halinden memnun olma durumunu sağlayan şey nedir? Bunun tek açıklaması, endişe verici bir etkenin yokluğu olamaz. Güven duygusunun da önemli bir etken olduğunu düşünüyorum. Yaşadığınız ortamı güvenli bulmadığınız sürece halinizden memnun olamazsınız. Kedilerimiz yatağımızın üzerinde keyifle gerinip patilerini bize doğru uzattıklarında, içimizde bir şeyleri doğru yaptığımıza, bir başka canlının güvenini tamamiyle kazanmış olduğumuza dair bir sevinç uyanır. Bunun haklı bir güven olup olmadığı konusu ise tartışmaya açık. Ne yazık ki kedi-

sinin güvenini böylesine kazanmış bir kişi, ertesi gün o kediyi bir barınağa bırakıp yuva bulamadığı takdirde “uyutulmasını” da rica edebiliyor.

Kedilerimden Moko kucakta taşınmaktan oldum olası hoşlanmaz. Sadece Moko değil, kedilerin çoğu için aynı durum geçerlidir. Kucakta taşınmak, bir başka canlıya fazlasıyla bağımlı olmak demektir ki bu da kedilerin tercihleri arasında yer almaz. Yine de kimi zaman Moko beni bahçe yolunda gördüğünde, yanıma gelip ön patilerini bacaklarıma dayayarak kucağa alınmak istediğini belli eder. Bunun sadece bana tanıdığı bir ayrıcalık olduğunu düşünerek gururlanırım. Onu kucağıma aldığımda, kendisini güvende hissetmesi için vücudunu alttan sağlam bir şekilde desteklemeye özen gösteririm. Bir süre sonra kollarımda hafifçe kıvranarak kucakta taşınmaktan sıkıldığını belli eder. Bunu yaptığımda hiç vakit kaybetmeden onu yumuşak bir biçimde yere bırakırım. Onu kollarımda taşıdığım bu kısa süre, Moko’nun endişe duygusundan uzak, halinden memnun olduğu değerli anlardan biridir. Her geçen gün onun güvenini daha da çok kazandığımı hissediyorum. Moko benim güvenilir biri olduğuma inanıyor ve bu benim için onur verici bir durum.

Kedilerin mutluluğun da ötesinde bir duygu yaşadıklarına hiç şahit oldunuz mu? Örneğin kedinizi coşkuyla kendinden geçmiş bir halde gördünüz mü? Eğer bahçenizde ya da evinizde yaygın adıyla “kediotu” olarak bilinen *Nepeta cataria* bitkisi varsa, büyük olasılıkla neden söz ettiğimi anlamışsınızdır. Asya kökenli bir bitki olan kediotu, marihuananın da akrabasıdır ve hem yapraklarında, hem de sapında nepetalakton denen bir madde bulunur. Genellikle kediler bu bitkiyi yemekten ziyade koklamayı, sürtünmeyi ya da üzerinde yuvarlanmayı tercih ederler. Kimi zaman da onu ısırır, yalar ya da çiğnerler. Desmond Morris’in *Cat World* (Kedi Dünyası) adlı ansiklopedisinde açıkladığı gibi, bu bitkiyle haşır neşir olan kediler çılgınca bir neşeye kapılabilir, yarı uykulu bir trans haline geçebilir ya da dalgın, düşünceli bir durgunluğa bürünebilirler. Bazı kediler büyümüş gibi oldukları yerde kalakalırlar, bazılarıysa gürültülü bir biçimde mırıldanarak yerlerde yuvarlanır, hatta delirmiş gibi havalara sıçrarlar. Ke-

diotuna tepki veren tüm kediler olağandışı hareketler sergilerler ama işin ilginç yanı, bazı kedilerin hiç etkilenmemesidir. Örneğin benim kedilerimin hiçbir kediotuyla doldurulmuş oyuncaklarla ilgilenmedi ve bahçedeki bitkiyi de şöyle bir koklayıp gittiler. Gerçekte, kedilerin hemen hemen yarısı kediota karşı tepkisiz kalırlar. Belki de bu, kalıtım yoluyla geçen bir hassasiyettir. Bilindiği kadarıyla kediota yağı dişi kedilerin salgıladığı bir üreme hormonuna çok benzeyen bir kokuya sahiptir. Belki de yavru kedilerin üç aylık olana dek kediota hoşlanmamalarının nedeni budur. Üçüncü aydan sonra ise kedilerin ancak yarısı kediota karşı bu olağandışı tepkiyi verirler. Dişi ve erkek kedilerin aynı şekilde etkilenmeleri, her iki cinsin de kızışma dönemindeki bir dişi kediye andıran hareketler sergilemesine karşın, bu davranışın kökeninde salt cinsel bir dürtü olmadığını düşündürüyor (sanılanın aksine kediota'nın afrodizyak etkisi yoktur). Üstüne üstlük kısırlaştırılmış kediler de aynı tepkileri gösteriyorlar. Görünen o ki, kediota'nın kediler üzerindeki etkisi, marihuana, LSD gibi uyuşturucuların insanlar üzerindeki etkisine benziyor. Peki, bu ruh hali, mutluluk olarak tanımlanabilir mi? Bu, oldukça karmaşık felsefi boyutları da içeren bir soru. Gözle görülen tepki hayli yoğun olsa da, belki de kişisel önyargılarımdan dolayı, *mutluluk* kelimesinin daha doğal etkenlerden kaynaklanan, örneğin gökte parıldayan güneşin ya da dostlarınızla kumsalda oyun oynamanın içinde uyandırdığına benzer duygular için kullanılması gerektiğine inanıyorum.

İngilizce'de [bu bölüme de başlığını veren] *contentment* kelimesi, kişinin kendi kendisiyle ya da içinde bulunduğu dünyayla barışık olduğu bir ruh halini çağrıştırır. Bu, gelip geçici bir duygudan ziyade bir durumdur. İnsan genel anlamda halinden hoşnut olmasa da kısa bir an için mutlu olabilir. Bu halinden ve kendinden hoşnut olma durumu parayla satın alınmayacak bir şeydir. Öte yandan mutluluk veren şeyler parayla satın alınabilir. Biz insanlar için mutluluk dev bir pazardır. Hem kendi mutluluğumuz, hem başkalarının mutluluğu, hem de evcil hayvanlarımızın mutluluğu için bu pazara büyük miktarlarda para öderiz. İşte bu durumun en gü-

zel kanıtı: Sadece ABD’de her yıl evcil hayvan mamalarına 7,5 milyar dolar-dan fazla, evcil hayvan aksesuarlarına ise yaklaşık 4 milyar dolar harcanıyor. Belli ki, “Evcil hayvanlarımızın mutluluğu için neler yapmalıyız?” sorusunu hem uygulamada, hem de felsefi anlamda hayli ciddiye alıyoruz. Bu, gerçekten de ciddiyetle ele alınması gereken bir soru. Bir kediye neler zevk verir? Bir kediyi ne mutlu eder?

Mutluluk gelip geçici bir duygudur ve biz insanlar bu duyguyu kontrol edebileceğimize inanırız. Oysa kendinden hoşnut olma durumu, irademizin dışında olan ve fazla etkileyemediğimiz bir durumdur. Hele söz konusu kediler olduğunda, bambaşka bir duygusal durumdan bahsediyoruz demektir. Bir kedinin duruşundan bile halinden hoşnut olduğu okunabilir. Gözleri yarı kapalı, patilerini güzelce altına toplamış, kuyruğunu özenle etrafına sarmış mırıldanarak oturan bir kedi gördüğümüzde, onun kendisinden ve bulunduğu durumdan hoşnut olduğu izlenimine kapılırız.

Oysa insanlar için, “Kendinden hoşnut bir halde oturuyor,” dediğimizde bu, çoğu zaman söz konusu kişinin kendini beğenmiş olduğunu ima eden olumsuz bir anlam taşır. İşte kedilerin duygusal yaşantısıyla bizlerin arasındaki bir fark daha: Biz insanlar, komşumuz sıkıntı içindeyken mutlu olmamamız gerektiğini öğrendik. Kedilerse yaşadıkları anın tadını çıkarmak konusunda ustadırlar. Tanıdığımız biri acı çekerken mutlu olmak, biz insanlar için çok zordur. Oysa kediler, *bildiğimiz kadarıyla*, bu tür endişeler taşımazlar. “Bildiğimiz kadarıyla” kısmının altını çizmek istiyorum, çünkü kedilerin dostlarının acısından etkilenip etkilenmedikleri ya da ne şekilde etkilendikleri konusunda gerçekte pek az şey bildiğimiz halde bu tür varsayımlarda bulunuyoruz. Kedilerin kendileri dışındaki canlıların sıkıntı ya da acı içinde olmasını umursamadıklarını varsayabiliriz. Buna rağmen, dostlarının mutsuzluğu karşısında endişeye kapılan kedilere dair bazılarında daha önce de söz ettiğim pek çok olay ve hikâye var. Örneğin sevdikleri insanların hasta olduğunu bilen, hatta hastalığın hangi organda olduğunu bile anlayan kedilerle ilgili sayısız olay duydum. Pek çok insan bana, ağrıyan bacağının ya da yaralı kolunun üstüne oturan ve mucizevi bir iyileşme sağlamaya çabalarcasına saatlerce mırıldanan kedilerinden söz ettiler.

Belki de bir başka canlının mutsuzluğuna tanık olmadığı halde, sırf onun mutsuz olduğunu *zihninde canlandığı için* mutsuz olan tek yaratık insandır. Kedilerimin ben evde yokken başıma gelebilecek kötü şeyleri düşünüp dertlendiklerini hiç sanmıyorum. Öte yandan, bu konuda kesin bir şey söylemek olanaksız çünkü bazı kediler sevdikleri insanın yokluğunda gerçekten de üzgün görünüyorlar. Bu üzüntünün nedeni, o insanın başına gelebilecekleri düşünüp endişelenmeleri değil, o insanla birlikte olmanın zevkinden mahrum kalmaları da olabilir. Elbette bu sadece bir varsayım. Bir başka deyişle onları üzen şey bizimle ilgili değil, kendileriyle ilgili olabilir. Yine de akıllarından neler geçtiğini, sevdikleri varlıklar hakkında neler düşündüklerini bilmemiz elbette olanaksız. Örneğin yüzmeye gittiğimde kedilerimin beni endişe içinde beklediklerini düşünmem, kendimi onların yerine koyarak duygularımı onlara yakıştırmamdan kaynaklanıyor olabilir. Fakat hakikaten endişeleniyor da olabilirler. Daha önce de anlattığım gibi, sahilde oturmuş beklerken hallerinde meraktan çok daha fazlası var. Gerçek bir ilgi ve dikkatle bana bakıyorlar. Suda başıma bir kaza gelecek olsa, yardımına koşmayacaklarından adım gibi eminim. Bir köpeğin aksine, isteseler de beni kurtaramazlar. Suya girip beni kıyıya kadar çekmeleri hemen hemen olanaksız. Boğulmakta olan bir insanı kurtarmak, kedilerde kalıtım yoluyla aktarılan ya da tecrübeyle edindikleri bir özellik değil. Böyle bir şeyi yapmayı akıllarından bile geçirmeyecekleri kanısındayım. Yine de sahilde birbirlerine sokulmuş sudan çıkmamı beklerlerken, zihinlerinden neler geçtiğini bilmeyi çok isterdim. Bugün denizden çıktığımda, Moko arka ayaklarını havaya atıp sıçrayarak küçük bir sevinç gösterisinde bulundu. Bana kalırsa bu dansın anlamı şuydu: “Yaşasın, hâlâ hayattasın!”

Deniz ve hava yüzülebilecek kadar ısınıp da ilk kez yüzmeye gittiğimde, kediler de benimle birlikte suyun kıyısına kadar geldiler. O zamanlar bunu sırf meraktan yaptıklarını düşünmüştüm. Şimdiyse her gün yüzmeye giderken, tıpkı yürüyüşe çıktığımızda olduğu gibi, bana eşlik ediyorlar. Tek yapmam gereken “Yüzmeye!” demek. Bu sözü duyar duymaz hepisi birden kapıya doğru koşuyorlar. Benimle birlikte sahile iniyorlar ve eğer birkaç dakika sonra geri dönmeye karar verirsem, onlar da benimle eve dönüyorlar. Suyun kıyısında oturup patilerini kumsalı yalayan dalgalara uza-

tarak oynamak, yüzerek kıyıdan uzaklaşırken beni seyretmek dördünün de hoşuna gidiyor olmalı. Hele ben kıyıya doğru yüzmeye başladığımda onların da oyunları hareketleniyor. Birbirlerinin üstünden atlamaya, kumların arasında güreşmeye başlıyorlar. Miki dişlerini geçirdiği bir midyeyi havaya fırlatıyor, sonra yakalayıp kumsalda oradan oraya taşıyor. Bu halleriyle sadece kendilerinden ve hallerinden hoşnut görünmüyorlar; yaşama sevinciyle dolup taşıyor gibiler. Bir tek Yossie bu sevinçten ya da bunu ifade etmekten yoksun görünüyor. (Sokak kedisi olarak yaşadığı dönemdeki deneyimleri hayli acı olmalı ki, Yossie asla diğer kedilerimin yaptığı gibi sevinç gösterilerinde bulunmuyor.) O sırada yaşadıkları şey, kedilerin usta olduğu şeyleri yaparken (örneğin avlanmak, tırmanmak ya da zıplamak) yaşadıkları zevkten farklı bir duygu. Sanki mutluluklarını dışa vurmaya, belki de o anda hayatlarındaki her şey yolunda olduğu için duydukları sevinci bana göstermeye çalışıyorlar. Bu, bana anlatılmaz bir gurur veriyor.

Elizabeth Marshall Thomas, *The Hidden Life of Dogs* (Köpeklerin Gizli Yaşamı) adlı kitabında, köpeklerin hayattan beklentilerinin güneşli bir öğleden sonra tembelce gölgede uzanıp yatmak olduğunu söyler. “Gölgeler uzarken sessizce yaşadığımız o anı, serinleyen havayı, kızıl güneşin ılık ışıklarını hissederek öylece yattık – her birimiz diğerlerinin varlığından dolayı mutluyduk, kaygısızdık, sakın ve huzurluyduk.. Primatlar için sıkıntı anlamına gelen saf, dümdüz hareketsizlik, köpekler için huzurdur.” Alman fotoğrafçı Hans Silvester’in Yunan adalarındaki kediler ve güneş üzerine hazırladığı *Cats in the Sun* (Güneşte Kediler) adlı kitabında yer alan fotoğraflardaki gibi, halinden ve kendinden hoşnut olma duygusunu güneşte uzanmış yatan bir kedi kadar iyi anlatan bir resim olamaz. Peki ya bizler, bu mutluluğun bir parçası olabilir miyiz? Acaba o kedinin yanında biz de uzanmış yatıyor olsaydık, kedinin mutluluğu daha da yoğun olur muydu? Böyle olacağına inanmak istiyorum. Öte yandan, yalnız gezen avcılar olarak evrimleşen kedilere verebileceğimiz, zaten sahip olmadıkları bir şey var mı? Bu soruya şöyle bir yanıt verebiliriz: Her ne kadar *ataları* bu şekilde evrimleştiyse de, evcil kedinin evrim hikâyesi farklı. Evcil kedi, insanlarla ortak bir yaşamı paylaşacak şekilde evrimleşti. Onlara karınlarını doyuracak yiyecek, başlarını sokacak bir ev ve sevgi vermemizin karşılığın-

da, onlar da bize fareleri avlamak, soğuk kış günlerinde bizi ısıtmak ya da stresli olduğumuz anlarda bizi rahatlatmak gibi pek çok şey sundular. Pek çok insan, kedilerinin hayatlarındaki bir eksikliği tamamladığını, bir boşluğu doldurduğunu söyler. Belki de kediler de insanlar için aynı duyguları besliyordur. Bir gün hayatlarından çıkıp gidersem, kedilerimin eskisi kadar mutlu olmayacaklarını biliyorum. Bunu biliyorum çünkü kendi başlarına yürüyüşe çıkmalarına hiçbir engel yokken, bunu yapmak için beni beklemeyi tercih ediyorlar. Onlarla birlikte olduğumda neşeyle hoplayıp zıplayarak, önüm sıra koşup ansızın kendilerini ayaklarımın altına atarak varlığımdan duydukları sevinci ifade ediyorlar. Aynı sevinci ben olmadan da, sadece birbirlerinin varlığı dolayısıyla da yaşayabileceklerine inanmak güç. Aslında durum ortada: Kedileri kendi çıkarımız için evcilleştirdik ve her ne kadar bu, karşılıklı bir ilişki olsa da, daha kârlı çıkan tarafın bizler olduğunu söyleyebiliriz.

Kedilerin insanlar olmadan da hallerinden hoşnut yaşayıp gidecekleri düşüncesi fazlasıyla ağırmıza gidiyor olmalı ki, kedilerin olumlu özelliklerinden söz ederken listenin en başına insancıl oluşlarını koyarız. Bu, bizler için önemli bir özellik olmasına karşın, kediler için hayli arka planda kalır. Bir kedi kendisinden ve halinden hoşnut olmak için insanların varlığına ihtiyaç duymayabilir. Oysa bizler kedilerin ancak insanlar tarafından sevildiklerinde mutlu olacaklarına inanmak isteriz. Bu inancımızda ısrar etmek, sokakta ya da vahşi ortamında yaşayan hiçbir kedinin mutlu olmadığını iddia etmek olur ki bu da oldukça saçma bir varsayım. İşin doğrusu, insanlardan uzak yaşayıp giden hayvanları nelerin mutlu ettiği konusunda pek de bir fikrimiz yok. Kedilerden hoşlanmayan insanlardan sıkça duyarsınız, kedilerin insanlar olmadan da gayet güzel yaşayıp gittiklerini söylerler. Bunda bir doğruluk payı olabilir. Yine de insanların kedilerin hayatına katabilecekleri güzellikler olduğuna hiç şüphe yok.

Peki, kedilere özgü bu gizemli mutluluk halinin, insanlarınkinden daha derin, daha kalıcı ve otantik görünen bu halinden hoşnut olma durumunun kaynağında ne var? Kediler gelecek hakkında, hatta çok yakın gelecek hakkında bile endişelenmezler. Adeta psikik enerjilerinin tamamını yaşadıkları anın duygusal gücünü özümsemeye yoğunlaştırmışlardır. Tehli-

kelere karşı her an tetikte olmalarına karşın, olası felaketlerin beklentisiyle kaygı içinde yaşamazlar. Ölümü bile korkuyla beklemezler. Geriye bakıp pişmanlık ya da suçluluk duymazlar, “Keşke şöyle değil de böyle olsaydı, şimdi çok farklı olurdu,” gibi şeylere kafa yormazlar. Bir anlamda kendilerini kusursuz varlıklar olarak duyumsarlar. Belki de Zen manastırlarında çoğunlukla bir kedi bulunmasının nedeni budur. Kedilerde de bir tür Zen durumu, yani kendini tanımlatmaksızın koşulsuz sevmeye hali, olabilecek tüm evrenlerde her şeyin yolunda olduğu bir doğal düzenin varlığına inanç, huzur, sükûnet, güvenlik duygusu, güneş altında tembellik ve yaşamın güzel olduğu bilincinin karışımı olan bir ruh hali var gibidir. Bu, öylesine doğal bir kendinden hoşnut olma halidir ki, kimi zaman insana daha üst bir seviyeye ait varlıklar gibi görünürler. Belki de kedilerden öğrenmemiz gereken ders budur: içinde bulunduğumuz anı bütünüyle hissederek yaşamak ve bu sayede o anı ebedi kılmak.

BAĞLILIK

“Yalnız gezerdi ve bütün yerler onun için birbirine benzerdi.” Rudyard Kipling’in “Yalnız Gezen Kedi” öyküsünün meşhur nakaratı böyle der. Kipling bu öyküde kedileri “bütün vahşi hayvanların en vahşisi” olarak tanımlar. Oysa ortada büyük bir bilmece var: Tamamıyla vahşi ve zapt edilmesi olanaksız bir tür olan, (oldukça haklı sebeplerle) insanlardan ölesiye korkan atalarına karşın, evlerimizde yaşayan evcil kedi, evrim süreciyle karşılaştırıldığında göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir sürede bizlerle, insanla hayvan arasındaki bilinen en derin ve gizemli bağı kurmayı başarmıştır.

Kedileri neden sevdiğimiz sorusunu yanıtlamak kolay. Yaşamının herhangi bir döneminde bir kediye hayranlık duymuş her insanın bu soruya verebileceği pek çok cevabı vardır. Kediler fare yakalarlar, insanlara arkadaşlık ederler, ısı kaynağıdırlar, gizemli yaratıklardır ve bir kediyle birlikte yaşamak, insana vahşi bir canlı türüyle birlikte yaşama duygusunu tattırır (kedi evcil hayvanlar arasında en az evcilleşmiş olanıdır). Kedilerin bizden neden hoşlandığı sorusunu yanıtlamaksa hayli güç. Ortada pek çok varsayım olmasına karşın, hiçbirimiz bu sorunun yanıtını tam olarak bilemiyoruz. Bu varsayımların başında da, kedilerin insanların *arkadaşlığından* hoşlandığı inancı gelir.

Kediler her ne kadar yalnız gezen avcılar olarak evrimleşseler de, insanlara yakın olarak geçirdikleri yaklaşık dört bin yıl bu durumu geriye dönülmez bir biçimde değiştirmiştir. Amerika’da, İtalya’da ve Yeni Zelanda’da sokakta yaşayan kedi kolonilerini gözlemledim. Yapılan tahminlere göre, dünyada en az ev kedilerinin sayısı kadar sokak kedisi var. Buradan yola çıkarak, sadece Amerika’da yaklaşık elli milyon sokak kedisi olduğunu söyleyebiliriz. Benim gördüğüm sokak kedisi kolonileri, şehirlerde yaşayan ve genellikle on-on iki kediden oluşan topluluklardı. Beni en çok etkileyen şeyse, bu kedilerin karşılaştıkları insanların tavırlarını olağanüstü bir dikkatle incelemeleriydi. Bazı insanlar yanlarından geçip giderken bazıları da

onlara yiyecek bir şeyler veriyordu. Kedilerse hiçbirini gözden kaçırmaksızın, inanılmaz bir ilgi ve titizlikle yanlarına yaklaşan her insanı gözlüyorlardı. Onlara göre bir yabancı olduğum için benden uzak durdular, bazıları da bana çekinerek yaklaştı; belli ki onlara zarar vereceğimden ya da güvenlerini kötüye kullanacağımdan korkuyorlardı. Her halükârda onlar için tam anlamıyla bir yabancıyım. Buna rağmen bana karşı kesinlikle kayıtsız değillerdi. Aksine, dost mu yoksa düşman mı olduğum sorusu onları çok ilgilendiriyor gibiydi. Sokak kedileri bile insanlara karşı son derece duyarlılar ve uzaktan da olsa bizlere karşı bir tür bağlılık geliştirdikleri kesin.

İnsan, kedinin yalnızlığa alışkın doğasını gözünde fazla büyütebiliyor. Dört kedimin birbirlerine bu kadar çabuk bağlanmaları ve birbirlerinin varlığından böylesine zevk almaları beni hayrete düşürmüştü. Son zamanlarda bir yerlere gittiğimde evin yakınındaki tepede oturup beni beklemeye başladılar. Kimi zaman üç, dört saatliğine de gitsem, geri döndüğümde dördünü, bazen Yossie'yi de onlarla birlikte tepede buluyorum. Beni gördüklerinde kuyruklarını havaya dikip o çok sevdiğim neşeli karşılama seslerini çıkararak bana doğru koşuyorlar. Ben yokken neler yapıyorlar acaba? Her ne yapıyorlarsa, birlikte yaptıklarına eminim. Kardeş olmamalarına ve birlikte büyümemelerine karşın, bir arada olmaktan büyük zevk alıyorlar. Öyle ki, bazen kedilerimi seyrederken onları bir köpek sürüsüne benzetiyorum.

Yıllarca Habeş kedilerine karşı özel bir sevgi besledim çünkü insanlarla yürüyüşe çıkmaktan hoşlanmak gibi bir özellikleri olduğunu duymuştum. Arka arkaya beş Habeş kedim oldu ve beşi de duyduklarımı haklı çıkararak yürüyüşlerimde bana eşlik ettiler. O sıralarda Kaliforniya, Berkeley'de yaşıyordum ve köpeğim ve kedimle beraber evimin arkasındaki tepelerde yürüyüşe çıkmak, hayattaki en büyük zevklerimden biriydi. Ne var ki evimin kapısına monte ettiğim kedi kapısı, ben evde yokken de kedimin evden çıkıp dolaşmasına olanak tanıyordu. Bu durum, kedilerimin birer birer ölmelerine yol açtı. Benimle yürüyüşe çıkan kedilerin sonu çoğunlukla kötü oluyor, örneğin araba altında kalıyorlardı. Veterinerlerin kedinizi gece dışarıda bırakmamanızı, hatta tek başına evden çıkmasına izin verme-

menizi tavsiye etmelerinin nedeni de budur. Onlara hak veriyorum. Ama yine de kedilerimi eve kapatmaya gönlüm razı olmuyor. Kediler bu anlamda köpeklerden farklıdır. Bir köpeği her gün dışarı çıkarıp dolaştırmanız onun için yeterlidir. Köpek için de, sizin için de en iyisi budur. Oysa kediler söz konusu olduğunda durum farklı.

Bir kediye her gün yürüyüşe çıkarmasanız da olur. Bu nedenle bir apartman dairesinde yaşamak, günde beş on kez dışarı çıkmak yerine bir iki kez çıkmakla yetinebilen bir köpekten ziyade, hiç dışarı çıkmadan da yaşayabilen kediler için daha uygundur. Gelgelelim eve kapatılmak bir kedi için ideal yaşam tarzı değildir. İnsanlar bu nedenle evlerini kedileri için daha ilginç hale getirmek uğruna bunca emek ve para harcıyorlar. Kedi oyuncakları, tırmalama tahtaları ve küçük kedi evleri satın almak sadece bir başlangıç. İş daha da ileri götürüp evinizi tamamiyle kedinizin zevkine göre döşemeniz de olası. (Evcil dostlarımızı mutlu etmek için bunca çaba sarf etmemiz, kimi zaman aşırıya kaçmamız ve onları fazlasıyla şımartmamız da, onlarla aramızdaki ilişkinin yalnızca bize ait olan, tek taraflı bir kısmı. Köpekler de kimi zaman bizleri şımartıyorlar. Gelgelelim aynı şeyi kediler için söylemek, kedilerimizin bize bizim onlara olduğumuz kadar düşkün olduğunu, hatta bizi şımarttığını söylemek çok güç. Yoksa kedilere haksızlık mı ediyorum?) Bir odadan diğerine geçen özel yürüyüş yolları, yerden tavana dek yükselen tırmalama tahtaları, yüksek yerlere yapılmış saklanma yerleri... Bob Walker'ın *The Cat's House* (Kedi Evi) adlı kitabında tanıttığı evi bizzat gezme fırsatım oldu. Yine de evlerimizi kedilerimiz için ilginç hale getirmek için ne yaparsak yapalım, bir kedinin en çok özlemini çektiği şey dilediği zaman girip çıkabileceği bir kedi kapısı olacaktır.

Kediler yanlarında insanlar olmadan da evden dışarı çıkmaya ihtiyaç duyarlar. Bu bölümün adını "Bağlılık" koymaktaki amacım, sadece kedilerin insanlara olan bağlılığından söz etmek değildi. Kedilerin dış dünyaya olan bağlılıkları da önemli bir konu. Evet, kediler başka kedilerle ve insanlarla birlikte yaşayacak şekilde evrimleşmedikleri halde, bunu başardılar. Fakat tüm yaşamlarını dış dünyadan tamamiyle soyutlanmış bir şekilde geçirmek üzere evrimleşmedikleri kesin.

Ilık, güneşli bir kış sabahı, evdeki dört yavru kedinin kumsalı keşfetme zamanlarının geldiğine karar verdim. O güne dek evden dışarı adım atmamışlardı. Evin kapısını açtığımda birdenbire gözlerinin önünde okyanus manzarası beliriverdi. Dördü de oldukları yerde kalakaldılar; güneş, temiz hava, kokular onları büyülemiş gibiydi. Burunları sürekli hareket halindeydi; etraflarını koklayarak gördükleri her şeye ilgiyle bakıyorlar, içleri içlerine sığmıyormuş gibi neşeyle havaya sıcıyorlardı. Sanki bana, esas ihtiyaçları olan şeyin özgürlük olduğunu anlatmaya çalışıyorlardı. İster bir düşünce, ister bir duygu olsun, özgürlük insanlar için olduğu kadar kediler için de vazgeçilmez bir şey. Yazar Marge Piercy, anılarını konu alan *Sleeping With Cats* (Kedilerle Uyumak) adlı kitabında, kedisi Tamburlaine'in neden evden kaçtığını şöyle açıklıyor: "O da doyasıya yaşamak, özgür olmak istiyordu."

Kimi zaman özgürlük arzumuzu "hayatımızda bir şeylerin eksikliği ni hissetmek" şeklinde açıklarız. Acaba hayvanat bahçelerinde kafeslere kapatılan kediler, aslanlar ve kaplanlar da bu hissi yaşıyorlar mı? Sinirli adımlarla hiç durmadan kafeslerini arşınlarken, ne olduğunu bile bilmedikleri bir şeyin özlemini çekiyorlar mı? Rainer Maria Rilke, "Panter" adlı şiirinde, "sanki binlerce demir parmaklık önünde, ve arkasında demirlerin, yitlik bir dünya" der, "koskoca iradesi uyuşturulmuş" bu hayvan için. Bu muhteşem yaratıkların demir parmaklıkların ardında huzursuzca oradan oraya gidişlerini seyrederken, kafeste doğmuş bile olsalar; insan ister istemez özgürlük özlemi çektikleri hissine kapılıyor. Ne olursa olsun, bu kediler hür yaşamak için yaratılmış ve evrimleşmiş canlılar. Belki de kafese kapatılan bir hayvanın en yoğun yaşadığı duygu, bir şeyleri yitirmiş olduğu, hayatında bir şeylerin eksik olduğu duygusudur. Bu konuda sıkça sorulan bir soru var: Hayvanlar (ya da insanlar) hiç bilmedikleri bir şeyin eksikliğini nasıl hissedebilirler? Ben bunun mümkün olduğuna inanıyorum. Biz insanlar da belli bazı yeteneklerimizi kullanacak şekilde evrimleştik ve bu yeteneklerimizi değerlendirmekten yoksun bırakıldığımızda, doğal olarak bir kayıp ya da eksiklik duygusu, en azından engellenmişlik duygusu hissedeceğimizi düşünüyorum.

Bir apartman dairesinde yaşayan ve kedisini bütün gün evde yalnız bırakıp işe giden bir insana, evde olmadığı zamanlarda kedisinin ne yaptığını sorduğunuzda, büyük olasılıkla şu yanıtı verecektir: Herhalde uyuyor. Bu doğru mu? Kediler gerçekten de günün önemli bir bölümünü (16 saat) uyuyarak geçirirler ama bunu kendi tercih ettikleri zamanlarda ve kısa zaman dilimleri boyunca yaparlar. Uyumalarının nedeni, sıkılmaları ya da yapacak başka bir şey bulamamaları değildir. Bu kişinin kedisi de, o evde yokken uyuyordur ama bu, o sırada oyun oynamayı ya da heyecan verici yerleri keşfetmeyi tercih etmediği anlamına gelmez. Tıpkı bizler gibi, kediler de bu tür şeyleri sever ve ihtiyaç duyarlar.

İşte bu nedenle, kedilerin asla evden dışarı çıkarılmaması gerektiğini söyleyenlere katılmıyorum. Neden böyle düşündüklerini anlıyorum fakat yine de bu fikre katılmıyorum. Fund for Animals (Hayvanları Koruma Derneği) kurucusu merhum Cleveland Amory, kedilerin, kendi iyilikleri için, muhakkak evde tutulmaları gerektiğini söylerdi. Arkadaşı Phil Maggitti de, oturma odasında dolaşmanın arabaların gelip geçtiği bir sokakta dolaşmaktan çok daha güvenli olduğunu, evde tutulan kedilerin kuduza yakalanma ya da sokak hayvanları tarafından saldırıya uğrama riskinin olmadığını, bu kedilerin ve sahiplerinin pire, mantar enfeksiyonları ya da solucanlardan korunacağını ve ayrıca sokak kedilerinden kedi lösemisi ya da kedi AIDS'i gibi hastalıkları kapma risklerinin ortadan kalkacağını söyleyerek onu destekliyor. Sonuç olarak da evden dışarı hiç çıkarılmayan kedilerin daha uzun ve daha mutlu yaşayacaklarını belirtiyor. Eve kapatılan kedilerin daha uzun yaşayacağı doğrudur, ama buradan yola çıkarak daha mutlu olacakları sonucuna varamayız. Kediler özgürce dolaşmak, kendilerine gizli saklanma yerleri bulmak, yaprakların arasında pusu kurup avlanmak, ağaçlara tırmanmak, güneşin altında yatmak, doğadaki kokuları keşfetmek ve olağanüstü fiziksel yapılarının onlara sağladığı yetenekleri kullanmak üzere evrimleşmişlerdir. Yazar Ida Mellen, *The Science and Mystery of the Cat* (Kedi Bilimi ve Gizemi) adlı kitabında, kedilerin de tıpkı insanlar gibi "kayalıklarda ve ormanlarda dolaşmayı, çimenlerin, çiçeklerin kokusunu içlerine çekerek rüzgârda salınan yaprakları seyretmeyi arzuladıklarını" söylüyor. Ona katılıyorum.

Kediler bütün bunlar olmadan da mutlu olabilirler elbette ama bu, etrafına keskin sınırlar çizilmiş bir mutluluktur. Biz insanlar da bir eve ya da odaya kapatıldığımızda belki zamanla bu duruma alışır ve kendimizi “mutlu” olarak tanımlayabiliriz. Yine de bu, *mutluluk* kelimesinin içerdiği zenginlikleri düşününce, oldukça cılız bir mutluluktur. Ne kadar konforlu olursa olsun eve kapatılmak, insanlar için de, kediler için de bir çeşit hapis hayatıdır. Kedilerimle birlikte çıktığımız yürüyüşlerin onlar için sıradan bir alışkanlık olmadığına eminim. Aksine, yürüyüş saatini iple çekiyorlar. Başlarda benimle birlikte gelmelerini hoş bir rastlantı ya da gurur verici bir bağlılık göstergesi olarak görüyordum. Şimdi anlıyorum ki bu yürüyüşler onlar için de en az benim için olduğu kadar zevkli. Bir gün içinde defalarca, “Haydi yürüyüşe!” desem bile, her seferinde aynı hevesle benden önce kapıya koşuyorlar. Belli ki bu yürüyüşler onlar için heyecan verici bir deneyim ve yaşam kalitelerini artıran önemli bir etken. Kim bilir, belki de nostaljik bir yönü de vardır ve ömürlerini dolaşarak geçiren atalarından kalma bir duyguyu yeniden yaşıyorlardı.

Oxford Üniversitesi’nde zooloji öğrenimi gören Jeremy Angel, Japonya’nın kuzeyinde yer alan Hokkaido’nun doğusundaki bir hayvan barınağında yaşayan 120 kediye yedi yıl boyunca gözlemlemiş. Bu yedi yılın sonunda şu sonuca varmış: “Gerçekten mutlu olan tek kedi, özgür kedir. Dilediğince gezip dolaşan, ağaçlara tırmanan, uzun otların arasında sessizce sürünerek ilerleyen, fare ya da sıçan avlayan, çatılarda güneşlenen, kısacası doğasının gerektirdiği yalnızlığı ve özgürlüğü doyasıya yaşayan kedi mutludur.” Bu konuda çok haklı. Tıpkı insanlar gibi kedilerin de kendilerine özgü bir doğası var ve bir canlının mutluluğu, doğasının gerektirdiği şekilde yaşayabildiği ölçüde mümkündür. Evde yaşayan bir kedi, pek çok tehlikeden uzak yaşadığı için halinden hoşnut olabilir ama muhakkak mutlu olacağını söylemek güç. Ne de olsa mutluluk, güçlüklerle başa çıkarak ve tehlikelerden kaçarak da yaşanan bir duygu.

Peki ama bütün gün evde kapalı kalmanın hiç mi olumlu tarafı yok? Evden dışarı hiç çıkamayan bir kedi de mutlu olamaz mı? Dışarıya çıkabilen ya da sokakta yaşayan kedilerle karşılaştırıldığında, bir ev kedisi pek çok tehlikeden uzaktır ama bunun karşılığında ödediği bir bedel olduğu kesin.

Belki de halinden memnundur ama kaçırdığı şeyleri düşündüğümüzde kusursuz bir hayatı olduğunu söylemek, kendimizi kandırmak olur. Belki de, bir kediye asla “sahip olamayacağımız” gerçeğini kabullenmek, onu başka hiçbir alternatif sunmadan eve kapatmaya hakkımız olmadığını anlamamızı sağlayacaktır. Bu alternatiflerden bazıları, ona arkadaş olacak bir kedi daha almak, dilediğinde ya da uygun zamanlarda dışarı çıkabileceği bir kedi kapısı yaptırmak, evin içinde onun için bir bahçe hazırlamak ya da bahçeli bir eve taşınmak olabilir. Şehirlerde yaşayan insanların, kedilerinin yaşamını zenginleştirmek için fazladan çaba sarf etmeleri gerektiğine inanıyorum. Elbette bir kedinin hayatına katabileceğimiz en büyük zenginlik, arkadaşlığımızı ve sevgimizi ona cömertçe sunmaktır.

Büyük şehirlerde yaşayan ve apartman dairelerinde yalnız bir kedi besleyen pek çok insan tanıyorum. Bunun nedeni, kedilerin yaradılış itibarıyla yalnızlığı tercih ettiklerine ve tek başlarına daha mutlu olduklarına inanmaları. Bu, ancak dilediğinde gezip dolaşabileceği bir vadiye sahip olan bir kedi için geçerli olabilir. Ama bir apartman dairesine kapatılan ve yaşadığı evdeki insanlar gün boyunca dışarıda olan bir kedinin kendini yalnız hissettiğinden eminim. Bu yalnızlık hissi, insanlarla yaşamaya alışkın kedilere özgü bir duygu olabilir. Doğal ortamında büyük olasılıkla hiçbir kedi, kendini yalnız hissetmiyordur. Gelgelelim, bir apartman dairesi kedinin doğal ortamı değildir. Özellikle de evdeki insanlar gün boyunca dışarıdaysa, evde ona arkadaş olacak bir kedi, hatta bir köpek, kedinizin yalnızlık çekmesini önleyecek bir çözüm olabilir. Eğer bir barınaktan ya da sokaktan bir yavru kedi almayı düşünüyorsanız, bir yerine iki yavru almanızı öneririm. Küçük yaşta tanışan kedilerin birbirlerine alışmaları ve güçlü bir arkadaşlık kurmaları çok daha kolaydır. Hatta onları barınakta ya da alacağınız yerde bir araya getirerek birbirlerinden hoşlanıp hoşlanmadıklarını da öğrenebilirsiniz. Tıpkı insanlar gibi kediler de arkadaşlarını seçerler. Kedinize arkadaş olarak onun tercih ettiği bir kediye seçmek, çok daha iyi olacaktır.

Eve kapalı yaşayan bir kedinin pek çok şeyden mahrum kaldığını söylemek, belki de haddimi aşmak oluyor. Sonuçta, bir kedi için en iyisinin ne olduğunu bilmemize olanak yok. Çok sayıda insan bana evde yaşayan kedilerinin ne kadar zengin, heyecanlı bir hayat sürdüğünü, birlikte ne kadar

mutlu olduklarını, kedilerin gerçek anlamda mutlu olabilmeleri için sokağa da çıkabilmeleri gerektiği konusundaki ısrarımın anlamsız olduğunu söylediler. Belki de bir yere kapatılmak konusundaki kendi olumsuz düşüncelerini kedilere yansıtıyorum. Belki de evde yalnız kalan kediler için gün boyunca uyumak ve uyandıklarında kendilerini seven, onlarla oynamaya hazır insan dostlarına kavuşmak iyi bir şeydir. Keşke bu konuyu bir kediyle tartışabilseydim! Evde yaşayan kedilerin yaşadıkları yere ve birlikte yaşadıkları insanlara olan bağlılıkları, bu bağlılığın onlara verdiği güven duygusu, yitirdikleri özgürlüğü telafi ediyor olabilir. Bir evin girdisini çıktısını bilmek, ev içinde gizli noktalar bulup buralara saklanmak, tüm zamanını tanıdık bir ortamda geçirmek de bir çeşit tatmin ve mutluluk sağlıyor olmalı.

Kediler ve bağlılık söz konusu olduğunda, belki de asırlardır tartışılabilen bir soru vardır: Kediler evlerine mi daha çok bağlıdır, yoksa birlikte yaşadıkları insanlara mı? Aynı soruyu köpekler için sorduğumuzda yanıt kesindir: Bir köpek daima sevdiği insanlarla birlikte olmak ister ve o insanlar neredeyse o da orada olmayı tercih eder. İster bir çadırdaki, ister bir sarayda olsun, köpeğin yuvası, sevdiği insanın yanındır ve o insanla birlikte sık sık yer değiştirmeyi, hatta ülke değiştirmeyi umursamaz. Kedilerse, en azından yaygın inanışa göre, belli bir yere bağlanırlar ve birlikte yaşadıkları insanlar nereye giderse gitsin, onlar bağlandıkları yerde kalmak isterler. Kedilerin pek çok yönden köpeklerden farklı olduğu doğru, ama bu konudaki kesin yargıya katılmıyorum. Bana kalırsa kediler zihinlerinde yaşadıkları yerin bir haritasını oluşturuyorlar ve bu haritaya birlikte yaşadıkları insanlar da dahil. Bu harita onlar için son derece önemli ve haritadaki değişimler onları fazlasıyla rahatsız ediyor. Kediler tanıdık yerlerde, tanıdık nesnelerle ve canlılarla birlikte yaşamayı severler. Ne de olsa hayatta kalmaları, karşılıklarına neyin çıkacağını bilmelerine ve hazırlıklı olmalarına bağlıdır. Farklı bir yere taşınmak bir kedi için ne kadar rahatsızlık vericiyse, yaşadığı yerdeki insanların değişmesi de en az o kadar tatsız bir sürprizdir. Kedilerin birlikte yaşadıkları insanların yokluğundan hiç hoşlanmadıklarına eminim. Eşim Leila'yla birlikte evden uzun bir süreliğine ayrılıp geri geldiğimizde, kedilerimiz büyük bir heyecanla bizi karşılayıp etrafımızı çevreliyorlar. Bu kadar zaman ortadan kaybolduğumuz için tedirgin olduk-

ları her hallerinden anlaşılıyor. “Neredeydiniz? Neden bizi bırakıp gittiniz?” der gibiler. Hele bir haftalığına bir yerlere gittiysek, geri döndüğümüzde onları endişe içinde buluyorum. Belki de bu, bize dair bir endişeden ziyade, değişikliğin neden olduğu bir kafa karışıklığı, neler olduğunu anlayamamanın verdiği bir şaşkınlık ve rahatsızlık hissidir. Ne de olsa yaşadıkları yer aynı olmasına karşın, o yerin birer parçası olan *bizler* yokuz. Kediler yaşadığımız evi bizim bir uzantımız olarak görüyorlar olabilirler. Köpekler bu konuda çok daha felsefi bir yaklaşım benimserler: onlar için önemli olan madde değil, ruhtur. Ruhlar bir olduğu sürece koşulların değişmesi sorun yaratmaz. Kediler içinse ruhu barındıran kılıf da önemlidir ve ikisini ayrı unsurlar olarak görmezler. Bu anlamda kedilerin tam anlamıyla materyalist olduklarını söyleyebiliriz. Onlara göre evlerimizden uzakken bizler kabuksuz salyangozlar gibiyiz.

Eskiden, insanların belli bir ülkeye duydukları bağlılığı anlamakta güçlük çekerdim. Belki de bunun nedeni, sık sık bir ülkeden diğerine seyahat etmem ve farklı yerlerde yaşamamdı. Şimdiyse Güney Pasifik bölgesinde yaşıyorum ve zaman zaman hayatımda en uzun süre kaldığım ve en iyi tanıdığım yer olan Berkeley’i özlediğimi hissediyorum. Berkeley benim için tanıdık topraklardı; ağaçlarına, bitki örtüsüne, kırlarına aşinaydım. Büyük olasılıkla orada yaşadığım rahatlığı, bildik bir yerde olmanın verdiği güven duygusunu burada asla yaşayamayacağım. Benim için “yuvam” hâlâ Kaliforniya; buraya, yani Auckland’a karşı aynı duyguları besleyeceğimi sanmıyorum. Yine de hayatta en bağlı olduğum şeyler eşim Leila ve çocuklarım Ilan’la Manu. Onlar neredeyse benim yuvam da orası. Bu nedenle köpekleri anladığımı söyleyebilirim. Öte yandan bu kumsala, kumsalın ötesindeki koca ağaca, kedilerle çıktığım günlük yürüyüşlere de alışmaya, hatta bağlanmaya başladım. Buradan ayrılmak istemezdim. Kedilerim de en az benim kadar buraya bağlılar. Bu nedenle kedileri de anladığımı söyleyebilirim.

Evrin süreçlerini göz önüne aldığımızda, kedilerin yaşadıkları yere karşı derin bir bağlılık geliştirmelerinin nedenini anlamak hiç de güç değil. Yalnız yaşayan ve avlanan bir canlı türünün duygularını yönetebilece-

ği başka ne olabilir ki? Bir başka canlı türüne bağlanmaları çok düşük bir olasılıktır. Geriye iki seçenek kalıyor: Kendisi ve dış dünya; yani ister bir mağara, ister bir ağaç ya da toprak parçası olsun yaşadığı yer. Kediler yaşadıkları bölgeyi sahiplenilen hayvanlardır ve kendi bölgeleri olarak gördükleri sınırların dışına nadiren çıkarlar (evleri onlar için bu sınırların içindeki daha küçük ve tanıdık bir bölgedir). Bunun bir nedeni güvenlidir; zira tanıdık bir bölge içinde kaldıkları sürece olası tehlikeleri bilir ve bunlara karşı hazırlıklı olurlar. Bir başka nedeni de, kendi bölgelerine karşı duydukları bağlılık olabilir. Uzun süredir yaşadıkları ve her köşesini bildikleri bir yerde bulunmak, örneğin en sevdikleri ağaca tırmanıp oturmak, güneş alan bir pencere pervazında uyuklamak, alıştıkları bir yoldan geçerek bir tepeye tırmanmak, onlara keyif veriyor olabilir. Evcil kedilerimizin vahşi ataları, kendi türlerine karşı öfke ve korku gibi olumsuz duygular dışında pek az duygu besledilerse, duygularını ağırlıklı olarak yaşadıkları ve yuva olarak kabul ettikleri yere yöneltmiş olamazlar mı? Bu konuda insanlarla aynı duyguları paylaşmasalar da, kedilerin de yaşadıkları yere karşı olumlu duygular beslediklerine inanıyorum.

Buna karşın, bazı kedilerin (bence bunların sayısı zannettiğimizden çok daha fazla olabilir) evlerinden ayrılıp başka bir yerde yaşamaya karar verdikleri de bir gerçek. Bu, evini terk eden kediden çok, terk edilen insan için üzücü bir durum. Bunu yapmalarının nedeni yaşadıkları evde onları rahatsız eden bir şeyler olması ya da yeni evde onları daha çok cezbeden bir şeyler bulmaları olabilir. Kimi zamansa tek neden, kedinin bağımsızlık güdüsünün ağır basmasıdır. (Hatta belki de evlerinden ayrılmalarının tek nedeni merak ya da değişiklik isteğidir.) Geride kalan insansa doğal olarak şöyle düşünür: “Onu bu kadar seven, ona böylesine iyi bakan sahibini nasıl terk edip gider?” Giden kedinin, arkasında bıraktığı insanın ne kadar çok üzüleceği konusuna hiç kafa yormadığını rahatlıkla söyleyebilirim. Biz insanlar için anlaşılmasa da olsa, o artık kendisine çekici gelen başka bir çağrının peşine takılıp gitmiştir. Bazen de evini terk eden kediler, bunu başka bir eve yerleşmek için değil, hiçbir yere ya da kişiye bağlanmaksızın tek başlarına yaşamak istedikleri için yaparlar. Bu, bizler için kabullenmesi güç bir durum. İnsanların sevgisini tatmış bir kedi nasıl olur da birdenbire yalnız ya-

şamayı tercih eder? Geride bıraktığı yaşamı, kaybettiği onca şeyi özlemez mi? Sanırım kedileri bu tür bir karara iten şey, insanlara ve yaşadıkları yere olan bağlılıklarına baskın çıkacak kadar güçlü bir duygu.

İtiraf etmeliyim ki, kedilerim ne zaman benimle birlikte tepeye tırmanmalar, yollarına devam edecekleri ve eve dönmeyecekleri korkusunu yaşıyorum. Dışarıda bu küçük hayvanların başlarına gelebilecek öyle çok şey var ki. Her gün İlan'la birlikte tepayı tırmanıp bir komşumuzun evinin arkasından geçerek onun okuluna gidiyoruz. İzlediğimiz patika, bambuların, muz ağaçlarının ve yağmur ormanına özgü bitkilerin bulunduğu hayli sık bir ormanın içinden geçen dik bir yokuş. Her nedense kedilerimiz, bu yolculukta bizim peşimizden gelmiyorlar. Belki de yürüyüşe çıktığımızda gittiğimiz yoldan farklı bir yol olduğu için, patikanın ikiye ayrıldığı yere gelip de alıştıkları gibi sağa değil de sola döndüğümüzde durup bizden ayrılıyorlar. Bu benim için sevindirici bir durum çünkü tepenin sonuna kadar tırmanıp anayola varıyoruz ve İlan'ın okuluna gitmek için bu yolun karşısına geçmemiz gerekiyor. Kedilerin de bizimle birlikte karşıdan karşıya geçmeye kalkışmalarını hiç istemem. Ne yazık ki bugün, korktuğum başıma geldi ve Miki'yle Minna Kız yol boyunca peşimizden ayrıldılar. Her ne kadar onlara bağırıp çağırarak eve dönmelerini söylediysek de, köpek olmadıkları için doğal olarak bu emirlere kulak asmadılar. Ne yapacağımı şaşırmıştım; İlan okula geç kalmak üzereydi ve kedileri eve bırakmak için geri dönemezdim. Neyse ki anayola vardığımızda durdular. Buna karşın, İlan'ı okula bırakana dek içim içimi yedi; yönlerini şaşırp kaybolacaklarından, evi bulamayacaklarından korkuyordum. Aslında benimkisi yersiz bir korkuydu zira kediler de tıpkı insanlar gibi belli bir yöne doğru gittikten sonra ters yönü takip ederek geri dönmeyi biliyorlar. Yine de yolda başlarına kötü bir şey gelebileceğini düşünerek endişeleniyordum. Hele patikaya dönüp de onları umduğum gibi beni bekler halde bulamayınca korkum bir kat daha arttı. Eve vardığımda Minna Kız neşeyle beni kapıda karşıladı, Miki ise bir saat sonra eve geldi. Heyecanla ona doğru koşup kucağıma aldığımda, bu yersiz sevgi gösterisinden rahatsız olmuşçasına ters ters bana baktı. Olaya onun açısından bakınca, ortada bu kadar büyüülecek bir şey yoktu elbette!

Bazen de bir kedinin evine ya da birlikte yaşadığı insana olan bağlılığı akıllara durgunluk verecek boyutlara ulaşıyor. Cape Town'daki bir veteriner kliniğinin danışma bürosunda çalışan arkadaşım Ellie Ormond, bana oldukça düşündürücü bir olay aktardı. Bir gün kliniğe gelen bir bayan, yanında getirdiği güzeller güzeli dişi bir tortoiseshell olan kedisinin uyutulmasını istemiş. Dediğine göre o akşam evinde bir yemek daveti veriyormuş ve kedinin ikide bir yemek masasına atlamasını istemediği için öldürülmesini uygun bulmuş! Ellie kediye almış ve elbette uyutmamış. Onun yerine, kediye evine almaya gönüllü olan ve yaklaşık yirmi kilometre uzakta oturan birine vermiş. İki hafta sonra, kediye uyutulması için bırakan kadının yeniden kliniğe gelmiş. Görevli veteriner hekime, kedisini uyutmaları için para ödediğini fakat o sabah kapıyı açtığında karşısında eşikte oturmuş bekleyen kedisini bulduğunu söylemiş. Kedi hiçbir şey olmamış gibi kapı açılır açılmaz doğruca eve girmiş. Ellie, kadının yaptığı yanlış anlaşarak kedisini öldürmedikleri için onlara teşekkür edeceğini sanmış. Aksine, kadının bu sefer kediye kesin olarak öldürmeleri için talimat vererek oradan ayrılmış. Elbette Ellie kediye bu kez de uyutmamış ve çok daha uzakta yaşayan bir arkadaşının evine bırakmış. Neyse ki kedi tekrar eski evine dönmemiş. Acaba kedinin eve dönmemesinin nedeni, birlikte yaşadığı kadına olan bağlılığı mıydı? Yoksa kendini güvende hissettiği ve alıştığı yere, yani yuvasına mı dönüyordu? O evdeki insanın, akşam yemeği daveti için kendisini öldürmeyi planladığını bilemezdi elbette. Doğal olarak, o evde güvende olduğuna inanıyordu. Belki de oraya dönmemesine neden olan şey, birlikte yaşadığı kadın değil, alıştığı yaşam biçimiydi. Eve dönmekle ne kadar korkunç bir hata yaptığını bilmesine olanak yoktu.

Her yıl sadece ABD'deki hayvan barınaklarına 4,5 milyon ev kedisi bırakılıyor ve bunların yaklaşık dört milyonu uyutularak öldürülüyor. Neyse ki kediler bu devasa rakamların ne anlama geldiğini bilmiyorlar (acaba bizler biliyor muyuz?) ve Amerika'da yaşayan kardeşlerinin acı sonundan habersizler. Tüm dünyada her yıl bu şekilde öldürülen kedilerin sayısı ise bilinmiyor. Kedilerimi kısırlaştırarak, cinsel yaşamlarına dair gözlem yap-

ma fırsatını kaçırmış oldum. Fakat kısırlaştırılmayan kedilerin yol açtığı bu korkunç tabloyla karşılaştırılınca, benimkisi çok küçük bir bedel. Teoride, bir tek dişi kedi ve doğurduğu yavrular, yedi yıl içinde dört yüz binden fazla kedi anlamına geliyor! Bu nedenle sorumluluk sahibi insanlar olarak yapmamız gereken şey, kedilerimizi kısırlaştırmak.

Peki, ya barınaklarda uyutulmak üzere sıralarını bekleyen kediler başlarına gelecekleri biliyorlar mı? Ziyaret ettiğim barınakların bu bölümlüne uğramak, benim için yürek paralayıcı bir deneyimdi. Kafeslerin içindeki kediler patilerini size doğru uzatarak dikkatinizi çekmek için çırpınıyorlar. Birinin önünde durup baktığınızda, ayakta duramayacak kadar yaşlanmış bir kedi bile olsa, karnını açıp yuvarlanarak size sevimli, cana yakın görünmek için ümitsizce çaballıyor. (Kedilerin yaşı ne kadar büyükse, yeni bir ev bulma şansları da o kadar az oluyor ve çoğunlukla sahiplenilemedikleri için öldürülüyorlar. Bu nedenle Kaliforniya, Sonoma'daki Brighthaven gibi no-kill [öldürmeye karşı] barınaklar, kimsenin istemediği yaşlı ve hasta kedilere sahip çıkarak olağanüstü bir iş yapıyorlar.) Zavalı kedilerin bu hallerini gördükçe, başlarına gelecekleri bildikleri hissine kapılıyorsunuz. En azından onları bekleyen kötü bir şeyler olduğunu anladıkları kesin. Kafeslerinin önünde duran insana kendilerini sevdirmek, o insanı kendisini bu kafesten çıkarıp evine götürmeye, biraz daha yaşama hakkı vermeye ikna etmek için son bir umutla uğraşıyorlar. İğneyle uyutularak öldürüleceklerini bilmeseler de, sevmeye, bir insana bağlanmaya öyle muhtaçlar ki onları o kafeslerden kurtarmamızı sağlamak için kendilerince mücadele ediyorlar.

Öte yandan, örnek gösterilecek barınaklar da var. Bunlardan biri Utah'ın güneyinde, Kanab yakınlarındaki Angel Canyon'da yer alıyor. Anasazi'lerin kaya resimleriyle bezeli kızıl kayalardan oluşmuş bu kaynonda yüz kırk dönümlük bir araziye yayılmış olan Best Friends Animal Sanctuary (En İyi Dostlar Hayvan Barınağı), evcil hayvanları uyutulacakları korkusu olmadan getirebileceğiniz bir no-kill barınak. Kedilere ait devasa kapalı ve açık bölmeler bulunuyor ve her bölmede en fazla elli kedi yaşıyor. Buradaki kedilerin birbirleriyle ne kadar iyi geçindiklerini, böyle toplu yaşamaya ne kadar çabuk alıştıklarını gördüğümde hayrete kapıl-

dım. Barınakta görevli bir kedi severe (kedi sevmeyen bir insanın böyle bir yerde gönüllü çalışmasına olanak var mı?) kedilerin mutlu olup olmadıklarını sorduğumda, bana onların mutlu olduğundan hiç şüphesi olmadığını söyledi. Kediler gerçekten de mutlu görünüyorlardı. Peki, onları buraya bağlayan şey neydi? Mekân mı, diğer kediler mi, yoksa koşullar ne olursa olsun, yaşama olan bağlılıkları mı? Artık yuvaları olan bu arazide olağanüstü bir zarafetle dolaşmalarını seyrederken, onların aksine bağlı olduğum ne kadar çok şey olduğunu ve mutlu olmak için ne kadar çok şeye ihtiyaç duyduğumu düşündüm.

Mademki kediler yaşadıkları yere, birlikte yaşadıkları diğer kedilere ve insanlara böylesine bağlanıyorlar, hatta kedi ve insan dostlarına karşı sevgi, merhamet gibi duygular besliyorlar, neden kedilerle birlikteyken, köpeklerle beraberken hemen hemen hiç hissetmediğimiz bir yetersizlik duygusuna kapılıyorruz? (Birileri zamanında şöyle bir saptamada bulunmuş: Köpeklerin efendileri vardır, kedilerinse uşakları!) Belki de bunun nedeni, kedilerin en yoğun tepkileri diğer hayvanlara, örneğin diğer kedilere, kuşlara, hatta böceklere karşı göstermeleridir. Bir kedi bu hayvanlardan herhangi birini gördüğünde, ansızın bütün dikkatini ona yöneltir ve neredeyse takıntılı bir biçimde onunla ilgilenir. Biz insanlarsa onun için sanki önemsiz bir ayrıntıya dönüşürüz: “Ha, sen miydin?” Çoğu zaman pencere pervazına konan bir sinek bile, bir kedinin yaşamında insanlardan daha önemli olabiliyor! Görünen o ki, kedilerin evrim sürecinde henüz başrolü kapacak kadar uzun süredir bulunmuyoruz. Onları yaşamaya mecbur bıraktığımız bu dünyada, insanlara önem vermeyi ve dikkat etmeyi öğrendiler ama koşullar farklı olsaydı, belki de insan soyuyla hiç ilgilenmemeyi tercih ederlerdi. İşin doğrusu, kedilerin kayıtsız şartsız bağlılığını kazanmak için boşa çaba sarf ediyoruz. Bir kedinin bağlılığı yalnızca kendisine aittir ve sadık kalacağı tek canlı da kendisidir. Bu anlamda kediler insanları ve diğer tüm hayvanları gölgede bırakıyorlar.

KISKANÇLIK

Kıskançlık, hiç şüphesiz, çok sayıda kültürel etkeni barındıran bir duygudur. Dünyanın bir köşesinde doğal karşılanırken, bir başka köşesinde ruh hastalığı olarak görülebilir. Örneğin Arap toplumlarında bir kocanın karısına karşı benimsediği tavır, pek çok Batı toplumunda normal kabul edilen karı-koca ilişkisinden çok farklıdır. Bir Batılı, Arap erkeğini bencil ve sahiplenici olarak tanımlarken, Arap erkek de Batılı erkeği duygusuz ve umursamaz olarak görebilir. Kısacası kıskançlık bazı kültürlerde belli bir ölçüye kadar arzu edilirken, diğerlerinde bir sorun olarak görülür. İnsanlarda bile farklı sosyal gruplar arasında böylesine değişiklik gösteren bir olgunun, hayvanlarda incelenmesinin güçlüğü varın siz düşünün. Yine de, hayvanlarda da kıskançlık duygusunun var olduğundan eminiz (davranış bilimciler şempanzelerde, katil balinalarda ve fillerde bu duyguyu gözlemlemiş ve tanımlamışlar). Bu duygu, bazı hayvan türlerinde diğerlerine oranla çok daha belirgindir. Örneğin bir papağanla yaşamış olanlar, bu hayvanların kendilerine seçtiği insanı diğer insanlardan fazlasıyla kıskandıklarını, kimi zaman bu insanın eşine yaklaşmasına bile izin vermediklerini bilirler. Kendilerine bir eş seçerek onunla birlikte yaşayan tüm hayvanlar, örneğin kurtlar ve bazı kuş türleri, kıskançlık duygusunu çok daha yoğun yaşarlar. Bunun nedeni, seçtikleri eşin yaşamsal önemi olan pek çok rol üstlenmesidir. Kediler kendilerine hayat boyu birlikte olacak bir eş seçmemelerine karşın, duygusal yaşamlarında kıskançlık önemli bir yer tutar.

Western Illinois Üniversitesi'nden bir grup psikoloğun yürüttüğü araştırmaya göre, kedi sahiplerinin yüzde 79'u kedilerinde kıskançlık belirtisi olan davranışları gözlemlediklerini söylüyor (bu davranışların en yaygın olanı, kedinin sahibine sırtını dönerek oturması). Kedilerle birlikte yaşamış ve onların kıskanç olmadığını düşünen pek az insan var. Ben de kedilerin kıskançlık duyabileceklerine inanıyorum ama kediler için kıskançlığın ne anlama geldiği konusunda şüphelerim var. Evinde birden fazla ke-

disi olan herkesin sık sık tanık olduğu gündelik kıskançlıkları düşündüğümde, aklıma öncelikle Moko geliyor. Her nedense Moko, evde nerede olduğum ve hangi kedilerle birlikte olduğum konusuyla çok ilgili görünüyor. Özellikle de Megalamandira ve Minnalouche söz konusu olduğunda gözünü bir an olsun benden ayırmıyor. O sırada ne hissettiğini bilmiyorum, tek bildiğim özellikle bu iki kediye ilgi gösterdiğimde beni büyük bir dikkatle izlediği. Kıskanıyor olabilir ama anladığım kadarıyla kediler için bizim bildiğimiz “kıskançlık kuralları” geçerli değil. Minnalouche geceleri yatağa gelip örtülerin altına girerek bana yaslanıp uyumaktan hoşlanıyor. O geldikten en fazla iki dakika sonra, Minnalouche’un bana yaklaştığını her nasılsa anlayan Moko da çıkageliyor ve örtülerin altına giriyor. Minnalouche’a karşı hiçbir saldırganlık göstermiyor ama o gelir gelmez Minna Kız’ın mırıldanması kesiliyor ve az sonra da yanımdan ayrılıyor. Bazen örtüleri kaldırıp Moko’nun Minnalouche’a nasıl bir bakış fırlattığını görmek istiyorum. Acaba Minna Kız’ın yerini Moko’ya bırakmasının nedeni ne? Bu konuda asla kavga etmiyorlar ve Minnalouche ne bana, ne de Moko’ya bozulmuş görünüyor.

Burada yaşanan şey kıskançlık mı, yoksa ikisi arasında benim henüz anlayamadığım ama onların doğal olarak kabullendiği bir tür statü farkı mı var? Moko, yanımda yattığı için Minna’ya kızmıyor ama nedense o yerin Minna’ya ait olmadığına dair güçlü bir inancı var. Üstelik mesele, onun yerini almak istemesi de değil çünkü Minna gittikten az sonra o da yanımdan ayrılıyor. O sırada üstünde görevini tamamlamış insanlara özgü o gönül rahatlığını görür gibiyim. Kediler bizlerden çok farklı bir tür ve sınıırım onlar için kıskançlığın ne anlama geldiğini asla tam olarak bilemeyeceğiz. Moko neden sadece geceleri Minnalouche’un yanımda olmasını kıskanıyor? Gündüz vakti Minnalouche’la birlikte olmamızda müdahale etme gereği duymazken, geceleri yatağında uyumasına neden izin vermiyor? Acaba bütün bunları açıklayan çok basit bir ayrıntı var da ben mi göremiyorum? Halbuki Moko ve diğerlerinin bahçede hoplaya zıplaya benimle yürürken ya da kumsalda yuvarlanırken hissettikleri şeyin sevinç olduğundan hiç şüphem yok. Belki de sevinç, keyif gibi olumlu duygular, türler arası sınırları çok daha kolay aşıyor ve bu nedenle bu duyguları tanımak daha kolay.

Kediler için de, biz insanların olumlu duygularını anlamak çok daha kolay olsa gerek. Geçen gece ay ışığında kedilerimle birlikte yürüyüşe çıktık. O sırada hepimizi etkisi altına alan olumlu bir duygunun varlığını hissettim. Bana öyle geldi ki sadece ben onların mutlu olduğunu hissetmiyordum, onlar da benim mutluluğumun farkındaydılar. Hatta belki de onlarla aynı mutluluğu yaşadığımı da biliyorlardı. Öte yandan, kedilerin insanların kıskançlığını anladıklarını sanmıyorum. Öfkeli olduğumuzu da, ancak onlara yönelik fiziksel bir tehlike söz konusu olduğunda anlıyorlar. (Kediler yaptıkları ya da istediğimiz halde yapmadıkları bazı şeylerin bizleri kızdırdığından habersiz gibiler. Yoksa mesele, anlamamaları değil de, umursamamaları mı?) Köpekler için birlikte yaşadıkları insanların kavgaya etmesi korkutucu bir durumdur ve bundan ne kadar rahatsız olduklarını açıkça dile getirirler. Kedilerin de bu durumdan hiç hoşlanmadıkları kanısındayım. Genellikle kavgaya olduğunu düşündükleri bir duruma tanık olduklarında hızla ortamı terk ediyorlar. Bir keresinde çatıya tırmanmak isteyen İlan'a öfkeyle bağırdığımda, bizi izleyen Minna'nın gözlerinin hayret ve korkuyla irileştiğini gördüm. Hemen ardından koşarak odayı terk etti. Bunun nedeni, kendisine karşı bir tehdit olduğunu sanması mıydı? Köpekler, tanık oldukları öfkeye neden olacak bir şey yaptıkları hissine kapılır ve cezalandırılmaktan korkarlar. Kedilerse büyük olasılıkla gürültüden, karmaşadan ve alışkın oldukları düzenin bozulmasından hoşlanmadıkları için insanların kavgaya etmesinden ürküyorlar. Yine de köpekler de, kediler de bir anlamda çocuklara benziyorlar: Kavgayı, kavgaya eden insanlar için olduğundan çok daha fazla ciddiye alıyorlar.

Bir kedinin kıskanç olup da kıskançlığının bilincinde olmadığına (gerçi bir kedi için herhangi bir şeyin bilincinde olmak ne anlama geliyor, bu da ayrı bir konu) inanmak güç. Aksine, kıskançlık yaşayan bir kedinin tüm davranışları bu duyguyu açığa vuracak şekildedir. Belki de insanlar, hissettikleri duygunun bilincinde olmamak gibi bir ikilem yaşayan tek canlı türüdür. Öfkeyle evin altını üstüne getiren, kendini hem üzgün, hem de kızgın hisseden ama bunun nedenini bilemeyen pek çok insan gördüm.

Derken birdenbire adeta bir ampul yanar ve böyle davranmalarına neden olan şeyi anlarlar: “Tabii ya! Kışkandım. Kışkandım ama farkında değildim!” Duygularımızın bilincinde olmak ya da onları tanımlamak kolay değildir. Kedilerse duygularını belli kalıplar içinde tanımlama ihtiyacı hissetmezler. Moko’nun Minnalouche’a karşı tavrını gözden geçirip, kıskançlık yapığına karar verdiğini hiç sanmıyorum. Bir gece ansızın uyanıp, “Ben aslında bu eve ilk geldiği günden beri Minna’yı kıskanıyorum. Onun o güzel kürkünü, herkese kendini sevdirmesini kıskanıyorum” türü bir iç hesaplaşma yaşamadığından eminim. Duygularının kaynağında ne olduğu konusuna kafa yormuyor. Yalnızca hissediyor ve hissettiği şekilde davranıyor.

Megalamandira evimize ilk geldiğinde, onun hayatımızın bir parçası olmasına şiddetle karşı çıkan tek kedi yine Moko’ydu. Örneğin Yossie, Megalamandira’yı hiç sorunsuz kabullendi. Minnalouche da onu hevesle karşılamadıysa da çabucak alıştı. Miki ise kısa sürede Megala’yla arkadaş oldu ve birlikte neşeyle oynamaya başladılar. Gelgelelim Moko, sadece Megala’ya değil, onunla birlikte olan herkese hırlıyor, onun kokusunu duymaya bile dayanamıyordu. Bu, çoğu insanın kıskançlık olarak tanımlayacağı bir durum. Moko her nedense Megala’nın varlığını kendisine yönelik bir tehdit olarak görüyordu. Halbulu Megala geldikten sonra ne ona olan ilgimizde ya da sevgimizde bir azalma olmuş, ne de yiyeceğini Megala’yla paylaşmak zorunda kalmıştı. Hepimiz onunla yine eskisi gibi ilgileniyor, sevip okşuyor, oynuyorduk. Kısacası Megala’nın gelişi onu olumsuz etkileyecek hiçbir değişime yol açmamıştı. Sanırım tek sorun, Moko’nun kafasındaydı. Kendisi dışında üç kediyi daha sevmemizin onun için bir sakıncası yokken, dördüncü kedi bardağı taşıran damla olmuştu. Megala’yı eve getiren ben olmama karşın, Moko’nun bana karşı cana yakın tavırları da değişmedi (bir tek, ilk kez gömleğimde Megala’nın kokusunu aldığımda bana hırladı o kadar). Yine de Megala’ya karşı beslediği düşmanlıktan uzun süre vazgeçmedi. Evdeki insanların Megala’ya özel bir ilgi göstermemesine karşın, Moko onun varlığına tahammül edemiyordu. Sonunda onun bu tavrından rahatsız olduğumu sert bir sesle belirttiğimde bana da kulak asmadı. Moko bize karşı öyle pek hürmetkâr bir kedi değildir. İşin doğrusu hiçbir kedi insanlara ya da başka kedilere hürmet göstermez.

Benim kıskançlık olarak nitelendirdiğim bu durum, Moko'nun kendine ait olarak gördüğü bir bölgeyi ve yiyecek kaynağını başka bir kedi-den koruma yöntemi de olabilir elbette. Kendisinden başka üç kedinin varlığını kabullenmiş olsa da, belki de çizgiyi burada çekmişti ve dördüncü bir kediye tahammülü yoktu. Yine de, bana öyle geliyor ki, kediler aç kalma endişe taşımıyorlarsa, örneğin bizim ev gibi bolca yiyecek bulunan bir yerde yaşıyorlarsa, aralarına katılan bir kediye böyle sert tepki göstermelerinin nedeni yiyeceklerini ya da sahiplendikleri bölgeyi koruma güdüsü olamaz. Bana kalırsa Moko'nun derdi, insanların sevgisini dördüncü bir kediyle paylaşmak istemeyişiydi.

Evimizin arkasındaki tepenin eteklerinde yaşayan iri yarı bir Birmanya kedisi var. Her nedense bu kedi son zamanlarda bizim eve baskınlar düzenlemeye başladı. Eve gizlice girip son derece tiz bir sesle bağırma-ya başlıyor ve bu sesi duyan kedilerim de telaşla onun olduğu yere koşuyorlar. Hepsisi birden çevresinde toplanıp korku dolu gözlerle ona bakarken, en büyükleri olan Yossie benzer bir sesle miyavlayarak yavaşça ona yaklaşıyor. Birmanya kedisinin ne gibi bir niyeti olduğunu anlayabilmiş değilim. Aca-ba kedilerimle arkadaş olmak mı istiyor, sadece merakından mı bizim eve gelip duruyor, karnı mı aç (cüssesine bakınca yeterince beslenmediğine inanmak güç), yoksa kavga edecek birilerini mi arıyor? Ben çıkageldiğimde arkasını dönüp gittiği için, ne yapmaya çalıştığını hâlâ bilmiyorum. Kedilerim bölgelerini korumak konusunda saldırgan olmasalar da, burası onların evi ve yabancı bir kedinin bu eve girmesinden rahatsız oldukları kesin. Tanıdığım hiçbir kedi ansızın evinde beliriveren yabancı bir yetişkin kediye hoş karşılamaz. Oysa söz konusu insanlar olduğunda böyle bir kaygı taşımıyorlar. Örneğin benim eve istediğim kadar arkadaşımı getirmeme izin veriyorlar! Papağanların aksine, kediler genellikle insanları diğer insanlardan, hatta diğer hayvanlardan kıskanmazlar. Kabullenemedikleri tek canlı türü, yabancı bir kedi. Evlerinde ve sevdikleri insanların etrafında başka bir kediye görmeye dayanamıyorlar.

Kedilerin dünyasında baskın olma ya da bölge koruma konusu tam bir bilmece. Son yirmi yılda, sokakta yaşayan kedi kolonileri üzerine yapılmış araştırmalar birbirinden öyle farklı sonuçlar veriyor ki, kedi davranışı

konusunda uzman olan Paul Leyhausen sonunda şu yorumu yapmış: “İncelenen vakaların hiçbirinde, sosyal yapıları birbirinin aynısı olan iki gruba rastlanmadı... Bu değişkenliğin tek nedeni evcilleşme olabilir mi? Yoksa bu türde sosyal bir düzen yok ve gözlemlediğimiz davranışlar çevresel farkların ve baskıların bir sonucu mu?” Yaşanılan bölgeyi diğer kedilere karşı savunmak ve bir grupta hangi kedilerin daha önemli olduğunun belirlenmesi, genellikle yiyecek kaynağına ve çiftleşme olanaklarına bağlıdır. Günümüzde evcil kedilerin çoğu kısırlaştırılmış olduğuna göre, diledikleri kadar yemek yeme olanağına sahip olduklarına ve dolayısıyla aç kalma gibi bir endişeleri de olmadığına göre, kedilerin çiftleşmek ya da karınlarını doyurmak için mücadele verdiklerini ve bu nedenle birbirleriyle çatışnklarını söyleyemeyiz.

Köpeklere ve köpekgiller familyasındaki diğer hayvanlara kıyasla çok daha az olmasına karşın, kediler arasında da belli bir hiyerarşı olduğunu akıldta tutmakta fayda var. Belki de kedilerin dünyasındaki hiyerarşıyı gözlemlemek çok zor olduğu ve koşullara göre değişiklik gösterdiği için, bu konuda yapılmış araştırmalar birbirleriyle çelişen sonuçlar veriyor. Kediler arası hiyerarşı, köpeklerdekinin aksine, katı kurallara bağlı değil. Örneğin bir kedi, kendi bölgesinde yer alan bir patikada rastladığı yabancı bir kediye, oraya kendisinden önce geldiği için öncelik tanıyabilir. Kediler arasındaki kavgalar, genellikle eşit güçler arasında olduğu için son derece tehlikelidir. Bu nedenle bu tür kavgalardan mümkün olduğunca kaçınmayı, hatta gerektiğinde sahip oldukları üstün konumdan vazgeçmeyi tercih ederler. Benim kedilerim de kimi zaman birbirlerine kabadayılık taslasalar da, aralarından birinin daima diğerlerine baskın çıktığını görmedim. Dolayısıyla birbirlerini kıskanmaları için de bir neden yok. Hepsi de istedikleri yerde uyuyor, birbirlerinin mama kabından yiyor, bizimle oynuyorlar ve çıktığımız yürüyüşlerde kimi zaman biri, kimi zaman diğeri en önde yürüyor. Yossie diğerlerine oranla daha sert oynadığı için, nadiren de olsa diğer kediler onunla oynamaktan kaçınabiliyorlar. Moko da aralarındaki en atletik kedi olduğu için, bazen oyunun dozunu kaçırabiliyor ve bu nedenle onunla da oynamaktan kaçındıkları oluyor. Miki ise daima en çok tercih edilen oyun arkadaşı. Sanırım bunun nedeni, hem bize, hem de diğer dört kediye ayırım gözetmeksizin aynı cana yakınlığı göstermesi.

Gözlemlediğim kadarıyla, evimdeki kediler arasında belirgin bir ast-üst ilişkisi yok. Karınlarını doyurmak ya da benim ilgimi çekmek için birbirleriyle dövüşmüyorlar ve aralarından herhangi birinin diğerlerine baskın çıktığını görmedim. Sokakta yaşayan kediler arasında ise durum farklı. Londra'nın merkezindeki Fitzroy Meydanı'nda yaşayan bir kedi kolonisini inceleyen Howard Loxton bu kolonideki tüm kedilerin ufak tefek, beyaz bir dişi kediye öncelik tanıdıklarını fark etmiş. Diğer kedilerin çoğundan daha yaşlı ve daha zayıf olan bu dişi, kolonideki kedilerin önemli bir bölümünün annesi, anneannesi ya da teyzesi olduğu için olsa gerek, adeta bir ana kraliçe konumundaymış. "Diğer kedilerin hiçbirine karşı saldırgan bir tavrını görmedim. Buna rağmen hepsi onun üstünlüğünü kendiliklerinden kabullenmiş gibiydiler." Kediler arasındaki ast-üst ilişkisi, tıpkı fillerdeki gibi anaerkil bir yapıda olabilir. Oysa pek çok diğer hayvan türünde, gruptaki en güçlü ve en iri cüsseli erkek, zorbaca diğerlerine hükmeder. Kedileri diğer hayvanlardan ayıran özelliklerden biri de bu eşitlikçi yaklaşımlarıdır.

İnsanlar belli ölçüde kıskançlığı, sevginin gereklerinden biri olarak görürler. Örneğin evli bir adam karısına, başka bir kadını çekici bulduğunu ve onunla ilgilendiğini söylediğinde, karısından "Benim için hiç fark etmez," gibi bir yanıt alırsa, karısının kendisini sevip sevmediği konusunda şüpheye kapılabilir. Belki de karısı, kocasının mutluluğuna kendi mutluluğundan daha çok değer verdiği için ya da bambaşka bir nedenden dolayı bunu söylemiştir. Yine de eşinden bu tür bir yanıt alan her erkeğin kafasında soru işaretleri oluşacaktır. (Kedilerin kıskançlığı, kendileri dışındaki varlıkları önemsediklerinin bir başka kanıtı olarak görülebilir. Hastalıklı bir kıskançlık olmadığı sürece, bu da bir sevgi belirtisidir.) Sevginin olduğu her ilişkide bir miktar kıskançlık yaşanmasını doğal karşılarız. Her ne kadar kediler, sevdikleri insanları diğer insanlardan kıskanmasalar da, diğer kedilerden kıskanırlar. Çoğu kedi birlikte yaşadığı insanlardan birini "kendi insanı" olarak seçer ve onu diğer kedilerle paylaşmaktan pek hoşlanmaz.

Bazen Minna'yı okşarken Moko'nun bakışlarını üzerimde hissediyorum. Onun bana baktığını fark ettiğimi anladığında, hemen başını çevirip kendini yalamaya başlıyor (kedilerin bu gibi durumlarda ilgilendikleri

ni belli etmemek için sıkça başvurdukları bir yöntemdir) ve sanki Minna'yla benim ne yaptığımızı hiç umursamıyormuş gibi bir tavır takınıyor. Yine de o sırada ne hissettiğinden asla emin olamıyorum. Belki gerçekten de bize olan ilgisini kaybediyor, belki de kayıtsız götünerek “durumu kurtarmaya” çalışıyor. Moko kıskançlık konusunda asla saldırgan ya da ısrarcı davranmıyor. Megala ya da Minnalouche’u kıskandığı zamanlarda da bu duygusunu pek az belli etmişti. Şimdiyse her nedense bütün kıskançlığı bitmiş gibi görünüyor. Örneğin artık Minnalouche ve Megala’yla aynı yatağı paylaşmaya hiçbir itirazı yok. Çoğunlukla kedilerimin beşi de bizimle aynı yatakta uyuyorlar. Bazen hep birlikte başka bir odada uyuyorlar ya da üçü İlan’ın yatağında, biri benim yatağında, biri de tek başına. (Yossie genellikle tek başına uyumayı tercih ediyor.) Moko bir zamanlar oldukça sert tepki gösterdiği Megalamandira’yı ya da Minnalouche’u saatlerce yalayarak temizliyor. Acaba kıskançlığını yaşadı ve bitti mi? Bana kalırsa, Megala’yı artık kıskanmamasının nedeni, onunla yakın arkadaş olmaları. Her nasılsa kediler arkadaş oldukları bir başka hayvanı kıskanmıyorlar. Öyleyse kedilerin kıskançlığının, bu duyguya kapıldıklarında başka her duyguyu untabilen insanlarınkinden çok daha sağlıklı olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar, kıskançlık yüzünden bir başka insana olan sevgilerini tamamen kaybederken, kediler sevgi sayesinde kıskançlığı aşabiliyorlar.

Sevgi belirtisi olarak görülen bu ölçülü, ılımlı kıskançlığın dışında bir de hastalık boyutuna varan kıskançlık var ki bu, insanlarda da kedilerde de benzer şekilde ortaya çıkıyor. Karısının her hareketini bilmek isteyen, sürekli onun sadakatinden şüphe duyan ve onun bir an bile olsun gözünün önünden ayrılmasına tahammül edemeyen bir erkeğin bu davranışları hiçbir kadın için “sevgi göstergesi” sayılmaz. Hatta televizyonda ya da sinemada böyle bir sahneyle açılan bir film gördüğümüzde, çoğunlukla arkasından bir cinayet ya da şiddet olayı gelmesini bekleriz. Benzer şekilde, başka bir kediye okşamama tahammül edemeyen, Leila’yı öptüğümde tıslayan bir kediyle birlikte yaşamak istemezdim. Kedilerimizin kıskançlık duysalar bile bunu ölçülü bir şekilde yaşamalarını ve göstermelerini bekleriz. Başlangıçta olumsuz tepki verseler bile, zaman içinde sevdikleri insanların başka insanlarla ve kedilerle ilgilenmesinin onlara bir şey kaybettirmeyeceğini,

diğer kediler yüzünden daha az sevicecekleri korkusunun yersiz olduğunu anlamalarını bekleriz.

Kedilerin sevgiyi paylaşmak konusunda insanlardan daha esnek olduklarına inanıyorum. Ne de olsa hepsi üç ya da beş kardeşle birlikte büyüdüler. Bir batında tek yavru doğması çok nadir görülen bir durumdur ve her kedi yavrusu, annesini kimi zaman sayıları onu bulan kardeşleriyle paylaşmak zorundadır (öte yandan vahşi kediler yaşadıkları ortamdaki yiyecek kaynağının kısıtlı olması ve koşulların olumsuzluğu nedeniyle evcil kedilere oranla daha az sayıda yavru doğurabilirler). Annelerini kardeşleriyle paylaşmak zorunda kalan yavrular kendilerine bir meme seçerler ve her seferinde aynı memeden emerler. Kedilerde sekiz meme başı vardır ve her memeden gelen sütün kalitesi ve miktarı diğerlerinden farklıdır. Bu nedenle yavruların en iyi sütün geldiği memeyi kapmak için rekabet ettikleri düşünülüyor. Bir yavru kedi seçtiği memeye şaşırtıcı bir inatla sadık kalır ve bunu bir başka yavruya kaptırmamak için mücadele eder. Bazı kedilerin erişkin olduktan sonra da buna benzer tuhaf huylar edinmelerinin, örneğin yatağın hep aynı yerinde yatmak ya da hep aynı battaniyenin ya da giysinin üzerinde uyumak konusundaki ısrarlarının bundan kaynaklandığını düşünüyorum. Seçtikleri yer veya nesneleri annelerinin yerine de koyuyor olabilirler. Psikyatrlar, çocukların annelerinin yokluğunda onun yerini tutan bir nesneye (çoğunlukla bir battaniyeye) olan bağılılıklarını bu şekilde açıklıyor.

Kediler bir bakıma insanlardan daha şanslılar zira süttten kesilene kadarki yaklaşık yedi haftalık dönem boyunca anneleri zamanının hemen hemen tamamını onlarla geçirir. Emzirme dönemi süresinde yaşanan sorunlar nedeniyle annelerinden ayrı kalmaları ve bu travmanın hayatları boyunca onları etkilemesi olasılığı insanlara nazaran daha düşüktür. Annenin emzirmesine ya da bebeğin süt emmesine engel durumlar insanlarda sıkça görülürken, kedilerde bir annenin yavrularını emzirmemesi nadir rastlanan bir durumdur. Eğer kıskançlığın kaynağında bebeklik döneminde anneye yeterince fiziksel temas kuramamak yatıyorsa, kedilerin bu anlamda insanlardan çok daha avantajlı olduklarını söyleyebiliriz.

“Emzirme dönemindeki yavruları ellerseniz, annesi onları tanımaz ve emzirmeyi reddeder” şeklinde oldukça yaygın fakat yanlış bir inanış var.

Gerçekten de evcil bir anne kedi, işine çok fazla karıştığınız hissine kapılırsa yavrularını gözlerden uzak başka bir yere taşıyabilir. Bununla birlikte, bir kedinin ileriki yaşlarda insanlarla yakın ilişkiler kurabilmesi ve onlara güvenebilmesi için erken yaşta onlarla tanışması gerekir. Dördüncü haftadan itibaren insanlarla sık sık bir araya gelen, kucağa alınan, okşanan bir kedi büyüdüğünde de insanlarla daha kolay iletişim kurar. Yaşamının ilk iki ayında insanlardan uzak kalan bir kediye, ileride insanlarla ilişkilerinde iletişim ve güven sorunları yaşayacaktır. ABD'deki Humane Society başkan yardımcısı ve kediler üzerine çalışmalarıyla tanınmış bir uzman olan Michael Fox *Supercat* (Süperkedi) adlı kitabında yavru kedilerin doğumdan itibaren insanlarla fiziksel temas kurmalarının önemine işaret ediyor: "Her gün birkaç dakika boyunca yavruyu okşayarak, elinize alıp sağa sola, yukarı aşağı çevirerek bunu yapabilirsiniz." İnsanlardan uzakta doğup büyüyen yavru kediler, iki ya da üç haftalık olduklarında kendilerine yaklaşan insanlara tıslayacaktır. Aynı anneden doğan fakat her gün insanlarla fiziksel temas kuran kedilerse çok daha insancıl olurlar.

Merhum Roger Caras, Maryland'deki çiftliğinde yaşayan kedilerle ilgili yazdıklarında, şöyle bir deneye yer vermiş. Ailesiyle birlikte bir batında doğan yavruların tümünü gelmiş geçmiş en insancıl, en sosyal ve cana yakın kediler yapmaya karar vermişler. Yavruları doğdukları andan itibaren sürekli kucaklarına alarak, sevip okşayarak büyütmüşler. Bu çabaları sonuç vermiş ve yavrular büyüdüklerinde de tamamıyla insan odaklı, sürekli kucağa alınmak isteyen ve tüm zamanlarını insanların yanında geçirmek isteyen kedilere dönüşmüşler: "Tek mesele, onları yoğun ve programlı bir sosyalleşme döneminden geçirmek. Doğduğu günden itibaren kucağa alınan ve sevilen her evcil kedinin aynı sonucu vereceğinden eminim." Ben yine de normal ölçünün bu olmadığına ve doğum yapan bir anne kedinin hiç olmazsa ilk birkaç gün boyunca yavrularıyla baş başa bırakılması gerektiğine inanıyorum. Belki de bazı kedilerin (örneğin Moko'nun) insanları sevmelerine ve onlarla birlikte olmaktan hoşlanmalarına karşın, insanlara tamamıyla güvenmeyişlerinin ve onlardan çekinmelerinin nedeni budur.

Bazı kedilerde aşırı boyutlarda ortaya çıkan kiskançlığın henüz küçük bir yavruyken anneleriyle ilişkilerinin sekteye uğramasından kaynaklan-

dığına inanıyorum. İnsanlarda bu durumu inceleyen bilim adamları, yavru kedilerle birtakım deneyler yapmışlar. Doğumdan hemen sonra annelerinden ayrılan kedilerin, büyüdüklerinde de (eğer o kadar yaşarlarsa!) son derece problemlili kişilikler geliştirdiğini keşfetmişler. Ağır eleştiriler alan Harry Harlow deneylerinde de, annelerinden ayrılan maymun yavrularında aynı sonuçlar gözlenmişti. Kaldı ki, maymunların, kedilerin ya da insanların anne sevgisine, anne sütüne ve bakımına ne kadar muhtaç olduklarını anlımamız ve kabul etmemiz için bu laboratuvar deneylerine de gerek yok.

Kimi zaman Moko bir oyuncakla oynarken, Megala araya girip oyuncuğı ondan çahıyor. Moko bu işe kesinlikle kızmıyor, oyuncuğı öfkeyle geri almaya ya da sahiplenmeye kalkışmıyor. “Bu oyuncakla sadece ve sadece ben oynayabilirim” gibi bir yaklaşımı yok. Evimizin dört bir yanında yerlere saçılmış oyuncaklar var; bunların bazıları İlan’ın, bazıları da kedilerin. İlan, oyuncaklarını sahiplenmek konusunda kedilerden çok daha ısrarcı ve hem diğer çocukların, hem de kedilerin onlarla oynamasına öfkelenabiliyor. Böyle bir durumda kedilerim hemen geri çekilip oyuncuğı ona bırakmayı tercih ediyorlar. Kediler, oyuncuğı elinden alınan iki yaşındaki bir çocuk gibi (özellikle de oyuncuğı alan kişi de iki yaşındaki bir çocuksa) öfke nöbetlerine tutulmazlar. Hepimiz bu sahneye tanık olmuşuzdur: Çocuğun o sırada bir kenara attığı ve hiç ilgilenmediğı bir oyuncuğı başka bir çocuk eline alır. Bunu gören çocuk, oyuncuğunu geri almak için ağlamaya, tepinmeye başlar. Yaşadığı toplumun kültürel yapısı ne olursa olsun, tüm insanlarda var olan bu sahiplenici tutum kedilerde yok gibi görünüyor.

Köpeklerle yaşayan pek çok insan, şu cümleyi sık sık sarf eder: “Açgözlülük etme!” Bir köpek, mama kabındaki tüm yiyeceğı silip süpürmüş olmasına karşın, boş mama kabını diğer köpeklere karşı savunur. Buna benzer bir cümleyi kedilerime söylediğimi hiç hatırlamıyorum. Evdeki beş kedi de aynı kaptan yemek yiyorlar; kap yeterince büyükse ve içinde de yeterince mama varsa hiçbir sorun yaşanmıyor. Söz konusu yiyecek canlı olmadığı sürece, yemek için birbirleriyle kavga etmiyorlar. Anlaşılan, “Komşunun malına göz dikmeyeceksin” kuralı, kediler için de geçerli. Avını taşıyan bir kedi,

kendisinden yaşça daha büyük, daha iri ya da daha güçlü bir kediye bile yanına yaklaştırmaz. Köpekçiller familyasında da benzeri bir kural vardır; sürüdeki en küçük ve güçsüz köpek bile, ağzına aldığı bir kemiği diğer köpeklerle bırakmayacaktır. Kemiğin sahibi ufak bir yavru bile olsa, yanına yaklaşan yetişkin köpekleri hırlayarak uyarır. Çoğunlukla da bu uyarı dikkate alınır. Kediler de aynı durumda benzer bir hırlama sesi çıkarırlar.

Kediler kendileri dışındaki hiçbir şeye sahip olma kaygısı taşımazlar. İçinde yaşadığımız bu pahalı evi, evdeki yüzlerce eşyayı, bunların getirdiği masrafları düşünüp endişeye kapıldığımda, kedilerime imrenerek bakıyorum. Ne üstlerinde kıyafetleri, ne de başlarını ağrıtan malları mülkleri var. Yaşamak için ihtiyaç duydukları her şeye doğuştan sahipler. Bir kedi henüz sekiz haftalıkken hayatını sürdürmek için gerekli olan her şeye sahiptir. (Buna karşın dişi kediler iki yaşında, erkek kedilerse üç yaşında gerçek vücut ağırlıklarına ulaşırlar.) Kediler maddi şeylere sahip olma arzusu taşımazlar ve insanların aksine, kendilerini sahip oldukları nesnelerle tanımlamazlar. İnsanlara sahip olmak istemelerinin nedeniyse, onları kıskanmalarındır.

Bazı bilim adamları kedilerin “kıskanç” olarak tanımlanamayacağını, kıskançlığın sadece insanlara özgü bir fenomen olduğunu söylüyorlar. Santa Cruz'daki Kaliforniya Üniversitesi'nde felsefe profesörü olan Jerome Neu, kıskançlığın bir dizi düşünce, soru, şüphe ve korkudan oluştuğunu, salt bir duygu ya da baş ağrısı gibi geçici bir durum olmadığını belirtiyor. Ben bu düşünceye katılmıyorum. Her ne kadar insanlardaki kıskançlığın idrake dair bir yönü olsa da (yani kıskançlığımıza neden olan durum hakkında epey kafa yorsak da), kimi zaman tıpkı bir baş ağrısı gibi aniden ortaya çıktığı ve ne düşünürsek düşünelim geçmediği de bir gerçek. Bence kıskançlık bir duygudur. İnsanlar hissettikleri şeyin kıskançlık olduğunu bilmeden bile kendilerini tamamiyle bu *duyguya* kaptırabilir, başka hiçbir şey düşünemez hale gelirler. Kediler kıskançlıklarının nedeni hakkında biz insanlar gibi düşünüp duygularını tanımlamaya çalışmasalar da, bu hissi yaşadıklarına hiç şüphe yok.

İnsanlarda var olan fakat kedilerde hiç rastlamadığım bir kıskançlık türüyse, bir başkasının başarısız olmasından ya da acı çekmesinden zevk alınan kıskançlıktır. Almanca'da tam da bu anlama gelen bir kelime var: *schadenfreude*. Burada söz konusu olan duyguyu, kıskançlıktan ziyade haset

olarak tanımlayabiliriz. Haset, başkalarının sahip olduğu şeylere imreneerek bakmanın da ötesinde, bu şeyleri yitirmelerini dilemek, onların kayıpları karşısında suçlulukla karışık gizli bir zevk duymaktır. Kedilerde bu tür bir kıskançlık yok. Örneğin Minna ya da Megala tırmanmaya çalıştığı bir ağaçtan düştüğünde Moko bu işe sevinmiyor. Bu anlamda, kedilerdeki kıskançlığın daha basit ve saf olduğunu söyleyebiliriz. Moko, Minna ve Megala'yla ilgilendiğimi gördüğünde sadece *o an için* onların yerinde olmak, onların sahip olduğu şeye sahip olmak isteyebilir. Fakat bu duygu kalıcı değil ve onlardan nefret etmesine yol açmıyor. Bir an sonra yine eskisi gibi arkadaş oluyorlar. Bu konuda kedilerden öğreneceğimiz çok şey var.

Tıpkı utanç ve empati gibi haset duygusu da insanlarda ancak bir buçuk yaşından sonra, çocuk bir birey olarak kendi varlığının farkına varduktan sonra ortaya çıkıyor. Kedilerin bu üç duyguyu yaşayıp yaşamadıklarını ise kesin olarak bilmiyoruz. Örneğin kedilerin tırmanmaya çalıştıkları bir yerden düştüklerinde hiçbir şey olmamış gibi kendilerini yalamaya başladıklarını biliyoruz fakat daha önce de belirttiğim gibi bu, utandıkları için değil, çevrelerindeki diğer canlılara güçsüz ya da hasta görüntüsü vermek için de olabilir. Birlikte yaşadıkları insanların üzüntüsünü hisseden ve onları teselli etmeye çalışan kedilerle ilgili pek çok tanıklık varsa da, empati duygusunun da kedilerde var olduğundan emin değiliz. Geriye haset kalıyor. Evlerimizdeki kedilerin atalarına baktığımızda, hemcinsleriyle birlikte geçirdikleri zamanın bu tür duyguların filizlenmesine elvermeyecek kadar kısa olduğunu görürüz. Aynı durum utanç duygusu için de geçerli. Bununla birlikte, çocukların gelişiminde geçerli olan kriterleri kedilere uygulayarak, bu duyguları yaşamadıklarına göre kediler kendilerini diğer hemcinslerinden ayrı bir birey olarak görmezler sonucuna varamayız. Birey olma bilinci, kedilerin duygusal yaşamlarının zenginliğini ya da yoğunluğunu belirleyen bir etken değil.

Oğlumuz Manu El Natan 12 Kasım 2001'de doğdu. Doğumdan birkaç saat sonra oğlumuzla birlikte hastaneden eve geldiğimizde, kedilerimin bu yeni aile üyesini nasıl karşılayacaklarını merak ediyordum. Acaba

onu kıskanacaklar mıydı? Moko ona da tıslayıp saldıracak mıydı, yoksa onu evdeki “sürünün” bir parçası olarak kabullenecek miydi? Bu konuda pek çok teorim olmasına karşın, tarafsız gözlem yapabilmek için bu düşüncelerimi bir kenara bırakmaya karar verdim. Nasıl bir hayal kırıklığına uğradığımı anlatamam! Kedilerimin bir teki bile ona en ufak bir ilgi göstermedi. Eve oyuncak bir bebek getirseydik daha çok ilgilerini çekebilirdi. Sadece Manu ağlamaya başladığında, o sırada yatağımızda uyumakta olan Minnalouche (Leila’nın bebeğin yattığı odaya kedilerin girmesine izin vermem kararı da ancak bu kadar uygulanabildi) telaşla uykusundan uyandı, yerinden fırlayıp sesin geldiği yere doğru koştu, Manu’ya şöyle bir baktı ve “Haa, sen miydin?” dercesine arkasını dönüp kaldığı yerden uykusuna devam etti. Moko, Manu’ya bakmadı bile. Miki ise ona yaklaşıp patisiyle hafifçe yüzüne dokundu, ardından bütün ilgisini yitirmiş gibi yürüyüp gitti. Anlaşılan eve yeni gelen bebek, kedilerimin hiçbirinin ilgisini çekmemişti. Ne de olsa onları kovalayıp mıncıklamaya kalkışacak bir çocuk ya da onlarla oynayabilecek bir yetişkin değildi.

Kedilerimin bebek konusunda hiçbir kıskançlık belirtisi göstermemeleri, kedilerin kıskançlığı hakkındaki fikirlerimi yeniden gözden geçirmem gerektiğine işaret ediyordu. Eve yeni bir köpek yavrusu geldiğinde bu durumdan çok rahatsız olan, hatta öfkelenen kedilerle ilgili pek çok şey duydum ama benim kedilerimin bir köpeği ya da insanı kıskandıklarını gösteren hiçbir kanıt yok. Anlaşılan kediler sadece kendi hemcinslerini kıskanıyorlar. Belki de kıskançlığı yanlış yerde arıyoruz; hatta “kıskançlık” diye yanlış şeyi arıyor da olabiliriz. Kıskançlık dediğimizde, doğal olarak aklımıza bu duygunun insanlardaki hali geliyor ve bundan farklı bir kıskançlığı hayal etmekte zorlanıyoruz. Bazı bilim adamlarının antropomorfizmden* neden bu kadar sakındıklarını şimdi daha iyi anlıyorum. Moko’nun eve yeni gelen bebeği gördüğünde kıskançlık nöbetleri geçireceğini düşünmemiz, ondan insanlara özgü tepkiler beklememizden kaynaklanıyor. (Öte yandan İlan, Manu’nun eve geldiği gün ona en uygun ismin “çöplük ço-

* İnsanbiçimcilik; tanrıları, hayvanları ve nesneleri insan biçiminde ya da insani özelliklere sahip olarak görmek, tasarlamak –ç.n.

cuk” olacağını söyledi.) Birdenbire ortaya çıkıp ilgimizin odağı olan, zamanımızın ve enerjimizin büyük bir bölümünü yönelttiğimiz bu yeni varlığın, kedilerimde az da olsa kıskançlığa neden olacağını sanmıştım. Dü-rüst olmak gerekirse, kedilerin bebeği ilk gördükleri anda neler yapabileceklerine dair korkunç düşüncelerimiz de vardı. Ya aralarından biri kıskançlık krizine girip bebeğin üstüne saldırırsa? Ya büyük kardeşlerin be-beklere kimi zaman yaptığı gibi “kazara” onu tırmalayabilirlerse? Sonun-da şöyle bir karar aldık: Kediler bebeğin bulunduğu odaya ancak yanların-da biz varken girebilecekler ve geceleri odanın kapısı kapalı duracaktı. Böylelikle odaya girip “yüzüne oturmalarını” ya da başka bir zarar verme-lerini engellemiş olacaktık.

Her nedense, kedilerin bebeklerin yüzüne oturup onları kasten bo-ğacaklarına dair çok yaygın bir inanış var. Gerçekte ise bir kedinin kıskanç-lık ya da başka bir nedenden dolayı bir bebeği öldürmeye ya da yüzüne otu-rup boğmaya kalkıştığını gösteren hiçbir kanıt yok (kazara bebeğe zarar vermeleri olanaksız olmasa da, bazı magazin gazetelerinde çıkan asparagas haberleri kanıt saymıyorum). Bu tıpkı kurtların çocukları öldürüp yedikle-ri gibi asılsız bir söylenti (Kuzey Amerika’da kurtların durup dururken in-sanlara saldırdığı hiçbir olay kayıtlara geçmemiş). Belki de bu inanışın kay-nağında, kedilerin sıcak yerleri sevmeleri ve anne sütü kokan küçük, sıcak bir bedene yaslanıp uyumaktan hoşlanmaları yatıyor. Günler geçtikçe kedi-lerim bebekle ilgilenmeye başladılar, ama ilgilerinde düşmanlığı ya da kıskançlığı andıran hiçbir şey yok. Miki, bebeğin yanına kıvrılıp uyumaktan hoşlanıyor ama asla ağzının yakınlarına yatmıyor. Acaba bunun tehlikeli olacağını farkında mı? Kim bilir. Bir çocuk doktoru olan eşim Leila ise bu konuda benim kadar rahat değil ve Miki bebeğin yanındayken gözünü üzerlerinden ayırmıyor. Bu sabah Megala bebeğe yaklaşarak onun kafasını büyük bir dikkatle, uzun uzun kokladı. Tavırlarında kıskançlıktan eser yok-tu, sadece çok meraklı görünüyordu. Artık Manu’nun yattığı odanın kapı-sını açık bırakıyoruz ve çoğunlukla kedilerden birinin onun yanında kıvrı-lıp uyuduğuna tanık oluyoruz. Bazen iki kedi birden Manu’nun yanında uyuyor ama o zaman bile Manu’yu paylaşamadıklarını gösteren hiçbir sür-tüşme ya da kavgaya yaşıyor.

Erkek kediler dişilerden daha kıskanç olabilir mi? Kendi deneyimlerime dayanarak bunun doğru olduğunu söyleyebilirim. Örneğin Moko, Minna Kız'dan çok daha kıskanç bir kedi. Bu davranışın altında yatan bazı nedenler var elbette. Evcil dişi kediler, kedigiller familyasında (aslanlar hariç) birbirlerinin yavrularına bakan tek kedi türü. Sokakta yaşayan dişiler bile kimi zaman diğer annelerle bir grup oluşturarak birlikte yaşamayı seçiyorlar. Yavrularını aynı yerde büyütüyorlar ve birbirlerinin yavrularını da emzirebiliyorlar. Hatta sadece emzirmekle kalmayıp başka bir kediden doğan yavruların göbek bağlarını kestikleri ve anneleri yanlarında değilken onları erkek kedilerden saklamak amacıyla değişik bir yere taşıdıkları da gözlenmiş. Oxford Üniversitesi'nden D. W. Macdonald'ın yaptığı bu son derece ilginç gözlemler ne yazık ki ayrıntılı olarak incelenmemiş ve bu nedenle hâlâ pek çok konu bizim için bir sır niteliğinde. Anne kediler yavrularına aynı yerde baktıkları için, hangi yavruların kendilerine ait olduğunu bilmedikleri varsayılabilir. (Yavrularsa, kendilerine bir meme seçtikleri için en azından hangi memeden emdiklerini biliyor olmalılar. Dolayısıyla anne kedilerden birini, bu kendi annesi olmasa da, diğerlerinden ayırt edebildiklerini düşünüyorum.) Öte yandan bütün yavrular aynı anda doğmadıklarına göre, bir anne kedi yavrularının kokusunu tanıyor olmalı. Bana kalırsa ortada gerçek bir yardımlaşma söz konusu. Yavruların öldürüldüğü canlı türlerinde (Macdonald'a göre kediler de bu sınıfa dahil), bir başka deyişle erkek kedilerin dişileri çiftleşmeye hazır hale getirmek için kendilerinden olmayan yavruları öldürdüğü bir ortamda, dişi kedilerin yavruları korumak için birlikte yaşamaları anlaşılır bir durum. Gerçi erkek kedilerin hangi yavruların kendilerinden olduğunu nasıl anladıkları da ayrı bir konu. Yavruların öldürülmesi, erkek kedilere bir avantaj sağlasa da, dişi kedilere hiçbir faydası yok. Dahası, dişi kedilerin çoğu bir anne ve onun dişi yavruları ya da kardeşleri olduğu için aralarında akrabalık bağı da var. Bu nedenle dişi kedilerin birbirlerinin yavrularını paylaşmaları, ister bir tercih ister kalıtsal bir özellik olsun, çoğunlukla erkek kedilerden daha az kıskanç olmalarının bir nedeni olabilir.

Huzurlu, sakin bir pazar günü öğleden sonrası. Güneş pırl pırl. Okyanus kimi zamanlar olduğu gibi o şeffaf maviliğe bürünmüş. Sahilde yüzen insanlar, açıkta hafif bir rüzgârla evimizden görünen yemyeşil adalara doğru nazlı nazlı süzülen yelkenli tekneler görünüyor. Havada martı sesleri. Kedilerim sahilin gerisindeki çimenlere uzanmış, kıyıdaki dalgalarla oynayan İlan'la arkadaşlarını seyrediyorlar. Beşi de aynı yerde, birbirlerine değmeden fakat yakın olacak şekilde yatıyorlar. Derken birisi patilerini uzatarak geriniyor, yattığı yerde yuvarlanıyor, diğer kedilerden birini hafifçe kendine doğru çekiyor. Bense burada oturmuş not defterime bu satırları yazıyorum. Arada sırada kedilerden biri yerinden kalkıp yanıma geliyor, kendini okşatıp sevdiliyor. Bu sırada diğerleri bize bakıp dostça bir tavırla göz kırpmıyorlar, ardından bakışları yine okyanusa çevriliyor. Hallerinde kıskançlıktan eser yok. Onlara baktıkça içimden bir ses şöyle diyor: Kediler ve insanlar için olması gereken yaşam bu; herkese yetecek kadar huzur, gün ışığı ve sevgi.

KORKU

Korku her hayvanın tehlikelerden korunmasını sağlayan en temel duygudur. Bu nedenle hiçbir bilim adamı korkunun hayvanların duygusal yaşamında bu denli önemli bir yer tutmasını hayretle ya da kuşkuyla karşılamaz. Afrika çiklit balığının embriyolarının bile, ortamdaki en ufak bir tehlike belirtisinde okyanusun dibine çökerek kıpırtısız bekledikleri, kısacası korku duygusunu yaşadıkları gözlenmiştir. Benzer şekilde posta güvercinlerinin yumurtalarındaki beş günlük embriyolar da, kafalarını gövdelerine doğru çekip geri çekilerek uyarının kaynağından uzaklaşmaya çalışırlar. Kedilerin de doğmadan önce bile acıya tepki verdikleri saptanmış. Yapılan deneylerde doğmasına kısa bir süre kalmış fetüslerin, acı verici bir uyarıya belirgin şekilde tepki verdikleri görülmüş. Bilim adamları, doğumdan hemen sonra bir kedi yavrusunu çimdiklediğinizde, acıyan yerini geri çekerek canının yandığını belirten bir sesle miyavladığını gözlemlemişler. Kısacası, yeni doğmuş bir kedi yavrusu bile korku duygusunu (acıdan korkma biçiminde) yaşıyor.

Darwin kedilerin korkularını gösterme biçimlerine hayranlık duyardı. *The Expression of the Emotions in Man and Animals* adlı kitabında şöyle yazmış: “Korkmuş bir kedi, boyunu olabildiğince uzun göstermek için dimdik ayakta durarak sırtını kamburlaştırır ve tuhaf bir şekilde vücudunu yan çevirerek durur. Aynı zamanda tıslar, tükürür ya da hırlar. Tüm vücudunu kaplayan tüyler, özellikle de kuyruk tüyleri kabararak diken diken olur.” Büyük olasılıkla, kedilerin tehlike karşısında olabildiğince iri ve korkutucu görünmek için böyle yaptıklarını keşfeden ilk insan da Darwin’dir. İnsanların da çok korktuklarında tüyleri diken diken olur. Bu, olası saldırıyı yıldırma için daha büyük ve korkunç görünme ihtiyacı duyan atalarımızdan kalma bir özellik olsa gerek.

Kediler ürkek tavırlarıyla ün yapmış yaratıklardır. Örneğin köpeklerden çok daha çabuk korktukları düşünülür. Evrim sürecinde yalnız kaldıkları ve kendilerini koruyacak hemcinslerinden ayrı oldukları için mi

böyle bir özellik geliştirdiler, yoksa onlara “korkak” ününü kazandıran bizler miyiz, bilmiyorum. Aslında kedilerde korku olduğunu düşündüğümüz durum çoğu zaman korku, endişe ya da sinirlilikten ziyade, tehlikelere karşı sürekli tetikte olma halidir. Böyle anlardaki görünüşleri ve davranışları, kendilerinden ya da hallerinden hoşnut oldukları zamanki halleriyle çarpıcı bir tezat oluşturur. Bu denli zıt iki durumun, kedilerin duygusal yaşamındaki en önemli iki duyguyu temsil etmesi, kedilerin içinde bulundukları anı yaşamak konusunda (köpeklerden sonra) ne kadar başarılı olduklarını gösteriyor. Tıpkı birer büyücü gibi bir durumdan diğerine kolaylıkla geçebiliyorlar.

Bazı geceler, yatağımızda bizimle birlikte uyumakta olan kedilerim ansızın doğrulup kulaklarını kaldırarak gözlerini karanlıkta bir noktaya dikerler. Sanki birbirlerine, “Bir ses duydum, sen de duydun mu?” der gibiler. Bense hiçbir şey duymamış olmama karşın, kalbim hızla atmaya başlar. “Acaba karanlıkta benim duyamadığım bir şey mi dolaşıyor?” diye endişeye kapılırım. Derken ilgileri söner, başlarını patilerine koyup yeniden uyumaya hazırlanırlar. İşte o zaman korkulacak bir şey olmadığına karar veririm. Tüm duyuları harekete geçmiş, dikkatli ve tetikte oldukları zaman onları seyretmek hoşuma gidiyor. Özellikle de gece vakti duyulan en hafif bir ses bile kedilerin dikkatinden kaçmıyor ve sesin kaynağını öğrenmeden ya da ortada bir tehlike olmadığından kesinlikle emin olmadan içleri rahat etmiyor.

Kediler gürültüden, özellikle de beklenmedik bir anda duyulan yüksek seslerden nefret ederler. Sanırım bu tür sesler ansızın saldırıya geçen bir düşmanı çağırıştırıyor. Geçen gün Moko kucağımdayken İlan birdenbire bir savaş çığlığı atarak bana doğru koşmaya başladı. Moko doğal olarak paniğe kapıldı ve kucağımdan kurtulmak için can havliyle yüzüme doğru tırmanarak aşağı atladı. Sonuçta dudağım kanlar içinde kalmıştı ama Moko’dan da, İlan’dan da bu yüzden özür dilemelerini beklemedim. Her ikisi de kendilerince doğal olanı yapıyorlardı.

Bazı insanlar kedilerin yaradılış itibarıyla sinirli hayvanlar olduklarına inanır. Bütün kediler için olmasa da, çoğu kedi için bunun doğru olduğuna inanıyorum. Kediler hayatta kalmak için böyle olmak zorundalar;

bu kadar küçük, kolay incinebilir ve üstelik de etobur bir hayvanın, yani yşamak için avlamak zorunda olan ve bu esnada sayısız tehlikeyle burun buruna gelen bir hayvanın sinirli olması çok doğal. Yalnız yaşadıkları için, diğer hayvan türleri gibi bir sürüye dahil olmanın sağladığı güvenlik duygusundan yoksunlar. Belki de kedilerin değişiklikten hoşlanmamalarının nedeni de budur. Değişiklik yeni tehlikeler demektir. Kedilerse yaşadıkları yerde neyin ne olduğunu bilmek isterler.

Moko'da kulak uyuzu var. Bugün tam üç kez onu bir havluya sarıp kulak damlasını damlatmaya çalıştım ama nafile. Üçünde de canını dişine takıp havlunun içinden ve elimden kurtulup kaçmayı başardı. Her seferinde de bana şöyle bir bakış fırlattı: "Bunu bana nasıl yaparsın? Ben seni dost bilmiştim!" Veterinerim bu damlanın kesinlikle acı vermediğini söylüyor ama kulaklar kedinin en hassas noktalarından biri ve Moko kulaklarına dokunulmasından duyduğu korkuyu bir türlü aşamıyor. Her ne kadar kulak damlasının bir zararını görmese de, tamamen içgüdüsel olarak buna tepki veriyor. Benim hastalığını iyileştirmek için iyi niyetle yaptığım bu şeyi, ona ihanet etmem olarak görüyor. Bunca çabalamam, bana olan güvenini sarsmaktan başka bir işe yaramadı ve sonunda vazgeçtim. Veteriner Martin Reid bu akşam evimize gelip kulak tedavisini uygulayacak (umarım o sırada benim de yanlarında olmam, Moko'nun bu işten de beni suçlu tutmasına yol açmaz). İşin kötüsü, kulak damlası maceramızın ardından Moko'nun bana şüpheyle bakması. Onu okşamak, zannettiği gibi ona işkence etmek niyetinde olmadığını göstermek istiyorum ama yaklaştığımı gördüğü anda kaçıyor. Acaba bana olan güvenini tamamıyla yitirdi mi? Umarım durum bu kadar kötü değildir. Kedilerin, bazı şeyleri onların iyiliği için yaptığımızı anlamamaları ne acı.

Nihayet veteriner geldi, gereken her şeyi yaptı ve gitti. Benim beceriksiz girişimlerimden sonra, profesyonel birinin bu işi ne kadar kolay yaptığını görüp de hayran olmamak elde değil. Moko'ya bir iğne yapması ve kulaklarını temizlemesi sadece birkaç saniye sürdü; üstelik Moko neredeyse hiç karşı koymadı. Veterineri arabasına kadar geçirmeye gittiğimde, ke-

dilerimin dördü de bize eşlik ettiler. Veteriner bu duruma epey şaşırdı ve bana şöyle dedi: “Daha önce böyle uyum içinde gezintiye çıkan bir kedi grubu daha görmemiştim. Gerçek bir kedi sürüsü yaratmışsınız. Bence kendinizle gurur duymalısınız.” Bu iltifat göğsümü kabarttı doğrusu. Ama asıl mutluluk, eve dönerken Moko’nun yanıma gelmesi ve başını ellerime sürtmesiydi. Kulak uyuzu başladığından beri, yani bir haftadır bunu yapmıyordu. Kendini çok daha iyi hissettiği her halinden belliydi; fiziksel olarak pek bir şey değişmediyse de (gerçi veterinerin yaptığı iğne ve kulaklarının temizlenmesi muhakkak bir rahatlama sağlamıştı) psikolojik olarak daha iyi görünüyordu. Belki de hoşuna gitmeyen bunca şeyi onun iyiliği için yaptığımı anlamıştı ve bana teşekkür ediyordu. O kadar neşeliydi ki haftalardır kimseye elletmediği kulaklarına dokunmama bile izin verdi. Besbelli korkusunu yemişti.

Belki de Moko, başını ellerime sürterek bana minnettar olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Minnettarlık, kediler söz konusu olduğunda tanımlanması zor bir duygu ve insanlara özgü duyguları kedilere yakıştırıyor olabiliriz. Yine de bazen öyle durumlara tanık oluyorum ki, gördüklerime minnettarlıktan başka bir açıklama bulamıyorum. Korku duygusunu yaşayan bir hayvanın, bu duygudan kurtulduğunda hissettiği rahatlama, minnettarlığa benzer bir duygu olabilir. Konuşabilselerdi, belki de bizlere ne kadar minnettar olduklarını söylerlerdi. Gerçi kedi olduklarını da göz önüne alınca, kısa bir teşekkürle yetineceklerini tahmin ediyorum.

Kedilerimle birlikte tepeden aşağı inerken, sahilde iki köpeğiyle yürüyüşe çıkmış bir adama rastladık. Köpekler kedilerimi gördükleri anda havlayarak onlara doğru koşmaya başladılar. Kedilerimin tepkisiyse hayli ilginçti; dördü de arkalarını dönüp kaçmak yerinde oldukları yerde durup sırtlarını kamburlaştırarak dimdik köpeklerle baktılar. Korktukları her halinden belliydi ama nedense kendilerinden emin görünüyorlardı. Acaba bu güven, yanlarında benim olmamdan mı kaynaklanıyordu? Yoksa dört kişi olmalarından mı? Sonra bacakları kaskatı kesilmiş gibi görünmelerine neden olan o tuhaf adımlarla köpeklerle yaklaşmaya başladılar. Bunu gören köpekler durdu, kuyruklarını indirip geri çekildiler. Anlaşılan dört öfkeli kediyle başa çıkamayacaklarını düşünüyorlardı. Gerçekte, kedi kovalayan

pek çok köpek, kovaladıkları kedi kaçmak yerine durup saldırıya geçeceğini belirten bir hareket yaptığında geri çekilir. Karşısında kaçan bir canlı görmek, köpeğin avlanma içgüdüsünü harekete geçirir ve özellikle de bir sürüyle birlikteyse, kaçan avın peşine düşer. Kedi eğer yeterince hızlı koşmaz ya da köpeklerin ulaşamayacağı bir yere kaçamazsa, kurtulması hemen hemen olanaksızdır. Öte yandan olduğu yerde durup savunmaya geçerse, çoğu köpek saldırmaktan vazgeçecektir. Keşke bu basit kuralı bütün kediler öğrenseydi. Acaba kendilerinden daha büyük bir yaratığın üstlerine geldiği anda yaşadıkları korku, deneyimlerine baskın mı çıkıyor? Bana öyle geliyor ki, kedilerim o sırada daha güçlü konumda olduklarını, kaçmaktansa oldukları yerde kalmanın daha etkili olacağını ve sayıca köpeklerden üstün olduklarını anlamışlardı. Yine de bu olaydan bir ders alıp almadıklarını, bir dahaki sefere köpeklerle karşılaştıklarında bugün olanları hatırlayıp hatırlamayacaklarını bilmiyorum.

Çoğu kedi ürkektir, ürkek olmayanlarınsa pek azı “gözü pek” denebilecek kadar cesurdur. İşte Miki bunlardan biri. Geçen gün sahile gelen bir bayan, kedim Miki hakkında bana şöyle bir şey söyledi: Bizim Miki, hiç tanımadığı insanların, köpeklerin ve bu bayanın çocuklarının etrafında öylesine kendinden emin bir tavırla dolaşıyormuş ki, onu seyretmekte olan bu bayan, kendini meşhur bir politikacının ziyaret ettiği şanslı vatandaşlardan biri gibi hissetmiş. Böylesine asil bir kedinin huzurunda bulunmaktan onur duymuş! Miki gerçekten de karizma sahibi bir kedir. Belki de böyle bir etki yaratmasının nedeni, insanların bir kediden beklemeyeceği şeyler yapması. Sahildeki bu gezintilerinin yanı sıra, komşu evlere de kendi eviymiş gibi girip çıkmak gibi bir huyu var. Sanırım kendince tebaasını ziyaret ediyor.

Dört kediden oluşan (Yossie asla sürüye katılmayı kabul etmiyor) sürümle birlikte eve doğru yürürken, bir an kendimi sefere çıkmış bir komutan gibi hissettim: Kedilerimin dördü de kulakları dimdik, en ufak bir sese dikkat kesilerek, çevreyi büyük bir ilgiyle gözleyerek yürüyorlardı. Bu yürüyüşlere çıkmaya ilk başladığımda, kedilerim sadece sabahın erken saatlerinde ve akşam geç saatlerde, kısacası etrafın تنها olduğu zamanlarda bana eşlik ediyorlardı. Şimdiyse çok daha cesurlar ve günün hangi saati

olursa olsun çoğunlukla benimle birlikte geliyorlar. Sahilde birbirine bitişik evlerde yaşayan dört köpek var. Kedilerim, gerçekte kendileri için hiçbir tehdit oluşturmayan bu köpeklerin yaşadığı yere büyük bir kuşkuyla yaklaşıyorlar. Gözleri irileşiyor, kuyrukları sinirli hareketlerle oradan oraya sallanıyor, kasları her an fırlayıp koşmaya hazır şekilde geriliyor. Köpeklerle ilgili bir tehlike olmadığını anladıklarındaysa, yol boyunca adeta dans eder gibi hoplayıp zıplamaya, kuyruklarını kabartıp havaya dikerek, yan yan yürüyerek etrafa caka satmaya başlıyorlar. Bu halleriyle ormandan çıkıp gelen lemlurlardan kurulu bir taburu andırıyorlar. Tahmin edebileceğiniz gibi, seyrine doyum olmayan bir görüntü.

Peki, bu yürüyüşler esnasında korkuyorlar mı? Biraz da olsa korktukları muhakkak. Yürürken ansızın durup hızla arkalarına dönerek peşlerinden gelen bir şey olup olmadığını kontrol ediyorlar. Benim göremediğim birtakım şeylere gözlerini dikip uzun uzun bakıyorlar. Rüzgârla hışırdayan yaprakların sesi bile oldukları yerde sıçramalarına neden oluyor. Birdenbire ormana dalıp ağaçlara tırmanıyorlar. Gerçekten korkuyor olsalardı, bu yürüyüşlere hiç katılmayacaklarını biliyorum. Kimse onları gelmeye zorlamıyor. Belki de bir çeşit korkma oyunu oynuyor ya da korku sanatını icra ediyorlar.

Evden ayrılıp bir yerlere gittiğimde, eğer geri gelmem iki saatten uzun sürerse genellikle tepede beni bekleyen bir tek Miki oluyor. Bazen de hiçbiri olmuyor. Derken, eve giden patikada yürümeye başladığımda, ormandan gelen uzun, acıklı bir miyavlama sesi duyuyorum. Önce biri, sonra teker teker diğerleri de bu sesi çıkararak (sadece bir kez Yossie de onların arasındaydı) ayak seslerimi duyduklarını haber veriyor ve kendimi tanıtmamı istiyorlar. Ben, “Minnamikimoko!” ve “Megalamandira!” diye seslenir seslenmez dördü birden koşarak ormandan çıkıp beni karşılıyorlar. Dürüst olmak gerekirse, duyduğum o acıklı miyavlamayı doğru yorumladığımdan emin değilim. O sırada benimle dalga geçiyor da olabilirler: “Kaybolduğumuzu sanıp korktun değil mi? Hahaha! Kandırdık seni!” Miyavlayarak bulundukları yere dikkat çekiyorlar, bu nedenle korku içinde benden bir yanıt beklediklerini sanmıyorum. Öte yandan, evrim süreçleri onlara daima düşmanlara karşı hazırlıklı olmayı öğretmiş. Yaşanan deneyimler

ortada korkulacak bir şey olmadığını defalarca kanıtlasa da, korku gibi temel ve güçlü bir duyguyu aşmak kolay olmasa gerek.

Kedilerdeki korkunun temelleri, insanlarınkiyle aynı olabilir pekâlâ: Yok olma korkusu ve fiziksel olarak zarar görme korkusu. Arabalarla, köpeklerle ve daha pek çok tehlikeyle dolu bir dünyada, bu korkunun yer-siz olduğunu söyleyemeyiz. Hayli geçerli nedenleri olan bir korku varken, insanların kedileri daha da savunmasız bırakacak girişimlerden sakınmaları gerektiğine inanıyorum. Bu nedenle de tırnak söktürme işlemine kesinlikle karşıyım. Bu kitabı yazmaya başladığımda, böyle bir konuya değinmek zorunda kalmayacağımı umuyordum çünkü kedi severlerden veterinerlere herkesin bu tür bir operasyona kalkışmak bir yana, düşüncesini bile korkunç bulduğunu sanıyordum. Ne yazık ki yanılmışım. Kedilere olan sevgisi ve bu konudaki çalışmalarıyla tanınan merhum Roger Caras'ın *The Cats of Thistle Hill* (Thistle Hill Kedileri) adlı kitabında, tırnak söktürme operasyonunu uzun uzadıya savunan bir bölüme rast geldim. Kitapta bu operasyon, evdeki mobilyaları tırmalayan ve bu huyundan vazgeçmeyen bir kediye iğneyle uyutup öldürmeye uygun bir alternatif olarak öneriliyor.

Kedinizin koltukları, kanepeleri ya da halıları tırnak törpüsü olarak kullanması elbette hoş bir durum değil. Örneğin kısa süre önce epey para ödeyerek aldığımız mor kanep, evdeki kedilerin gözünde ideal bir tırmalama tahtasına dönüştü. Kanepenin çevresine tırmalama tahtaları yerleştirerek onları vazgeçirmeye çalıştım. Bunların arasından sıyrılıp favorileri olan mor kumaş kaplı devasa tahtaya ulaşmayı başardılar. Kedilerimi bu kanepiye tırmalarken gördüğümde, "Hayır! Yapma!" diye haykırmam da onlar için bir şey ifade etmedi. O an için durup suratlarında gerçek bir hayret ifadesiyle bana baktılar. Ne diye böyle bağırıp çağırdığımı anlamadıkları açıkça ortada. Bir kediye "Hayır!" demek, genellikle boşa nefes tüketmekle eşanlamlıdır. Üstelik kendilerince haklılar. Onların gözüyle bakınca, bu iş için yaratılmış benzeyen mor bir kanepiye tırmalamanın neresi yanlış? Ormanda böyle uygun tırmalama tahtaları bulmak kolay değil. Bizi kızgın görmekten hoşlanmasalar da, yapmak istedikleri şeyden ödün vermiyorlar.

Dahası, kızmamıza neden olan şeyin kanepeyi tırmalamaları olduğunu da anlamıyorlar. Tırnaklarını törpülerken başlarına dikilip onlara bağırıp çağırmamız, bizim öfkemizle kanepe arasında bir bağlantı kurmalarını sağlamıyor. Sonunda vazgeçen taraf biz olduk. Bir gün evimizi yeniden deko-
re edersem, bu kez hem çocuklara, hem de kedilere dayanıklı mobilyalar bulmaya çalışacağım. Şimdilik kanepenin üzerine kalın kumaştan bir örtü sermekle yetiniyoruz. Sonuçta, cengel hayvanlarıyla aynı evde yaşamının da bir bedeli olmalı.

Kedileri seven bir insanın, tırnak söktürmek gibi otuz altı saat hastanede kalmayı gerektiren ve kedinin doğal yaradılışını sonsuza dek bozan böylesine ciddi bir operasyonu nasıl olup da tercih ettiğini anlayabilmiş değilim. En önemlisi, bu operasyonun kediye hiçbir fayda sağlamaması. Tamamıyla ve sadece kedi sahibinin hayatını kolaylaştırmak için yapılan bir müdahale. Üstelik kedilerinin tırnaklarını söktüren pek çok insan, bu operasyondan sonra kedinin eskisine oranla çok daha ürkek, sinirli olduğunu belirtiyor. Bu çok doğal çünkü tırnakları sökülen kediler, sahip oldukları yegâne savunma aracından da yoksun bırakılmış oluyorlar. Bir kedinin yürümek, tırmanmak, bulunduğu yerlere kokusunu bırakmak (patilerinde tırmalama sırasında harekete geçen ve kediye özgü bir koku salgılayan bezler var) ve koşmak için tırnaklarına ihtiyacı vardır. Tırnakları olmayan bir kedinin denge duygusu da zarar görür.

Tırnak söktürmek, kedinin parmaklarının ucundaki tırnakların köklerinin bulunduğu kemiklerin kesilip çıkarıldığı bir operasyondur. Bunun, bir insanın el ve ayak parmaklarını birinci eklemlerine kadar kesmekten hiçbir farkı yok (bu, çağlar boyu bir işkence yöntemi olarak uygulanmıştır). Bu operasyondan sonra evden hiç çıkarılmayan kedilerde bile (zaten tamamıyla savunmasız kaldıkları için dışarı çıkmaları son derece tehlikelidir) zamanla bacak, omuz ve sırt kaslarında zayıflama görülür. Bu kediler artık kendilerini koruyamazlar, tırmanamazlar, tırnaklarını içeri çekip sonra tekrar dışarı çıkararak kendilerine güven veren bu mükemmel silahlarını kontrol edemezler, kısacası kötürüm bırakılmışlardır. Uygar bir dünyada, bu tür bir operasyonun yasadışı ilan edileceğinden eminim. Halen Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda, yani İngiltere’de, Almanya’da, İsviçre’de,

Danimarka'da, İsveç'te, Hollanda'da ve Finlandiya'da, ayrıca Avustralya ve Yeni Zelanda gibi pek çok başka ülkede tırnak söktürmek yasaklanmış durumda. Roger Caras'ın dediği gibi, tırnak söktürmenin tek alternatifi kediye iğneyle uyutarak öldürmekse, birinci seçeneğin tercih edileceği aşikâr. Yine de bir kedinin yaşamına bu tür bir nedenle son vermeye ya da müdahale etmeye hakkımız olmadığına inanıyorum. Kanımca hiçbir kedi sahibi, mobilyaları uğruna kedisinin tırnaklarını söktürmek ya da öldürmek seçenekleri arasında tercih yapmak gibi bir yola başvurmamalı.

Kedilerimin komşu evlerdeki köpeklerle karşı duydukları korku gün geçtikçe azalıyor. Bu köpeklerden biri olan İhtiyar Wagger simsiyah, koca kafalı, dev gibi bir labrador. Yaşlılığından ve romatizmasından dolayı biraz hantallaşmış olsa da, insanın kanını donduran bir sesi ve heybetli bir cüssesi var. Ahi ise labrador-tazı karışımı, uzun bacaklı ve adaleli bir köpek. Cüssesinden beklenmeyecek kadar da iyi huylu. Yine de Miki'nin en az yirmi katı büyüklüğünde. Buna karşın bizim Miki, tüylerini kabartıp kuyruğunu dikerek yan yan onun üstüne gitmekten pek hoşlanıyor. Bu sayede olduğundan daha büyük ve korkutucu görüldüğünü sanıyor olmalı. Ahi ise uysalca geri çekiliyor. İşte o zaman Miki'nin takındığı tavır görülmeye değer. Olduğu yere oturup kurumlu bir edayla patilerini yalarken, zafer kazanmış bir komutandan aşağı kalır yanı yok. Acaba zamanla dost olmayı başaracaklar mı?

Beni asıl şaşırtan, Minna Kız'ın ve Megala'nın da köpeklerle ilgi göstermeye başlamaları. Onları buna iten tek şey merak değil; artık köpeklerden korkmuyorlar ve onlarla arkadaş olmak ister gibi bir halleri var. Hele Miki, sahilde yaşayan köpeklerden biriyle karşılaştığında doğruca üstüne gidip dokunmak ister gibi patisini uzatıyor. Fakat ortada lisan farkından kaynaklanan bir sorun var: Köpekler onun bu hareketinin altında yatan iyi niyetten habersiz oldukları için, çekinerek geriliyorlar. Miki ısrarla üstlerine gidiyor. Onun havaya kalkan patisini saldırı girişimi olarak yorumlayan köpeklerse daha da çok geriliyorlar. Belki de Miki hakikaten onları tırmalamayı düşünüyordur ama bana kalırsa esas niyeti yeni bir arkadaş edinmek.

Kedilerim korkularından sıyrıldıkça, yağmur ormanında çıktığımız yürüyüşler de daha coşkulu, daha neşeli bir hal alıyor. Ağaçlara tırmanıp bir daldan diğerine sıçırıyor, yaprakların altında pusu kurup gümüşü renkli eğreltiotlarının ortasına dalıyorlar. Artık korkulacak bir şey olmadığını öğrendiler. Aslında Yeni Zelanda'ya taşınan pek çok insan, buradaki doğanın ne kadar az tehlike içerdiğini öğrendiğinde hayrete kapılır. Burada ne yılanlar, ne zehirli böcekler (son derece nadir görülen, utangaç bir örümcek cinsi olan kati-po dışında), ne de zehirli bitkiler var. Bu açıdan komşusu Avustralya'dan, hat-ta ABD'den çok farklı. Yeni Zelanda'da tarantulalar, akrepler, çingiraklıyılanlar ya da tehlikeli sayılabilecek memeli hayvanlardan eser yok. İşin doğrusu, Yeni Zelanda yerlisi olan bir tek memeli hayvan var, o da meyveyle beslenen bir yarasa türü! Saldırganların olmadığı bir ortamda, kuşlar bile başka yerde görmeye alışık olmadığınız kadar korkusuz ve cana yakınlar. Kimi zaman güvercinler peşinize takılıp yol boyunca size eşlik ediyorlar. Sadece insanlardan değil, kedilerden de korkmuyorlar. Kısacası kedilerimin burada kendilerini güvende hissetmeleri çok doğal. Gerçekten de korkacak bir şey yok.

Yeni Zelanda, tarihinde kedilerin yer almadığı çok az sayıdaki bölgeden biri. Bu nedenle burada yaşayan hayvanlar, kedilerden korkmaları gerektiğini de bilmiyorlar. Ne yazık ki bu bilgisizliklerinin bedelini çok ağır ödüyorlar. Burada yaşayan çevre korumacılar, vahşi yaşama zarar veren kedilerin varlığından şikâyetçi ve haksız da sayılmazlar. Kediler buraya sonradan getirilen bir tür; üstelik de etobur ve avcı bir hayvan türü. Bununla birlikte, insanlar da bu topraklara sonradan gelen bir canlı türü ve doğaya verdikleri zarar, kedilerinkinden çok daha fazla. South Island'da yaşayan felsefe profesörü bir dostumdan, en sevdiği kedi öyküsünü bana anlatmasını istediğimde şöyle bir yanıt aldım:

Yanlış adama çattın, Jeff. Ben bir kuş severim. Çiftçiler için çekirge sürüleri neyse, biz kuş severler için de kediler odur. Şirinlik abidesi kedi yavrularını bile geleceğin Kuş Katilleri olarak görüyorum.

Burada yaşayan kuşlar, kedilerden kaçmaları gerektiğini bilmiyorlar ve kendilerini avlamak niyetinde olan hayvanlarla daha önce hiç karşılaşma-

mışlar. Kedilerimin kuşlara zarar vermelerini engellemek için elimden geleni yapıyorum. Hepsinin boynuna zilli tasmalar takmayı denedim ama daha aradan birkaç saat geçmeden bu tasmaları sahilde ve ormanda bir kenara atılmış halde buldum. Neyse ki Minnalouche'un avlanma anlayışı biraz farklı: yaprak avlıyor. Evin kendisine ait olduğunu düşündüğü bir köşesine "avladığı" yaprakları taşıyıp duruyor. Ağzında kocaman bir yaprakla eve geliyor, etrafına şüpheyle bakarak bu köşeye seğirtip "avını" diğerlerinin yanına bırakıyor ve bir süre yapraklarının başında bekleyerek onları olası hırsızlara karşı koruyor. Bunu bir çeşit oyun olarak mı görüyor, yoksa ciddi mi? Kediler avladıkları hayvanları eve getirmek, hatta sahiplerinin yastığına bırakmak gibi bir üne sahipler. Daha önce de belirttiğim gibi, kimse bu davranışın altında yatan nedenleri kesin olarak bilmiyor. Acaba Minna Kız, yaprakların gerçek birer av olmadıklarının farkında mı? Bunu bildiği halde kendince bir av oyunu mu oynuyor? Bu oyunun amacı, bizlere bir şeyler göstermek mi, yoksa sadece kendi kendisini mi eğlendiriyor? Bu soruların cevabını hâlâ bilmiyorum. Elbette kuş ölümleri yerine yaprak getirmesini tercih ederim. Ne yazık ki kedilerim büyüdükçe, içlerindeki avcı da büyüyor ve hem avlanma istekleri, hem de becerileri artıyor. Bu içgüdülerini tamamıyla unuttuklarını sanarak ne kadar yanıltıldığımı her geçen gün daha iyi anlıyorum.

Kedilerimle birlikte sahilde dolaştığımız bir gün, peşimde onlar olmadan sahilin sonundaki patikaya kadar gidip gidemeyeceğimi merak ettim ve ansızın hızla koşmaya başladım. Gelgelelim benim koştuğumu gören Miki ile Moko da koşarak peşıme takıldılar. Miki normal bir kedi gibi koşuyordu, Moko ise o sırada bizi gören bir arkadaşımın deyişiyle, halkalı kuyruğunu kabartmış, uçarcasına koşarken avına hücum eden bir leoparı andırıyordu. Birdenbire durup geri dönersem peşimi bırakacaklarını düşündüm ama yanıltılmışım. Onlar da benimle birlikte durup gerisin geri koşmaya başladılar. Bu şekilde sahilde tam dört tur attık, tabii bu arada bu tuhaf manzarayı gören komşularım da merakla pencerelere doluştular. Hayatımda hiç böyle koşuya çıkan kediler görmemiştim. Meğer kedilerimin ikisi, içlerinde gizli birer köpek taşıyorlarmış! Kedilerim, kumsalı da artık

kendi bölgeleri olarak görüyorlar ve burada beklenmedik bir tehlikeyle karşılaşmayacaklarından eminler. Hep birlikte sahilde yürürken, kendi topraklarında teftişe çıkmış gibi bir halleri var. Adımları çok daha rahat, kuyrukları dimdik havada. Korkuları her geçen gün biraz daha azalıyor. Bunun nedeni, buraya alışmaları. Gerçi bu kendilerinden emin hallerinde benim de bir payım olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor. Kimi zaman bir aslan sürüsü olduğumuzu ve beni sürüye yol gösteren büyük aslan olarak gördüklerini hayal ediyorum. Sanki ben bu sahilde korkusuzca yürüdüğüm için onlar da benden güç alıyorlar. Elbette gerçekte durum biraz farklı; burada kendilerini güvende hissetmelerinin nedeni, deneyimleri sayesinde korkulacak bir şey olmadığını anlamaları. Hiçbir kedi, başkasının sözüyle tedbiri elden bırakmaz. Kediler bu konuda sadece kendi deneyimlerine güvenirlir.

Koşucu kedilerim Moko'yla Miki'nin, kedilerde içgüdüsel olarak var olan açık alanda bulunma korkusunu bu kadar kolay yenmeleri beni hayrete düşürüyor. Örneğin kumsalda koşarken, ansızın ortaya çıkabilecek köpeklerle karşı tamamiyle savunmasızlar. Girebilecekleri bir delik ya da tırmanabilecekleri bir ağaç yok. Buna karşın kendi istekleriyle benimle birlikte dört tur attılar. Onlardan yaşça büyük olan Yossie, bu koşuyu oturma odasının penceresinden seyretmekle yetindi (belki de bana öyle geldi ama bakışlarında bizi ayıplayan bir ifade görür gibi oldum). Ona seslendiğimde, arkasını dönerek uyumayı tercih etti. Minnalouche ise bize katılmaya pek hevesliydi. Ne var ki Miki ve Moko'ya kıyasla çok daha ufak tefek ve narin bir kedi olduğundan hızımıza yetişemedi. Başlangıçta büyük bir cesaret örneği göstererek yanımızdan koşmayı denediyse de, kısa sürede yorularak bir kenara oturup bizi seyretmeye koyuldu. Sahilde yürüyüşe çıkmaktan memnundu ama bu koşular ona göre değildi anlaşılan.

Kedilerim arasında bir tek Yossie korkularını yenebilmiş değil. Aradan geçen bunca zamana karşın, hâlâ diğer dört kediden çok daha çekingen ve temkinli. Kimileri bunun Yossie'nin mizacı olduğunu söyleyebilir, bense evimize gelmeden önceki deneyimlerinin bu korkuya neden olduğuna inanıyorum. Belki de yaşamının bir döneminde insanlardan kötü muamele gördü ve bu hatıraları içinden silip atamadı. Ne yazık ki bir kediye

korkması için geçerli bir neden verirsiniz, siz bu nedeni ortadan kaldırırsanız da korku onun yüreğinde hüküm sürmeye devam ediyor.

Evrım sürecini inceleyen biyologlar, insanların bazı hayvanlara (örneğin yılanlara) karşı doğuştan bir korku taşıdıklarını, bu hayvanlarla ilgili kişisel hiçbir deneyimleri olmamasına karşın kalıtsal olarak korktuklarını belirtiyor. Bu, insan soyunun devamını sağladığı düşünülen bir özellik. Öte yandan bazı insanlar hiçbir tehlike arz etmeyen hayvanlardan, örneğin kelebeklerden, tavşanlardan, kuzulardan, gelinböceklerinden ve tabii ki kedilerden de korkuyorlar. Ailurofobi (*ailuori*, Yunanca'da "kuyruğu salınan" yani kedi anlamına geliyor), kedilerden nefret etmek ya da tiksinsmek değil, korkmak demektir. Bu, oldukça yaygın bir korkudur. Bazı insanlar kedilerden öylesine korkarlar ki "kedi" kelimesini duydukları anda kıpkırmızı kesilirler. Örneğin III. Henry kedi gördüğünde korkudan bayılırdı. Kedi korkusu nedeniyle fenalık geçiren, geçici körlük, mide bulantısı ya da çene kilitlenmesi gibi sorunlar yaşayan pek çok insan var. Bir görüşe göre, bazı hayvanlardan korkup korkmayacağımızı belirleyen şey, hayvanın kendine özgü dış görünümünün korkunç olup olmaması değil; insana ne kadar benzediği. Bir başka deyişle, bir hayvan insana ne kadar az benziyorsa, ondan o kadar çok korkuyoruz. Böceklerden, özellikle de örümceklerden bu kadar çok korkulmasının nedeni bu olabilir. Öte yandan, yalnızca bir hayvan türünden korkan insanların korkusunun temelinde genellikle geçmişte yaşanan tatsız bir deneyim yatar. Örneğin bir insan sadece kedilere karşı hoşlanmamak ya da tiksinsmenin dışında yoğun bir korku besliyorsa, büyük olasılıkla çocukluğunda başından kedilerle ilgili korkutucu bir olay geçmiştir. Kedi, dış görünüş itibarıyla kesinlikle korkunç bir hayvan değildir. Bazı insanlar, evrım sürecinin bir döneminde büyük kedi cinslerinin insanlara saldırdığını ve bu korkunun da kalıtsal olduğunu düşünüyor. Bugün bile bazı aslan ve kaplan türlerinin (bu hayvanların %'ini bile bulmayan bir azınlığın) insanlara saldırdığı ve onları av olarak gördüğü biliniyor. Belki de kedigiller familyasına ait tüm hayvanların birbirlerine çarpıcı bir şekilde benzemeleri, insanların kedilerden korkması için yeterli bir neden-

dir. Yine de kedilerden korkan insanlara bu korkunun nedenini sorduğumda, çocukken bir kediyle ilgili korkutucu bir olay yaşadıkları yanıtını aldım.

Korku ve hoşlanmamak farklı şeylerdir. Kedilerden korkan insanların dışında, bir de onlardan korkmayan fakat hiç hoşlanmayan insanlar var. Kedilerle birlikte yaşayan herkes, onların kendilerinden hoşlanmayan insanlara gösterdikleri ısrarcı yakınlığa şahit olmuştur. Bir kedi insanlarla dolu bir odaya koyduğunuzda, şaşmaz bir kesinlikle odadaki kedi sevmeyen yegâne insana yöneldiğini görürsünüz. Acaba bunu neden yapıyorlar? Kendilerince o insanla dalga geçiyor olabilirler mi? Bu da bir olasılık. Öte yandan bu davranışın çok daha basit bir açıklaması olabilir: Kedileri sevmeyen insanlar, onlara bakmaktan kaçınırlar. Bir kedi için bu, dostluk belirsiz bir davranıştır. Kediler kendilerine dik dik bakılmasından hoşlanmazlar (zira bir kedi ancak av olarak gördüğü şeye bu şekilde bakar). Tanımadığımız bir kediyle ilk karşılaştığınızda ona bakarken göz kırparsanız, bunu bir dostluk ifadesi olarak algılar. Başınızı başka bir yöne çevirmeniz de aynı anlama gelir. (İnsanlarda da bazı kültürlerde benzeri kuralları geçerlidir; örneğin Polinezya toplumunda kişi, kendisinden üst *mana*'ya mensup biriyle göz temasından kaçınır. Bu bir saygı göstergesidir. Aslında tüm toplumlarda birine gözünü dikip bakmak kaba bir davranıştır ve çoğunlukla kavgaya davet olarak algılanır.) Kedileri sevmeyen insanlar, gözlerini onlardan kaçırmakla kalmayıp, kedinin kendilerine baktığını hissettiklerinde hareket etmekten de kaçınırlar ve çoğunlukla kıpırtısız durup beklerler. Bu da kedilere cazip gelen bir başka özelliktir. Oturduğu yerde hareketsiz duran ve gözünü dikip kendisine bakmayan bir insan, bir kedi için en cazip kucağın da sahibidir. Yine de kedilerin, kucağına atlayarak dehşete düşürdükleri insanın kedilerden hoşlanmadığını anlayıp anlamadıkları meçhul. Bu konuda pek çok farklı görüş var ama kedilerle birlikte yaşayan çoğu insan aynı fikirde: Bir kedi, bir kucağı gözüne kestirdiyse, kucağın sahibi olan insanın duyguları fazla bir önem taşımaz!

Komşumuz Joan Chapple, Yeni Zelanda'nın ilk bayan estetik cerrahı. Ayrıca da kedileri hiç sevmez. Geçen akşam yemekte kedilerin kesinlikle açgözlü yaratıklar olmadıklarından söz ediyordum. Eşim Leila, sevgi konusunda açgözlü olup olmadıklarını sordu. Bense böyle bir açgözlülük ola-

bileceğine inanmadığımı söyledim. Fazla sevgi istemek gibi bir açgözlülük olabilir mi? O sırada Joan söze karışarak şöyle dedi: “Ne demezsin! Kedilerin şu insanın bacaklarına sürünüp sırnaşmaları yok mu? İğrenç bir şey. Tek kelimeyle korkunç.” İşte kedilerin büyüğü cazibesinden habersiz bir insanın sözleri! Kedilerden hoşlanmayan insanları suçlamıyorum, ama anlamakta güçlük çektiğimi söylemeliyim. Gerçi daha sonra öğrendiğim kadarıyla Joan’ın kedilerden hoşlanmamasının nedeni, tıpkı felsefe profesörü olan arkadaşım gibi, Yeni Zelanda’ya insanlar tarafından getirilen hayvanların buranın yerlisi olan kuş türlerine verdikleri zarar. Joan kedilerimizi tanıdıkça, onlardan hoşlanmasa da, her birinin farklı birer canlı olduğunu ve bazı kedilerin yaptıkları yüzünden tüm kedilerin suçlu olmadığını kabullendi. Şimdi onlara karşı saygıya benzer bir duygu beslediğini söyleyebilirim. Sonuçta, Miki gibi bir kedinin cazibesine karşı koymak mümkün mü? “Benim bahçeme gelmediği sürece hava hoş,” diyor Joan.

Kedilerin de fobileri var mıdır? Görünen o ki, tek fobileri başka kediler. Kedilerim yabancı kedilerden korkmalarına karşın, evimize gelen yabancı insanlara karşı böyle bir tepki vermiyorlar. (Gerçi yabancı köpeklerden doğal olarak korkuyorlar.) İnsanlardan, yani bambaşka bir canlı türünden korkmazken, kendi hemcinslerinden korkmaları tuhaf değil mi? Kedilerin ev dışında gittiğimiz her yere bizimle birlikte gelmemelerinin nedeni, yaradılış itibarıyla korkak olmaları değil. Eğer biz onları teşvik etseydik ve sokaklar onlar için güvenli olsaydı, tıpkı geceleri olduğu gibi gündüzleri de zamanlarının çoğunu bizimle birlikte geçirirlerdi. İnsanların kedilerden korkmasının nedeni yaşadıkları tatsız deneyimlerse, kedilerin insanlardan korkmasının nedeni de pekâlâ aynı şey olabilir.

Hiçbir kedinin kendini tamamıyla bir başka canlının ellerine teslim etmek isteyeceğini sanmam. Bu nedenle veteriner ziyaretleri pek çok kedi için (son derece uysal ve pasif olanlar dışında) hayli korkunç bir deneyimdir. Kedilerimi ne zaman veterinerine götürsem, bana olan güvenlerinin sarıldığı ve bana içerledikleri hissine kapılıyorum. Daha önce defalarca veterinerine gitmiş olsalar da her seferinde paniğe kapılıyorlar ve bu veteriner zi-

yareleri en az onlar kadar beni de yoruyor. Neden bu kadar korktuklarını anlamak güç; bunca ziyaretten sonra bunu kendi iyilikleri için yaptığımızı anlamış olmaları gerekir, diye düşünüyoruz. Belki de anlıyorlar, ama yine de bu, korkmalarına engel olmuyor. Köpeklerim de veterinere gitmekten çok korkarlardı. İşin doğrusu, bizler de doktora gitmekten korkarız ama mantığımızı kulak yererek kaçıp gitme isteğimizi bastırmayı öğreniriz.

İnsan ister istemez kedileri çocuklara benzetiyor. Çocuklar da belli bir yaşa gelene kadar doktora gitmekten korkarlar ve bunun kendi iyilikleri için gerekli olduğunu anlamazlar. Küçük bir çocuğu aşıya götürürken korkmamasını, bunun faydalı bir şey olduğunu söyler dururuz. Genellikle de bu telkinlerimiz hiçbir işe yaramaz. Beni anlamadıklarını bil-meme rağmen, kedilerime de aynı şeyi söyleyip duruyorum. “Lütfen anlamaya çalışın,” diyorum onlara, “ben de bu işi bayıldığımdan yapmıyorum. Sırf sizin iyiliğiniz için mecburen yapıyorum.” Bu sözlerimin onlar için hiçbir şey ifade etmediğini bilsem de, yine de söylüyorum. Anlamalarını istiyorum. Halbuki biliyorum, anlamıyorlar, anlamayacaklar, anlamaları mümkün değil.

Öte yandan pek çok veteriner ve vahşi yaşam gözlemcisi, tamamıyla yabani hayvanların ve insanlara kesinlikle yaklaşmayan vahşi kedilerin hasta ya da yaralı olduklarında kendiliklerinden insanlara geldiklerini belirtiyor. Bu konuda pek çok deneyim ve öykü dinledim ama tanınmış İskoçyalı veteriner merhum James Herriot’ın *Cat Stories* (Kedi Öyküleri) adlı kitabında yer alan oldukça çarpıcı bir olayı burada aktarmak istiyorum. Herriot, kitabında, insanlara kesinlikle yaklaşmayan, tamamıyla yabanıl iki yavru kediden söz ediyor. Koşullar ne olursa olsun Herriot’u kendilerine yaklaştırmayan, onu gördükleri anda ortadan kaybolan bu iki kedi ağır bir üst solunum yolu enfeksiyonuna yakalanıyorlar. Hastalık epey ilerliyor ve yavrular artık ölümlle pençeleşmeye başlıyor. Derken bir gün Herriot, gözlerine inanamadığı bir manzarayla karşı karşıya kalıyor: Yavrular kendiliklerinden Herriot’un evine girip onun yanına geliyorlar. Bununla da kalmayıp Herriot’un kendilerine dokunmasına, muayene etmesine ve tedavi etmesine izin veriyorlar: “Rüyada olduğumu sanarak hiçbir direnç göstermeyen yavruları birer birer elime alıp muayene ettim.” Kediler tedaviye olumlu ya-

nıt veriyor ve iyileşiyorlar. İşin ilginç yanı, iyileştikten sonra yeniden eski yabanıl hallerine dönerek Herriot'tan kaçmaları. Bir daha asla ona yaklaşıp kendilerine dokunmasına izin vermiyorlar. Bu iyi niyetli veteriner, kedilerin minnettar olup olmadıkları konusunda herhangi bir yorum yapmamış!

Peki, ya kedilerin korkuları arasında ön sıralarda gelen arabaya binme korkusuna ne demeli? Pek çok kedi hareket halindeki bir arabada bulunmaktan nefret eder. Kedilerim arabamızı ilk gördüklerinde merakla çevresini sardılar ve aralarında en gözü pek olan Miki kapı açılır açılmaz ön koltuğa atladı. Bu şekilde geçen birkaç haftanın sonunda arabayla yolculuk edebileceklerini düşündüm. Yanılmışım. Moko araba hareket ettiği anda acıklı bir sesle ulumaya başladı. Miki ise korkmadı fakat beni çok korkutan bir şey yaparak fren pedalının altına girmeye kalkıştı. Bu deneyim sayesinde, bir kediyi arabada serbest bırakmanın ne kadar tehlikeli olabileceğini öğrenmiş oldum. Miki, fren pedalının altına girmesi yetmezmiş gibi, kasabaya vardığımızda arabanın kapısı açılır açılmaz dışarı fırlayarak bir kez daha yüreğimi ağzıma getirdi. Yoldan geçen bir arabanın altında kalması işten bile değildi. Sonunda zorunlu kalmadıkça bir daha onlarla yolculuk etmemeye karar verdim. Yine de arabalardan bu denli korkmalarının nedeni anlayabilmiş değilim. Acaba pek çok kedinin arabalar tarafından ezilerek öldüğünü biliyorlar mı? Yoksa içinde bulundukları şeyin hareket etmesinden mi korkuyorlar? Peki, o zaman köpekler neden arabayla gezmeye bayılıyorlar? Köpeklerim başlarını camdan çıkarıp kulakları rüzgârla dalgalanırken havayı koklayarak yolculuk etmekten çok hoşlanırlardı. Bir kedi, arabayla yolculuk etmeye alışsa da, asla bir köpek gibi bundan zevk almıyor. (Gerçi bu kurala istisna olan bir kedi tanıyorum; on yıl önce Berkeley'de yaşarken Omu adında bir Birmanya kedim vardı. Kapının önünde oturup arabayla gezintiye çıkmamızı bekler, kapı açılır açılmaz arabaya atlayıp ön kontrol paneline oturarak yol boyunca keyifle etrafını seyrederdi.) Belki de yaşadıkları yerden kendi istekleri dışında uzaklaşmaktan hoşlanmıyorlar. İstedikleri yöne ve istedikleri hızda gitmeye alışkın oldukları için, bir arabaya bindirilip bir yerlere götürülmek, ağırlarına gidiyor olabilir. Acaba yavruyken arabaya binmeye alışsalar, hızla hareket etmenin verdiği zevki yaşarlar mıydı?

Gözlemlerime göre yetişkin kediler yavru kedilerden daha korkak oluyorlar. Bir yavru kedi tanımadığı bir insanla oyun oynamakta hemen hemen hiç tereddüt etmezken; yetişkin kedilerin çoğu kendilerini oyuna davet eden yabancı insanlara şüpheyle yaklaşırlar. Tanımadığınız bir yetişkin kediyle oyun oynamak istediğinizde sizi merakla baştan ayağa süzer, koklar, ardından ağır ve temkinli adımlarla size yaklaşır. Aynı durumdaki bir yavru kediye sevinçle size doğru koşar ve hiç tereddütsüz oyuna katılır. Acaba bunun nedeni, olgunlaştıkça gerçek dünyada korkulacak ne kadar çok şey olduğunu öğrenmeleri mi? Yavru kediler gerçek dünyayla hiç ilgisi olmayan bir masal âleminde mi yaşıyorlar? 1950'li yıllarda P. F. D. Seitz adlı bir profesör tarafından yürütülen ve izole edilmiş kedilerin davranışlarını inceleyen “deneyler” (bunları “deney” olarak tanımlamakta zorlanıyorum), doğumdan iki hafta sonra tamamıyla dış dünyadan soyutlanan kedilerin büyüdüklerinde de son derece ürkek hayvanlar olduklarını göstermiş (aman ne şaşırtıcı). Kedileri inceleyerek insan gelişimi hakkında daha çok şey öğrenebileceğini düşünen R. R. Collard adlı bir başka profesör de, Seitz'dan yaklaşık on yıl sonra yaptığı deneylerde, yavruyken insanlarla hiçbir yakınlık kurmayan kedilerin, doğumdan sonraki beşinci haftadan dokuzuncu haftaya kadar farklı insanlar tarafından kucağa alınıp okşanan kedilere oranla çok daha ürkek olduklarını “kanıtlamış”. Benim asıl merak ettiğimse, aynı anneden doğan ve aynı koşullarda büyüyen yavruların mizacı arasında bir fark olup olmadığı.

İnsanların ya da kedilerin neden ürkek ve sinirli bir mizaca sahip oldukları sorusu halen çok tartışılan bir konu. Acaba bazı kediler doğuştan daha ürkek ve sinirli olabilir mi? Kediler arasında henüz doğmadan belirlenen farklılıklar var mı? Yıllardır bilim adamlarının kafa yorduğu bu soruların yanıtlarını burada veremeyeceğiz elbette. Yine de, bu konuda çalışan araştırmacılar, insanların kişilik özelliklerini belirleyen etkenler arasında artık kalıtımın da çevre koşulları kadar önemli bir rol oynadığını kabul ediyorlar. Bununla birlikte, kalıtımın çevre koşullarına ağır basacağı görüşüne katılmıyorum. Aynı anne babadan doğan iki kardeş birbirlerinden çok fark-

lı olabiliyorsa, aynı anneden doğan iki kedi yavrusu da farklı kişilik özellikleri taşıyabilir. Küçük yaşlardan itibaren insanların arasında büyüyen, onlarla oynayan, sürekli sevilip okşanan bir kedinin (çok sarsıcı bir olay yaşamadığı sürece) büyüdüğünde güvensiz, ürkek ve sinirli bir kediye dönüşeceğini hiç sanmıyorum. Kedilerimle birlikte olduğumuz zaman içinde, belki de doğuştan gelen o ürkek ve şüpheli hallerinden yavaş yavaş sıyrılma-larına tanık oldum. Her geçen gün kendilerine ve yaşadıkları çevreye olan güvenleri artıyor. Bugün yüzmeye gittiğimde, her zamanki gibi kumsalda oturup beni beklediler. Sudan çıktığımızdaysa suyun kıyısına kadar gelerek beni karşıladılar. Suyu karşı duydukları korku bile azalmaya başladı. Acaba bir gün benimle birlikte denize girecekler mi? Pek çok hayvan gibi kediler de yüzmeyi içgüdüsel olarak bilirler. Fakat köpeklerin aksine, çoğu kedi yüzmekten hiç hoşlanmaz. Kedilerim için bir Roosevelt'e dönüşerek, korkunun kendisinden başka korkulacak hiçbir şey olmadığını onlara öğretebilir miyim? Bunu başarsam bile, onları kandırmış olurum. Ben onların yaşadığı yeri güvenli kılmak için ne yaparsam yapayım, özellikle de zamanının çoğunu dışarıda geçiren bir kedi için dünya hâlâ tehlikelerle dolu. Her an onların yanında olmam mümkün değil ve herhangi bir insana gö-zü kapalı güvenmeleri, doğalarına aykırı bir durum olurdu. Kedilerimin doğasını değiştirmek istemiyorum. Kedi olarak kalmaları en iyisi.

Kediler, sadece içinde bulundukları anı yaşar ve sadece o an için geçerli olan tehlikelerden korkarlar. Bu nedenle kedilerin, insanlara kıyasla çok daha az şeyden korktuklarını söyleyebiliriz. Yi-Fu Tuan'ın *Landscapes of Fear* (Korku Manzaraları) adlı kitabında, insanların çağlar boyu korktuğu gerçekdışı şeylerin uzun bir listesi var; hayaletler, cadılar, lanetler, büyüler, öfkeli tanrılar... Bu açıdan bakınca, kediler ultra-rasyonalist yaratıklar. Da-ima dikkatli ve tetikte oldukları doğru, ama buna yol açan şey kafalarında yarattıkları gerçekdışı korkular değil, gerçekte var olan tehlikeler. Kedilere özgü o son derece soğukkanlı ve kendinden emin görünüşün bir nedeni de, mantıksız ve hayal ürünü korkular taşımamaları olsa gerek. Geçmişte olanları düşünüp üzölmek de, gelecekte olabilecekleri düşünüp endişelen-mek de onlar için yabancı kavramlar. Keşke bizler de bunu yapabilseydik. O zaman belki kediler kadar özgür olabilirdik.

ÖFKE

Insan öfkesine dair yazılmış sayısız kitap var. Sadece başlığında “öfke” kelimesi geçen kitapların sayısı beş yüzü buluyor. Bunların çoğu, öfkeyi kontrol etme ya da ortadan kaldırma yöntemleri hakkında yazılmış. Öfke, insanlara yakışmayacak kadar “hayvansı” bir duygu olarak görülüyor. Bununla birlikte, birkaç Budist rahip dışında hiç kimse öfke duygusunu tamamiyle aştığını iddia edemez. İnsanlarda pek takdir edilmese de öfke, tıpkı saldırganlık ve korku gibi, hayvanlar üzerine çalışan davranış bilimcilerin hemen hemen her hayvan türünde varlığını kabul ettiği bir duygu. Hatta öfke ve saldırganlık, hayvanlarda en çok incelenen duygular arasında. Buna karşın kedi davranışı üzerine yazılmış en önemli kitaplardan biri olan Joan Bradshaw’un *The Behaviour of the Domestic Cat* (Evcil Kedide Davranış) adlı kitabının dizin bölümünde öfke sözcüğü yer almıyor. Desmond Morris’in *Cat World* ansiklopedisinde de öfkeden söz edilmiyor.

Evrim biyologları, öfke duygusunun kedilerde ve insanlarda benzer kökenlerden geldiğini ve insanlarda daha baskın olduğunu söylüyorlar. Bizler kendimizi korumak ve savunmak için öfke duygusundan güç almayı ihtiyaç duyarız. Etojistlere göre bazı öfke türleri, kültürel evrimin biyolojik evrime baskın çıkmasının bir sonucu ve yaşamsal önemi olan bir duygudan ziyade bir kusur. Çağdaş toplumlarda öfkeyle saldırmak, hemen hemen hiçbir zaman hayatta kalmak için gerekli bir davranış değildir. Bu nedenle çocuklarımıza sorunlarını şiddete başvurmadan, konuşarak çözmelelerini öğütleriz. Aynı yaklaşımı bir kediden bekleyemeyiz elbette. Buna karşın, kimi zaman kendi türümüzde geçerli olan medeniyet standartlarını kedilere de uygulamak hatasına düşüyoruz.

Kedilerin öfkesi çok daha kısa ömürlü ve doğrudan öfkenin kaynağına yönelik olduğu için insanlarınkinden biraz farklı. Ayrıca kedilerin öfkelenmelerine neden olan şeyler tamamen dış dünyadan kaynaklanan etkenler. Evcil kedimizin atalarının Afrika ovalarında bir başlarına gezerken nedensiz yere öfkelenediklerini hiç sanmıyorum. Genel bir öfke hali, insan-

larda var olmasına karşın, kedilerde pek görülmeyen bir durum. Kedilerin avlarına karşı öfke duyduklarını da sanmıyorum. Avlanmak, hayatta kalmak için yerine getirdikleri bir görev; bir başka deyişle işlerine duygularını karıştırmıyorlar.

Öfkeyle sırtını kamburlaştırmış kedileri sık sık görürüz ama öfkeli kedilerin saldırısına uğramış insanlarla ilgili haberler pek sık duymayız. Bu konuda köpeklerin daha kabarık bir sabıka dosyası var. Her yıl ABD’de 4 milyon insan köpekler tarafından ısırılıyor. Her gün ortalama 914 insan köpek saldırısına uğradığı için hastanelere başvuruyor. İnsanlara saldıran köpeklerin çoğu, başka köpeklerle dövüşmek üzere eğitilmiş ve hayatlarında insan sevgisi tatmamış talihsiz hayvanlar. Bazı kedi sahipleri, kedilerin sadece başka kedilere ve köpeklere karşı öfke duyduklarını, insanlara öfkelenmediklerini söylüyorlar. Öte yandan insanlara saldıran kediler de var; hatta uzmanlara göre her 15 köpek saldırısına karşılık 1 kedi saldırısı yaşanıyor. Kedilerin ince, uzun ve sivri dişleriyle açabilecekleri derin yaraları düşündüğümüzde, bu oldukça ciddi bir rakam. Buna karşın istatistiklerin cevaplamadığı bir soru var: İnsanları ısıran kediler ev kedileri mi, yoksa sokak kedileri ya da vahşi kediler mi? Kedilerimin hiçbiri bugüne dek bana saldırmadı; bir tek Yossie, evimize ilk geldiğinde beni bir kez ısırıldı. Bu konuda edindiğim bir izlenim, kedilerin kadınlardan ziyade erkekleri daha çok ısırıldıkları yönünde. Hiç şüphesiz bunun nedeni, erkeklerin kedilere daha sert davranmaları ve onları kendilerini savunmak durumunda bırakmaları. Dahası, erkekler kedileri “eğitmek”, “cezalandırmak” ya da “evdeki asıl patronun kim olduğunu göstermek” konusunda kadınlardan daha ısrarcı oluyorlar. Oysa kediler otorite tanımayan, “efendi”, “patron” gibi kavramlardan yoksun yaratıklardır. Örneğin kucağına aldığı kedi rahatsız olduğunu belirttiği halde onu bırakmamakta ısrar eden bir erkek doğal olarak kedinin öfkelenmesine neden olur ve karşılığında bir tırmık ya da ısırığı hak eder.

Pek çok erkek evdeki hayvanlardan itaat bekler. Kedi dilindeyse “itaat” anlamına gelen bir sözcük yoktur. Disiplin, denetim, boyun eğmek, saygı göstermek gibi kavramlar kedilerin kitabında yer almaz. Aslanlar ve kaplanlar, bu kuralın dışında olmalı ki, normalde nefret edecekleri pek çok şeyi, örneğin yanan halkaların içinden atlamak gibi tehlikeli işleri yapmayı ka-

bul ediyorlar (gerçi sirk hayvanlarına bunları yaptırmak için ne tür yöntemler kullanıldığı konusunu hiç düşünmemeyi tercih ediyorum). Emirlerle itaat eden bir aslanın aklından o sırada neler geçtiğini kim bilebilir? İtaatkarlık, büyük ya da küçük, tüm kedilerin doğasına aykırı bir durumdur ve bu hayvanları kendilerine hiçbir faydası olmayan birtakım hareketleri yapmaya zorlamanın hiçbir açıklaması olamaz. Evlerimizde yaşayan evcil kediler de herhangi bir şekilde itaate zorlanmaktan hoşlanmazlar. Kedilerin dünyasında “Herkes bildiği gibi yaşasın” ilkesinin geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Kedileri eğitmek amacıyla cezalandırmak her halükârda ters tepen bir yöntemdir. Kedi psikolojisi üzerine uzmanlaşmış hiçbir davranış bilimci, cezalandırmayı bir eğitim yöntemi olarak önermez. Bir kediye cezalandırdığınızda, size olan güveni sonsuza dek sarsılır ve o andan itibaren sizden korkmaya başlar. Cleveland Amory, kedisi Snowball’u cezalandırmak için ona rulo yapılmış bir gazeteyle vurdu. Karşılığında kedisinin gözlerinde öyle büyük bir şaşkınlık ve kırgınlık vardı ki, Amory bir daha ona vurmamaya yemin etti. Tanıdığım bir adam, yanlış yere çişini yapan kedisinin burnunu idrarına sürme gafletinde bulundu. Kedi bir yıl boyunca bir daha onun yanına yaklaşmadı. Cezalandırdığınız bir köpek birkaç dakika sonra sizi affeder, bir kediye olanları asla unutmaz. Bunun nedeni, köpeğin ceza kavramına alışkın olması, kalıtsal olarak bunu bilmesi ve beklemesidir. Anne köpekler yavrularının yanlış davranışlarını cezalandırırlar. Bir anne kedinin yavrularını cezalandırmasıysa çok nadir görülen bir durumdur. Bir yavru kedi, kardeşleriyle oynarken onların canını yakarsa, karşılığında bir tırmık ya da ısırık alır. Bu sayede oyunun dozunu kaçırmamayı öğrenir. Fakat bunu bir ceza olarak görmez. Yavru kediler süttten kesildikleri andan itibaren bağımsız birer avcılardır; kimse onlara ne yapmaları gerektiğini söylemez ve davranışlarını düzeltmeye çalışmaz. Bu nedenle yetişkin bir kediye cezalandırdığınızda, büyük olasılıkla yaptığınız şeyin amacını anlamaz ve ona zarar vermeye çalıştığınızı düşünür.

Yossie evimize ilk geldiğinde, bana pusu kurup bacaklarıma saldırmak gibi oldukça rahatsız edici bir huyu vardı. Evin değişik bölgelerine saklanıyor, ben geçerken bulunduğu yerden fırlayıp bacaklarıma atlıyordu. Bana göre bu bir oyun değildi; çoğu zaman tırnaklarını çıkardığı için onun

da amacının oyun oynamak olduğunu sanmıyorum. Beni dev bir fare olarak gördüğünü ve avlamaya çalıştığını düşünerek endişelenmeye başlamıştım. Tırmalanan bacaklarımın acısı bir yana, sinir bozucu bir durumdu ve Yossie'ye karşı öfke duymaya başlamıştım. Sonunda kedileri iyi tanıyan insanlara başvurmaya karar verdim. Hepsi de aynı çözümü önerdiler: Yossie'ye bir arkadaş almalıydım. Haklıydılar. İkinci kedi evimize geldiği andan itibaren Yossie'nin bacaklarıma olan ilgisi söndü ve avlanma güdüsünü diğer kediyle oynayarak tatmin etmeye başladı. Anlaşılan Yossie'nin davranışının altında yatan neden, bana duyduğu öfke değil, avlanma ve oyun oynama ihtiyacını karşılayamamanın yarattığı bir saldırganlıktı. Gerçi Yossie'nin geçmişini bilmiyorum; insanlara öfke duymak için geçerli nedenleri de olabilir. Belki de geçmişte olduğu gibi bu evde de kötü muamele göreceğini, bu evden de sokağa atılacağını düşünüyordu ve korkularının yersiz olduğunu anlayarak bana insanların nelere yol açabileceğini göstermekle yetindi. Yine de ikinci kedinin gelişiyi birlikte bacaklarıma atlama huyundan vazgeçmesi ilginç. Yossie artık büyüdü, iri yarı ve güçlü bir kedi oldu ve hâlâ onun yanından geçerken hafif bir tedirginlik duyuyorum. Onu okşadığım zaman, sıkıldığını hissettiğim anda durup yanından uzaklaşmaya dikkat ediyorum.

Bir kedi neden insanlara öfke duyar? Genellikle kedileri en çok kızdıran şey, onlara istemedikleri şeyleri yaptırmaya çalışmamızdır. Öte yandan kedilerin kedilere öfkelenmesine neden olan şeyleri anlamak hayli güç.

Otuz altı kedi türünde değişmeyen tek özellik (aslanlar ve çitalar hariç) yalnız yaşamalarıdır. Bu temel özellik evcil kedilerimizde kendini nasıl gösteriyor? Belki de kedilerin öfkesinin kısa süreli olmasının nedeni budur. Evcil kedilerimizin ataları, hemcinsleriyle nadiren bir araya gelir ve bu birliktelikler de kısa sürerdi. Bu nedenle bir kedi ömründe birkaç kez gördüğü başka bir kediye öfkelense bile, bu duygunun kalıcı olması güç. Evcil kedilerin öfkelerinin saman alevi gibi geçici olması da bundan kaynaklanıyor olabilir. Kedilerimi oyun oynarken seyrettiğimde sık sık aynı sahneye tanık olurum: Oyun gitgide sertleşir, derken kedilerden biri acıyla öfke karışımı bir çığlık atar ve kedilerden biri kaçarken diğeri de onu kovalamaya başlar. Oyun olarak başlayan şey kavgaya dönüşmüştür. Ortada suçlanacak

biri yoktur; aynı kedi bir oyunda kaçarken, bir başka oyunda kovalayan taraf olabilir. Kesin olan bir şey varsa, bu aşamada oyunun artık oyun olmaktan çıktığıdır. Acaba neden? Sanırım kediler sosyal yaratıklar olmaya ancak bu kadar dayanabiliyorlar. İyi niyetle başlayan bir oyun, bir süre sonra canlarını sıkıyor ve yalnız kalmak, rahat bırakılmak istiyorlar. Peki ama madem ki yalnız kalmayı tercih ediyorlar, neden her gece yatağımızın ayakucuna yerleştirdiğim küçük kedi yatağında hep beraber yatıyorlar? Birbirlerine sarılıp bir yumak oluşturarak uyuyorlar ve gecenin bir vakti aralarından birinin kalkıp diğerlerine tısladığını ya da saldırdığını hiç görmedim. Belki de oyun, avcılık güdülerini harekete geçiren çok fazla davranış içeriyor ve bir süre sonra kendilerini avcı/av senaryosuna kaptırıyorlar.

Bugün tesadüf eseri yaşadığım bir olay, kedilerin oyun oynarken hızlarını alamayıp kavgaya başlamaları konusunda yanıltıcı olabilir. Moko'yla Minna oyun oynuyorlardı ve çoğu zaman olduğu gibi bir süre sonra oyun kavgaya benzer bir hal aldı. Sonunda bir öfke yumağı halinde çığlıklar atarak yerde yuvarlanmaya başladılar. Görünüşe bakılırsa birbirlerini ciddi şekilde yaralayacak kadar sert saldırıyorlardı ve dayanamayıp araya girmeye karar verdim. Elimi aralarına sokarken epey bir can acısına kendimi hazırlamıştım. Bu nedenle tırnakları içeri çekilmiş yumuşak patilerle karşılaşınca çok şaşırdım. Her şey o kadar çabuk olmuştu ki, benim elimi uzattığımı görüp kendilerine hâkim olarak tırnaklarını içeri çekecek zamanı bulmaları imkânsızdı. Anlaşılan benim korkunç bir kavgaya zannettiğim şey dışarıdan görüldüğü kadar ciddi değildi. O sırada gerçekten de oyundan başka bir şey yapıyor olabilirler, ama birbirlerine zarar vermek istemedikleri açıkça ortadaydı. Bu olay, kedilere dair gözlemlerimizde ne kadar kolay yanılabileceğimizi bir kez daha anlamamı sağladı.

Zorla bir yerde tutulmak, kedileri en çok öfkeliendiren şeylerin başında geliyor. Eğer kucağınıza aldığınız bir kedi serbest kalmak istiyorsa, ona engel olduğunuz sürece öfkesi artacaktır. Kedilerim arasında en yumuşak başlı ve cana yakın olan Minna Kız bile, isteği dışında kucakta tutulmaya tahammül edemiyor. Gözlerinde yalvaran bir bakışla gitgide daha

sert bir şekilde kollarımdan kurtulmak için kıvranıyor. Onu çileden çıkaracak kadar uzun bir süre tutmayı hiç denemedim ama sabrının taşıdığı anda beni tırmalayacağından eminim. Hal böyleyken, bir kafese ya da taşıma kutusuna kapatılmanın kediler için ne kadar korkunç bir işkence olduğunu anlamak hiç de zor değil. İlan'a bir kediye asla iki eliyle birden tutmamayı öğütlüyorum; böylece onları istekleri dışında tutmasına ve zarar görmesine engel olacağımı umuyorum.

Kedilerimin birbirlerine kızdıkları kadar bana kızmamaları şaşırtıcı bir durum. Örneğin Yossie sokulgan bir kedi değildir ve onu uzun uzadıya sevip okşamamdan hiç hoşlanmaz. Buna rağmen Yossie de, diğer kedilerim de bana birbirlerine kızdıklarında yaptıkları gibi saldırmıyorlar. Dahası, bugüne dek birbirlerine karşı kullandıkları o korkunç sesleri ve tehditkâr pozları bana karşı kullandıklarına hiç tanık olmadım. Yavru kediler annelerine ne kadar öfkeleniyorlarsa, benim kedilerim de bana ancak o kadar öfkeleniyorlar. Bu, kedilerin bizleri anneleri olarak gördüğünün bir kanıtı sayılabilir. (Yavru kediler annelerine karşı öfke belirten davranışlarda çok nadiren bulunurlar. Benim kedilerimin bana karşı tutumları, aynı kuralın yetişkin kediler için de geçerli olabileceğini gösteriyor. Bu konuda kesin bir bilgim olmasa da, dişi kedilerin büyüdükten sonra da anneleriyle birlikte barış içinde yaşadıklarını biliyorum.) Yine de kedilerin insanları ne olarak gördükleri sorusuna bu kadar basit bir yanıt verilemeyeceğini düşünüyorum.

Kediler yırtıcı hayvanlar değildir. Her ne kadar Darwin "bir oğlan çocuğunun eziyet ettiği yırtıcı kediden" söz etse de, kedilerde saldırganlık nadir görülen bir özelliktir. Darwin'in bahsettiği kedi hakikaten saldırgan bir kedi miydi, yoksa çocuğun yaptıkları nedeniyle mi böyle davranıyordu, çocuk ona ne yapıyordu, bilinmiyor. Darwin kedinin o sırada yırtıcı bir hayvana dönüştüğünü ve çocuğa saldırmaya hazırlandığını söylüyor: "Vücudunu yere yaklaştırarak atlamaya hazırlanır, kuyruğunu ya da sadece kuyruğunun uç kısmını hızla sağa sola sallar ya da kıvrır. Tüylerini kabartmaz... kulakları geriye yatık, ağzı hafifçe aralıktır ve dişleri ortaya çıkmıştır; ön patilerinin tırnaklarını çıkararak ileri doğru savurur ve korkunç bir sesle hırlar." Bir başka deyişle bu kedi düşmanını korkutmak için blöf yapmaktan ziyade, gerçekten saldırmaya hazırlanmaktadır ve kaçıp gitmek gibi bir niyeti yoktur.

Darwin'in tanımladığı bu sahnenin anlamını başka hayvanlar da biliyor gibi. Bir kedi bu pozisyonu aldığı anda, karşısındaki hayvan büyük olasılıkla geri çekilir. Örneğin komşumuzun köpeği Ahi kedilerime sataşmak gibi bir huy edindi. Gelgelelim fazla ileri gittiğinde, Miki, Minna ve Megala gözlerinde zalim bir bakışla onun üstüne yürüyorlar. Onların kaskatı bacaklarla üzerine geldiğini gören Ahi hemen geri çekiliyor. Bugüne kadar böyle bir durumda kaçmak yerine kedilere karşılık verdiğini hiç görmedim. Üç kararlı kedinin saldırısını göze alamadığı belli. Halbuki kediler sürü hayvanı olmadıkları için genellikle birlikte saldırmazlar (hatta avlanmazlar). Buna karşın tek bir kedinin saldırısı bile hayli tehlikelidir. Kedilerin öfkesi soğukkanlı ve ölümcüldür. Sanırım diğer hayvanlar, tüylerini kabartıp yan yan yürümeye başlayan bir kedinin kaçmak yerine olduğu yerde kalıp savaşılmaya karar verdiğini anlıyorlar. Darwin'in sözünü ettiği oğlan çocuğunun başına ne geldiğini bilmek isterdim. Büyük olasılıkla bir daha bir kediyi kızdırmaması gerektiğini öğrenmiştir.

Kedilerde kuyruğun hızla iki yana sallanması, kedinin öfkelenmeye başladığının bir göstergesidir. Bu durumdaki bir kedinin, öfkenin etkisiyle farkında olmadan kuyruk salladığını sanmıyorum. Bana kalırsa karşı tarafı uyarmak için bunu yapıyorlar: "Kızmaya başladım ve saldırmayı düşünüyorum." Kediler sadece başka kedilere değil, insanlara kızdıklarında da bu şekilde kuyruk sallarlar. Belki de bu hareketin anlamını bildiğimizi ve daha ileri gitmeyeceğimizi umuyorlar. Tıpkı mırıldanmak gibi, kuyruk sallamak da bir iletişim yolu ve bugüne dek tek başınayken kuyruk sallayan bir kedi görmedim. Bunu yapmalarına neden olan şey, öfkeden ziyade kendilerini öfkeliendiren kişiyi bu durumdan haberdar etme istekleri. Öte yandan bir kedinin sadece kuyruk sallamasına bakarak öfkeliendiği sonucuna varamayız zira oyun oynarken de bunu yapıyorlar. Bu nedenle, bu şekilde kuyruk sallayan bir kedinin bizi oyuna mı davet ettiği, yoksa tehdit mi ettiği sorusunu yanıtlamak için diğer tüm bedensel işaretlere de dikkat etmemiz gerekir. İlginç olan, kedilerin avlarına saldırmak üzereyken kuyruk sallamamaları. Belki de bu, avlarına karşı öfke duymadıklarının bir göstergesidir (bu durumda kedilerin avlanırken sanıldığı gibi acımasız duygularla hareket etmedikleri sonucu çıkıyor).

Öfke, tıpkı insanlarda olduğu gibi, kedilerde de korku ve saldırganlıkla yakın ilişkide olan bir duygu. Bilim adamları, yavrularını koruyan bir anne kedinin davranışının, sadece görünüşte insan öfkesine benzediğini belirtiyorlar. Gerçekte, anne kedinin öfkesi aynı durumdaki bir insanın öfkesinden çok farklıdır. Yavruları için tehlike oluşturan hayvanı uzaklaştırmayı başaran anne kedi, o hayvanın peşine takılıp intikam almaya çalışmaz. Richard ve Bernice Lazarus, insanlardaki intikam arzusu gurur duyulacak bir özellikmiş gibi, “Sadece insanlar, düşmanlarından intikam almaya yemin ederler,” diyor. Anne kedinin yaşadığı duygu aslında öfke değildir çünkü yavrularına yapılan saldırı kişisel bir saldırı değildir ve doğal bir durumdur. Anne kedinin görevi bu tür saldırganları yavrularından uzak tutmak ve gelecekte benzeri saldırganlara karşı daha dikkatli olmaktır. Yavrularının tehdit edilmesinden hoşlanmasa da, tehdit oluşturan hayvana karşı özel bir duygu beslemez. Biz nasıl sağanak yağmura yakalandığımızda ondan intikam almaya yemin etmiyorsak, anne kedi için de yavrularına saldırmaya hazırlanan bir hayvan doğanın bir parçasıdır.

Öte yandan kediler kin duyabiliyorlar. Bu nedenle İlan’a kedileri kovalamamasını, onlara kum atmamasını, kollarını sallayıp çığlıklar atarak üstlerine gitmemesini söyleyip duruyorum. “Böyle yaparsan senden nefret ederler,” diyorum ona. Aynı hareketleri yapan yetişkin bir insan olsaydı (her nasılsa kediler, çocukların bu tür davranışlarının henüz küçük olmalarından kaynaklandığını biliyormuşçasına onlara karşı çok daha sabırlı oluyorlar), o insandan sonsuza dek uzak durmayı tercih ederlerdi. İntikam yemini ettiklerini sanmıyorum, ama kedilerle birlikte yaşayan pek çok insanın da bildiği gibi, kendilerine yapılan bir kötülüğü unutmuyor ve affetmiyorlar.

Minnalouche evimize ilk geldiğinde Moko adeta çılgına döndü. Sürekli ona hırlayıp tıslıyor, evin içinde kovalıyor, köşeye kısırdığı anda acımasızca saldırıyordu. Ne yapacağımızı şaşırmış bir halde Moko’nun eski sahibi olan Twink McCabe’den yardım istedik (bugünkü aklım olsaydı, bir hafta beklemeyi tercih ederdim ve büyük olasılıkla Moko’nun öfkesi kendiliğinden geçerdi). Twink, Moko’ya bitkisel bir sakinleştirici vermek üzere evimize geldi. İlacı yutturmadan önce kedinin ensesinin iki yanına mandal takacağını, bu şekilde ilaç içirmenin çok daha kolay olduğunu ve kediye

hiçbir rahatsızlık vermediğini söyledi. Gelgelelim mandallar ensesine takıldığı anda Moko gerçek bir canavara dönüştü. Korkunç çığlıklar atıyor, havalara sıçrayarak oradan oraya koşuyor, mandalları çıkarmak için delicesine çırpınıyordu. Hepimiz korkmuştuk. Yirmi yıldır kedilerle birlikte olan Twink bile hayatında böyle bir şey görmediğini söyledi.

Acaba Moko'yu böylesine öfkeliendiren şey neydi? Minna yüzünden zaten pek iyi bir gününde olmadığını tahmin edebiliyorum. Anlaşılan Minna'ya duyduğu öfkenin üzerine, bir de ne olduğunu bilmediği bir şeylerin (canını yakmasalar da) ensesine tutturulması bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu olaydan aylar sonra Twink evimize ziyarete geldi. Moko onu gördüğü anda koşarak evi terk etti ve Twink gidene kadar da onu eve dönmeye ikna edemedik. İşin daha da ilginç yanı, Twink gider gitmez Moko'nun kendiliğinden eve gelmesi ve hiçbir şey olmamış gibi davranmasıydı. Aylar önce yaşadığı olayı unutmamış açıkça ortadaydı. O gün yaşadığı öfke ve korkunun kaynağı olarak gördüğü Twink'le aynı yerde bulunmaya bile tahammül edemiyordu. Bize göre Twink onu korkutacak ya da öfkeliendirecek hiçbir şey yapmamıştı ama belli ki Moko yaşadığı o tatsız deneyimden hâlâ Twink'i suçlu tutuyordu.

Kedilerin belki de en anlaşılmaz davranışı, sevdikleri ve güvendikleri bir insana karşı ansızın savunmaya geçmeleridir. Kediniz mırıldanarak size karnını okşatırken bir anda kolunuzu kavrayıp arka ayaklarıyla vurmaya başlar. Siz elinizi kurtarmaya çalıştıkça o daha da sıkı kavrar ve tıpkı bir av gibi kısıp kaldığınızı anlırsınız. Böyle bir durumda yapılacak tek şey, sakın olmak ve yumuşak bir sesle kediyle konuşmaktır. Siz bunu yaptığınızda, birdenbire akli başına gelmiş gibi kolunuzu bırakır. Ucuz atlattınız! Bir kedi bu şekilde kolunuzu yakaladığında, gerçekte ne kadar güçlü bir hayvan olduğunu, tırnaklarının ve dişlerinin ne kadar sivri olduğunu, istediği takdirde bir insanı ne kadar ciddi şekilde yaralayabileceğini anlırsınız. (2,5 kiloluk bir kedi, 90 kiloluk bir adamı ağır yaralayabilir.) Sanki kedi, gerektiğinde ne kadar tehlikeli olabileceğini hatırlatarak sizi uyarmaktadır: "Sakın bunu bir daha yapayım deme." İyi ama onu böylesine saldırganlaş-

tıracak ne yaptınız? Bu sorunun kesin bir yanıtı yok. Tıpkı oyun esnasında birdenbire gözlerinin dönmesi gibi, bu da anlaşılmaz bir durum.

Bu ani saldırganlığın nedenine dair pek çok teori ortaya atılmış ama hiçbirisi fazla inandırıcı değil: Kedi size karşı beslediği duygusal bağlılıktan dolayı utanç duymuş ve bağımsızlık duygusunu yeniden kazanmak için saldırıya geçmiştir; kedi karnını size açtığı için kendini savunmasız hissetmiş ve saldırıya geçmiştir; karnındaki hassas bir yere dokunduğunuz için tepki vermiştir; karşınızda bu şekilde karnını açsa da aslında ne kadar güçlü olduğun göstermek istemiştir; kedilerin sağı solu belli olmaz. Belki de bu teorilerin hepsinde doğruluk payı var ama yine de bu davranışın asıl nedenini bulabildiğimizden emin değilim. Belki de böyle davranan bir kedi o sırada iki zıt duygu arasında gidip gelmektedir. Veterinerler bu durumu “okşanma saldırganlığı” olarak tanımlıyorlar. Kucağınızda mırıldanarak yatan kedinizi okşarken, ansızın sizi ısırır ve kucağınızdan atlayıp gider. Siz de, “Acaba nerede hata yaptım?” diye düşünürsünüz. Veteriner Bruce Fogle *The Cat's Mind* (Kedi Akli) adlı kitabında bu durumu şöyle açıklıyor: Her ne kadar okşanmayı sevseler de, kediler yaradılış itibarıyla bağımsız hayvanlardır ve kavga etmek ve çiftleşmek dışında diğer hayvanlarla çok nadiren fiziksel yakınlık kurarlar. Bu nedenle okşanan kedi bir çelişki yaşar. Ne de olsa bir kedi için fiziksel temas çoğunlukla tehlikeyle eşanlamlıdır.

Bir başka açıklama da şöyle: Kavga etmek üzere olan iki kediden savunma durumunda olanı sırtüstü yatarak karnını açar. Bu sırada tırnaklarını çıkararak silahlarını düşmanına gösterir. Karşısındaki kedi üstüne gelmeye devam ederse, sırtüstü yatmakta olan kedi onu pençeleriyle kavrayarak ısırarak üzere kendine doğru çeker. Ön patileriyle düşmanını tutarken arka ayaklarıyla da sürekli olarak tekmeler. Bu sayede karnının alt kısmına gelecek bir saldırıdan kendini korumuş olur. Bu hareket sadece evcil kedilerde değil pek çok kedi türünde gözlenmiş. Roger Caras, tehlike karşısında kedilerin sırtüstü yatarak arka ayaklarıyla kendilerini savunduklarını söylüyor. Genellikle bu pozisyonu alan bir kedinin karşısındaki saldırgan geri çekilir çünkü yerde yatan kedi bir anda düşmanını yakalayıp ısırabilir. Acaba bizler, kedinin karnına dokunduğumuzda bu davranışı tetikliyor muyuz? Öte yandan bir köpeğin sırtüstü yatarak karnını açması, yenilgiyi

kabullenme anlamı taşır. Bu durumdaki bir köpek tam anlamıyla savunmasızdır ve bu hareket, karşısındaki köpeğe (ya da insana) teslim olduğunu gösterir. Kedilerse hangi pozisyonda olurlarsa olsunlar, kendilerini etkin biçimde savunabilirler. Bir kedi bu şekilde bir insanın elini ve kolunu yakaladığında, arka ayaklarıyla oldukça derin yaralar açabilir. Peki ama oyun oynarken ya da mırıldanırken karnına dokunulması, nasıl oluyor da kedinin kafasında bambaşka bir senaryonun oluşmasına ve saldırıya uğramış gibi davranmasına yol açıyor? Sanki bir an için kendini bir kavgada zannediyor ve bir çeşit kısa süreli mini psikoz yaşıyor. Ortada hiçbir tehlike yokken saldırıya geçmesinin başka ne gibi bir açıklaması olabilir? Bunu oyun amaçlı yaptıklarını sanmıyorum zira böyle bir durumda yakaladıkları eli kanatacak kadar hırsla ısırmasalar da, insan bu ısırıkların ve tırmıkların derinleşmesinin an meselesi olduğunu hissediyor.

Kedilerimden Miki ve Megala şimdiye kadar böyle bir davranışta bulunmadılar. Yossie ise bunu öyle sık yapıyor ki kimse onu yataarken okşamaya cesaret edemiyor. Moko kendini okşatırken sırtüstü yatıp karnını açmıyor (ama kumlarda sırtüstü yatıp yuvarlanmaya bayılıyor). Geriye Minnalouche kalıyor: O da bazen elimi yakalayıp ısırıyor ama derken suratında garip bir ifade beliriyor ve sanki ansızın bana olan sevgisini ve güvenini hatırlamış gibi duruyor. Minna Kız bugüne kadar hiçbirimize saldırmadı ve herhangi bir öfke gösterisinde bulunmadı. Belki de kediler için karınları fazlasıyla hassas bir yer ve sevdikleri, güvendikleri bir insanın bile buraya dokunmasından hoşlanmıyorlar.

Pek çok psikolog, öfkeyi temel bir duygu olarak görmekten ziyade, belli başlı korku biçimleri olarak (örneğin sevdiklerini yitirme korkusu ya da sevilmemeye korkusu gibi) parçalara ayırmayı tercih ediyor. Tanınmış bir psikiyatr olan ve çalışmalarında etoloji biliminden bir hayli etkilenen John Bowlby'nin (1907-1990) bu konudaki görüşleri bu yaklaşıma örnek gösterilebilir. Aynı zamanda bağlanma teorisinin de yaratıcısı olan Bowlby'nin üç kitaptan oluşan *Attachment and Loss* (Bağlanma ve Yitirme) adlı eserinde, öfkenin çoğunlukla ayrılığa karşı geliştirilen bir savunma biçimi oldu-

ğu vurgulanıyor. “Ayrılık kaygısı” terimini ilk kez kullanan Bowlby olmasa da (Freud, 1905’te bir çocuğun karanlıktan korkmasını “sevdiği kişinin yokluğundan duyduğu endişe” olarak tanımlamıştı), günümüzde alanında bir klasik olarak kabul edilen üçlemesinde bu konuya geniş yer vermiş. Bowlby’ye göre, “bir çocuğun annesinin varlığından duyduğu haz”, en az “beslenme ve sıcak bir yerde bulunmanın verdiği haz” kadar önemli. Bowlby, son derece etkileyici bir örnekle bu iddiasını destekliyor. İki yaşından dört ay almış bir kız çocuğu olan Laura, annesi geçirdiği bir ameliyat nedeniyle sekiz gün hastanede kaldığı için bu süreyi başka bir evde geçiriyor. Bu sekiz gün boyunca da yaptıkları kameraya alınıyor. Bu görüntüler anne ve babasına gösterilirken, Laura da uyanıp odaya geliyor ve filmin sonundaki kendisine ayakkabılarının verildiği ve artık eve döneceğinin söylendiği bölümü seyrediyor. Film sona erip de ışıklar yandığında Laura annesinin yanından kalkıp babasının kucağına giderek, öfkeli bir sesle annesine şöyle diyor: “Sen neredeydin anne? Niye gittin?”

Kedilerin de benzeri bir duygu yaşadığını düşünüyorum. Terk edilmek onları öfkeliyor. Kedilerle birlikte yaşayan pek çok insan, evden uzun bir süre ayrı kaldıktan sonra geri döndüklerinde, kedilerinin öfke belirtisi olan davranışlar sergilediklerini söylüyorlar. Kimi zaman tuvalet alışkanlıklarını değiştirip kum kabı yerine yatağı kullanarak, kimi zamansa sevdikleri insanı ısırarak öfkelerini belli ediyorlar. Bazen de size sırtlarını dönerek ya da ona seslendiğinizde duymazdan gelerek gayet açık bir biçimde protesto ediyorlar. Bu açıdan bakınca, annesinden çok erken ayrılan ya da küçük yaşlarda sahipleri tarafından terk edilen kedilerin büyüdüklerinde de öfkeli kediler olacakları varsayılabilir. Evimizdeki beş kediden yalnızca Yossie’nin geçmişini bilmiyorum. Başından acı bir olay geçmiş olmalı ki, bir yıl önce bir başka insanın evinin kapısına dayanıp içeri girmek için yalvarmıştı. Belli ki bir zamanlar bir ev kedisiydi ve sokağa atılmıştı. Bu deneyim onda kötü bir iz bırakmış olmalı ve sanırım bu iz, öfke olarak kendini gösteriyor. Kedilerim arasında en çabuk Yossie öfkeleniyor ve çoğunlukla öfkesini denetleme ihtiyacı hissetmiyor.

İlan’ın arkadaşları oynamaya geldiklerinde hep birlikte sahile gidiyorlar ve çocuklar kedileri kucaklarına alıp oradan oraya taşımayı pek sevi-

yorlar. İlk kez İlan'ın bir arkadaşını Megala'yı kucağına alırken gördüğümde, fena halde tırmalanacağını düşünerek telaşla ona doğru koştum. Aksine, Megala kıpırtısız bir halde çocuğun kucağında duruyor ve en ufak bir direnç göstermiyordu. Tanımadığı bir çocuğun kucağında taşınmaktan hiç hoşlanmadığı her halinden belliydi ama zannettiğim gibi öfkeye ya da paniğe kapılmamıştı. Belli ki o çocukla benim aramda bir fark olduğunu biliyordu. Çocuğun onu kızdıracak bir şey yaptığının farkında olmadığını, öfkelense bile çocuğun bunu anlamayacağını da biliyordu. Bu nedenle de öfkelenip kurtulmaya çalışmak yerine sabırla bekliyordu. Bu, akıl yürüterek olanları kavramak değilse nedir, bilmiyorum.

Kediler kolaylıkla öfkelenebilir ve sık sık bu duyguyu yaşarlar fakat daha da ilginç olanı öfkelerini denetleyebilmeleridir. Öfkesine kapılıp “gözü dünyayı görmeyen” insanlardan söz ederiz. Kimi zaman insan, öfkeyle “patlayacağı” hissine kapılır ve bu duyguyu bir şekilde dışa vurma ihtiyacı hisseder. Kediler içinse durum farklıdır. Hayatlarını ciddi şekilde tehdit eden bir durum olmadıkça, böyle şiddetli bir öfkeye kapılmazlar. Çocuklardan (ve gorillerden) farklı olarak kediler öfke nöbetleri geçirmezler. Bir çocuğun öfke nöbeti daima kendisi dışında bir varlığa yöneliktir. Hiçbir çocuk tek başınayken öfke nöbetine tutulmaz. Kediler yalnız yaşayan ve kendi kendilerine yeten canlılar oldukları için, öfkeleri de çok daha sağlıklıdır ve yalnızca değiştirmek istedikleri duruma yöneliktir. Belki de, bildiğim kadarıyla kedilerin kendilerine yönelik şiddet uygulamamasının nedeni de budur. Gerçi takıntılı bir şekilde kendi kuyruklarını ısırarak ve yaralayan kedilerle ilgili hikâyeler duydum ve bu durum, kedinin dışarıya karşı beslediği öfkeyi kendisine yönlendirmesi olarak açıklanabilir. Yine de kedilerin bu tür duygular yaşadıklarından şüpheliyim.

Söz konusu öfke olduğunda, erkek ve dişi kediler arasında bir fark var mıdır? Kedilerle birlikte geçirdiğim yıllar bende şöyle bir izlenim bıraktı: Erkek kediler dişilerden daha asabi oluyorlar. Şu anda evimizdeki beş kedinin dördü erkek ve aralarındaki tek dişi olan Minnalouche aynı zamanda en yumuşak başlı ve cana yakın olanı. İnsanlara yönelik araştırmalar, kadın-

ların belli başlı duyguları erkeklerden çok daha yoğun şekilde yaşadıkları ve bu duyguları ifade etmekte daha başarılı olduklarını gösteriyor. Kadınlar rahatsızlık, iğrenme, üzüntü, cana yakınlık, mutluluk, acı çekme, korku ve sınırlılık gibi duyguları hem sözel olarak, hem de yüz ifadeleri ile daha açık gösteriyorlar. Tek istisna, öfke. Dil ve kültür farklılığı kadar, aile hayatının da sosyalleşmeye etkisini inceleyen koca bir yazın alanı var. Aynı farkın dişi ve erkek kediler için de geçerli olduğunu varsayacak olursak, öfkenin yaşanma sıklığı ve dışı vurumu konusunda kültürel geçmişin tek faktör olmadığı sonucuna varınız. Kişisel deneyimlerim, dişi kedilerin erkek kedilere oranla çok daha nadiren öfkelenediklerini, erkek kedilerden daha sevecen olduklarını ya da sevgilerini ifade etme konusunda daha açık olduklarını gösteriyor. Tanıdığım ve kedilerle birlikte yaşayan insanlar da aynı şeyi söylüyorlar. Bu konuda yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlamadıysam da, dişi ve erkek arasındaki farkın annelik olduğunu düşünüyorum. Dişi kediler son derece koruyucu, sevgi dolu, ilgili ve sabırlı annelerdir. Erkek kedilerse yavruların büyütülmesinde herhangi bir rol üstlenmezler (nadiren de olsa, erkek kedilerin anne kediyi korudukları görülmüştür). Anneler paylaşmaya, zamanlarını, enerjilerini ve sevgilerini başka bir varlığa adamaya daha alışkın oldukları için, bir erkek kediyi (ya da insanı) çileden çıkaracak istekler karşısında soğukkanlılıklarını koruyabilirler.

İnsan duygularını inceleyen bilim adamları son zamanlarda “sosyal yapılanmacı” olarak adlandırılan bir görüşü benimsemeye başladılar. Bu görüş, kültürel ve dilsel etkenlerin biyolojik etkenlerden daha önemli olduğunu savunuyor. (“İnsan duygularının tamamı, temelini inançlardan alan, dille şekillenen ve kültürden türeyen toplumsal ürünlerdir. Bunlar, doğal durumların tanımlanmış halleri değildir.”) Bu görüşü ilk ortaya atan müzik eleştirmeni H. T. Finck her insanın doğuştan sevme kabiliyetine sahip olmadığını belirtiyor. Finck’e göre sevme kabiliyeti de, tıpkı müzik kabiliyeti gibi tohumlarının atılıp yetiştirilmesi gereken bir yetenek. Batı’da bilinen anlamıyla sevginin, 1274’te Dante’nin Beatrice’e âşık olmasıyla ortaya çıkan bir kavram olduğunu düşünüyor! Bu teoriye göre öfkelendiğimizde buna neden olan bir durumun etkisinde kaldığımızı düşünmemiz, bir yanılsamadan ibaret. Filozof C. Terry Warner, “Öfke ve Benzeri Yanılsama-

lar” adlı makalesinde, yanılısama olarak nitelendirilebilecek diğ er duygular arasında aşağılama, nefret, utanç, korku, kıskançlık, kendi kendine acıma, sıkıntı da var. Ayrıca küçük d üşme, kaygı, suçluluk ve kayıtsızlık olarak tanımladığımız pek çok durum da aslında birer yanılısama. Öte yandan bu teoriyi bir kediye uyguladığımızda, noksan yanları ortaya çıkıyor. Bir kedinin öfkesinde yanılısamadan eser yoktur. Kimi zaman bu öfkeyi hak edecek hiçbir şey yapmadığımızı düşünsek de, öfkelenmesine neden olan şey “dış dünyada” başına gelen bir olaydır; kafasında yarattığı bir durum değıl.

Kediler bu hipotezi denemek için oldukça uygun yaratıklar zira ataları gibi onlar da zamanlarının çoğunu yalnız geçiriyorlar. Yalnız yaşayan bir hayvanın hangi duyguları yaşadığı sorusuna kesin bir yanıt vermek güç. Sosyal yaratıklar olarak bizlerin diğ er insanlardan tamamıyla kopuk bir yaşamın nasıl bir duygu olacağını bilmemiz olanaksız. Hemen hemen bütün duygularımızın kendimiz dışındaki varlıklara yönelik olduğunu anlamak için sosyal yapılanmacı görüşü savunmaya gerek yok aslında. Öte yandan yalnız yaşayan bir vahşi kedi öfke, sevgi ya da bu kitapta incelediğimiz diğ er duyguları yansıtacağı bir başka varlıktan çoğı zaman yoksundur. Bugüne dek, yalnız bir vahşi kedinin hangi duyguları yaşadığını saptayacak kadar uzun süreli bir gözlem yapılmamış. Yine de öfkenin bu duygular arasında üst sıralarda olmadığını tahmin ediyorum. Bir vahşi kedi avını kovalarken yeterince uzağı sıçrayamaz ya da çıktığı daldan düşerse, ava ya da kendine karşı öfke duyacağını sanmıyorum. Kendi kendine yönelik öfke yalnız yaşayan bir hayvana faydalı olabilir (bir dahaki sefere daha iyisini yapma kararlılığı sağlayabilir) fakat yine de öfkenin sosyal kökenli bir duygu olduğuna ve bu nedenle yalnız yaşayan bir kedinin kendisine karşı bu duyguyu beslemediğine inanıyorum.

Vahşi bir anne-kedinin yavrularını savunurken yaşadığı “ham” öfkenin haricinde, kedilerin öfke duygusuyla tanışmalarının evcilleşmeyle birlikte olduğuna inanıyorum. Acaba bu, kedinin duygusal yaşamı için bir kazanç sayılır mı? Yanıtlanması güç bir soru. Yine de kedilerin öfke duygusunu daha karmaşık bir hale getirdiğimiz kesin. Belki de kedi öfkesini yeniden tanımlamamız gerekiyor: İnsanlarla ilişkilerinde sergiledikleri öfke ve sinirlilik, gerçekte yalnız yaşamak için yaratılmış bu canlıların doğal

yaşamına müdahale etmemizin bir sonucu olabilir. Kedilerle insanların birlikteliği hiç şüphesiz kedilere de bazı avantajlar sağlıyor ama bu ilişkinin temelinde bizim kendi çıkarlarımız yatıyor. Seçme şansları olsaydı, belki de yalnız yaşamaya devam ederlerdi. Bu açıdan bakınca, kediler kendi tercihleri dışında bir başkalaşım geçirdiler ve kimi zaman zarafetle, kimi zaman öfke ve huysuzlukla bu başkalaşıma uyum sağlamaya çalışmaları anlaşılır bir durum.

MERAK

Merak eğer bir duygu sayılırsa, hayli ilginç bir duygu olduğunu söylemeliyim. Hissedilen bir şey olduğu için onu bir duygu olarak niteledim ve kedilerin yaşamında oldukça önemli bir rol oynadığı için de bu kitapta yer alması gerektiğini düşünüyorum. Herhangi bir canlı türünün evrim sürecinde merakın ne gibi bir işlevi olduğu çok açıktır: Merak duygusu olmasaydı, bir canlı olası dost ve düşmanları hakkında nasıl bilgi edinebilirdi?

Yıllar önce seyrettiğim Afrika konulu bir belgeselde, peşindeki aslandan kaçan bir antilop, anlatıcının deyimiyle “merakına yenilip” duruyor ve geri dönüyordu. Gerçekten de antilop bunu sırf meraktan yapıyor gibiydi. İyi ama bir hayvan, kendisini avlamaya çalışan bir saldırganı niye merak eder? Bu merak nedeniyle kaçması gerekirken nasıl durup geri döner? Bu davranışı açıklayan pek çok teori var; çoğu da hayvanın düşmanı hakkında bilgi edinme ihtiyacı üzerinde duruyor. Kimdir bu düşman? Ne kadar güçlüdür? Ne kadar hızlıdır? Öldürebilir mi? Kedilerimiz bizi birer düşman olarak görmese de, bize karşı derin bir merak duydukları kesin. Bizi dikkatle izlemeleri, incelemeleri, hatta etraflarında biz varken tetikte olmaları, hakkımızda bir araştırma yaptıkları izlenimini veriyor.

Ne zaman kasabadan eve dönsem, kedilerim büyük bir ilgiyle ayak-kabılarımı koklarlar. Onlara ilginç gelen bir yerlerde dolaştığımı bilirler; hatta belki de başka kedilerin yanından geliyorumdur. Eğer elimde bir paketle eve gelirim, kedilerimin beşi de paketin içinde ne olduğunu görmek için etrafımı kuşatırlar. Paketten kedi maması ya da benzeri bir şey çıkacağımı umduklarını sanmıyorum; çoğunlukla onların hiçbir işine yaramayan şeyler, onlar için aldığım şeylerden daha çok ilgilerini çekiyor (bu açıdan İlan’dan çok farklılar). İlgilerinin nedeni herhangi bir beklenti değil, salt merak. Birlikte yürüyüşe çıktığımızda, ben durup bir şeye bakmaya başlasam hemen yanıma gelip merakla benim baktığım şeyi incelerler. Hatta bilgisayarda bir şeyler yazarken bile ne yaptığımı merak ediyorlar ve istis-

nasız her seferinde Minnalouche klavyenin üstüne yatıp mırıldanmaya başlıyor. Miki ise cursor'ı seyredip pati atıyor. Bazen keşke onlar hakkında yazdığımı bilseler, diye düşünüyorum. Gerçi bilselerdi de acaba umursarlar mıydı? Hiç sanmıyorum.

Eve yabancı bir nesne getirdiğinizde, köpeğiniz bunu şöyle bir koklar ve az sonra ilgisini kaybeder. Kedinizse bu nesneyle saatlerce ilgilenbilir. Eğer bu bir naylon torba, çanta ya da kutu gibi içine girebileceği bir şeyse, ilk işi hevesle içine dalmak olacaktır. Böyle zamanlarda kediler her zamanki temkinli tavırlarını bir kenara bırakıp kendilerini tamamıyla keşfetmenin zevkine kapılıyorlar. Büyük olasılıkla “Kediyi merak öldürür” deyiminin altında da bu özellik yatıyor.

Kedilerimin meraklarına yenilip normalde şüpheyle yaklaşacakları pek çok şeye hiç tereddütsüz atıldıklarına pek çok defa şahit oldum. Yatak odamızın önünde daracık bir balkon var ve aşağısı da beton bir düzlük. Bu balkon yerden yaklaşık altı metre yükseklikte olduğu için çocukların düşme tehlikesine karşı etrafını camla çevirdik. Camlar konmadan önce kedilerim balkonun kenarından yürüyerek öte yandaki çatıya çıkıyorlardı. Bunu her yaptıklarında yüreğim ağzıma geliyordu çünkü yanlış bir adım atıp altı metre aşağıdaki betona düşmeleri işten bile değildi. Camlar takıldıktan sonra dışarıda kalan kısım yürüyemeyecekleri kadar dar olduğu için bu alışkanlıklarından vazgeçeceklerini umuyordum. Yanılmışım. Camların arasındaki bir açıklıktan güç bela geçerek dışarı çıkıp, o birkaç santimetrelilik yerden yürüyerek çatıya çıkmaya devam ettiler. İnatla buradan geçip çatıya çıkmalarının meraktan başka ne gibi bir açıklaması olabilir, bilmiyorum. Oraya gitmelerini gerektiren hiçbir şey olmadığına eminim. Üstelik bu son derece tehlikeli geçişi yaparken hallerinde korkudan eser yok. Peki ama nasıl korkmazlar? Bir kedi için bile hayli riskli bir yol. Acaba onlara göre bu riski almaya değer bir şey var da ben mi göremiyorum? Camdaki aralıktan geçemeyecek kadar iri yarı olan Yossie dışında hepsi bunu yapıyor ve her seferinde onları soluğumu tutarak izliyorum. Kedilerin yüksekten düşüp yara almadan kurtulabileceklerini biliyorum ama bu yükseklikten betona düşmeleri fena şekilde yaralanmalarına, sakatlanmalarına neden olabilir. Bunu bilmelerine karşın kendilerini tehlikeye atmalarını anlayamıyorum.

Kedilerin dokuz canlı olduğu çünkü merakları yüzünden bir canın onlara yetmeyeceği söylenir. Çocukken, “merak kediyi öldürür,” deyişine karşılık olarak, merakını tatmin etmenin de kediyi hayata döndürdüğünü söyledik. Kedilerin ne yapıp edip hayatta kalmayı başarmalarını bu meraka borçlu olduklarını ima eden bir deyişti bu. Gerçekten de, bizler ve içinde yaşadığımız bu dünya hakkında bilgi edinmek, kedilerin hayatta kalmalarını sağlıyor. Belki de kedilerin sudan kaçmalarının nedeni, suda boğulabileceklerini bilmeleridir. Peki, ya Miki’nin kendi isteğiyle bizimle birlikte kanoya binip denize açılmasına ne demeli? Sanırım ya merakı ağır basıyor, ya da heyecanlı bir şeyler yapma isteği.

Kedilerin bu meraklarını gidermeye hizmet eden son derece keskin duyuları vardır. Kedilerimin gecenin bir yarısı benim duyamadığım seslere kulak kabarttıklarını söylemiştim. İşitme duyuları insanlarınkinden çok daha gelişmiş olduğu için, bu konuda onlara kendimden daha çok güveniyorum. Kediler avları olan kuşların ve kemirgenlerin çıkardığı yüksek frekanslı sesleri, yani 60 kHz’e kadarki sesleri duyabilirler. Kemirgenler 20-50 kHz aralığında sesler çıkarırlar. İnsanlar ancak 15-20 kHz’e kadarki sesleri duyabilirler (köpeklerin sınırıysa 35 kHz’dir; yani insanlardan daha iyi duymalarına karşın kediler kadar keskin kulaklara sahip değiller).

Bir kedinin şaşırdığını ya da meraklandığını gözbebeklerine bakarak anlayabilirsiniz. Kedi, evcil hayvanlar arasında vücuduna oranla en iri gözleri olan hayvandır. Geceleri gözbebekleri ışıktan daha fazla yararlanmak için şaşırtıcı bir şekilde büyür. Bu nedenle, insanların görmek için ihtiyaç duydukları ışığın sadece altıda biri bir kedinin etrafını rahatlıkla görmesi için yeterlidir. Bu üstünlükleri sayesinde kediler kusursuz gece avcılarıdır. Özellikle alacakaranlıkta ya da yıldızlı bir gecede, bizlerin gün ışığında gördüğü kadar net görürler. Karanlıkta da neredeyse gün ışığındaki kadar iyi görebildikleri için, akşam olduğunda kediler için gün sona ermez. Bizler sadece gündüzleri kedilerimizle oynadığımıza göre, bizim her bir günümüze karşılık onların iki günü olduğunu söyleyebiliriz. Kediler günün yaklaşık on altı saatini uykuda geçirirler fakat bizler gibi bütün gece

uyumak yerine, gün içinde kısa süreli uykularla bu ihtiyaçlarını karşılarlar.

Kedilerin gözleri ışığa fazlasıyla hassas olduğu için, parlak güneş ışığında gözbebekleri incecik çizgilere dönüşür. Bu sayede gözleri kamaşmaz. Gölgeden gün ışığına çıkan bir kedi gözlerini kırpar, ardından gözbebekleri küçülerek içeri giren ışık miktarını ayarlar. Kediler güneşlenmeyi çok severler ama dikkat ederseniz bu sırada gözleri daima kapalıdır.

Bütün kedilerin gözlerinde ışığı yansıtma özelliği vardır. Örneğin karanlıkta bir kedinin gözlerine fener tuttuğunuzda, gözbebeklerinin fosforlu bir ışıkla parladığını görürsünüz. Bu yansımaya neden olan şey, gözlerindeki *tapetum lucidum* denen, ayna işlevi gören bir tabakadır. Retinanın arkasında yer alan bu ayna, retinadan geçen ve emilmeyen ışığı geri yansıtarak kediye loş ışıkta gözden kaçırmış olabileceği bir şeyi görmesi için ikinci bir şans verir. Orta çağda cadı avcıları “kedi gözü” denen bu ışık yansımasını şeytani bir özellik olarak görürlerdi. Bir kedinin gözünün yansıtaçağı ışığın rengi, kedinin göz rengine bağlıdır. Ela ya da yeşil gözlü kedilerin gözleri yeşil bir ışıkla parlarken, Siyam kedisi gibi mavi gözlü kedilerin gözleri kırmızımsı bir ışık yansıtırlar.

Kedi geceleri avlanan bir hayvan olduğu için parlak renkli meyvelerle beslenen kuşlar ya da insanlar gibi renkli görmeye ihtiyaç duymaz. Davranış bilimcilerin ve psikologların araştırmalarından varılan sonuç, kedilerin gördüğü ana rengin mavinin bazı tonlarıyla karışık yeşil olduğunu gösteriyor. Parlak gün ışığında avlanan vahşi kedilerin (örneğin çitalar ve İspanyol vahşi kedileri) retinalarındaki renk ayırımına yarayan konilerin sayısı, evcil kedilerin iki ya da üç katıdır. Buna dayanarak bütün renkleri gördükleri varsayılır. Daha da ilginç olan, evcil kedilerin gözlerinin, doğdukları sırada renkli görme kapasitesine sahip olması fakat zaman içinde ihtiyaç duyulmayan bu özelliğin kaybolmasıdır. Acaba evcil kediler, vahşi yaşama dönme olasılığı nedeniyle mi bu şekilde doğuyorlar? Kesin bir kanıt olmasa da, sokak kedilerinin ev kedilerine oranla daha çok renk gördükleri düşünülüyor. Bir ev kedisi sokakta yaşamaya başladığında daha çok renk görmeye başlar mı? Bir benzetme yapmak gerekirse, kedilerin dünyayı bizlerin alacakaranlıkta gördüğümüz gibi, yani renk ayrımlarının azaldığı haliyle gördükleri söylenebilir. Bunun nedeni, geceleri avlanan bir hayvanın

renkten ziyade keskinliğı algılamaya ihtiyaç duymasıdır. Kedilerin bazı hayvanlardan farklı olarak geceleri daha aktif olmalarının nedeni, görme duyularında herhangi bir azalma olmaması ve karanlığın avlanırken onlara önemli bir avantaj sağlamasıdır. Öte yandan evcil kedilerin çoğu, zaman içinde insanların uyku düzenine ayak uydururlar. Sanırım bunun nedeni, bizlerle daha çok vakit geçirmek istemeleri.

Merakın önemli bir parçası da yeni bir şey keşfetmekten duyulan zevk olsa gerek. Keşfetme zevkini sadece insan türüne özgü bir duygu olarak görmek hata olur. Kediler de bundan en az bizler kadar zevk alıyor gibiler.

Bazı insanlar kedilerin duygularını son derece “tutumlu” kullandıklarını ve doğrudan kendilerini ilgilendirmeyen hiçbir şeyi merak etmediklerini öne sürüyorlar. Bu görüşe katılmıyorum. Oğlum İlan beş yaşında ve alıştırma tekerlekleri olmadan bisiklete binmeyi yeni öğrendi. İlan evimizin önündeki dar patikada bisikletiyle denemeler yaparken, kedilerimin dördü de patikanın kıyısına dizilmiş büyük bir merakla onu seyrediyorlardı. İlan “Başardım! Yapıyorum!” diye zafer çılgınlıkları atarak önlerinden geçerken de kedilerim inanılmaz bir ilgiyle onu izlediler. Oğlumun bisiklete binmesi, kediler için yaşamsal bir önem taşımadığına göre, onu böylesine yoğun bir ilgiyle seyretmelerinin ne gibi bir nedeni olabilir? Bir kedinin bir bisiklete ilgi duymasına neden olan şey, merak değilse nedir? Bir süre sonra İlan’ın bisiklete binmesine olan ilgilerini kaybettiler elbette. Gelgelelim yaklaşık bir ay sonra bu kez ben kendi bisikletimi garajdan çıkardığımda, kedilerim merakla etrafımı sardılar. Bacaklarıma sürtünüyorlar, bisikletin selesine çıkmaya çalışıyorlar, tekerleklerini, zincirini, borularını ilgiyle baştan sona koklayıp ardından “Bu ne ola ki?” dercesine soran gözlerle bana bakıyorlardı.

Kısa süre önce küçük bir kano satın aldık. Kanoyu sahile taşıyıp suya indirdiğimizde elbette kedilerim de bizimle birlikteydiler. İlan kanoya binip kürek çekerek açıldığında, büyülenmiş gibi onun arkasından bakakaldılar. Bu arada komşularımız da merakla bizi seyrediyorlardı zira beş yaşındaki bir oğlan çocuğunun kanoyla açılması sıkça görülen bir manzara değil. (Aslında biz de biraz endişeliydik ama İlan uzun süre yüzme ve kürek çek-

me dersleri almıştı ve can yeleğini de giymişti. Ayrıca okyanusun tıpkı göl gibi kıpırtısız olduğu bir gündü ve sular çekildiği için kıyıdan metrelerce uzaklaşınca bile sığıdı.) Elbette kedilerimin İlan'ı ilgiyle seyretmelerinin nedeni, beş yaşında bir çocuğun kanoyla açılmasından duydukları hayret değildi. Sanırım parlak renkli plastik bir şeyin suya konması ve içine de bir insanın binip uzaklaşması onlara tuhaf gelmişti. Kocaman gözlerle kanoya, bize ve denize bakarken, bu işe hiçbir anlam veremedikleri açıkça ortadaydı. O günden beri kanoyu sahile getirip kumların üzerine koyduğumuzda hepsi de merakla içine doluyorlar ama onlarla birlikte denize açılmaya cesaret edemiyorum. Bugüne kadar kendi istekleriyle suya girdiklerine tanık olmadım ve kanoyla açılmak, dehşete kapılmalarına neden olabilir. Yine de o pırıl pırıl tüyleriyle kırmızı kanoya binip turkuvaz renkli denize açılmaları olağanüstü bir manzara olurdu. Etrafta biz olmadığımız zaman kanoyla hiç ilgilenmiyorlar. Öte yandan sahilde ters çevrilmiş bir sandalın altına girmekten büyük zevk alıyorlar. Bu sayede pusuya yattıkları yerden geleni geçeni seyrediver yaklaşan kedilerin aniden önüne çıkarak eğleniyorlar.

Kanoyu ilk kez suya indirdiğimiz günün üzerinden bir ay geçti. Dün İlan kanoya binmiş sahilden uzaklaşırken, ansızın Miki de kanonun içine atlayıverdi (böyle bir çılgınlık ancak Miki'den beklenirdi zaten). Kanonun burnunda tıpkı ahşap bir heykel gibi dimdik duruyor, korkusuz, hatta gururlu bir edayla etrafına bakıyordu. Onu gören iki komşumuz Miki'nin fotoğraflarını çekmek için sahile koştular. İlan sahile doğru kürek çekmeye başladığında Miki kusursuz bir atlayışla kıyıya, minik dalgaların yaladığı kumların üzerine indi. Kendinden pek hoşnut görünüyordu. Tanık olduğumuz bu olay, salt merakın bir kediye neler yaptırabileceğinin en güzel kanıtıydı. Miki'nin kanoyla denize açılmasının, merakını tatmin etmek ve belli de eğlenmekten başka hiçbir amacı olamazdı. Kedilerin merakı da, tıpkı sevgileri gibi, insanlarda çok nadir görülen bir saflığa ve yoğunluğa sahip. Karşımıza çıkan ellinci kesekâğıdı bizler için hiçbir şey ifade etmezken, bir kedi için yepyeni bir serüven anlamına gelebiliyor.

Kedilerimin biri de bahçıvanlığa pek meraklı. Evimizin çatısında kadife çiçekleri yetiştiriyorum ve haftada bir kez çatıya çıkıp çiçeklerin etrafında biten yabancı otları yoluyorum. Her seferinde Moko da hevesle bana katı-

lıyor; ben otları yolarken çiçeklerin altına gizlenip beni seyretmeye bayılıyor. İşim bitip de çatıdan ayrıldığımda, yüzünde hayal kırıklığını andıran bir ifade belirliyor. Acaba ben otları yolarken havalanan ve avlamasını diye büyük çaba harcadığım çekirgeleri ve parlak yeşil peygamberdevelerini seyretmekten mi hoşlanıyor? Çiçeklerin arasından hiç böcek çıkmasa da, işim bitene kadar merakla beni izlemeyi sürdürüyor. Bunu yapmak ona ne gibi bir fayda sağlıyor, bilmiyorum. Yine de bu işe çok önem veriyor gibi bir hali var.

Bildiğim kadarıyla bütün hayvanlar mecbur kaldıklarında yüzebilirler de, yüzücülük kedilerin doğal yetenekleri arasında yer almıyor. Gelgelelim benim suya olan sevgim, Minna, Miki, Moko ve Megala'ya öyle ilginç geliyor ki sınıırım zamanla onlara da bulaşmaya başladı. Artık sadece beni seyretmekle kalmıyorlar; Minna suyun kıyısına yatıp dalgaların vücuduna değmesine izin veriyor. Tüylerine dokunup geri çekilen suya bakan gözlerinde alabildiğine saf bir merak var. Acaba onları küçük yaşta alıştırsaydım, benimle birlikte yüzmeye gelirler miydi? Düşünsenize, önce yağmur ormanında bir yürüyüş, ardından kumsalda bir koşu, sonra da hep birlikte denize dalış!

Hawaii'de yaşayan yazar Ian MacMillan bana, Fred adındaki tekir kedisinin 1969 yılında tüm aileyle birlikte Diamond Head sahiline gidip onlarla beraber yüzmekten çok hoşlandığını anlattı. İlk seferinde ailecek denize girmişler ve o sırada henüz bir yavru olan Fred de doğruca peşlerinden gitmiş. Zamanla bu bir alışkanlığa dönüşmüş ve Fred sık sık onlarla yüzmeye başlamış. Ian, kedinin aileyle birlikte olmak istediği için mi yoksa yüzmekten hoşlandığı için mi bunu yaptığını bilmediğini söyledi. Belki de sadece yüzmenin nasıl bir duygu olduğunu merak ediyordu.

Merak sağlıklı bir kedinin doğal özelliğiysen; can sıkıntısı çeken bir kedinin sağlıksız olduğunu söyleyebiliriz. Gerçi bir kedinin sıkılıp sıkılmadığını anlamak hayli güçtür. Sıkılan bir kedi ne gibi belirtiler gösterir? Kediler günün büyük bir bölümünü uyuyarak geçirirler ama bu, sıkıldıkları anlamına gelmez. Bu kadar çok uyuyan bir insan olsaydı, depresyonda olduğunu düşünürdük. Kedilerse uyanık oldukları süre boyunca daima dik-

katli ve tetikte olabilmek için bu kadar uzun uyumaya ihtiyaç duyarlar. Öte yandan bir hayvan aynı anda hem tetikte, hem de sıkıntı içinde olabilir. Kafese kapatılmış kaplanların ve çitaların hızlı adımlarla bir uçtan öbür uca gidip gelmelerine baktığınızda, ne kadar büyük bir sıkıntı yaşadıklarını anlarsınız. Sıkılmamaları mümkün mü? Hayatlarında ne korku, ne de açlık olan bu hayvanların böylesine huzursuz olmalarının başka ne gibi bir açıklaması olabilir? Kafeste tutulan hayvanların yaşamlarındaki en önemli eksiklik, zihinsel ve fiziksel uyarıdan yoksun kalmalarıdır. Gerçek dünyada yaşamak için yaratılmış bir hayvan için kafeste merakını uyandıracak ya da heyecanlanmasını sağlayacak hiçbir şey yoktur. Hayvanların yaşadığı can sıkıntısı, bazılarına saçma bir ayrıntı gibi gelse de, gerçekte hiç de azımsanacak bir sorun değil. Bugün hayvanlar üzerine uzmanlaşan davranış bilimcilerin, özellikle de hayvanat bahçelerinde çalışan psikologların çözüm aradıkları en önemli sorunlardan biri bu. Pek çok bilim adamı, tutsak hayvanların duygusal yaşamlarını zenginleştirmenin yolları üzerinde çalışıyor. Bu hayvanların yaşadığı çevreyi daha uygun hale getirmek için yapılması gerekenler başlı başına bir bilim dalı ve bu konuda yazılmış çok sayıda eser var. Günümüzde hiçbir bilim adamı, hayvanların da can sıkıntısını yoğun bir şekilde yaşadığı gerçeğini yadsımıyor.

Aslına ne kadar yakın olursa olsun, hiçbir yapay yaşam alanı gerçek bir ormanın yerini tutamaz. Vahşi kediler doğal ortamlarında hayatta kalmak için pek çok şey yaparlar; bunların başında da karınlarını doyurmak, yani avlanmak gelir. Bir vahşi kedi nelerin yenip nelerin yenmeyeceğini, bunları nereden bulacağını ve nasıl ele geçireceğini öğrenmek zorundadır. Bu da bol miktarda zaman, enerji, zekâ ve planlama gerektiren bir iştir. Ayrıca genlerini bir sonraki nesle aktarmak için bir eş bulmak ve çiftleşmek zorundadır. Hayatta kalmak için düşmanlarından kaçmak zorundadır ki bunun için öncelikle düşmanlarının kimler olduğunu öğrenmesi, onları tanıması gerekir. Bir yandan da kendisi başka bir hayvana av olmamak için sağlıklı ve güçlü kalmak zorundadır. Yaşadığı bölgeyi tanımak, bu bölgedeki her canlıyı ve nesneyi bilmek, yağmurdan ve saldırganlardan korunmak için nereye kaçacağını öğrenmek zorundadır. Bütün bunlar hiç bitmeyen kapsamlı bir araştırmayı gerektirir. Eğer dışı bir vahşi kediye, yavrularını

korumak, büyötmek ve onlara kendi kendilerine yeten birer yetişkin olabilmeleri için gereken eğitimi vermek zorundadır. Kısacası vahşî bir kedinin hayatı hiç de kolay değildir fakat sıkıcı da değildir.

Bu hayattan vazgeçmek karşılığında evcil kedilerimize verdiğimiz şey, arkadaşlığımız ve varlığımızın sağladığı bazı avantajlardır. Yitirdikleri özgürlüğü telafi etmek için yapabileceğimiz en iyi şeyse onlarla oynamak, meraklarını uyandırmak, keşfetmenin zevkini yaşamalarını sağlamaktır. Belki de evcil kedilerin bu kadar meraklı olmalarının nedeni, vahşî hayatın heyecanını biraz olsun yaşama ihtiyaçlarıdır. Akşamları kumsalda çıktığımız yürüyüşlerde, kedilerimin ataları olan vahşî kedilerin yaşamından bir şeyler bulduklarını düşünüyorum. Bu yürüyüşler sırasında gördükleri her şey meraklarını uyandırıyor. Kumsalda böylesine ilgilerini çeken deniz kabuklarını, tahta parçalarını, taşları alıp eve götürseydim, onlar için aynı dercede heyecan verici olmazlardı. Kedilerimin vahşî yaşam deneyimleri hiç olmadı ama kumsaldaki hallerini gören biri, onları oyun meraklısı evcil kedilerden çok, vahşî kedilere benzetirdi. Belki de bu deniz havasında, rüzgârın uzaklardan taşıyıp getirdiği kokularda, sahilden az bir mesafedeki volkanik adalarda onlara atalarından kalma duyguları anımsatan bir şeyler var. Yoksa bütün bunlar sadece benim hayal gücümün ürünü mü?

Evcil kedilerde merak sadece serüven yaşama ihtiyacından ibaret değil. Evimizin yakınındaki tepeye tırmanmak kedilerim için gerçek bir serüven olamaz çünkü aynı şeyi her gün yapıyorlar. Geçtiğimiz yolları ve bu yolların nereye vardığını ezbere biliyorlar. Öte yandan, belki de ben bu yolu kanıksadığım için onların da aynı gözle gördüğünü varsayıyorum. Duydukları her dal çatırtısında, kuş sesinde ya da köpek havlamasında ansızın durup gövdelerini yere yaklaştırarak kulak kabartıyor, sonra hızla arkalarına dönüp bakıyorlar. Bu sırada korktuklarını sanmıyorum ama bu seslere karşı kayıtsız kalmadıkları da kesin. Bu yürüyüşleri çok ciddiye alıyor gibi bir halleri var. Acaba vahşî bir ormanda olduklarını hayal edip rol mü yapıyorlar? Bilemiyorum.

Ormandan o güne dek duymadıkları farklı bir ses geldiğinde ya da yolda bir insana rastladığımızda kedilerim hemen benim yanıma koşuyorlar. Bunu yapmalarının nedeni, benim yanımda kendilerini daha güvende

hissetmeleri olsa gerek. Böyle zamanlarda meraklı fakat aynı zamanda da temkinliler. Bana kalırsa kedilerin merakı, maceraperestlikten farklı ve daha baskın bir duygu. Bugüne dek kedilerimin hiçbir, Avustralyalıların “walk-about”^{*} dedikleri şeye kalkışmadılar. Pek çok arkadaşım bana, kedilerin bir gün fundalıkların arasına dalıp ortadan kaybolduğunu söyledi. Aradan haftalar geçip de bütün umutlar tükendikten sonra günün birinde kedi eve dönüyor, her zamanki yerine kıvrılıp yatıyor ve sanki hiçbir şey olmamış, haftalardır kayıp olan kendisi değilmiş gibi davranıyormuş.

Öte yandan Miki bazı geceler eve gelmemeye başladı. İşin doğrusu epey zamandır böyle bir şeyin olmasında korkuyordum. Komşularımızdan Helen bir ressam ve Miki onun atölyesinde vakit geçirmekten hoşlanıyor. Birkaç gün önce Helen evimize gelerek, Miki’nin geceyi onun yatak odasında uyuyarak geçirdiğini söyledi. Daha sonra diğer komşularımızdan da benzer haberler almaya başladık. Anlaşılan Miki sahildeki on evi de kendi evi gibi görüyor ve bir gün birinde, ertesi gün bir diğerinde kalıyor. Dahası, bu evlerden hiçbirine karşı (hatta bizim eve bile) özel bir bağlılığı yok gibi. Onun açısından bakınca hoş bir durum olmalı. Ne de olsa, hepsi de onu ağırlamaya hazır on tane evi var. Belki de bu konudaki kırgınlığımı aşmalı ve onun adına sevinmeliyim. Acaba Miki’nin bu davranışı sadakatsizlik olarak görülebilir mi? Yoksa yalnızca özgür bir ruhun doğal davranışı mı?

Bugün İlan’la birlikte her zamankinden erken kalktık ve Leila’yla Manu uyurken kedilerle birlikte yürüyüşe çıkmaya karar verdik. “Hadi yürüyüşe!” diye seslendiğimizde, kedilerimin dördü de kapıya koştular ve hep beraber sahile doğru yola koyulduk. Okyanusun suları çekilmişti; kayalıkların öte yanındaki diğer kumsala gitmek için güzel bir fırsattı. Yalnız iki kumsalın arasında epey uzun bir yol olduğu için, kedilerin bizimle birlikte gelmeyeceğini düşünüyorduk. Aksine, büyük bir hevesle peşimize takıldılar. Her zamankinden daha uzun bir yürüyüşe çıktığımız ve yeni bir yere gittiğimiz için ne kadar sevindikleri her hallerinden belliydi. Hoplayıp zıplıyorlar, aniden durup ardından hızla koşmaya başlıyorlar, bir kayadan diğerine sıçıyorlardı. Sular ağır ağır yükselmeye başladığında kayaların ara-

* walk-about: Avustralya yerlileri tarafından tek başına fundalıkların arasında çıkılan dolaşma –ç.n.

sındaki gölcüklere dolan su özellikle Megala'nın pek hoşuna gitti. Gölcüklerin kenarına gelip patisini daldırıyor, merakla suyun dibine bakıyordu. Yaklaşık bir saat süren yürüyüşümüz boyunca bir adamla kızından başka kimseye rastlamadık. Onlar da bize seslenerek, hayatlarında hiç böyle bir kedi sürüsü görmediklerini söylediler. Bir ay içinde ikinci kez aynı iltifatı duymak koltuklarımızı kabartmıştı. Az sonra İlan bana dönüp şöyle dedi: "Baba, bir sonraki hayatımda kedi olmak istiyorum." Şu benim oğlan hayattan ne isteyeceğini biliyor doğrusu. Sanırım kedilerimizin bu neşeli halleri, ona sırf kedi olmanın bile mutlu olmak için yeterli olacağını düşündürmüştü. Oğlum İlan da son derece meraklı bir çocuk ve yeni bir şeyler keşfetme fırsatını asla geri çevirmiyor.

Acaba kedilerim bu yürüyüşler sırasında, tıpkı dişi aslanlardan oluşan bir sürü gibi, ava çıktığımızı mı düşünüyorlar? Kedilerin merakı, oyunculukları gibi avlanma güdüsüyle mi bağlantılı? Minna ne zaman bir kuş görse, kedilerle birlikte yaşayan insanların çok iyi bildiği o komik sesleri çıkarmaya başlıyor. Bir yandan dişleri hızla birbirine çarparken bir yandan da iniltiye benzer bir ses çıkarıyor. Bu sesi çıkarmalarının nedeni, pek çoklarının sandığı gibi, kuşa aşağı inmesi ya da pençesine düşmesi için yalvarmaları değil. İçlerinde yükselen ve bastırmakta güçlük çektikleri yoğun heyecan bu sesle kendini gösteriyor. Kedilerimin üçü de pencerede bir sinek ya da böcek gördüklerinde bu sesi çıkarıyorlar. O sırada yaşadıkları tek duygu merak değil; bir içgüdünün etkisi altına girdikleri açıkça görülüyor. Roger Caras, *A Cat Is Watching* adlı kitabında kedilerin bu sesi çıkarırken çenelerini birbirine çarpmalarının, avlarını yakaladıklarında uyguladıkları öldürücü ısırgan bir taklidi olduğunu söylüyor. Yani kedi görmekte olduğu avın boğazına dişlerini geçirip omuriliğini koparıırken yapacağı hareketleri tekrarlıyor. Kedilerin insanlara bakarken bu sesi çıkarmamaları, oyun sırasında bile insanları av olarak görmediklerini gösteriyor olabilir. (Leila ve İlan'la birlikte Kuzey Kaliforniya'daki bir hayvan barınağına gittiğimizde, kısa süre önce barınağa getirilen kocaman bir aslan görmüştük. O sırada üç yaşında olan İlan kafese doğru yürüdüğünde, aslan tıpkı avını gözlerken yaptığı gibi gövdesini yere yaklaştırarak büyük bir dikkatle İlan'ı takip etmeye başladı. Adeta İlan'a kilitlenmişti ve avına atlamaya hazırlanırken

yaptığı hareketleri sergiliyordu. İlan'ı bir av olarak gördüğü açıktı. İnsan böyle bir manzarayla karşı karşıya kaldığında, bu hayvanların ne olursa olsun vahşi yaratıklar olduğunu anımsıyor.)

Kedilerde merak, avlanma güdüsünden daha güçlü olabilir. Z. Y. Kuo 1930 yılında yayınlanan "The Genesis of the Cat's Response to the Rat" (Kedinin Fareye Verdiği Tepkinin Kökeni) adlı makalesinde, bir kedinin avlanabilmesi için bunu öğrenmiş olması gerektiğini kanıtlamış. Yaptığı deneylerde, annelerinin fare avladığına tanık olan yavru kedilerin de fare gördüklerinde avladıklarını, annelerinden ayrı büyüyen yavru kedilerin çok nadiren fare avlamaya kalkıştıklarını, bir kafeste fareyle birlikte büyüyen yavru kedinin asla fare avlamadıklarını gözlemlemiş. Kafeste fareyle birlikte büyüyen kedinin fareye alıştığını, ona karşı bir tür bağılık geliştirdiğini ya da en azından varlığını kabullendiğini görüyoruz. Aynı deneylerin farklı hayvan türlerinde bu tür bir sonuç vermemesinin nedeni ise, özellikle yavru kedilerin diğer hayvan türlerine oranla çok daha meraklı olmalarıdır. Yavru kedinin avlanma güdüsü gelişmeden önce merakı uyanır ve bu merak korku, öfke ya da kıskançlık gibi pek çok başka duyguya baskın çıkabilir. Örneğin Miki henüz bir yavruyken, Yeni Zelanda'ya özgü, çekirgeyle akrep karışımını andıran hayli tuhaf ve iri bir böcek olan bir weta'yı köşeye kıştırma'yı başarmıştı. Böcekten çok korktuğu açıkça görülüyordu; buna karşın böceğin her hareketinde panik içinde geri kaçıyor, ardından merakı korkusuna galip geliyor ve tekrar böceğin yanına gidiyordu.

Kediler kendileri meraklı hayvanlar olmalarının yanı sıra insanların merakını uyandıran, "eksantrik" diye nitelendirebileceğimiz davranışlar gösterebiliyorlar. Bugüne kadar esrarengiz, tuhaf huyları olmayan bir tek kediye bile rastlamadım. Gerçekten de kedilerin bazı davranışları salt merakla açıklanamayacak kadar ilginç. Bu konuda köpeklerden çok daha gizemli yaratıklar olduklarını söyleyebiliriz. Öte yandan, belki de eksantrik olarak tanımladığımız bu davranışlar, insanlarda görmediğimiz için isimlendiremediğimiz bir başka duygunun dışavurumundan ibarettir. Kedilerin insanlara çok yabancı gelen bazı duyguları yaşadıklarına

inanıyorum. Tanımadığım, hiç yaşamadığım ve tanık olmadığım bir duy-guyu nasıl anlayabilirim? Var olduğundan bile emin olmam mümkün değil. Yaklaşık üç buçuk asır önce La Rochefoucauld *Maximes*'de şöyle demiş: "Anlayamadığımız şeye değer de veremeyiz." Kedilerse bu görüşün tam aksini kanıtlıyorlar. Bizlere anlaşılmaz gelen davranışlar sergiledikçe, onlara olan ilgimiz ve hayranlığımız artıyor, hatta kedilerin sırrına ere-meyeceğimiz gizemli yaratıklar olduğuna biraz daha inanıyoruz. Belki de bütün bunların çok basit bir nedeni var ve biz bunu göremediğimiz için onları gizemli buluyoruz. Belki de tüm bu davranışların kaynağında insan-ların tanımadığı bir duygu yatıyor.

Kudüs'ün doğusunda, bir zamanlar T. E. Lawrence, Graham Gre-ene, Gertrude Bell, Peter Ustinov ve Leon Uris gibi çok renkli kişileri ağır-lamış olmasıyla tanınan American Colony Hotel adlı tarihi bir otel var. Bu otelde kalanlardan biri de, otelin İsviçreli işletmecilerinin bakımını üst-lendiği, Sophia adlı gri renkli bir sokak kedisi. Sophia'yı günün herhangi bir saatinde bu eski taş binanın giriş katındaki asansörün kapısında gör-mek mümkün. Asansör zemin kata gelip de kapılar açıldığında, Sophia kendinden emin bir tavırla içine binip oturuyor ve asansör üçüncü katta durana kadar da inmiyor. Aynı kata merdivenlerden de çıkabilir, hatta bel-ki de asansörden çok daha kısa bir sürede ulaşabilir. Herhalde asansör varken enerjisini boşa harcamak istemiyor. Asansör üçüncü kata gel-diğinde, Sophia ilk önce inen olmak için hemen kapının önündeki yerini alıyor. Kapı açıldığında da koridora çıkarak o kattaki ziyaretlerini gerçek-leştirmeye başlıyor. Uğradığı odalar, uzun süredir bu otelde kalan kişiler arasından seçtiği müşteriler ve her nedense çoğunluğunu yazarlar oluş-turuyor. Sophia sırayla bu odalara gidip sevdiği insanların kucağına çıkıyor, bir süre kendini okşatıyor. Ardından kapıya gidip tırmalayarak dışarı çıkmak istediğini belli ediyor. Bütün ziyaretlerini tamamladığında, tekrar asansörün kapısında oturup beklemeye başlıyor. İşin ilginç yanı, asansörün üçüncü kata gelip durması ne kadar uzun sürerse sürsün, sabırla beklemesi. Sonunda asansör geliyor, Sophia zemin kata iniyor, otelin kapısına gidip dışarı çıkmak için beklemeye koyuluyor. Sophia'nın otel dışında neler yaptığı konusunda pek çok söylenti var; ama bana bu

hikâyeyi anlatan otel işletmecisi, Sophia'nın Filistin'deki barış sürecine bizzat katkıda bulunduğuna inandığını söyledi.

Sophia'nın bütün bunları meraktan yaptığını ve kedilerin meraktan yaptıkları her şeyde bu tür tekrarlanan davranış kalıpları olduğunu söyleyenler çıkabilir. Eğer gerçekten de bütün bunları sırf meraktan yapıyorsa, neden sadece üçüncü kat? Özellikle bu katı tercih etmesi bir alışkanlıktan ibaret olabilir mi? Yoksa bu, bilinçli bir seçim mi? Sophia'nın üç sayısına sembolik bir anlam yüklediğini sanmıyorum. Yine de bu katı seçmesinin bir nedeni olmalı. Onu üçüncü kata çeken şey bir duygu mu? Bu duygu nedeniyle mi böyle bir alışkanlık geliştirdi, yoksa zaman içinde tekrarlanan hareketler nedeniyle mi bu kata karşı bir bağlılık duygusu oluştu? Aynı şeyi yapan bir insan olsaydı, deli ya da hastalık derecesinde takıntılı bir insan olduğuna, hatta şeytani bir dürtünün etkisi altında kaldığına inanırdık. Özellikle üç sayısının sembolik bir anlamı olduğunu düşünür, bu anlamı bulabilmek için kişinin tüm geçmişini öğrenmek gerektiğini söyledik. İnsanlar bu tür zararsız davranışlar nedeniyle damgalanırlar (bu, insanları hastanelere kapatmaya kadar giden tehlikeli bir süreçtir). Kedilerse “deli” olabilecekleri kanıtlanmadığı için bu süreçten paçayı kurtarıyorlar.

Sophia'nın ruh hastası, takıntılı ya da aptal olduğunu düşünmüyoruz. Onun gizli iç dünyasını tanımasak da, böyle bir iç dünyanın var olduğunu ve günlük ziyaretlerinin ona bir tür duygusal tatmin sağladığını inkâr edemeyiz. Aslında bu hareketi “eksantrik” değil, sadece bizlerin anlamadığı bir duygunun ya da dürtünün doğal sonucu. Bu duyguyu ya da dürtüyü anlamak için açık fikirli bir yaklaşım ve dikkatli bir gözlem gerekiyor. Sophia'nın bu alışkanlığını, hiçbir anlam ifade etmeyen, bomboş bir huydan ibaret olarak görürsek, yabancı olduğu bu iç dünyayı anlama şansımızı da baştan kaybederiz. Kediler bilmedikleri konularda alçakgönüllülük göstermeseler de, hiç olmazsa bizler bunu yapabilmeliyiz.

Uzunca bir süre önce, sipariş verdiğim kadifeçiçeklerini bırakmak için evimizin önündeki alana bir helikopter indi. Helikopter gelmeden önce kedilerimin beşini de olan biteni rahatlıkla seyredebilecekleri oturma odası-

na kapadım. Helikopterden önce gelen araçtan sürüyle insan indi ve çatıdaki bahçe için gerekli düzenlemeleri yapmaya başladılar. Bu arada kedilerim burunlarını oturma odasının penceresine yapıştırmış, büyük bir heyecanla dışarıdakileri seyreliyorlardı. Korkmamışlardı ama neler olup bittiğini fazlasıyla merak ettikleri belliydi. Saki (Hector Hugh Munro), kedilerin “insanlarla ne kadar çok birlikte olurlarsa olsunlar, kendilerinden başka kimseye güvenmediklerini ve gözlerini insanların üzerinden ayırmadıklarını” söylemiş. Sonunda helikopter geldi, ben de pencerenin dışında durarak kedilerime gökyüzünü işaret ettim. Başlarını kaldırıp gösterdiğim yere baktılar ve havadaki dev kuşu ilk o zaman gördüler. (Böylelikle kedilerin, uzaktaki nesneleri görmek konusunda insanlara yakın bir yetenekleri olduğunu anlamış oldum.) O an yüzlerinde beliren ifadede korkudan eser yoktu, aksine: “Hayatımda gördüğüm en büyük kuş!” der gibiydi. Bir tek Moko korkmuştu, panik içinde pencereden uzaklaşarak İlan’ın oyun çadırlarından birinin içine girdi. Onu oradan çıkarmaya çalışmadım. Tehlikede olduğuna inanmış bir kediyi ortada korkulacak bir şey olmadığına ikna etmek güçtür.

Korku ve şartlanma, meraka baskın çıkabiliyor. Kedilerin küçüklükten edindikleri korkuları aşmaları için, (belki de anneleri olarak gördükleri) insanların korumasına güven duymaları işe yarayabilir. Acaba kediler bir durumun ciddiyetini bizim verdiğimiz tepkilere bakarak mı değerlendiriyorlar? Acaba ben helikopteri gördüğümde endişeye kapılmış gibi davransaydım kedilerim de korkarlar mıydı, yoksa benim tepkimden bağımsız mı hareket ederlerdi? Kedilerim ilginç bir şeyle ilk kez karşılaştıklarında mutlaka dikkatle benim yüzüme bakıyorlar. Bu anlaşılır bir durum çünkü genellikle ben onları korumaya ya da yaptıkları bir şeyden vazgeçirmeye çalışıyorsam, ortada onlar için tehlikeli bir durum var demektir. Öte yandan, çatının kenarına çıkıp yürüdüklerinde endişelenmem, onlar için hiçbir şey ifade etmiyor. Belki de bazı konularda bana, bazı konularda da kendilerine daha fazla güveniyorlar.

Oğlumuz Manu evimize ilk geldiğinde, kedilerimin onunla pek ilgilenmemeleri beni çok şaşırtmıştı. Onu delicesine kıskanacaklarını düşün-

müş ama yanıldığımı anlamıştım. Ayrıca, Manu'nun varlığına alıştıkça ona olan meraklarının da azalacağını düşünüyordum. Yine yanılmışım. Manu'yu görmeye alıştıkça, onunla daha fazla ilgilenmeye başladılar. Artık Manu'yu oyun minderinin üstüne yatırdığımızda, çoğunlukla kedilerden biri de minder üstüne çıkıp onun yanına yatar. Bu sabah Minna Kız patisini uzatarak son derece yumuşak ve hafif bir şekilde ona dokundu. Ona bakarken kedilere dair ne çok beklentimiz olduğunu düşündüm; bu beklentilerimiz gerçekleşmeyince ortada bir yanlışlık ya da eksiklik olduğuna karar veriyoruz. Oysa eksik olduğunu sandığımız şey, bizim alışkın olduğumuzdan daha az belirgin bir şekilde var olabilir. Kedilerimin Manu'ya ilgi göstermemeleri, ona ilgi duymadıkları anlamına gelmiyor. Belki de baştan beri onunla ilgileniyorlardı ama ben bu belirtilerin farkına varmıyordum. Elbette kedilerimin Manu'yu yeni yeni merak etmeye başlamaları da olası. Öte yandan, onların duygularını insanlar için geçerli davranış kalıplarına göre değerlendirmiş ve yanılmış olabilirim. Bana kalırsa, pek çok duyguyu alışkın olduğumuz biçimde ifade edilmediği için tanımıyoruz. Belki de kediler bazı duygularını bizlerden çok daha az belirgin işaretlerle ortaya koyuyorlar.

B. Klivan'ın meşhur bir karikatüründe, kedinin biri evin bir köşesinde oturmaktadır. Kafasının üzerindeki düşünce balonundaysa, o sırada aklından geçen şeyin resmi yer alır: oturduğu köşe. Bu, kedilerin fazlasıyla gerçekçi ve hayalgücünden yoksun yaratıklar olduğunu ima eden bir karikatür. Her ne kadar komik de olsa, gerçekleri yansıtmaktan çok uzak. Kedilerle birlikte yaşayan herkesin aşına olduğu bir durum vardır: Kediniz durup dururken size göre hiçbir şey olmayan bir noktaya gözlerini dikip bakmaya başlar. Bu sırada gözbebekleri irileşir, hatta kimi zaman sanki bir şeyden korkmuş gibi ansızın arkasını dönüp koşarak oradan uzaklaşır. Kimileri kedinin o sırada bir hayalet gördüğüne, kimileriye halüsinasyon gördüğüne inanıyorlar. Bana kalırsa bu davranışın doğaüstü güçlerden çok daha normal ve basit bir açıklaması var. Kedi o sırada aklına gelen bir hatıranın etkisindedir. Kedilerin görme yetenekleri (karanlıkta da görebilmeleri dışında), insanlarınkinden çok da farklı değildir. Hatta uzak

mesafeleri görmek konusunda insanların daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. (Bir gün kıydan yaklaşık 50 metre uzaklıkta oynayan yunuslara bakmak için sahile koştuğumuzda, kedilerim de bizim baktığımız noktaya bakmalarına karşın yunusları görememişlerdi. Daha sonra onları çatıya çıkardığımda da göremediler.) Belki de etkisinde kaldıkları şey bir hatıra değil, hayal ettikleri bir şeyin zihinlerinde canlanmış halidir. Bu öylesine canlı bir hayaldir ki kedi bunu gerçekten de gördüğü hissine kapılıyor olabilir. Hatta belki de sadece zihninde canlandırmıyor, gözleriyle de görüyordur ve gözbebeklerinin irileşmesinin nedeni de budur. Kediler öyle meraklı hayvanlar ki, hayalini kurdukları ya da anımsadıkları olaylar bile meraklarını uyandırıyor olabilir. Yine de kedilerin, Poe'nun iddia ettiği gibi, doğaüstü güçlerle haşır neşir olan hayvanlar olduklarına inanmıyorum. Gaipten sesler duyduklarına dair de bir kanıt yok. Kedilerim benim duyamadığım bir sese kulak kabarttıklarında, o sırada iç dünyalarında yankılanan bir sesi değil, benim duyma kapasitemin ötesindeki gerçek bir sesi dinliyorlar. Bugüne kadar akıl hastası bir kediden söz edildiğini hiç duymadım. Hele merak duygusundan tamamıyla yoksun bir kedinin var olabileceğini sanmıyorum.

Bu bölüme başlarken, merakın belki de tam olarak bir duygu sayılmayacağını, fakat bir duygu olmadığını söylemenin de güç olduğunu belirtmiştim. En azından, duygularla çok yakın ilişkide olduğu kesin. Kedilerin pek çok şeyi merak etmelerinin altında, bu şeyleri denemenin nasıl bir duygu olduğunu öğrenmek isteği yatıyor olabilir. Örneğin evimizin yakınlarındaki tepeden aşağı ya da yukarı yük taşıırken, bir el arabası kullanıyoruz. Önce Miki, ardından da Moko bu el arabasının içine binmeye başladılar. Başlangıçta, bir el arabasında taşınmanın nasıl bir duygu olduğunu merak ettiklerini düşünmüştüm. Şimdiyse ne zaman el arabasının ortaya çıktığını görseler hemen içine atılıyorlar. Arabanın ön kısmında ayakta durup dikkatle kendilerini dengeliyor, kulakları dimdik, gözleri kocaman açılmış bir halde ilerlerken burunlarını kaldırıp havayı kokuyorlar. Onları seyrederken, meraklarını tatmin etmenin verdiği zevkin kedileri adeta sarhoş edecek kadar güçlü bir duygu olduğuna inanıyorum.

OYUNCULUK

Kedilerle geçen bir ömürlük gözlemlerime dayanarak, oyunculuğun kedilerin duygusal yaşamında hayli önemli bir yer tuttuğunu söyleyebilirim. Oyun pek çok duyguyu canlandıran bir eylemdir fakat belki de yetişkinlerin hayatında oyuna pek yer olmadığı için, bu duyguları isimlendirmemiştir. Oysa ergenlik çağına kadar çocukların başlıca meşgalesi oyundur. Aynı durum kediler için de geçerli.

Kedilerin oyunculuğu ne yazık ki köpeklerinki kadar çok incelenmemiş bir konu. Halbuki seyrine doyum olmaması bir yana, bu oyunlar ilk bakışta göründükleri kadar basit de değiller. Kedilerimin dördü, zamanlarının çoğunu oyun oynayarak geçiriyorlar ve ben de gün boyunca onları seyrederim. Bu nedenle kedi oyunlarını incelemek için eşsiz bir fırsatım oldu.

Kedilerin beden diline baktığımızda, dostluk ifadesi olan pek çok davranışın oyun sırasında da sergilendiğini görürüz. Ne zaman Miki'ye yaklaşırsam, kuyruğunu kaldırıp dimdik havada tutarak hızlı adımlarla bana doğru gelir. Başlangıçta dikkat etmediğim bu işaretlerin, güvenle karışık dostluk anlamına geldiğini artık biliyorum. Mutlu bir kedi, kuyruğunu böyle dimdik havada tutuyor. Diğer kedilerin onu gördüklerinde verdikleri karşılığa baktığımda, mutluluğun bulaşıcı olduğu hissine kapılıyorum. Bu davranışın anlamını biliyorlar; zaten bilmeselerdi böyle bir davranış ortaya çıkmazdı. Kediler için bu kuyruk hareketinin anlamı, insanlar için el sıkışmanın anlamı kadar açık. Kedileri gözlemleyen pek çok araştırmacı gibi benim de dikkatimi çeken bir başka özellik de, havada tuttukları kuyruklarının ucunu soru işareti gibi kıvrımları. Bu, dostça duyguların yanı sıra güven eksikliğini de yansıtan bir hareket. Sırtlarını kamburlaştırmaları, oyun isteği anlamına gelebiliyor ama bunun beraberinde tıslamak ya da düşmanca bakışlar da varsa, saldırganca bir tutumu gösteriyor. Yavru kediler oyun oynamak istediklerinde çoğunlukla ağızlarını açık tutuyorlar. Oyunun sona erdiğini belirten bazı hareketler de var; örneğin gövdelerini hafif-

çe yere yaklaştırıp atılmaya hazırlandıklarında ya da ansızın yanlmasına sıçradıklarında, artık oyun oynamadıkları anlamına gelebiliyor. Elbette bu işaretler, diğerkedilerin anlayacağı bir dilde olduğu için, çoğu zaman anlamlarını okumakta zorlanıyoruz.

Kedilerin beden dilini okumak köpeklerinkini okumaktan daha zor. Örneğın köpekler oyun oynamak istediklerinde, gövdelerinin ön kısmını yere yaklaştırıp patilerini ileri doğru uzatarak karşılarındakini oyuna davet ederler. Oyun sırasında bir köpek diğerkini canını acıtacak şekilde ısırır ya da ezerse, köpekler ayrılarak tekrar bu ilk pozisyona döner. Denver'daki Colorado Üniversitesi'nde biyoloji profesörü olan dostum Marc Bekoff, köpeklerin böyle yaparak özür dilediklerini, "Üzgünüm, niyetim sadece oyun oynamaktı ama hata yaptım," dediklerini belirtiyor. Kedilerin de oyuna davet anlamına gelen hareketleri var: Örneğın Minnalouche sık sık karşımda kendini yere atıp gerinerek, patilerini bana doğru uzatarak beni oyuna çağırıyor. Bu, oldukça cazip bir davet. Öte yandan, kedilerde özür dileme işlevi gören bir davranış biçimi yok gibi. Örneğın oyun sırasında karşılarındakinin canını yaktıklarında böyle yatıp karınlarını açarak gerinmiyorlar. Özür dilemeyi bilmedikleri için, oyun oynamak niyetiyle yola çıkıp başlarını derde sokmaları da çok sık görülen bir durum.

Daha önce de sözünü ettiğim gibi, kedilerin oyunları çoğunlukla sertleşip kavgaya dönüşebiliyor. Önce birbirlerinin boynuna hafifçe dişlerini geçiriyorlar, derken birisi fazla sert ısırıyor, bunun üzerinde diğeri de dönüp ısırmaya başlıyor ve az sonra bir kavga patlak veriyor. Bu durumda köpekler gibi özür dileyen davranışlarda bulunmamalarının nedeni, evrim sürecinde bu tür davranışlar geliştirmeye ihtiyaç duymamaları. Evcil kedinin atası olan vahşıkedi, kimden ne için özür dilemiş olabilir? Böyle bir durumda kediler, öfkeli ve küskün bir tavırla oyunu bırakıp gidiyorlar. Onların bu halini gören biri, bir daha aynı kediyle oyun oynamamaya yemin ettiklerini sanabilir. Halbuki bu küskünlük çok kısa sürüyor ve kimi zaman aradan birkaç dakika geçmeden yeniden oyuna başlıyorlar. Belki de yaşanan kavganın ciddi olmadığını biliyorlar ama bizler bunu göremiyoruz. Örneğın yakın arkadaş olan Miki'yle Moko'nun oyunlarını seyrettiğimde, bir süre sonra sertleşerek korkunç çığlıklar attıklarını, dehşetle irileşmiş göz-

lerle birbirlerine saldırdıklarını görüyorum. Bir dakika sonraysa hiçbir şey olmamış gibi barış içinde birbirlerini yalıyorlar. Birbirlerini yalamalarının bir tür özür olduğunu sanmıyorum; kedilerin sadece içinde bulundukları anı yaşadıklarını düşünecek olursak, az önceki kavgayı unuttuklarını söyleyebiliriz. Derken Moko, Minna'yla oynamaya başlıyor ve oyun fazla şiddetli olmayan bir kavgaya dönüşüyor. Günün geriye kalanı boyunca birbirlerinden uzak duracaklarını düşünüyorum ama yine yanılıyorum. Az sonra yan yana kanepede yatıyorlar ve kedilerin sık sık yaptıkları gibi birbirlerini yalayarak temizliyorlar.

Kedilerin oyun kuralları bizler için köpeklerinki kadar açık değil. Yine de kedilerin bu kuralları anladıkları ortada. Moko kanepede benim kucağımda otururken Yossie onu yalıyor. Bir süre özenle onun başındaki tüyleri temizledikten sonra boynundan ısırıyor. Bana kalırsa oldukça sert ısırıyor ve Moko'nun canı yanıyor olmalı. Moko da yüzünde şaşkın bir ifadeyle oturduğu yerden sıçrayıp onu ısırıyor. "Temizlik bitti, şimdi hakikaten kavgaya edecekler," diye düşünüyorum. Gelgelelim bu "kavga" başladığı gibi ansızın sona eriyor ve bu kez Moko, Yossie'yi temizlemeye başlıyor. Arada bir şeyleri gözden kaçırdığım kesin.

Moko yanlışlıkla onun canını yaktığımda bunu kasten yapmadığımı anlıyor gibi. Tepeden aşağı koşarken ansızın ayaklarımın dibine yatmak gibi bir huyu olduğundan söz etmişim. Kendince bir oyun oynuyor ve onun üzerine basmamak için elimden geleni yapacağımı biliyor. Ama kimi zaman son anda üzerinden atlamaya çalışırken yanlışlıkla ayağım ona çarpıyor. Böyle durumlarda hızla sıçrayarak benden uzaklaşıyor ama bana öyle bir bakış fırlatıyor ki, onu kasten tekmelemiş olsam bu kadarıyla kurtulamayacağımdan emin oluyorum. Bunca zaman içinde kazandığım güveni tek bir hareketle kaybedebileceğimi bilmek ürkütücü.

Minna ise ondan özür dilendiğinde Moko'dan daha anlayışlı oluyor. Geçen gün Leila yanlışlıkla onun ayağına bastığında acı dolu bir çığlık atarak odadan kaçtı. Leila yanına gidip yumuşak bir sesle özür dilediğindeyse, başını Leila'nın bacaklarına sürterek mırıldanmaya başladı. Bu, "Özrünü kabul ediyorum, bunu isteyerek yapmadığımı biliyorum," demek değilse nedir?

Neden yetişkin kediler, yavrular kadar oyuncu olmuyorlar? Evcil kedilerin avlanmak ya da düşmanlarından kaçmak gibi dertleri olmadığına göre, oyuna vakit ayıramayacak kadar meşgul olduklarını söyleyemeyiz. Bugüne dek genç bir kedinin, başka bir kedinin oyun davetini geri çevirdiğine hiç tanık olmadım. Bu konuda yapılan araştırmalar, bir kedinin kendisini oyuna çağıran başka bir kediye düşmanca karşılık vermesinin çok nadiren görülen bir durum olduğunu söylüyor. Öte yandan anne kediler yavrularının bitmez tükenmez oyun isteklerinden sıkılıp onlara patileriyle vurabiliyor ya da hırlayabiliyorlar. Bu da işe yaramazsa, kalkıp gidiyorlar.

Yossie evdeki genç kedilerle gitgide daha az oynuyor. Oyun isteklerinde ısrar ederlerse onlara katılıyor fakat öyle sert oynuyor ki çoğunlukla onları kaçınıyor. Bunu, kendini rahat bırakmaları için yaptığını düşünüyorum. Yetişkin bir kedi olduğu için, “Benden geçti artık,” der gibi bir hali var. Peki ama neden? Acaba oyundan öğrenecek bir şeyi kalmadı mı? Sırf eğlence için oynamak ona anlamsız mı geliyor? Oyunun kedilerin evrim sürecindeki rolünü düşündüğümüzde, bu geçerli bir neden olabilir. Indiana Üniversitesi’nde psikoloji ve biyoloji profesörü olan Meredith West’in bu konudaki hipotezine katılıyorum: Yavru kediler birlikte oynarken annelerinin yanından ayrılma tehlikeleri azalır. Anneleri yanlarında değilken de oyun sayesinde yuvada ve bir arada kalırlar ki bu da güvenlikleri için önemlidir. Sokak kedileri, yavrularının yanından ya onlar uyurken ya da oyun oynarken ayrılırlar. Bu sayede yavrular annelerinin peşine takılmaya kalkışmaz. Anne kedi ve yavruları konulu resimlerde çok sık görülen bir manzara vardır; anne kedi ensesinden tuttuğu yavrularıyla birlikte bir yerlere gider. Oysa gerçekte hiçbir anne kedi gittiği her yere yavrularını taşımaz. Eğer West’in teorisine doğruysa, yavru kedilerin sadece büyüdüklerinde gerekli olacak avlanma becerisini edinmek için oynadıkları inancı geçerliliğini kaybediyor.

Yetişkin evcil kedilerin yetişkin sokak kedilerinden daha oyuncu olmalarının nedeni, evlerimizde yarattığımız ortamın bu alışkanlıklarını sürdürmeleri için elverişli olmasıdır. Koskoca bir kedinin yavru kedi gibi oynaması neden bu kadar hoşumuza gider? Yetişkin bir insanın çocuk gibi oynaması neden hoşumuza gidiyorsa ondan: Oyun mutluluk belirtisidir. Üzüntülü bir insan da, mutsuz bir kedi de oyun oynamazlar (gerçi birlikte

oyunmaları her ikisi için de faydalı olurdu). Diğer kedilerle oynarken Yosie'yi seyrettiğimde, her zamanki somurtkan halinden biraz olsun sıyrıldığını görüyorum. Oyun hem insanlarda, hem de kedilerde endorfin salgılanmasına neden olur ve hepimizin buna ihtiyacı var. Nörolog Jaak Panksepp, oyun ve kahkahanın beyin için en gerekli besinler olduğunu söylüyor. Kediler bizler gibi gülmeseler de, bizler oyun oynayan kedilere bakarken ister istemez gülümser, hatta güleriz. Onlar için de oyunun, kahkahayla eşdeğer olduğunu söyleyebiliriz.

Miki'nin komşu köpeklerden birini korkutmak için takındığı tavırları seyretmeye bayılıyorum: O kaskatı bacaklarıyla kesik kesik adımlar atarak köpeğe doğru yaklaşıyor, ardından yan dönerek ona ne kadar iri yarı ve korkutucu bir kedi olduğunu gösteriyor, sonra yeniden o komik dansı yaparak köpeğin üstüne üstüne gitmeyi sürdürüyor. Köpeğin gerçekten de korktuğunu sanmıyorum; olsa olsa yengeç gibi yan yan yürüyen bu tuhaf görünüşlü yaratıktan tedirgin oluyor ya da kafası karışıyor. Sonunda köpek geri çekiliyor, Miki de eski haline dönüyor. Oyun oynayan kedilerin de aynı hareketleri yaptığına tanık oldum; bir taraftan yan yan yürürken bir taraftan da korkunç görünmek için tüylerini kabartıyorlar. O sırada hakikaten de korkutucu görünüyorlar. Oyun oynadıklarını bilmeme karşın, birbirlerini ısırarak yerlerde yuvarlanıp arka ayaklarıyla birbirlerinin karnını tekmelediklerinde, korkunç bir kavga ettikleri hissine kapılıyorum. Oysa onlar her şeyin bir oyun olduğunun farkındalar. Acaba bunu nasıl biliyorlar?

Moko'nun sadece benimle oynadığı bir oyun var: Birlikte kumsalda yürüyüşe çıktığımızda, yaklaşık altı yüz yaşındaki bir pohutukawa ağacının altına gidiyoruz (Aralık ayında kırmızı çiçekler açtığı için bu ağaca Yeni Zelanda Noel ağacı deniyor). Bu ağacın devasa dalları, suyun üzerine kadar uzanıyor. Moko ağaca tırmanıyor, ardından parmağımla dallardan birine vurmamı bekliyor. Bir dala vurduğumda, hemen o dala sığıyor ve yüzüme bakıyor. Bu kez başka bir dala vuruyorum, hevesle o dala sığıyor ve yenisinden bana bakarak bekliyor. Bütün bu zaman boyunca da gürültülü bir şekilde mırıldanıyor. Emir almaktan hoşlanıyor ama sadece oyun olarak. Bu oyundan canı sıkıldığında bırakıp gidiyor; ben ne kadar ısrar edersem edeyim, benim hatırım için daha fazla oynamayacağını biliyorum. Bir kediyle

tartışmak olanaksız. Gerçekte Moko bana itaat etmiyor, sadece benimle oynuyor. Belki de bunun başka kedilerle değil de sadece benimle oynayabileceği bir oyun olduğunu bildiği için bu kadar zevk alıyor. Bu oyundan ben de çok zevk alıyorum. Acaba ikimiz de aynı duyguyu mu yaşıyoruz? Başka bir canlı türüyle aramızdaki engelleri bir oyun sayesinde aşmanın sevinci mi bu? Her nasıl Moko bu oyunu başka bir kediyle oynayamazsa, ben de başka bir insanla oynayamam. Belki de kediler, türler arası engeli aşıp sadece bize has oyunlar icat ederek bizlere olan sevgilerini gösteriyorlar. Bu sabah oyun sona erdiğinde koşarak yanıma gelip başını ellerime sürterek mırıldanmaya başladı. Onu gören biri, sadece oyun oynadığı için değil, benimle birlikte olduğu için de mutlu olduğundan şüphe duymazdı sanırım.

Moko'yla oynadığımız *un elefante* adlı bir oyun daha var. Aslında *un elefante*, örümcek ağlarının üzerinde yürümeyi başaran bir filden söz eden İspanyolca bir çocuk şarkısı. Çocuklar bu şarkıyı söyleyerek bir duvarın üzerinde ya da kaldırımın kenarında yürüyorlar. İlan üzerinde yürüyebileceği bir duvar ya da çit gördüğünde bu oyunu oynamaya bayılıyor. Moko da epey bir süre bu oyunu seyrettikten sonra gözlemlerini deneyime dönüştürmeye karar vermiş olmalı. Birlikte yürüyüşe çıktığımızda, ne zaman bir çitin yanından geçsek hemen üstüne çıkıyor ve yüzünde zafer kazanmış bir ifadeyle bana bakarak yürüyor. Elbette bu sırada ben de İspanyolca şarkıyı söylüyorum. (Gerçi Moko'nun Bach seven bir kedi olduğunu düşününce, sanırım benim sesim ona kapı gıcirtısı gibi geliyordur.) Bu sırada onu tutmaya ya da herhangi bir şekilde yardım etmeye çalışmamdan hiç hoşlanmıyor. Gerçi denge sağlamak konusunda benim yardımına da ihtiyacı olmuyor.

Kedilerimin yokuş aşağı giderken ansızın ayaklarımın dibine ya tıp üstlerinden atlamamı beklediklerinden söz etmiştim. Bunu birbirlerine yaptıklarına hiç tanık olmadım. Demek ki bu oyunun sadece benimle oynanınca bir anlam ifade ettiğini biliyorlar. Birbirleriyle oynadıkları en favori oyunsa, çalıların arasına saklanıp önlerinden geçen kedinin sırtına atlamak. Neyse ki şimdiye kadar bu oyunu benimle oynamaya kalkışmadılar.

Bir keresinde Miki bana oynadığı oyunu bisiklete binen İlan'a oynamaya kalkıştı. İlan evin önündeki dar patikada bisikletini sürerken onun birkaç metre ötesinde kendini yere atıp boylu boyunca uzanıverdi. Patika dar olduğu için İlan'ın manevra yaparak onun etrafından dolaşması olanaksızdı. Ben de, İlan da bisiklet yeterince yaklaşıncı Miki'nin her zamanki sıçrayışlarından birini yaparak yoldan çekileceğini sandık. Gelgelim Miki'nin yerinden kıpırdamaya niyeti yoktu. Bisiklet hızla kendisine yaklaşıırken öylece yatıyor, korkusuzca ona bakıyordu. İlan son anda çalıların arasına dalarak Miki'yi ezmeden bisikleti durdurmayı başardı. Miki ise hiç istifini bozmadan yattığı yerden olan biteni seyrediyordu. Acaba tuhaf bir şekilde İlan'a meydan mı okuyordu? Yoksa bu bir şaka mıydı? Bisikletin önünden çekilmeye kalkışmamıştı bile. Dahası, o sırada çok eğleniyor gibi bir hali vardı. Yaptığı şey son derece tehlikeliydi; İlan son anda durmayı başaramasaydı ezilecek ve ciddi şekilde yaralanacaktı. Bunu biliyor olması gerekirdi ama sanki o sırada oyunculuk duygusu ağır basmış, kendini koruması gerektiğini akıl bile edememişti. Bir kedi için oldukça sıra dışı bir durum.

Sanırım Miki, kedilerim arasında en oyuncu olanı. Bahçemizde çocuklar için iki tane trampolin (sıçrama brandası) var. Bunların biri diğerinden daha büyük. Geçen gün çocuklar bunların üzerinde hoplayıp zıplarken, Miki kaşla göz arasında küçük olanın altına giriverdi. Arada sırada başını uzatıp tepesinde zıplayan çocuklara bakıyor, patisiyle onların bacaklarını yakalamaya çalışıyordu. Çocuklar onu korkutmaya çalışıyorlardı; o da çocukları. Ne kadar eğlendiği her halinden belliydi.

Daha önce de bahsettiğim gibi, kedilerim "yürüyüş" kelimesinin anlamını biliyorlar. Bunu söylediğim anda Yossie hariç hepsi kulaklarını dikip kapıya koşuyorlar (Yossie hiçbir yere, mama yemeye bile koşmaz). Her akşam onlarla birlikte kumsaldaki pohutukawa ağacına kadar gidiyoruz. Bugünse sabahtan beri bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Akşama doğru kedilerimin merakla yüzüme bakmaya başladıklarını fark ettim: "Ee, saat beş oldu. Niye çıkmıyoruz?" Çaresiz yağmurluğumu giyip kapıyı açtım, kedilerim de her zamanki gibi hevesle peşime takıldılar. Sağanak yağmur umurlarında bile değildi. Moko hemen ıslak kumların ara-

sında yuvarlanıp çukurlar kazdı, sonra Miki'yi kovalayıp havaya sıçradı, takla atarak onun önüne indi. “Yürüyüş” kelimesinin anlamını bilmeleri hiç de şaşırtıcı değil aslında. Kediler hoşlarına giden şeylerin adını gayet güzel öğreniyorlar. Örneğin benimkiler “mama”, “kumsal”, “yüzmek” ve “ağaç” kelimelerini çabucak öğrendiler. Bir de kendi isimlerini biliyorlar. (Öte yandan birbirlerinin isimlerini bilmiyor gibiler; aralarından birine seslendiğimde, dönüp ismini söylediğim kediye bakmıyorlar.) “Hayır” ve “yasak” gibi kelimeleriye bir türlü öğrenemediler. Daha büyük olasılıkla, bu kelimelerin anlamlarını bilmezden geliyorlar. Kediler canları istediğinde sizi de, sözlerinizi de duymamak konusunda ustalar.

Kedilerim günlük yürüyüşlerimizden bunca zevk aldıklarına göre, neden kendi kendilerine de yürüyüşe çıkmıyorlar? Neden beni bekliyorlar ve bir kez olsun yanlarında ben olmadan hep birlikte kumsala gitmiyorlar? Söz konusu eğlence olduğunda kediler herhangi bir hiyerarşik düzen tanımadıkları için, beni liderleri olarak görmeleri olanaksız. Yine de teşvik edilmeye ihtiyaç duyuyorlar. Kendi kendilerine de en az benimle olduğu kadar eğlenebilecekken, bensiz gitmiyorlar. Demek ki bir şekilde bana ihtiyaçları var. Yaradılışları onlara yalnızlığı öğrettiyse de, benim kedilerim bir grubun üyesi olarak büyüdüler. Belki de bu, evrim sürecinin onlara sağlamadığı ama evcilleşmenin getirdiği yeni bir zevk.

Dün bir deney yaptım. Kedilerime mamalarını verdim, tam yemeye başladıklarında kapıya doğru giderek “yürüyüşe çıktığımı” söyledim. Miki, Moko ve Megala ağızları tıka basa mamayla dolu olduğu halde koşarak peşime takıldılar! Anlaşılan, benimle yürüyüşe çıkmayı karınlarını doyurmaya tercih ediyorlar. İyi ama neden kendi kendilerine de bunu yapmıyorlar? Beni başkan kedi olarak görmediklerine göre, yürüyüş ve ben bir araya gelince onlara mamadan daha çekici gelen bir karışım olmalı. O sırada ne yapıyor olurlarsa olsunlar, benimle yürüyüşe çıkma fırsatını asla kaçırmıyorlar. Büyüdükçe daha da bağımsız olmalarına karşın, beni de bir kedi olarak görmeye başladıklarını düşünüyorum.

Evden çıkıp bir yerlere gittiğimde, kedilerimin dönüş yolunda beni karşılamak gibi bir huyları var. Patikada ayak seslerimi duyduklarında ormanın içinden bana sesleniyorlar, onlara yanıt verdiğimde de tıpkı bir kö-

pek sürüsü gibi ağaçların arasından fırlayıp yanıma geliyorlar. Evde oldukları zamanlarda bile, Leila, Manu ve Ilan'la eve yaklaştığımızı duyduklarında kedi kapısından çıkıp koşarak yarı yolda bizi karşılıyorlar. Bacaklarımıza sürtünerek, yerlere yatıp yuvarlanarak bizi gördükleri için ne kadar sevindiklerini gösteriyorlar. Belki de komşu evlerdeki köpeklerin de insanları aynı şekilde karşıladıklarını gördüler ve onları taklit ediyorlar. Ya da ben çok şanslıyım. Acaba bunu sırf beni mutlu ettiğini bildikleri için yapıyor olabilirler mi? Böyle bir şey mümkün mü?

Birkaç ay önce Ilan'ın on okul arkadaşı bizim eve geldiler. Hepsisi de beş yaşında olan, alabildiğine haşarı on çocuk. Çocuklar kapıdan içeri daldıklarında kedilerin dördü oturma odasındaydılar. Üçü anında üst kata kaçarak kendilerince güvenli olan yerlere saklandılar. Miki ise olduğu yerde durup bir şeyi merak ettiğinde yaptığı gibi kafasını bir yana eğerek onlara baktı. Ardından doğruca kendisine en yakın olan çocuğun yanına gitti, çocuk da onu bir paket gibi havaya kaldırıp kucağına aldı. Az sonra tam yirmi tane el Miki'yi gıdıklıyor, mıncıklıyor, kulaklarını çekiştiriyor, dudaklarını ayırıp dişlerini kurcalıyordu. Onu kurtarmak için yanlarına gittiğimde o küçük keyif motorunun çalışmakta olduğunu duydum: Miki halinden son derece memnundu ve zevkle mırıldanıyordu. Bunu izleyen üç saat boyunca çocukların kucağında oradan oraya taşındı, baş aşağı çevrildi, elden ele aktarıldı. Bütün bunlar olurken mırıldanması bir an bile kesilmedi. O sırada çocuklara tahammül etmiyordu, onlarla birlikte olmaktan açıkça zevk duyuyordu. Beni asıl şaşırtan, yaklaşık bir saat sonra diğer dört kedinin de (Yossie bile merakına yenilmişti!) saklandıkları yerden çıkıp aşağı inmeleri ve oyuna katılmalarıydı. Oysa ben, çocuklar gidene kadar üst katta saklanacaklarından emindim. Belli ki oyun merakları ağır basmıştı.

O günden sonra kedilerim pek çok kereler tanımadıkları insanlarla bir araya geldiler. Örneğin 28 Ağustos günü Ilan'ın beşinci doğum günü kutlamasına tam on beş arkadaşı geldi. Kızlı erkekli bir yaramazlık çetesi gibi çığlık çığlığa oradan oraya koşmaya, ellerine geçen oyuncakları sağa sola fırlatmaya ve evin altını üstüne getirmeye başladılar. Bu kez kedilerimin beşi de beni şaşırtarak kendiliklerinden oturma odasına gelip bu çılgın grubun ortasındaki yerlerini aldılar. Aralarında en meraklı olan Mo-

ko'ydu, çocukları büyük bir ilgiyle teker teker süzüyordu. Miki ise geçen seferki gibi kucaklardaydı. Çocuklar beceriksizce onu taşımaya çalışırken şekilden şekile girmesine karşın mutluluğu yüzünden okunuyordu. Yossie o kocaman yeşil gözleriyle olan biteni seyrediyor, Minnalouche ise olanca güzelliğini sergilemek istercesine antrenin orta yerinde yatıyordu. İlk kez bu kadar kalabalık ve hareketli bir grupta karşılaşan Megalamandira bile korkusuzca çocukların arasında dolaşıyordu. Çocuklardan biri kedilerden birinin karşısına geçip naralar atarak hопlayıp zıpladığında bile, istiflerini bozmadan oturdukları yerden ilgiyle onları seyretmeyi sürdürdüler (aynı durumda ben olsam, kaçacak bir delik arardım). Belki de uzun süredir her gün yabancı insanlarla karşılaştıkları için, örneğin kumsal yürüyüşlerimizde hiç tanımadıkları insanların arasında dolaştıkları için, artık yeni insanlarla tanışmak onlara korkudan ziyade heyecan veriyor. Kedilerim sadece sosyalleşmekle kalmayıp bundan büyük zevk almaya başladılar. Çocuklarını yaptığı her şeyin bir oyun olduğunu anlıyor gibiler. Tıpkı çocuklar gibi kediler de oyuna bayılıyor.

Kedilerim birbirleriyle oynamaktan çok hoşlanmalarına karşın hâlâ beni de oyuna davet ediyorlar. Sanırım bu uzun boyumla onların seviyesine inip onlarla oynamam hoşlarına gidiyor. Artık benimle oynadıkları tek oyun, peşimde dolaşıp bacaklarıma atlamak değil. Kimi zaman, anlayıp anlamayacaklarını merak ederek belli kuralları olan oyunlar icat ediyorum. Kısa sürede bu kuralları kavıyorlar. Dahası, bu tür oyunlardan daha çok zevk alıyorlar. Galiba oyun oynamak, gerçek dünyada hiçbir anlamı ya da işlevi olmadığı zamanlarda bile başlı başına bir eğlence ve ihtiyaç. Yine de aralarında en büyükleri olan Yossie oyuna en az düşkün olanları.

Acaba kediler insanlarla oynamak için farklı oyun biçimleri geliştiriyorlar mı? Bana öyle geliyor ki, oyun sırasında insanlara karşı çok daha sabırlı ve anlayışlı oluyorlar. Sanırım bu konuda onlar kadar becerikli ve donanımlı olmadığımızı biliyorlar. Peki ama kendilerine yiyecek, barınak ve güvenlik sağlayan bir canlı türüyle oynarken akıllarından neler geçiyor? Birkaç gün önce tepeden aşağı inen patikadan koşarak eve geldim ve Moko'yla Miki ormanda kaldılar. Daha sonra, aradan yaklaşık bir saat geçip de hâlâ ortalıkta görünmeyince onları merak ettim. Tepeye çıkarak onlara ses-

lenmeye başladım. Birkaç saniye içinde ağaçların arasından fırlayıp bana doğru koşmaya başladılar. Kuyrukları dimdik havadaydı ve bir yandan da hiç durmadan miyavlıyorlardı. Yanıma varır varmaz sanki günlerdir görüşmemişiz gibi delicesine bacaklarıma sürtünmeye başladılar. Bu halleriyle sanki “Seni kaybettiğimizi sandık!” der gibiydiler. Acaba bu da ormanda kaybolma oyununun bir parçası mıydı? Yoksa gerçekten de beni kaybettiklerini sanıp korkmuşlar mıydı? Düşüncesi bile korkunç ama belki de benim bir oyun olarak gördüğüm bu yürüyüşleri ciddiye alıyorlardı. Belki de peşimden gelmelerinin nedeni, onları terk edip gitmemden korkmalarıydı. Bazen yanlarından ayrıldığımda öyle acıklı bir sesle miyavlayarak bana sesleniyorlar ki, gerçekten de korktukları duygusuna kapılıyorum. Baştan beri oyun olarak gördüğüm pek çok şeyi yanlış anlamış olabilir miyim? Örneğin köpekler neden sürekli onlarla birlikte olamadığımızı asla anlayamazlar. Bunun nedeni, köpeklerin de tıpkı kurtlar gibi birer sürü hayvanı olması. Hiçbir köpek durup dururken sürüden ayrılıp gitmez. Kedilerinse yalnızlığı tercih ettiklerini sanıyordum. Acaba evcil kediler, dış görünüşleri vahşi kedilere benzese de, bambaşka duygusal ihtiyaçları olan yaratıklara mı dönüştüler?

Kedilerin çıkardığı sesler pek çok değişik duyguyu ifade ediyor ama biz insanlar için bu seslerin anlamını çözmek hayli güç. Örneğin eve dönüş yolunda kedilerime seslendiğimde, onlar da bana miyavlayarak cevap veriyorlar. O sırada duyduğum ses, bana göre acıklı ve hatta biraz da yabani bir çağrı. Bu sesin, “Buradayız!” anlamına gelen kısmını tanıyorum, ama sanki yakınmayı andıran bir şeyler de var. Belki de bana “Neredeydin? Neden bizi bu ormanda bırakıp gittin?” diye sitem ediyorlar. Bu sitem de oyunun bir parçası mı, yoksa o sırada gerçekten de beni azarlıyorlar mı, bilmiyorum. Ormandan çıkıp yanıma gelirken korkmadıklarından eminim; mırıldanarak ayaklarının dibinde yuvarlanıyorlar. Belki de bu sevincin nedeni, geri dönmüş olmamdan duydukları rahatlama. Çıkardıkları seslerle bana pek çok şey anlattıklarından hiç şüphem yok; ne var ki ben bu seslerin anlamını çözemiyorum.

Bir köpeğin mutlu olup olmadığını anlamak oldukça kolaydır çünkü köpekler bunu hiç şüpheye yer bırakmayacak biçimde ifade ederler. Kö-

peğinizin yanından ister beş dakikalığına, ister günlerce ayrılın; geri geldiğinizde sizi aynı coşkuyla karşılar. Genel olarak kedilerin bu konuda daha ölçülü davrandıklarını söyleyebiliriz. Yine de bu, kediden kediye farklılık gösteren bir durum. Kedilerimin üçü, yani Moko, Miki ve Megala, tıpkı köpekler gibi, gittiğim her yere peşimden gelmeye istekliler. Bu açıdan onları İlan'a benzetiyorum. İlan da beş yaşındaki pek çok oğlan çocuğu gibi macera hevesiyle yanıp tutuşuyor. Minna ise, belki de dışı olduğu için, bana olan hayranlığını göstermek konusunda daha açık. Yossie'ye gelince, onun yanındayken kendimi kedilerin dünyasındaki davetsiz bir misafir gibi hissediyorum. Yossie, duygularını ifade etmek konusunda hayli ketum.

Başlangıçta kedilerim bizimle birlikte tepeye kadar gelir, sonra hemen eve dönerlerdi. Şimdiyse, geç saatlerde dışarı çıktığımızda (örneğin sinemaya gitmek için kasabaya indiğimizde), eve dönmek yerine bizi bekliyorlar. İlk kez kasabadan dönüp de onları tepede gördüğümde, "Karanlıkta bu kadar saat ne yaptılar?" diye düşünmüştüm. "Saatlerce beklemekten sıkılmadılar mı?" Sonra anladım. Bir sonraki sefer biz arabaya binerken Moko'yla Miki'nin yol kenarındaki bir ağaca sıçrayıp dalların arasında gezinmeye başladıklarını gördüm. İşte o zaman bunun onlar için eşsiz bir fırsat olduğunu anladım: Gece vakti yağmur ormanında oynayarak geçirilecek üç saat onlar için heyecan verici bir kaçamaktı.

Dün gece saat on birde İlan'ın bakıcılarını (İlan öyle sevilen bir çocuk ki ona bakıcılık etmeye gönüllü üç genç kız var) evlerine bırakmak için onlarla birlikte anayola kadar yürüdüm. Ay ışığının aydınlatığı sakin bir geceydi ve etrafta kimseler yoktu. Evden ayrılırken kedilerimin dördü de bizimle birlikte dışarı çıktılar. Miki'yle Moko'nun peşimizden geleceklerini tahmin ediyordum ama Yossie'yle Megala'nın da bize katılması beni çok şaşırttı (Minna uyuyordu). Patıkada ilerledikçe kedilerimin ruh halindeki değişimi izlemek büyüleyiciydi; sanki ay ışığı onları sarhoş etmişti. Gitgide artan bir coşkuyla hoplayıp zıplıyorlar, ağaçlara tırmanıyorlar, sonra tekrar yola atlayıp yerlerde yuvarlanıyorlardı. Hatta birlikte kovalamaca bile oynadık. Oyunlarına katılmamdan ne kadar sevinç duydukları her hallerinden belliydi. Onları hiç bu kadar neşeli ve heyecanlı görmemiştim. Çevrelerine olan güvenleri arttıkça, oyunculukları ve coşkuları da artıyor. Belki

de o sırada yanlarında olmam, tıpkı onların bana sevinç ve coşku aşılama-sı gibi, onlar için de ayrı bir sevinç kaynağıydı.

Yavruyken oyun oynama fırsatından yoksun bırakılmış bir kediyi gördüğünüzde, kedilerin büyüme dönemlerinde oyunun ne kadar önemli bir yeri olduğunu daha iyi anlıyorsunuz. Yapılan araştırmalar, yavruyken hiç oyun oynamayan bir kedinin, büyüdüğünde de oyuna davet anlamına gelen davranışlara karşı tepkisiz kaldığını gösteriyor. Yavruyken bir süre kardeşleriyle oynayıp sonra yalnız kalan kediler de, hayali arkadaşlarla oynamaya ve tıpkı kardeşleriyle oynarken gösterdikleri davranışları sergilemeye devam ediyorlar. Kimi zaman yetişkin bir kedi olduktan sonra da bu davranışları sürdürüyorlar. Yetişkin bir kedinin durup dururken havaya sıçradığını gördüğümüzde, halüsinasyon gördüğünü düşünürüz. Büyük olasılıkla o sırada hayalinde yarattığı bir arkadaşla oynamaktadır. Bazı veterinerler, yavru kedileri altı haftalıkken kardeşlerinden ayırmanın yanlış bir uygulama olduğuna inanıyorlar. Bu konuda onlara katılıyorum. Kedilerin oyunculukları on birinci haftada doruk noktasına ulaşıyor ve bu süreyi anneleri ve kardeşleriyle geçiren kediler büyüdülerinde daha yumuşak huylu ve sosyal oluyorlar. En ideali, bir yavruyu annesinden ve kardeşlerinden ayırmak için on ikinci haftaya kadar beklemek (bu dönemde büyük olasılıkla anne de yavrularından ayrılmayı çok daha kolay kabulle-necektir). Erken yaşta anne ve kardeşlerden ayrılmak, ileride telafisi güç durumlara neden olabiliyor.

Ben evde yokken kedilerimin neler yaptığını oldum olası merak etmişimdir. Acaba beşi de benden ayrı oldukları zamanı pasif bir şekilde bekleyerek mi geçiriyorlar? Eve gelirken sessizce oturma odasının penceresinden içeri baktığımda, kanepenin üzerinde mışıl mışıl uyuduklarını görüyorum. Geldiğimi duydukları anda kanepeden aşağı atlayıp beni karşılayarak şırmarmaya başlıyorlar. Eğlenmek için beni bekliyor gibiler. Onlar üzerinde nasıl böyle bir etki yarattığımı anlayabilmiş değilim. Ben olmadan da yapabilecekleri pek çok şey için neden benim gelmemi bekliyorlar? Belki de başka bir canlı türüyle oynamak onlara özel bir zevk veriyordur. Bu, en az

benim için olduğu kadar, onlar için de heyecan verici bir deneyim olabilir. Benzer şekilde, Moko ve Miki'nin her geçen gün komđu köpekleriyle daha çok ilgilendiklerini fark ediyorum. Bu köpekler zamanlarının çoğunu bizim sundurmada gneşlenerek geçiriyorlar. Başlangıçta kedilerimin hepsi de onlardan mümkün olduğunca uzak durmaya zen gösteriyorlardı. şimdiyse gayet açık seçik bir ilgiyle onlara yaklaşmaya çalışıyorlar. Acaba bu kadar ilgilerini çeken şey ne? Bana kalırsa (bu konuda haklı olup olmadığımı zaman gösterecek) onlarla oyun oynamak istiyorlar. Birkaç gün önce kedilerimle birlikte kumsalda otururken, komşularımdan birinin eve koşup video kamerasını getirmesine neden olan bir olay yaşadık: Bizim Miki adeta parmaklarının ucuna basarak komşulardan birinin köpeği olan Roxie'ye yaklaşıyordu. Ufak tefek, tarçın renkli bir köpek olan Roxie ise her şeyden habersiz denize bakmaktaydı. (Roxie'nin en büyük zevki, karabatak kovalamak. Bir karabatak gördüğünde peşinden suya atlıyor ve belki yakalarını umuduyla metrelerce yüzüyor.) Sonunda yeterince yaklaşan Miki bir patisini kaldırarak Roxie'nin kuyruğuna pat diye vurdu. Roxie dönüp bakmadı bile. Bunun zerine Miki bir daha vurdu. Bu kez rahatsız olan Roxie kalıp oradan uzaklaştı. Sanırım Miki'nin niyeti oyun oynamaktı. Öte yandan, farklı hayvan türleri birbirleriyle oynamaktan zevk alıyorsa, bugüne dek vahşi doğada bunun örneklerine çok nadiren rastlanması tuhaf değil mi? Acaba gerçekten de çok az rastlanan bir durum mu, yoksa ihtimal verilmediği için bu konuda araştırma yapılmadı mı?

Kedilerde oyun, mırıldanmanın aksine, sosyal bir davranış değil. Örneğin ben kedilerimin tek başlarına bir şeylerle oynadıklarına defalarca tanık oldum. Demek ki muhakkak bir oyun arkadaşı ya da seyirci olması gerekmiyor. Yine de gölge kovalamak ya da televizyon seyretmek (pek çok kedi ekranda kuş, fare gibi kk hayvanlar çıktığında seyrederek; hatta ev kedileri için bu tür video filmler var) gibi tek başına oynanan oyunlar çok daha kısa sürüyor ve gördüğüm kadarıyla gerçek bir arkadaşla oynanan oyunlar kadar oşkulu değil. Acaba yetişkin vahşi kediler de oyun oynuyorlar mı? Bildiğim kadarıyla bu konuda kayıtlara geçmiş hiçbir olay yok. Vahşi kediler de eğlence için bir nesnenin üstüne atlıyor ya da kovalıyor olabilirler ama herhalde bu da çok kısa süreli bir oyundur.

Evcil kedilerin insanlarla birlikteliklerinin bir sonucu da oyun yaşamlarının zenginleşmesi olsa gerek.

Akşam olduğunda kedilerimin beşi de çılgınca bir dansa başlıyorlar: Birbirleriyle yarışarak tepeye koşuyor, ardından evin arkasındaki devasa palmye ağacına tırmanıyor, sonra ağaçtan aşağı atlayıp tekrar tepeye koşarken birbirlerinin üstüne atlayarak, yerlerde yuvarlanarak, taklalar atarak kedilerde görmeyi hiç ummadığım muazzam bir yaşama sevincini dışa vuruyorlar. Yeni Zelandalı yazar arkadaşım Michael Morrissey'e hak veriyorum: İdeal kedi, yarı köpek olandır!

Alexandre Dumas'ın Mysouff adında bir kedisi varmış. Bu kedi her akşam eve dönüş yolunda Dumas'ı karşılar, onunla birlikte eve yürürmüş. Dumas bu durumu şöyle açıklamış: "Bu kedi, doğarken bir yanlışlık yapmış ve köpek olacağına kedi olarak doğmuş." Dumas ailesi L'Quest caddesinde oturuyormuş. Her gün Dumas işe giderken Mysouff da onunla birlikte evden çıkar, Vaugirard caddesine kadar ona eşlik edermiş. Akşamları da onu ev yolunda karşılamış: "Tıpkı bir köpek gibi sıçrayarak patilerini dizlerime dayar, önüm sıra koşup biraz uzaklaştıktan sonra geri gelir, ardından ev yoluna sapıp bu kez hızla koşarak tekrar yanıma dönerdi."

Biyologlar yıllardır oyunun evrim sürecindeki rolünü inceliyorlar. Kedilerin oyunlarının avlanma tekniklerine benzerliği üzerine pek çok çalışma kaleme alınmış: Kedi gövdesini yere yapıştırıp bekler, ansızın diğer kedinin üstüne atılıp boğazını ısırarak arka ayaklarıyla karnını tekmeler, kısacası avlarını yakalayıp öldürürken yaptıkları hareketleri tekrarlar. Bu doğruysa, kedi oyunlarının kimi zaman sertleşerek gerçek bir ölüm kalım savaşını andırması çok doğal. Elizabeth Marshall Thomas *The Tribe of Tiger* (Kaplan Familyası) adlı kitabında şöyle demiş: "Yavru kedilerin oyun oynarken sergiledikleri davranışlar, avlanma hareketlerinden başka bir şey değildir." Bu doğru olabilir mi? Her ne kadar en sevdiğim yazarla zıt düşmek istemesem de, bu konuda ona katılmıyorum. Bugün kedilerim yepyeni bir yönlerini ortaya koyarak kendi oyuncaklarını icat ettiler. Hep birlikte bir karton kutuyu parçalayıp bu parçalardan küçük toplar yaptılar, ardından

da bu topları birbirlerine savurarak oynamaya koyuldular. Karton topları birbirlerine atmaları avlanma davranışı olarak görülebilir, ama parçaları yuvarlayarak top haline getirmeleri eğlenceden başka bir şey değildi. Daha dün, Megalamandira içine girdiği dolaptan ağzında bir oyuncak fareyle fırladı. Minnalouche merakla ona yaklaştığında, o güne dek ilk kez Megala'nın hırladığına tanık oldum. Oyuncak fare onun avıydı ve kimseyi yaklaştırmamaya kararlıydı. Minnalouche hayretle ona bakakaldı, sanki Megala'nın ağzındakinin oyuncak olduğunu hatırlamamasına şaşırmıştı. Megala o sırada gerçekten de avlanan bir kediye özgü davranışları gösteriyordu: Ağzındaki ava yaklaşmaya kalkan kim olursa olsun, kendisinden daha güçlü ya da yaşlı bile olsa, şansı yoktu. Söz konusu av olduğunda, kediler arası hiyerarşi de geçersiz kalıyor.

Kediler çoğunlukla acımasızlıkla suçlandıkları için bu konuya değinmeden geçemeyeceğim. Bir kedi avladığı fareyle gerçekten de oynar. Dışarıdan bakınca korkunç görünse de, kedilerin bunu fareye acı çektirmek için yaptıklarını hiç sanmıyorum. Kedi sadist bir hayvan değildir. İşin doğrusu, sadizm, yani bir başkasının acısından zevk almak, hayvanlar âleminde hiçbir canlıda görülmeyen bir özelliktir. Kedi insanların standartlarına göre acımasız olabilir (gerçi kedilerin standartlarına göre bizler çok daha acımasız yaratıklarız) ama bir kedi için doğal olanı yapmaktadır. Kedileri seven Picasso, yakaladığı kuşa sadistçe işkence eden bir kediye resmettiği *Kuş Yiyen Kedi* tablosu için şöyle demiş: “Neden bilmiyorum ama bu konu çok ilgimi çekti.” Bu tabloda kedi, pençelerinin arasında ümitsizce çırpınan bir kuşu tutmaktadır. Öte yandan, Picasso bu tabloyu 1939 yılında, yani İspanya İç Savaşı sırasında yapmıştı. Bu nedenle kedinin faşizmi, kuşun da özgürlüğü simgelediği düşünülebilir. Kedilerin başka hayvanları öldürmelerine tanık olmaktan hoşlanmayız; halbuki markete gidip tavuk almak bize acımasızlık gibi gelmez. Oysa marketten satın aldığımız tavuk da, kedinin avlayıp yediği kuş da aynı amaçla öldürülüyor. Aslında bu açıdan kedilerle aramızda pek bir fark yok. Hatta insan soyunun öldürmek ve acımasızlık konusunda bütün diğer canlı türlerini gölgede bıraktığını söyleyebiliriz. Hiçbir kedi, farklı bir soydan gelen tüm kedileri öldürmek gibi bir hırsla kapılmaz. Soykırım, insan türüne özgü bir ayıp.

İnsanlarla kediler arasındaki bir başka fark da, kedilerin mizah duygusundan yoksun görünmeleri. Söz konusu oyunculuk olduğunda bizleri geride bıraksalar da, mizah anlayışları olduğundan pek emin değilim. Sanırım bu, köpeklerde daha çok görülen bir özellik. Öte yandan Yossie'nin kendine has bir espri anlayışı olduğuna inanmaya başladım. Bazı geceler kedilerim öyle hareketli oluyorlar ki, uyuyabilmek için onları yatak odasından çıkarıp odanın kapısını da kapatmak zorunda kalıyoruz. Böyle zamanlarda yatak odamızdan çıkılan balkonun kapısını açık bırakıyoruz çünkü bildiğimiz kadarıyla bu balkona ulaşmanın tek yolu yatak odasından geçiyor. Buna karşın gecenin bir yarısı Yossie'nin miyavlayışıyla uyanıyoruz. Her nasılsa balkona çıkıp buradan da yatak odasına girmiş ve yatak odasının kapısını açmamız için bize söyleniyor. Şaşkınlık içinde yataktan kalkıp ona kapıyı açtığımda, yüzünde zafer dolu bir ifade beliriyor: "Hayatta tahmin edemezsin!" der gibi bir hali var. Birkaç saat sonra yine aynı sesle uyanıyoruz ve Yossie'yi yine yatak odamızda buluyoruz. Bu kez sadece bizi uyandırmakla yetiniyor ve onu gördüğümüzden emin olunca, odadan çıkmak yerine İlan'ın yatağına kıvrılıp uykuya hazırlanıyor. Kendince bize bir oyun oynadığı, onu yatak odasında görüp şaşırmanızdan zevk aldığı ortada. Neyse ki sonunda bunu nasıl yaptığını anladım: Bahçeden olağanüstü bir sıçrayışla çatıya çıkıyor ve çatıdan balkona, oradan da odaya giriyor. Yine de gecenin bir vakti bizi uyandırıp odaya girdiğini göstermekten hoşlanması bir çeşit mizah duygusunun varlığına işaret ediyor.

Geçen gün Miki kumsalda dolaşırken, kocaman bir martı gelip birkaç metre ötesine kondu (martı bunu kasten yapmış olabilir mi?). Miki hemen avlanma pozisyonuna geçerek gövdesini yere yapıştırıp o komik sesleri çıkarmaya, sinsice martıya doğru ilerlemeye başladı. Martı ıslak kumların, çamur tepelerinin üzerinde yürüdükçe Miki de onun peşinden gidiyor, bu arada ikide bir su birikintilerine girdiği için ıslanan ayaklarını silkelemek zorunda kalıyordu. Sonunda daha genç martıların bulunduğu bir yere geldiler; yavru martılar gri renkli, yetişkinlerse siyah beyazdı. (Hayvanlar âleminde pek çok türde görülen yavrularla yetişkinler arasındaki bu renk farkı, kedilerde yok. Sanırım bu da, henüz çok genç bir kedinin bile yetişkin bir kedi gibi başının çaresine bakabileceğinin bir göstergesi.) Miki

genç martılara yaklaşıncı, yavruları korumak isteyen çok sayıda yetişkin martı tepelerinde uçmaya başladı. Az sonra Miki kocaman martılar tarafından kuşatılmış durumdaydı. Miki için bu bir oyundu; ama martılar ciddiydiler. Havada daireler çizerek haykırıyorlar, sertçe onun üstüne doğru pike yapıyorlardı. Sonunda cesur avcımız durumun ciddiyetini anladı ve paçayı kurtarmak için eve doğru koşmaya başladı. Yalnız koşarken bir an durup geniş bir yaprağı ağzına almayı da ihmal etmedi. Bu yaprağı tıpkı bir av gibi eve taşıyarak bana gösterdi. Acaba o sırada kendi başarısızlığıyla dalga mı geçiyordu, yoksa bana yine de bir şeyler avladığını göstererek durumu kurtarmaya mı çalışıyordu?

Oyunculuk, fırsat buldukça zenginleşen bir özelliktir. Evcil kedilerin oyunlarının hep birbirine benzer olduğunu düşünmemizin nedeni, onlara oynamaları için kısıtlı olanaklar tanımamızdır. Bütün evcil kediler ipin ucuna bağlı bir topla ya da kendi kuyruklarıyla oynarlar. Apartman dairelerinde yaşayan kediler odanın bir ucundan diğerine hızla koşup geri gelirler. Tüm bunlar gerçek oyunun yerini tutan telafi oyunlardır. Kediler oldukça zengin bir hayal gücüne sahiptirler ve doğal ortamlarından koparıldıklarında, bunun yerini tutacak pek çok yöntem geliştirirler. Eğer bir daha dünyaya gelme şansım olsaydı, çocuklar için oyun alanları tasarlayan bir mimar olmak isterdim. Günümüzde oyun bahçelerinin çoğu bir tahterevalli, bir kaydırak, bir de salıncaktan ibaret. Oysa bu bahçelere yüzlerce şey eklenebilir. Aynı durum kediler için de geçerli. Yine de, ister çocuklar ister kediler için olsun, hiçbir şey doğanın yerini tutmuyor.

Kedilerimle kumsalda yürüyüşe çıkmak bana tarifi imkânsız bir zevk veriyor. Bugün oldukça soğuk, yağmurlu ve sisli bir gündü. Kedilerimin beşi de kanepede oturmuş, beklenti dolu gözlerle bana bakıyorlardı. Ben “Yürüyüşe çıkalım mı?” der demez dördü kanepeden atlayıp kapıya koştular. Hep birlikte dışarı çıktık. Sahile vardığımızda hâlâ yağmur yağmasına karşın kedilerimin neşesine diyecek yoktu. Birbirlerini kovalıyorlar, yeni çiçek veren pohutukawa ağacına tırmanıyorlar, daldan dala atlıyorlar, latinçiçekleriyle kaplı tepenin eteklerinde yarışarak dev dalgaların vurduğu kıyıya koşuyorlardı (bugün öyle bir fırtına vardı ki üç kilometre açığıtaki adalar bile görünmez oldu). Hele Megala, damarlarındaki leopar kanı-

nın verdiği cesaretle ayaklarını suya sokarak dalgalara meydan okuyordu. Hepsi de hayatlarında ilk kez dışarı çıkmış gibi coşkuluydular. Her gün bu yürüyüşlere çıkmamıza rağmen, onları seyretmeye doyamıyorum. Acaba bu yürüyüşleri neden bu kadar çok seviyorum? Dört kedimin de yürüyüşe çıkmaktan hoşlanmaları beni şaşırttığı için olabilir. Rengârenk kürkleriyle kumsalda yarışan, yuvarlanan, sarhoş kurbağalar gibi havalara sıçrayan bu olağanüstü yaratıkların oluşturduğu güzel manzara da olabilir. İstedikleri zaman kendi kendilerine buraya gelebilecek olmalarına karşın, beni beklemeleri de olabilir. Eve dönme vaktinin geldiğini söylediğimde yüzlerinde beliren hayal kırıklığını (bir kedi için ifade etmesi güç bir duygu da olsa, gözlerindeki bakışı ancak bu sıfat tanımlayabilir) görebilmenizi isterdim. Oyuna doymamış, isteksiz adımlarla peşime takılıp eve geliyorlar ve kanepedeki yerlerini alıyorlar. Üstlerine yine o kedilere özgü kendinden emin, soğukkanlı, gizemli hava geliyor. Her gün çıkılan bu yürüyüşlerin onlar için de, benim için de neden hâlâ bu kadar özel ve vazgeçilmez olduğu sorusu ise yanıtsız kalıyor.

Nasıl bazı hayvanların fiziksel özelliklerine imreniyorsak, bazı hayvanların da duygusal kapasitelerine hayranlık duymamak elde değil. Kediler duygularını doğrudan ve açıkça ifade eden, niyetlerini olanca saflığıyla ortaya koyan ve söz konusu duyguları olduğunda dürüstlükten asla ödün vermeyen sıra dışı yaratıklar. Her halleriyle, “İşte buradayım, ister beni olduğum gibi sev, ister sevme,” der gibiler.

Kedilerimden, yaşadığım anla yetinmeyi öğreniyorum. Ne dün, ne de yarın; yalnızca bugünün ve bu anın büyüsunü yaşamak gerek. Pişmanlık, üzüntü, özlem duymadan oyunun tadını çıkarmalı.

SONSÖZ

Yossie'yi üç haftalığına Jane ve 120 kedisinin yanına gönderdik. Bu sayede burada onu mutsuz eden bir şey olup olmadığını öğrenmeyi umuyorduk. Bugün, yani 19 Mart 2002'de eve döndü. Gelir gelmez de ilk iş olarak beni ısırdı. Acaba onu gönderdiğim için beni cezalandırmak mı istedi, yoksa her zamanki aksiliği mi tuttu? İlan onu bir daha başka hiçbir yere göndermeme izin vermiyor. Bu nedenle asabi bir kediyle yaşamaya alışmam gerekecek. Belki de zamanla onu daha iyi anlamayı başarırım.

Kedilerimle birlikteliğim birinci yılını doldurdu. Bir yılın, bir kedinin hayatında ne kadar uzun bir süre olduğunu yeni yeni anlıyorum. O nesheli, oyuncu yavrular artık sakın, serinkanlı yetişkin kediler oldular. Bu kadar hızlı olgunlaşmaları, üstelik olgunlaştıkça daha da gizemli yaratıklara dönüşmeleri beni şaşırtıyor. Hâlâ içlerindeki o gizli dünyanın yabancısı olduğumu hissediyorum.

Miki'ye artık "bizim kedimiz" diyemiyorum. Onu sahiplenmek gibi bir kaygım yoktu; ama bu eve, buradaki kedi dostlarına ve bizlere ait olduğunu düşünüyordum. Yanılmışım. Miki hiçbir yere ait olmayan bağımsız bir kedi oldu. Her gece farklı bir evde kalıyor. Bir gün birisi gelip onu soracak olsa, artık bu adreste oturmadığını söylemem gerekecek. Tıpkı on sekizine giren bir genç gibi, baba evinden ayrılıp özgürlüğünün tadını çıkarmayı seçti. Bana hâlâ değer veriyor ama onun sahibi değilim. Gerçekte, ona hiçbir zaman sahip olmadığımı biliyorum. Yine de bu, kolay yenilir yutulur bir ders değil!

Artık birer yetişkin olan kedilerim, beni bir arkadaş ya da yakın bir akraba olarak görüyor gibiler. Eskisi gibi hayatlarının merkezinde değilim. Peki ne değişti? Sadece büyümediler, özgürleştiler de. Pratikte hâlâ evcil kediler olmalarına karşın, duygusal olarak sokak kedilerine daha çok benziyorlar. Eve istedikleri zaman gelip gidiyorlar ve bu durum onlara bağımsızlık duygusunu kazandırdı. Hayatları bize ve birbirlerine olan duygularıyla sınırlı değil. Pabucumun dama atıldığını söyleyemem; galiba sadece dünyaları genişledi.

Yine de ne zaman evden çıkıp sahile ya da yağmur ormanından geçen patıkaya doğru yürümeye başlasam, kedilerim mucizevi bir şekilde ortaya çıkıp tek sıra halinde peşime takılıyorlar. Onları çağdırmama gerek kalmıyor; hatta ne kadar sessiz olursam olayım, yine de *biliyorlar*. Bu yürüyüşlerdeki coşkularından ve neşelerinden hiçbir şey eksilmedi. Ağaçların arasından bana seslenerek birer birer ortaya çıkıyor, kuyruklarını dimdik havaya kaldırıp gururlu adımlarla tepeye kadar bana eşlik ediyorlar. Onları seyretmek benim için büyüleyici bir deneyim. Tepeye vardığımızda, hepsi bir yana dağılıp, geldikleri gibi gizemli bir şekilde ortadan kayboluyorlar. Bu kısacık süre boyunca bizleri bir arada tutan şeyin ne olduğunu bilmiyorum, ama benim için kelimelerle anlatılamayacak kadar değerli.

Elizabeth Marshall Thomas köpekler üzerine yazdığı kitaba *The Hidden Life of Dogs* (Köpeklerin Gizli Yaşamı) adını vermişti çünkü asıl merak ettiği, köpeklerin duygusal yaşamından ziyade, insanlardan ayrı oldukları zamanki hayatlarıydı. Kedilerimin benden ayrı geçirdikleri zaman da onların gizli hayatını oluşturuyor. Arada sırada kumsalda, komşuların bahçesinde ya da sahildeki ağaçların altında onları görüyorum. Karınlarını doyurmak için daima eve geliyorlar; bazen de beni ziyaret etmek, uyu-mak ya da sıcak günlerde sundurmadaki şezlongların gölgesine uzanmak için eve uğruyorlar.

Kimi zaman kedilerimin bana seslendiklerini duyuyorum; sanki beni her zamanki yürüyüşlerimizden çok farklı, gizemli bir maceraya davet ediyorlar. Bu çağrının anlamını çözemediğim için, onlara katılamıyorum. Böyle zamanlarda omuz silkere arkalarını dönüp neresi olduğunu bilmediğim o yere doğru uzaklaşıyorlar. Bense çok önemli bir şeyleri gözden kaçırdığım, varlıklarıyla hayatımı güzelleştiren bu kusursuz yaratıkların sırrına ermeme sağlayacak o ipucuna hâlâ ulaşamadığım hissiyle başbaşa kalıyorum.

NOTLAR

GİRİŞ

- 11 “kedilerin satın alınmaktan ziyade bulunması gerektiğine inanarak biriyim” ABD’deki Humane Society verilerine göre, her yıl ABD’de sekizle on iki milyon arası kedi ve köpek, bannaklara bırakılıyor. Bunların dört-altı milyonu iğneyle uyutularak öldürülüyor. Sahiplerinin geri aldığı hayvanların oranı yüzde dörtten düşük, yeniden sahiplendirilen hayvanların oranıysa yüzde onun altında. Bkz. www.psyeta.org.

İKİNCİ BÖLÜM

- 38 “Cats”, Robley Wilson Jr. *The Company of Cats: 20 Contemporary Stories of Family Cats*, ed. Michael J. Rosen (N. Y.: Gallahad Books, 1996), s. 28.
- 40 bir kedinin patileri, bıyıkları, tırmakları, kulakları ve karnı son derece duyarlıdır Vibrissae denen kıllar, yüzün değişik bölgelerinin yanı sıra ön bacaklarda da bulunurlar. Bu kılların köklerinde çok sayıda sinir hücresi bulunur ve son derece duyarlıdır. Bu sinir uçlarından beyine bilgi aktarılır. Kedilerin, girmeyi düşündükleri bir delikten çıkıp çıkamayacaklarını bu ultra hassas bıyıklar sayesinde anladıkları inanışı doğrudur.
- 50 *nevroitik kedi* Sue Hubbell: *Shrinking the Cat: Genetic Engineering Before We Knew About Genes* (Boston: Houghton Mifflin Co., 2001), s.113.
- 53 *kedi Scarlett* Jane Martin ve J. C. Suarez: *Scarlett Saves Her Family* (New York: Simon & Schuster, 1997).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

- 61 *Mırlıdandı küllerin arasındaki kedi* John Wolcott (Peter Pindar), 1801 (*The Oxford English Dictionary* c. XII’den alıntı).
- 69 “Gölgeler uzarken” Elizabeth Marshall Thomas, *The Hidden Life of Dogs* (N.Y.:Houghton Mifflin, 1994).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- 74 Bob Walker’ın *The Cat’s House* adlı kitabında tanıttığı ev Bob Walker, *The Cat’s House* (Kansas City: Andrews & McMeel, 1996).
- 76 *eve kapatılan kediler ve dışarı çıkabilen kediler* Cleveland Amory, *The Best Cat Ever* (Boston: Little, Brown & co., 1993), s. 223.
- 77 *eremy Angel* Jeremy Angel, *Cats’ Kingdom: A Long and Loving Look into a Very Special Feline Community* (N. Y.: Warner Books, 1985).

BEŞİNCİ BÖLÜM

- 91 *sokakta yaşayan kedi kolonileri üzerine yapılmış araştırmalar* Paul Leyhausen, “The Tame & the Wild,” *The Domestic Cat: The Biology of Its Behaviour* içinde, ed. Dennis C. Turner ve Patrick Bateson (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), s. 62.
- 92 “Diğer kedilerin hiçbirine karşı saldırgan bir tavırını görmedim” Howard Loxton, *The Noble Cat: Aristocrat of the Animal World* (Auckland: David Bateman, 1990).
- 97 *kediler ve kıskançlık* Jerome Neu, “Jealous Thoughts,” *Explaining Emotions* içinde, ed. Amelie Oksenberg Rorty (Berkeley: University of California Press, 1980), s. 425-463.
- 101 *bu son derece ilginç gözlemler* D. W. Macdonald, “Social Dynamics, Nursing Coalitions, and Infanticide among Farm Cats, *felis catus*,” *Advances in Ethnology* 28 içinde (1987): 1-66.

ALTINCI BÖLÜM

- 115 *Bir görüşe göre* “Fear of Animals: What is Prepared,” *British Journal of Psychology* 75 (1984): 37-42.
- 120 *izole edilmiş kedilerin davranışlarını inceleyen deneyler* P. F. D. Seitz, “Infantile Experience and Adult Behaviour in

- Animal Subjects. II. Age of Separation from the Mother and Adult Behaviour in the Cat," *Psychosomatic Medicine* 21 (1959): 353-378.
- 120 kucaka alınıp okşanan kediler R. R. Collard: "Fear of Strangers and Play Behaviour in Kittens with Varied Social Experience," *Child Development* 38 (1967): 877-891.
- 121 Yi-Fu Tuan Yi-Fu Tuan, *Landscapes of Fear* (N.Y.: Random House, 1979).

YEDİNCİ BÖLÜM

- 123 köpek ısırıkları bkz. Harold B. Weiss vd., Amerikan Sağlık Bakanlığı destekli bir araştırma, *Journal of the American Medical Association* 279 (1998): 51-53.
- 124 Cleveland Amory kedisi Snowball'ı uzalandırmak için Cleveland Amory, *The Best Cat Ever* (Boston: Little, Brown & Company, 1993).
- 129 Sadece insanlar, düşmanlarından intikam almaya yemin ederler Richard S. Lazarus ve Bernice N. Lazarus, *Passion & Reason: Making Sense of Our Emotions* (N.Y.: Oxford University Press, 1994).
- 131 anısrın sizi ısıtır bkz. Bruce Fogle, *The Cat's Mind: Understanding Your Cat's Behaviour* (Londra: Pelham Books, 1991).
- 132 ışıklar yandığında John Bowlby, *Separation: Anxiety and Anger (Attachment and Loss, c. 2)* (N.Y.: Basic Books, 1973), s. 246.
- 134 İnsanlara yönelik araştırmalar Bu araştırmanın bir özeti, "Gender and Emotions" da yer alıyor, Leslie R. Brody ve Judith A. Hall, *Handbook of Emotions*, ed. Michael Lewis ve Jeanette M. Haviland (N.Y.: The Guilford Press, 1993), s. 447-460.
- 135 sosyal yapılmamış bkz. *The Social Construction of Emotions*, ed. Rom Harré (Oxford: Basil Blackwell, 1986).
- 135 her insanın doğuştan sevmeye kabiliyetine sahip olmadığını Henry T. Finck, *Chopin and Other Musical Essays* (N.Y.: Charles Scribner's Sons, 1889).
- 135 Bu görüş, kültürel ve dilsel etkenlerin Yukarıda sözü geçen eser, s. 135-166.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

- 141 Bir kedinin gözünün yansıtağı ışığın rengi bkz. Alif Pirinççi ve Rolf Degen: *Cat Sense: Inside The Feline Mind* (Londra: Fourth Estate, 1994).
- 149 kediler ve avlanma Z. Y. Kuo, "The Genesis of the Cat's Response to the Rat," *Journal of Comparative Psychology* 11 (1930): 1-30.
- 150 kedi Sophia Kudüs'teki American Colony Hotel işletmecisi Pierre Berclaz ile kişisel görüşme, 20 Ağustos 2001.
- 155 bu işaretler M. J. West, "Social Play in the Domestic Cat," *American Zoologist* 14 (1974): 427-36. Ayrıca bkz. Paul Martin, "The Four Whys and Wherefores of Play in Cats: A Review of Functional, Evolutionary, Developmental, and Causal Issues," *Play in Animals and Humans*, ed. Peter K. Smith (Londra: Basil Blackwell, 1984), s. 71-94.
- 158 anne kediler, yavrularının bitmez tükenmez oyun isteklerinden sıkılıp Meredith West, "Play in Domestic Kittens," *The Analysis of Social Interactions* içinde, ed. Robert B. Cairns (N.Y.: Lawrence Erlbaum, 1979).
- 159 Oyun hem insanlarda, hem de kedilerde endorfin salgılanmasına neden olur Nörobilim uzmanı Jaak Panksepp'e göre "oyun sırasında sinir sisteminde bol miktarda opioid salgılanır." Bkz. *Affective Neuroscience: The Foundations of Human and Animal Emotions* (N.Y.: Oxford University Press, 1998), s. 293.
- 167 kedilerin büyüme dönemlerinde oyunun ne kadar önemli bir yeri olduğu Bkz. P. Bateson ve M. Young, "Separation from the Mother and the Development of Play in Cats," *Animal Behaviour* 29 (1981): 173-80.
- 169 Alexandre Dumas'ın kedisi Kathleen Keto, *The Beast in the Boudoir: Petkeeping in Nineteenth-Century Paris* (Berkeley: University of California Press, 1994) p. 129.
- 170 Picasso'nun Kuş Yiyen Kedi tablosu bkz. Elisabeth Foucart-Walter ve Pierre Rosenberg, *The Painted Cat: The Cat in Western Painting from the Fifteenth to the Twentieth Century* (N.Y.: Rizzoli, 1988).

“Kedilerimle bu anın tadını çıkarmayı öğreniyorum. Geçmiş yok, gelecek yok. Yalnızca bugünün, bu anın büyüü. Pişmanlık yok, özlem yok, yalnızca bu anın neşesi.” Türkiye’de ve dünyada çok beğenilen *Köpekler Aşk Hakkında Asla Yalan Söylemez* kitabının yazarı Jeffrey Moussaieff Masson bu kez kedilerin gizli ve büyüü dünyasına sokuyor bizi ve bu mırıl mırıl dostlarımızın duygularını anlamamıza yardım ediyor. Masson’un beş kedisi var. Yazarımız kedi yüreğinin esrarengiz derinliklerine dalarken kendi zarif, sürmeli gözlü kedilerinin sevgisini, kıskançlığını, öfkesi ve neşesini örnek veriyor bize. Edebiyat, tarih, hayvan davranışı araştırmalarına, hepsinden önemlisi kedi severlerle kedi uzmanlarının anlattığı harika öykülere dayanan yazar, ormanda tek başına yaşayan yaratıktan insan dostuna evrilen kediler hakkındaki birçok efsaneyi de yıkıyor. Örneğin, kediler nankör müdür? Hiç de değil. Kedilerin insanlar gibi bencil olduğu söylenemez. Onlar bizi her an gözlerler, izlerler, bizim duygularımızdan etkilenirler. Merak kediyi öldürür mü? Tam tersi. Merakları sayesinde her şeyi ölçüp biçme, değerlendirme fırsatı bulurlar, ona göre davranırlar.

“Kedilerin bize ihtiyaç duymasına ihtiyacımız var,” diyor Masson, “yoksa kalbimiz kırılır. Ama onlar bize ihtiyaç duymasalar da, çok severler.” Bu kitap insan ile kedi arasındaki garip, tarif edilemez ilişkiye çok farklı bir açıdan bakmanızı sağlayacak. Yazarın diğer kitapları arasında *Filler Neden Ağlar: Hayvanların Duygusal Hayatı* ile yine yayınevimizden yayınlanan ve kısa zamanda iki baskı yapan *Köpekler Aşk Hakkında Asla Yalan Söylemez* de var. Sanskritçe uzmanı olan ve Sigmund Freud Arşivleri’nin müdürlüğünü de yapmış olan Jeffrey Masson, karısı, çocuğu, beş kedisi ve üç köpeğiyle yaşıyor.

DOĞA VE BİLİM Dizisi

KitapYAYINEVi

ISBN 975-8704-46-x

